

Vasile Surducan

Wouter van Ooijen

MICROCONTROLERE PENTRU TOȚI

ediția a 2-a
completată și revizuită

Editura Mâna Autorului
ediția electronică 2006

*Familiei mele,
cu cel mai mare drag,
pentru că mă suportă și mă iubesc
așa cum sunt...*

Contribuția autorilor: Vasile Surducan cap.1,2,3,4,5,6,7
Wouter van Ooijen cap.1,2,3

Caricaturi: Mădălina Surducan cap.1,3,4,5,6,7
Ileana Surducan cap.2

Desen copertă: Maria Surducan

CUPRINS:

1	PORNIM AVENTURA	1
1.1	Ce trebuie să știm?	1
1.2	Ce este un microcontroler flash și ce mai avem nevoie ?	1
1.2.1	Aspectul microcontrolerului	2
1.2.2	Construcția programatorului	5
1.2.3	Programatorul paralel în regim prototip	6
1.2.4	Programatorul serial în regim prototip	9
1.2.5	Programatorul de mare serie	11
1.3	Utilizarea editorului și a compilatorului	11
1.3.1	Editorul și mediul IDE (Integrated Development Environment)	11
1.3.2	Cum funcționează compilatorul Jal ?	12
1.3.3	Linia de comandă JAL	13
1.4	Bootloader pentru microcontrolerul PIC16F87x	15
1.5	Microcontrolere Microchip flash din seria midrange	20
1.5.1	Portretul robot al microcontrolerului flash Microchip midrange	20
1.5.2	Arhitectura internă	21
1.5.3	Organizarea memoriei	26
1.5.4	Regiștrii cu funcții speciale	28
1.5.5	Oscilatorul, motorul microcontrolerului	31
1.5.6	Gata de start ? Nu fără setul de instrucțiuni !	33
2	CE ESTE LIMBAJUL JAL ?	37
2.1	Limbajul	37
2.1.1	Noțiuni de bază	37
2.2	Tipuri specifice	40
2.2.1	Bit	40
2.2.2	Byte sau octet	40
2.2.3	Universal	40
2.3	Formate numerice	41
2.3.1	Bit	41
2.3.2	Universal	41
2.3.3	ASCII	41
2.3.4	Constante	41
2.3.5	Variabile	42
2.4	Expresii matematice	44
2.4.1	Elemente	44
2.4.2	Operatori matematici	44
2.4.3	Priorități	45
2.4.4	Ordinea evaluării	45
2.5	Instrucțiuni	45
2.5.1	Declarații	45
2.5.2	Asignări	46
2.5.3	If	46
2.5.4	While	46
2.5.5	For	47
2.5.6	Forever	47
2.5.7	Definirea procedurilor	47

- 2.5.8 Return **48**
- 2.5.9 Assembler **49**
- 2.6 Subprograme **49**
 - 2.6.1 Proceduri **49**
 - 2.6.2 Funcții **50**
 - 2.7.3 Pseudo-variable **50**
- 2.7 Pragma **51**
 - 2.7.1 Nume **51**
 - 2.7.2 Specificarea tipului microcontrolerului (pragma target) **51**
 - 2.7.1 Salt la o adresa de tabel (pragma jump_table) **52**
 - 2.7.4 Eroare **52**
 - 2.7.5 Test **52**
 - 2.7.6 Eedata **53**
 - 2.7.7 Keep page, bank **53**
 - 2.7.8 Interrupt **53**
- 2.8 Generarea codului **53**
 - 2.8.1 Alocarea regiștrilor **55**
 - 2.8.2 Expresii la nivel de octet și asignări **55**
 - 2.8.3 Expresii la nivel de bit și asignări **56**
 - 2.8.4 Pragma jump_table **57**
 - 2.8.5 Pragma interrupt **57**
- 2.9 Biblioteci **57**
 - 2.9.1 Fila de specificare a microcontrolerului utilizat **57**
 - 2.9.2 Jlib **58**
 - 2.9.3 Jpic, jpic628, jpic675 **58**
 - 2.9.4 Regiștrii cu funcții speciale **58**
 - 2.9.5 Regiștrii de direcție ai porturilor IO **59**
 - 2.9.6 Porturi de IO **60**
 - 2.9.7 Acces indirect la regiștrii interni **60**
 - 2.9.8 Accesul la memoria eeprom **60**
 - 2.9.9 Instrucțiuni speciale **61**
 - 2.9.10 Jascii **61**
 - 2.9.11 Jdelay **61**
 - 2.9.12 Jseven **62**
 - 2.9.13 Jstepper **63**
 - 2.9.14 Jprint **64**
 - 2.9.15 Interval **64**
 - 2.9.16 Hd447804, Hd447808 **65**
 - 2.9.17 I2c **67**
 - 2.9.18 Lm75 **68**
 - 2.9.19 Serial **68**
 - 2.9.20 Random3 **69**
 - 2.9.21 Cio **69**
- 2.10 JAL în doar câteva cuvinte **72**
- 2.11 Exemple **72**
 - 2.11.1 e0001 : LED care pulsează **72**
 - 2.11.2 e0002 : călăreț în noapte cu LED-uri **73**
 - 2.11.3 e0003 : robot care urmărește o linie **76**

2.11.4 e0004 :	afișarea temperaturii pe un display LCD	78
2.11.5 e0005:	exemplu de utilizare a scrierii și citirii din tabel și eeprom	80
2.2	Index rapid JAL	81
3	INTERFAȚAREA DISPOZITIVELOR PERIFERICE COMUNE	83
3.1	Primul program-un singur LED	83
3.2	Același LED și ceva mai mult	85
3.3	Butoane și matrici de butoane	89
3.3.1	Interfațarea a 4 butoane pe 2 pini de intrare-ieșire	95
3.3.2	Taste funcționale - o privire de ansamblu	96
3.3.3	Matrici de butoane sau "keypad"	100
3.3.4	Metoda de interfațare derivativă	102
3.4	Interfațarea afișajelor cu 7 segmente	103
3.4.1	Afișaj cu 7 segmente cu polarizare independentă	103
3.4.2	Multiplexarea, ceas de precizie cu afișaje cu 7 segmente	105
3.4.3	Dispozitive de afișare independente CMOS	112
3.5	Interfațarea dispozitivelor inductive	119
3.5.1	Motoare pas cu pas unipolare	120
3.5.2	Relee și solenoizi	125
3.5.3	Motoare pas cu pas bipolare	127
3.5.4	Interfațarea motoarelor de curent continuu	129
3.5.5	Interfațarea motoarelor cu reluctanță variabilă	132
3.5.6	Difuzoare electromagnetice și piezoelectrice	133
4	INTERFAȚAREA CIRCUITELOR INTEGRATE "INTELIGENTE"	140
4.1	Afișaj inteligent alfanumeric cu cristale lichide compatibil cu HD44780	140
4.1.1	Regiștrii HD44780	141
4.1.2	Setul de instrucțiuni HD44780	143
4.1.3	Inițializarea HD44780	146
4.2	Interfațarea unui LCD inteligent în modul 6 fire (4date +2comenzi)	148
4.3	Interfațarea unui LCD inteligent în modul 10 fire (8date + 2comenzi)	151
4.4	Fantezii de interfațare pentru micșorarea numărului de pini utilizați	152
4.5	Principiul serializării	154
4.5.1	Interfațarea LCD prin serializare	155
4.5.2	Interfațarea butoanelor și a LED-urilor prin serializare	158
4.6	Conversia AD	164
4.6.1	Utilizarea modulului AD intern al PIC16F87x, biblioteca analogică	166
4.6.2	Convertorul AD de ±18 biți MAX132	173
4.8	Convertorul AD de 14 biți MAX121	180
4.9	Convertorul AD dual de 12 biți, MCP3202	186
4.10	Măsurarea temperaturii	189
4.10.1	Dispozitive semiconductoare cu joncțiune (diode și tranzistoare)	190
4.10.2	Circuite integrate destinate măsurării temperaturii, cu ieșire analogică	192
4.10.3	Senzori pasivi pentru măsurarea temperaturii	193
4.10.4	Senzori activi de măsură a temperaturii	194
4.11	Interfațarea circuitului integrat LM135 sau AD22100A	195
4.12	DS 1820, DS1620, termometru digital inteligent pe bus de 1fir sau 3 fire	197
4.13	Un ceas cu termometru la îndemâna oricui!	213

5	ÎNTRERUPERI ȘI ALTE ȘMECHERII HARDWARE	216
5.1	In sfârșit despre întreruperi	216
5.1.1	Particularități ale întreruperilor în programele JAL	223
5.2	Comanda triacelor din microcontroler, la trecerea prin zero a rețelei	226
5.3	Dimensionarea corectă a sursei de alimentare liniare	231
5.4	Flotarea microcontrolerului la tensiuni înalte	234
5.5	Alegerea adecvată a tipului de oscilator	236
5.6	Elemente hardware importante pentru funcționarea corectă a PIC-ului	238
6	COMUNICAȚII SERIALE	240
6.1	Interfața RS232	240
6.1.1	Conversia PIC-RS232 utilizând rutine de tipul busy-polling	243
6.1.2	Conversia PIC-RS232 utilizând modulul USART	249
6.2	Comunicația I2C	258
6.2.1	Adresarea memoriei eeprom seriale cu interfața I2C	263
6.2.2	Interfațarea eeprom-ului I2C la PIC prin algoritm software	265
6.2.3	Interfațarea eeprom-ului I2C la PIC prin algoritm hardware	267
6.3	Interfața industrială și standardul EIA485	274
6.3.1	Conexiune multi-PIC prin interfață EIA 485	279
7	ALGORITMI ȘI FORMATE NUMERICE	288
7.1	Formate numerice	288
7.1.1	Complement față de 2	288
7.1.2	BCD și BCD împachetat	289
7.1.3	Codul ASCII	290
7.1.4	Formatul zecimal cu virgulă mobilă (floating point)	291
7.1.5	Formatul zecimal cu virgulă fixă (fixed point)	293
7.2	Conversii ale diferitelor formate	294
7.2.1	Conversia unei mărimi prin metoda comparării cu momente de referință fixe (metoda tabelului de conversie)	295
7.2.2	Conversia unui număr zecimal fracționar în formatul binar cu virgulă fixă	296
7.2.3	Conversia complementului față de 2 în binar	297
7.2.4	Conversia binar-ASCII, ASCII-binar	297
7.3	Algoritmi matematici	298
7.3.1	Adunarea și scăderea numerelor întregi reprezentate pe 16/24 biți	298
7.3.2	Inmulțirea și împărțirea unui octet cu un număr întreg	300
7.3.3	Inmulțirea sau împărțirea unui octet cu o constantă fracționară	301
7.3.4	Inmulțirea numerelor întregi reprezentate pe 8 biți	302
7.3.5	Împărțirea numerelor întregi reprezentate pe 8 biți	303
7.3.6	Inmulțirea numerelor întregi reprezentate pe 16 biți	304
7.3.7	Împărțirea numerelor întregi reprezentate pe 16 biți	305
7.3.8	Compararea a două numere întregi de 16 biți	305
7.3.9	Media aritmetică	306
7.4	În loc de încheiere	307
	Momentul sponsorilor	vii

1 Pornim aventura

1.1 Ce trebuie să știm ?

Novicele care se intersectează pentru prima dată cu noțiunea de microcontroler este tentat în exuberanța sa, să finalizeze cu nerăbdare o aplicație pe care o consideră interesantă și simplă la prima vedere, însă constată pe parcursul realizării ei că obstacolele neprevăzute întâlnite sunt dificile. Depășirea acestora cu brio implică eforturi deosebite în însușirea cunoștințelor de electronică

generală, (pentru specialistul în **software**) respectiv a celor de algoritmi numerici, conversii în și din diverse baze de numerație, operații matematice, etc. (pentru specialistul în **hardware**). Ideal este ca cel ce se aventurează pe tărîmul “combinatei” hardware-software cu microcontrolere să posede cunoștințe detaliate în ambele domenii. Nu disperați dacă vi se pare că aparțineți cu precădere domeniului software. Nu plângeți nici dacă va simțiți mai mult hard-ist. Singurul lucru care nu trebuie să vă lipsească este curajul, restul vine de la sine pe parcursul parcurgerii acestei cărți și a documentației anexate pe CD sau WEB. Nu am pretenția că informația din această carte este suficientă pentru a deveni expert în microcontrolere. Cititorul poate însă încerca să afle pe propria sa piele...

1.2 Ce este un microcontroler flash și ce mai avem nevoie...

Privit din exterior, microcontrolerul *mid-range* produs de Microchip (de care ne vom ocupa în această carte) este un circuit integrat ordinar cu 8 până la 68 de pini având diferite tipuri ale capsulei. Din punct de vedere al apartenenței la domeniul electronicii analogice sau digitale, este un hibrid conținând atât elemente analogice (eșantionare-memorare, conversoare analogic-digitale, comparatoare, referințe de tensiune) cât și elemente digitale complexe specifice microprocesoarelor și sistemelor de dezvoltare (memorie RAM-volatilă, memorie EEPROM-nevolatilă, temporizatoare, regiștrii cu funcții variate: **Puls With Modulation** – modulație cu lărgime de puls, **Universal Synchronous Asynchronous Receiver Transmitter** – transmițător/receptor universal sincron/asincron etc.). Ceea ce deosebește esențial un microcontroler de un circuit integrat analogic sau digital este faptul că el nu valorează aproape nimic atât timp cât nu este programat, mai mult, neprogramat nu funcționează nici măcar oscilatorul acestuia! Programul software îi conferă aceluiași sistem cu microcontroler, puterea de a avea utilități diferite deși schema hardware rămîne aproape neschimbată.

Avantajul unui microcontroler *flash* față de unul clasic *One Time Programmable* sau cu ștergere prin expunere la radiație ultravioletă, este posibilitatea de a rescrie memoria

program a acestuia de cel puțin 10000 de ori. Dacă programul nu funcționează din prima încercare (e miracol dacă funcționează!) avem posibilitatea modificării acestuia și rescrierea lui în memoria program a microcontrolerului. Inevitabil, editarea și testarea unui program, necesită cunoștințe medii de programare și existența unor dispozitive ajutătoare numite “unelte de dezvoltare”. Acestea sunt: **programatorul, editorul, compilatorul, simulatorul, bootloaderul**, și eventual **emulatorul**.

- Programatorul (compus din hardware+software) transferă fila hexagesimală rezultată în urma compilării filei sursă (programul scris de utilizator), în memoria program a microcontrolerului, de asemenea poate programa memoria EEPROM și “fuzibilele” de configurare ale microcontrolerului. Fuzibilele sunt conținute în registrul *configuration word* și conțin informații variate privind oscilatorul, protecția memoriei, *reset*-ul, etc.
- Editorul permite scrierea codului sursă a programului utilizator. Este un program software evoluat ce rulează pe PC și ușurează scrierea programului jal sau assembler.
- Compilatorul transformă codul sursă în cod hexagesimal standardizat, recunoscut de microcontroler.
- Simulatorul este un program software în care se importă fila hexagesimală și/sau codul sursă și care permite verificarea pas cu pas a corectitudinii acestuia, inspectând regiștrii ce “mimează” funcționarea microcontrolerului.
- Bootloaderul (compus din hardware+software) transferă rapid codul hexazecimal în microcontroler, utilizând un program rezident de boot ce rulează în microcontroler și un program software în PC. Este util doar la faza de prototip a unui produs cu microcontroler, deci inevitabil și în procesul de învățare al utilizării microcontrolerului.
- Emulatorul (compus din hardware+software) este un înlocuitor fizic pentru microcontroler și se află sub directă coordonare în timp real a PC-ului, conectorul emulatorului se introduce direct în soclul microcontrolerului utilizat de aplicația noastră, înlocuindu-l la faza de testare a programului.

Fără a avea acces la instrumentele de dezvoltare ce implică atât hardware cât și software (programator, emulator, bootloader) care de obicei sunt scumpe (de la 20\$ la 3000\$), începătorul într-ale microcontrolerelor poate să se descurce foarte bine construindu-și singur minimul de accesorii necesare și să finalizeze într-un timp record aplicația dorită. Ajutorul neprețuit pe care acesta îl are este rețeaua WEB.

1.2.1 Aspectul microcontrolerului

Dacă aveți în acest moment un sentiment tulbure de neîmplinire, înseamnă că sunteți într-adevăr începător și trebuie să vă familiarizați și cu modul de împachetare al cipului microcontroler într-o capsulă ușor de utilizat. Pentru că singura capsulă ce permite inserarea și extragerea în/din soclu este capsula DIP (Dual Inline Pin -adică două linii de terminale) numai aceasta va fi imortalizată în imaginile următoare pentru câteva tipuri de microcontrolere *flash mid range*. Prefixul P (PDIP) evidențiază că este vorba de o capsulă DIP din plastic. Această capsulă poate fi și din ceramică, sau pentru microcontrolerelor cu ștergere prin radiație UV (ultra-violete) poate avea o fereastră de cuarț optic. Capsula DIP nu este cea mai grozavă, deoarece ocupă un spațiu mare pe cablajul imprimat (PCB), însă este cea care se utilizează la faza de realizare a unui prototip sau unicat. Pentru un produs de serie, mai utilizate sunt capsulele SOIC sau TQFP care sunt mult mai mici.

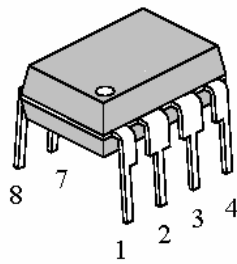

Fig.1-1 Aspectul capsulei DIP8

Numerotarea pinilor începe întotdeauna din stânga jos și continuă în sens antiorar pe linia următoare de pini. Pinul 1 este marcat fie cu un punct (ca în imagine), fie cu o degajare semicirculară la mijlocul distanței dintre pinii 1 și 8. Marcajul este realizat din matriță, la turnarea rășinii în capsulă. Pinii de programare ICSP-HVP sunt: ICSPDAT-7; ICSPCLK-6; VPP-4; VDD-1; VSS-4.

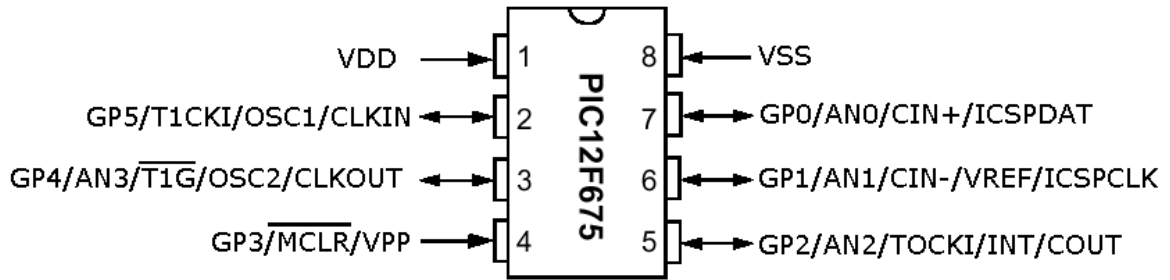

Fig. 1-2 Descrierea pinilor microcontrolerului PIC12F675

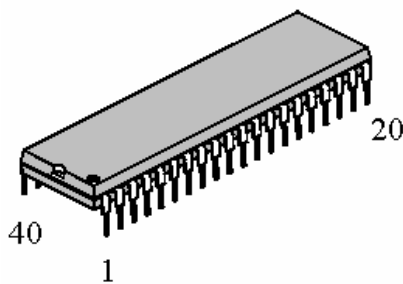
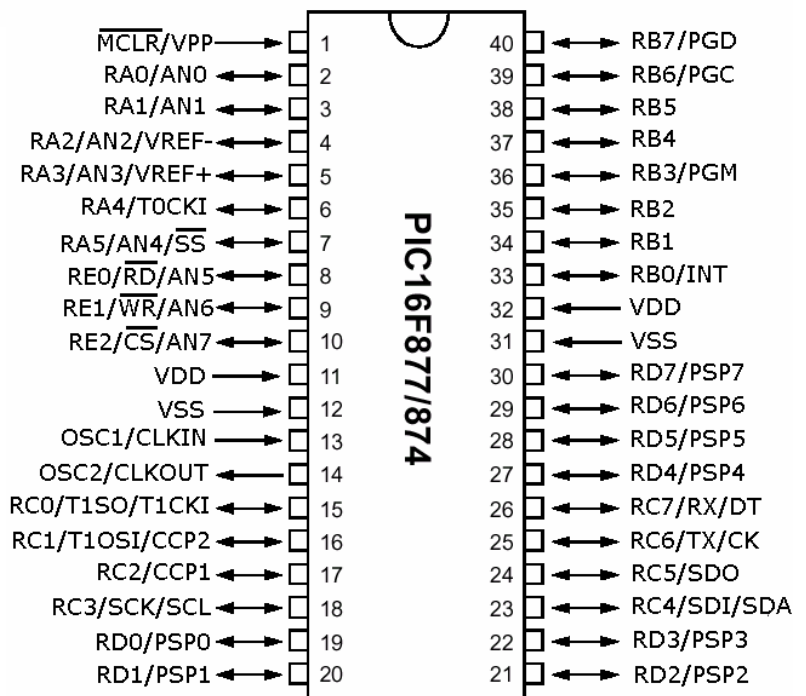

Fig.1-4 Funcțiile pinilor microcontrolerului PIC16F877/874, capsula PDIP40. Pinii microcontrolerului au funcții multiple în mod secvențial, ei nu pot îndeplini toate funcțiile prezentate în același timp! De exemplu RC6 are rolul intrarea sincronă de tact CK sau transmisie de date TX în comunicația serială sau pin de uz general de intrare ieșire. Pinii de programare ICSP-HVP sunt: PGD-40; PGC-39; VPP-1; VDD-11, 32; VSS-12,31.

Fig.1-3 Aspectul capsulei DIP40 cu lățimea de 600mil

Capsula PDIP40 (Plastic DIP) pentru PIC16F877/874 are lățime dublă (600mil [mili-inch] = aproximativ 15mm) comparativ cu capsula de 300 mil (7.5mm)

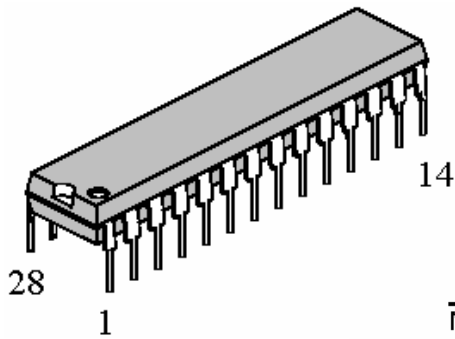

Fig.1-5 Aspectul capsulei DIP 28 de 300 mili-inch

Capsulele DIP14, DIP16, DIP18 sunt similare cu aceasta, singura diferență fiind numărul de pini și implicit lungimea capsulei.

Fig.1-6 Semnificația pinilor microcontrolerului PIC16F873/876, PDIP28, pinii de programare ICSP-HVP sunt:
 PGD-28 (data);
 PGC-27(clock);
 VPP-1(+13.5V);
 VDD-20 (+5V);
 VSS-8,19 (GND)

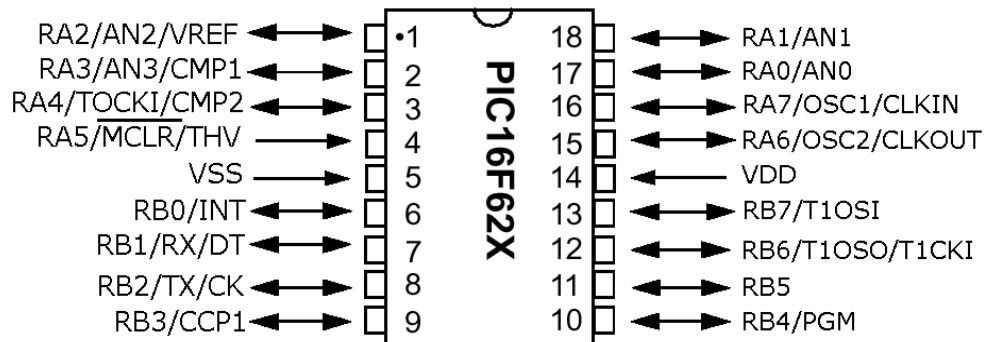
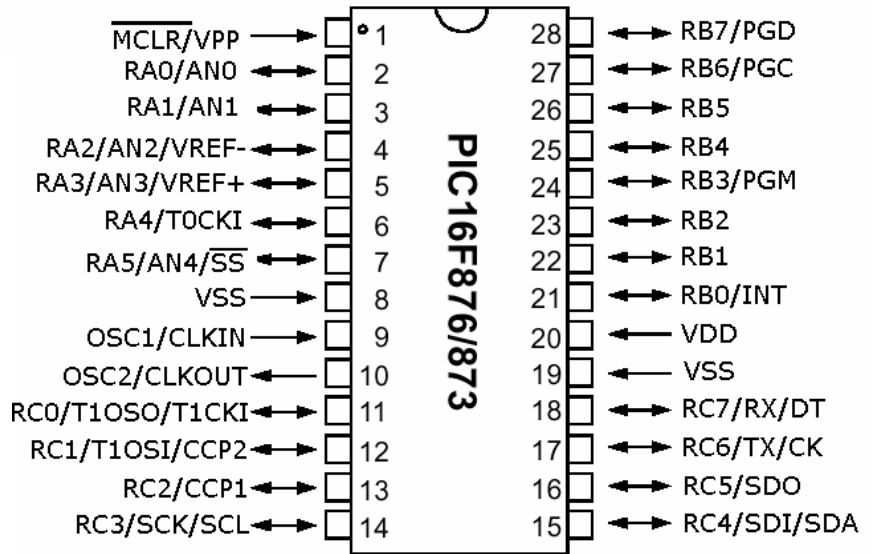

Fig.1-7 Semnificația pinilor PIC16F627/628, capsula PDIP18, pinii de programare ICSP-HVP: ICSPDAT-13; ICSPCLK-12; VPP-4; VDD-14; VSS-5.

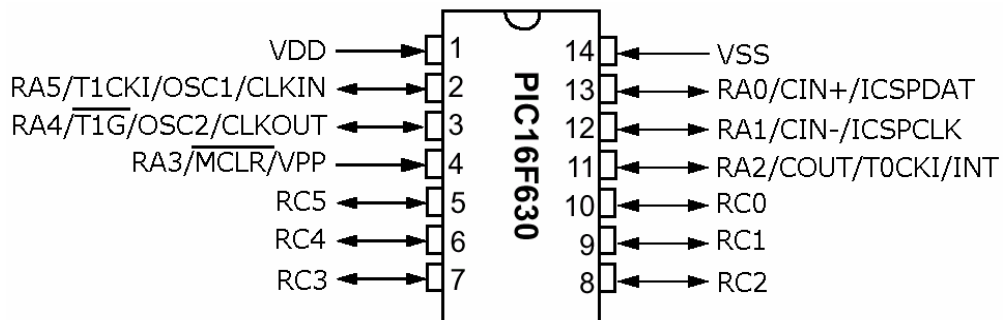

Fig.1-8 Semnificația pinilor PIC16F630/PIC16F676, capsula PDIP14

Impresia de nebuloasă pe care o dă utilizatorului semnificația multiplă a funcției fiecărui pin poate fi ușor corectată dacă se are în vedere secvențialitatea acestei funcții. De exemplu, studiind o clipă [fig.1-8], se observă trei clase de pini pentru PIC16F630/676:

- Pini cu o singură funcție:
 - VDD - tensiunea de alimentare pozitivă +2...+5V (vezi fila de catalog pe CD!)
 - VSS - masa tensiunii de alimentare
 - RC4, RC5 - pini de uz general cu funcție digitală de intrare-ieșire
- Pini cu cel puțin două funcții (numai pentru PIC16F676):
 - RC3/AN7;RC2/AN6;RC3/AN5;RC0/AN4 – pini cu funcție dublă de intrare-ieșire de uz general **sau** de intrare analogică pentru convertorul Analogic Digital intern
- Pini cu mai mult de două funcții (convertorul AD e disponibil numai în PIC16F676):
 - RA0/AN0/CIN+/ICSPDAT – pin cu funcție de intrare-ieșire **sau** intrare analogică **sau** intrare neinversoare de comparator **sau** intrare de date pentru programare ICSP
 - RA1/AN1/CIN-/VREF/ICSPCLK – pin cu funcție de intrare-ieșire **sau** intrare analogică **sau** intrare inversoare de comparator **sau** intrare pentru tensiune de referință pentru convertorul AD **sau** intrare de tact pentru programare ICSP.
 - RA2/AN2/COOUT/T0CKI/INT – pin cu funcție de intrare-ieșire **sau** intrare analogică **sau** ieșire de comparator **sau** intrare de tact extern pentru TMR0 **sau** intrare de intreruperi externe.
 - RA5/T1CKI/OSC1/CLKIN – pin cu funcție generală de intrare-ieșire **sau** intrare de tact pentru temporizatorul TMR1 **sau** pin de intrare pentru oscilatorul extern cu cuarț, (sau rezonator sau **Rezistență și Condensator**) **sau** pin de intrare pentru un semnal de tact de la un oscilator extern.
 - RA4/T1G/OSC2/AN3/CLKOUT – pin cu funcție de intrare-ieșire **sau** intrare de validare a tactului pentru TMR1 **sau** intrare analogică **sau** ieșire de oscilator pentru oscilator extern cu cuarț.
 - RA3/MCLR/VPP – intrare de uz general **sau** intrare de reset **sau** tensiune de programare pentru HVP.

Terminologia necunoscută va fi explicată parțial în cursul capitolelor următoare. Cu toate acestea, se consideră că cititorul deține cunoștințe minime de electronică și că următorii termeni au mai fost întâlniți:

- Tensiune de referință: sursă de tensiune cu impedanță de ieșire minimă, a cărei stabilitate nu este afectată de temperatura ambiantă și de zgomot.
- Comparator: amplificator operațional fără reacție negativă (sau cu reacție pozitivă).
- Convertor AD: sistem electronic ce transformă o mărime de intrare analogică într-o mărime de ieșire digitală.

1.2.2 Construcția programatorului

Programatorul este dispozitivul indispensabil oricărui specialist în “**embedded software**” adică software dedicat aplicației ce conține un hardware inteligent. Programatorul se compune dintr-un modul electronic ce realizează interfațarea între calculatorul PC și aplicația conținând microcontrolerul, și un program software ce rulează pe PC într-un sistem de operare preferat de utilizator. După modul de conectare la calculator pot fi definite trei tipuri de programatoare, ce poartă denumirea celor care le-au imaginat

pentru prima dată: programatorul paralel (sau de tip **David Tait**) tratat și în nota de aplicație elaborată de Microchip AN-589 [1], programatorul serial (există divergențe de opinii privind numele primului “inventator” al acestui tip de programator, este cunoscut pe internet ca JDM, NOPPP, PONY) și programatorul USB [20]. Programatoarele pot fi destinate pentru prototipuri sau pentru producția de serie.

Rolul programatorului este acela de a transfera în memoria program a microcontrolerului, fila hexa ce conține munca dvs. în format compilat. Deoarece este necesară multă experiență pentru a crea un program funcțional “în doi timpi și trei mișcări”, experiență care se dobândește în ani de muncă, numărul înscrierilor succesive într-un microcontroler poate atinge zeci sau chiar sute de ori până la obținerea efectului scontat. Este evident că visul orăcui utilizator de microcontrolere este utilizarea unui programator simplu de utilizat și care să solicite numărul minim de manevre.

1.2.3 Programatorul paralel în regim prototip

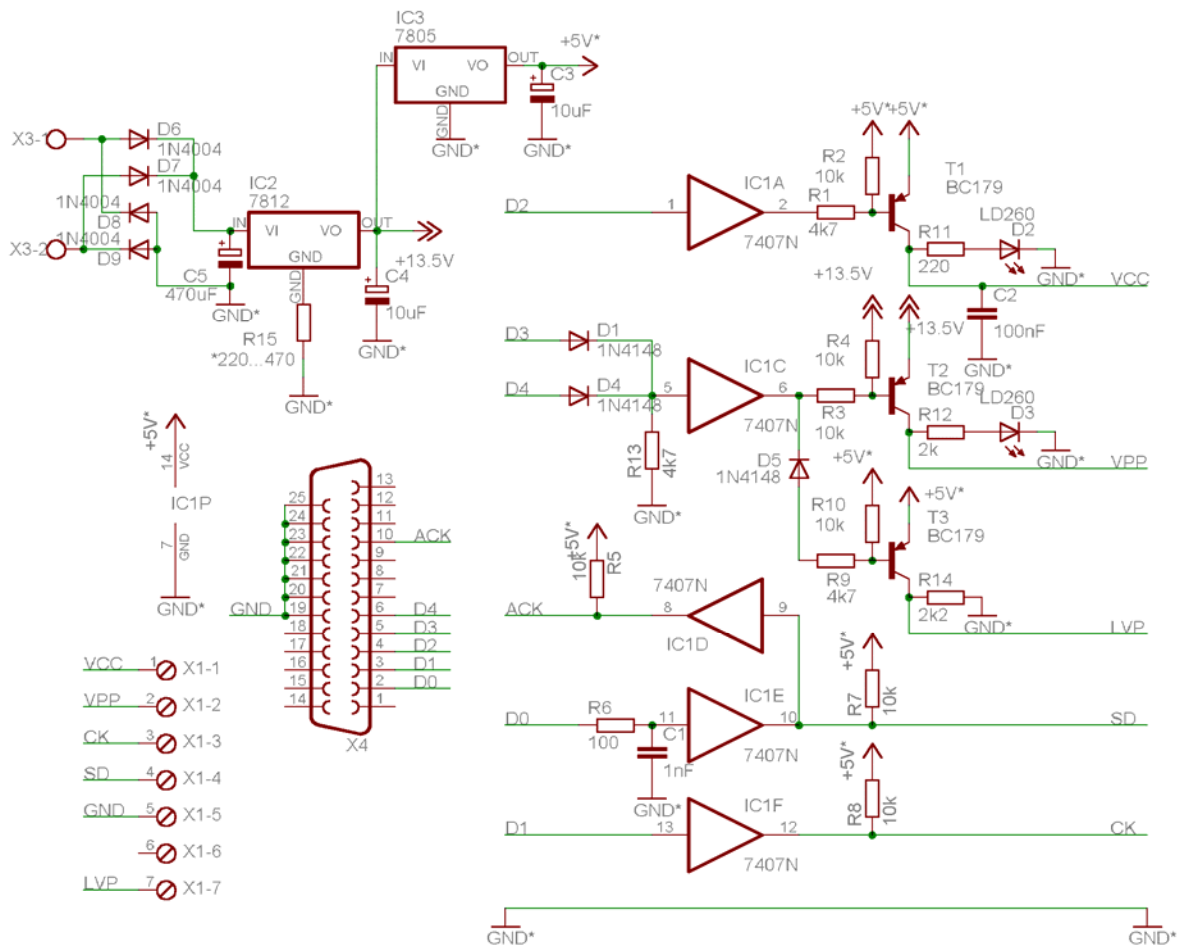

Fig. 1-9 Programator paralel, schema de principiu

Programatorul paralel utilizează interfața paralelă a PC-ului (**LPT**) pentru transferul datelor. Ce este și care sunt modurile de funcționare ale interfeței paralele a calculatorului personal, puteți afla navigând pe CD:\PC_info\ sau [2]. După cum se poate constata, programatorul

paralel pare la prima vedere destul de “stufos”, însă o inspecție atentă a schemei va evidenția simplitatea funcționării acesteia [fig.1-9].

Semnalele utilizate de programator (D0...D4 și ACK) care sunt preluate din interfața paralelă LPT, sunt separate de aceasta cu bufer open collector TTL de tip 407 sau 417 (tensiunea V_{CE} a tranzistorului open collector trebuie să fie de minim 15V). D3 și D4 sunt conectate ca SAU logic pentru a putea utiliza corect diverse programe software (de exemplu pachetul software **propic2** [3] utilizează pentru programarea microcontrolerului PIC16F84/PIC16F628 bitul D4 iar pentru PIC16F877 bitul D3 al interfeței paralele). D2 și D3 pot fi înlocuite cu un ștrap corespunzător între pinul 5-IC1A și pinii D3 sau D4 ai conectorului X1. Rețeaua R6, C1 este extrem de importantă dacă se lucrează cu calculatoare rapide în care zgomotul datorat vitezelor de comutare ridicate se propagă pe ieșirile de date. Această rețea de întârziere asigură un front pe semnalul de date fără supracreșteri importante. Lipsa acestuia va face ca o parte din software-urile de programare să genereze eroare de scriere la adresa zero (prima adresă verificată) mai ales dacă software-ul utilizează algoritmul rapid de înscriere (utilizat pentru PIC16FxxxA). Corectitudinea semnalului de date este verificată prin întoarcerea acestuia pe **acknowledge** (ACK). Semnalele de programare ajung la microcontroler prin conectorul X2 numit ICSP (**In Circuit Serial Programming**). Microcontrolerele PIC acceptă o modalitate modernă de programare direct în circuitul pe care îl vor deservi, soclul pentru capsula PDIP este opțional, el nu este necesar dacă fiecare aplicație va avea conectorul ICSP montat. O proiectare inteligentă va permite ca aplicației să i se poată modifica firmware-ul, fără a extrage microcontrolerul din soclu și al muta pe soclul unui programator. Repetarea acestei manevre de un număr nedefinit de ori (situație inevitabilă pentru un începător) duce la ruperea pinilor terminali (de exemplu aceștia pot fi 1,9 și 10,18 la un microcontroler cu capsula PDIP de 18 pini). De aceea conectorul X2 este perechea tată a conectorului ICSP care va echipa fiecare placă de test pe care o veți construi.

Semnalele de tact [fig.1-9] (**CK, clock**) și de date (**SD, serial data**) sunt aplicate pe pinii corespunzători ai microcontrolerului: RB6 (**clock**) respectiv RB7 (**data**). Tensiunile de alimentare $V_{CC}=5V$, respectiv de programare $V_{PP}=13...14V$, se aplică la momentul programării, pe pinii de alimentare VDD respectiv pe **MCLR (reset)**. Pentru generarea acestora se folosesc două tranzistoare pnp, T1 și T2. Blocarea acestora când tensiunea de comandă are nivel logic *high*, este asigurată de R2 și R4. Când semnalul de comandă D2 respectiv D3 sau D4 este *low*, tranzistoarele intră în conducție asigurând tensiunile de alimentare și programare în secvența dată de specificația tehnică de programare pe care o puteți studia din: [4] CD:\datasheet\microchip\pic16c84prog.pdf sau

[5] CD:\datasheet\microchip\pic16f8xxprog.pdf.

Pentru modul de programare cu tensiune redusă (**LVP, low voltage programming**) se utilizează o schemă identică cu cea descrisă anterior, formată din T3 și rezistențele R9, R10, R14. Comanda este asigurată prin D1 (necesară pentru a separa comenzile unor potențiale diferite), din același punct în care se comandă obținerea **HVP (high voltage programming)**, se observă că programatorul va genera tot timpul atât **HVP** cât și **LVP**, utilizatorul fiind acela care va alege tipul de tensiune de programare după cum aplicația lui o va cere. Conectorul ICSP este de fapt jumătate dintr-un soclu pentru circuit integrat de 14 pini DIP, se recomandă să fie de bună calitate (AUGAT, aurit) pentru a permite un număr mare de conectări fără pene de contact. Pinul x1-6 va deveni cheia acestui conector prin tăierea lui pe conectorul tată (înspre programator) și umplerea sa cu fludor pe conectorul mamă (conectorul dinspre microcontroler). Acest lucru va duce la imposibilitatea inversării conectorului ICSP la programare și implicit a deteriorării microcontrolerului. Conectorul

tată poate fi unul special sau chiar cealaltă jumătate din conectorul Augat 2x14 pini, folosit în sens invers; pinii care în mod normal se cositoresc în placa PCB devin conectori pentru inserție iar locașurile pentru pinii circuitului integrat devin punctele de cositorire a panglicii. Acest tip de conexiune este extrem de ieftină (e nevoie de două barete Augat de 7 pini fiecare) și foarte robustă; mult mai bună decât utilizând perechi specializate mamă-tată de conectori în linie de 2.54mm. Notați că doar conectorii AUGAT permit acest tip de conexiune! (secțiunea pinilor acestora este circulară cu diametrul de cca 0.9mm). Semnalizarea optică a programării se face cu led-ul D3 (roșu) pentru tensiunea de programare, respectiv D2 (verde) pentru tensiunea de alimentare.

Există scheme echivalente care nu utilizează tranzistori pnp pentru generarea potențialelor de programare ci comutatoare CMOS de tipul MMC4016/4066 sau 4051. De asemenea există programatoare care utilizează inversoare de tip SN7406 în locul repetoarelor SN7407. Funcționarea acestora este similară cu schema prezentată dar necesită inversarea comenzilor. Multe produse software destinate comenzii programatoarelor acceptă setarea parametrilor în funcție de programatorul construit [6] sau chiar schimbarea prin program a biților de comandă [7].

Tensiunile de alimentare de +5V, respectiv tensiunea HVP de +13...14V sunt obținute simplu dintr-o tensiune redresată și filtrată, ținând cond de condiția minimă de bună funcționare pe care o cer stabilizatoarele monolitice cu trei terminale din seria 78xx și anume, menținerea unei diferențe minime între tensiunea de intrare și cea stabilizată de ieșire de cel puțin 2...4V. Deoarece nu există stabilizatoare cu tensiune standardizată de ieșire de 13,5V se utilizează un artificiu prin flotarea stabilizatorului IC3 la cca. 1,5V prin montarea unei rezistențe pe pinul **Iadj** (**adjustment current**), pin care în mod normal se conectează la masă. Această rezistență se determină experimental deoarece fiecare lot de stabilizatoare are o marjă de eroare importantă a acestui parametru. Valoarea rezistenței R15 este cuprinsă între 220 și 470 de ohmi. De remarcat faptul că stabilizatorul IC3 disipă atât puterea consumată pe pinul de programare (+13,5V), cât și cea consumată pe pinul de alimentare al microcontrolerului (+5V), motiv pentru care poate necesita un mic radiator.

Acest tip de programator funcționează bine chiar dacă se utilizează facilitatea ICSP fără a asigura tensiunea de alimentare montajului în care microcontrolerul este montat! Acest lucru înseamnă că întregul curent de alimentare al montajului realizat (pentru tensiunea de +5V) va fi asigurat numai de programator. Limita rezonabilă pentru programarea corectă în situația descrisă, este un consum maxim de 100mA din programator pentru tensiunea de +5V (dimensionarea transformatorului de alimentare se va face în mod corespunzător).

Hardware-ul prezentat este gândit pentru a funcționa cu o multitudine de programe software ce pot fi obținute în regim **freeware** de pe internet (adresele sunt valabile pentru momentul editării cărții) sau CD:\programatoare\, care sunt total sau parțial compatibile cu el: <http://www.melabs.com> <http://www.propic2.com> <http://www.ic-prog.com>
<http://www.lpilsley.co.uk>

Concluzii: Programatorul paralel este un programator cu gabarit relativ mare, având un transformator de rețea încorporat, asigură un curent de programare mare și o bună izolare între aplicație și calculator fiind controlat de o gamă largă de produse software obținabile gratuit de pe internet. Acceptă programarea tuturor microcontroleror Microchip și a unor memorii eeprom seriale.

1.2.4 Programatorul serial în regim prototip

Programatorul serial utilizează facilitatea de a “fura” energia necesară funcționării direct din interfața serială a calculatorului. Acest mod, care pare periculos la prima vedere nu produce defecțiuni calculatorului dacă este utilizată cu precauție. Semnalele interfeței seriale au autolimitare în majoritatea arhitecturilor de PC, însă un utilizator inteligent nu se va baza niciodată pe această afirmație. Numai laptop-urile utilizează circuite de interfațare RS-232 de tipul charge-pump (tensiunile necesare interfațării sunt generate de un oscilator local, vezi de exemplu fila de catalog a circuitului MAX232, [8] CD:\datasheet\maxim\max232.pdf). O concluzie firească conduce la ideea că pe unele laptop-uri este posibil ca programatorul serial să nu funcționeze de loc, deoarece curentul debitat de acestea este insuficient pentru a alimenta programatorul și a genera curentul de programare.

Semnalele utilizate pentru programator sunt: TxD generează Vpp, DTR generează SD (Serial Data); verificarea semnalului de date se face prin întoarcere pe CTS, RTS generează CK (Clock). Pentru a înțelege în detaliu funcționarea acestui programator este necesar să ne familiarizăm cu nivelele logice cât și cu denumirile specifice ale semnalelor interfeței seriale [9] (CD:\PC_info\com.pdf) aruncând o privire și în capitolul 6. Pentru un receptor de semnal RS232, un nivel 1 logic înseamnă o tensiune de ieșire cuprinsă între $-3V$ și $-15V$, respectiv un nivel logic 0, o variație a tensiunii între $+3V$ și $+15V$. Nivelele maxime la emisie pentru emițătorul RS232 se găsesc în cazul laptop-urilor la limita de $\pm 8V \dots \pm 10V$. De reținut că nivelele logice cu care funcționează microcontrolerul sunt compatibile TTL pentru o tensiune de alimentare de $+5V$ a acestuia, respectiv se poate considera teoretic 0 logic, un nivel de $0V$ iar 1 logic un nivel de $5V$ (realitatea este după cum știți diferită, existând un domeniu de tensiuni pentru ambele nivele logice). Pentru a evidenția faptul că semnalele interfeței seriale nu sunt compatibile cu microcontrolerul am menționat în mod exasperant, explicit, care sunt nivelele de tensiune implicate.

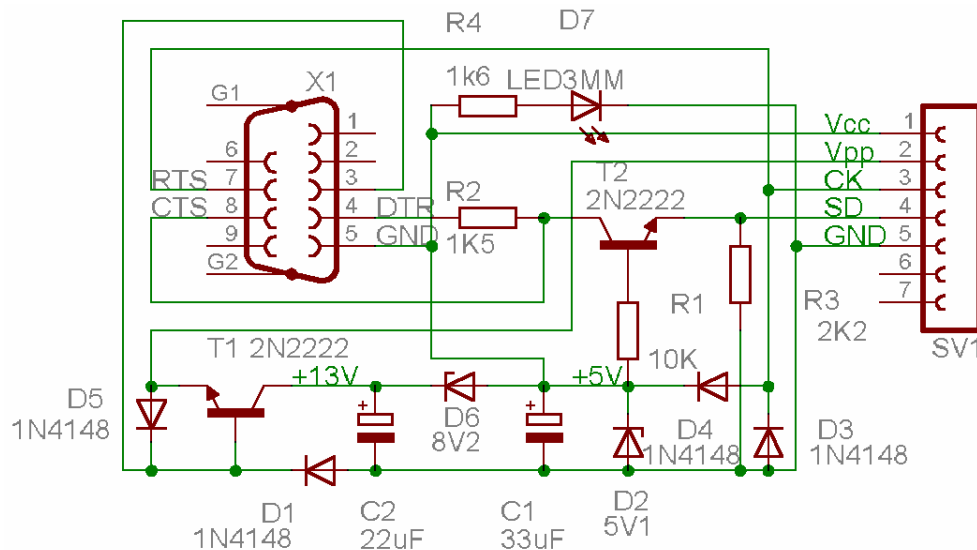

Fig.1-10 Programator serial, schema de principiu

Exista o varietate de clone ce utilizează principiul prezentat anterior. O idee ingenioasă [fig.1-10], este obținerea tensiunii Vcc și parțial Vpp din semnalul de clock generat pe RTS, respectiv din înserierea cu aceasta a unei tensiuni de cca. 8.2V obținută din semnalul TxD (X1-3). Limitarea amplitudinii semnalului CK (ClocK) la nivelul Vcc + 0.6V se face cu dioda D4, referința față de care se face identificarea nivelului logic al interfeței RS232, fiind semnalul GND (X1-5) livrat de PC, respectiv pinul Vcc al conectorului SV1 (In Circuit Serial Programming). Diodele D3 și D4 dublează de fapt diodele de protecție existente pe intrarea fiecărui pin IO al microcontrolerului, fiind redundante dacă destinația programatorului este doar familia de microcontrolere PIC. Dacă se intenționează programarea memoriilor eeprom seriale (I2C), montarea acestor diode este necesară. Când DTR este în 0 logic (tensiuni pozitive) tranzistorul T2 este în conducție acționând ca un stabilizator al nivelului amplitudinii semnalului de date (SD) la valoarea Vdd-0.6V. R2 este rezistența de sarcină pentru acest tranzistor, în unele variante ale acestui programator ea lipsește, deoarece se presupune că interfața asigură limitarea curentului generat prin pinul DTR. Întoarcerea pe CTS este solicitată de programator ca feedback, pentru a testa nivelul semnalului SD la intrarea în programator. Când DTR trece în 1 logic (tensiuni negative) colectorul tranzistorului T2 este negativat atât față de bază aflată la +5V, cât și față de emitor, tranzistorul fiind blocat. Tensiunea de alimentare a PIC-ului este asigurată din RTS când acest semnal se găsește în 0 logic (tensiuni pozitive) prin D4, respectiv prin D3, când RTS este în 1 logic (are tensiuni negative) și este menținută la trecerea lui RTS în 1 logic (tensiuni negative) prin încărcarea condensatorului C1; limitarea amplitudinii la +5V se face de către dioda zenner D2. TxD generează în 0 logic (tensiuni pozitive), tensiunea de programare Vpp prin polarizarea tranzistorului T1, iar în perioada când TxD este 1 logic (tensiune negativă) asigură alimentarea PIC-ului prin D1. Tensiunea este menținută cu condensatorul C2 pe perioada modificării nivelului logic al semnalului TxD în 1 logic. Protecția joncțiunii bază emitor a tranzistorului T1 împotriva tensiunilor negative se face cu dioda D5. În momentul programării, RTS și DTR trebuie să fie în 0 logic (tensiuni pozitive) și să nu stea în 1 logic o perioadă prea lungă. Dacă atât RTS, DTR și TxD stau în 1 logic (tensiuni negative) mai mult de 500mS, tensiunea de programare Vpp scade sub 8V, programarea fiind dezactivată.

Programatorul descris poartă denumirea simbolică JDM (după inițialele realizatorului) și este cel mai complet programator serial ce utilizează principiu NOPPP (NO Parts PIC Programmer) dar care asigură o tensiune de programare atât teoretic cât și practic corectă. Există mai multe variante simplificate ale aceleiași scheme a căror principiu de funcționare este dubios și nenumărate alte variante cu tensiune de programare la limita inferioară, a caror utilizare nu este recomandată. Programele software care acceptă acest programator și au fost testate de autor sunt:

<http://www.ic-prog.com> <http://www.lancos.com>

Concluzii: *programatorul serial este un programator de gabarit redus recomandat doar situațiilor de programare pe teren când transportul unui programator paralel este incomod și laptop-ul utilizat generează pe COM tensiuni suficient de mari. Utilizează integral tensiunea generată de interfața serială a calculatorului. Permite programarea microcontrolerelor PIC și a memoriilor eeprom seriale. Facilitatea ICSP trebuie utilizată cu grijă, PIC-ul trebuie să fie total separat de circuit în momentul programării.*

1.2.5 Programatorul de mare serie

Programatorul destinat producției de serie este identic din punct de vedere funcțional cu programatorul paralel sau serial descris anterior, și utilizează de obicei un microcontroler supervisor și un convertor de nivel pentru interfața serială de tipul MAX232 și alimentare independentă, având în plus două facilități importante: programarea cu limite minime și maxime ale tensiunii de alimentare și generarea automată a semnăturii. Semnătura este un cod specific hexazecimal care conferă fiecărui cip unicitate, prin citirea acestuia producătorul poate identifica lotul, data fabricației produsului, etc. Multe programe care nu sunt declarate de serie au această funcție inclusă.

Programarea la limita tensiunilor de alimentare (modificarea valorii tensiunii de alimentare se face prin comandă software) verifică validitatea performanțelor declarate ale microcontrolerului în momentul programării, pe întreaga gamă a tensiunilor de alimentare, conform specificației tehnice. Dacă apare o pană, neobservabilă de altfel în condiții de alimentare cu tensiune nominală, microcontrolerul este înlocuit imediat ca urmare a unei pene de programare.

Un programator profesional ce acceptă un număr mare de eepromuri seriale și paralele, microcontrolere Microchip și Atmel, poate fi construit dacă se urmăresc îndeaproape indicațiile existente la: <http://www.willem.org>.

1.3 Utilizarea editorului și a compilatorului

Faza inițială a scrierii programului debutează întotdeauna cu editarea textului liniilor de program. Pentru a evita abordarea limbajului de asamblare încă din faza de introducere, vom utiliza un compilator ce folosește un limbaj structurat înrudit cu pascal-ul dar mult mai intuitiv. Prezentarea acestuia se face pe larg în capitolul 2.

1.3.1 Editorul și mediul IDE (Integrated Development Environment)

Editarea propriuzisă se poate face cu orice program editor (notepad, wordpad, word) sau mai bine utilizând un editor profesional ce poate fi descărcat de pe WEB [10] numit PFE (CD:\editor\PFE). Dispune de toate facilitățile unui editor performant: căutare, înlocuire, setarea căutării în directoarea specificată, salvarea unui fișier backup ce conține modificările anterioare ale programului, etc. Editorul PFE are posibilitatea de a lansa în execuție compilatorul cu comanda *Execute* din meniul principal, urmată de *DOS Command to Window* pentru prima configurare și compilare sau *Repeat DOS Command to Window* pentru compilările ulterioare. Utilizatorul trebuie să-și editeze o filă batch (*.bat) care să conțină linia de comandă a compilatorului. Lansarea acestei file trebuie făcută din aceeași directoare în care se găsește executabilul compilatorului iar rezultatul compilării va fi plasat tot aici. De exemplu:

```
D:\jal\bin\jal.exe -sD:\jal\lib D:\proiecte\test\%1.jal
```

Executabilul de mai sus se poate salva sub denumirea *jal.bat* în directorul *d:\proiecte*. În prealabil este necesară configurarea locului unde editorul caută fila *jal.bat*, în fereastra *Execute DOS Command and Capture Output* a editorului, (comanda *Execute* urmată de *DOS Command to Window*). Rezultatul execuției, cu comanda **jal nume** (unde *nume.jal* este fila text ce conține programul pe care l-am scris, filă editată în prealabil și salvată în exemplul nostru, în fișierul *d:\proiecte\test*), va fi compilarea filei *nume.jal* și obținerea filelor *nume.hex* respectiv *nume.asm*; compilatorul va căuta bibliotecile standard incluse în programul sursă în directoarea *lib*, dar în prealabil vor fi căutate bibliotecile create de utilizator în directoarea *d:\proiecte\test*. Dacă sunt utilizate numai bibliotecile standard, atunci opțiunea de căutare în bibliotecile utilizator poate să dispară din linia de comandă. Nu uitați să precizați în aceeași fereastră PFE și directoarea unde se găsește executabilul *jal.bat* altfel rezultatul execuției va fi un mesaj de eroare. Cu o configurare corespunzătoare a PFE, în fereastra *Execute* urmată de *Launch Application*, se poate lansa în execuție și programatorul favorit apelând executabilul corespunzător din directoarea unde programul software pentru programator a fost instalat. Astfel editorul se transformă ușor într-un mediu integrat de dezvoltare (**I**ntegrated **D**evelopment **E**nvironment) având soluționate trei elemente importante: editarea, compilarea și programarea automată. Dacă utilizatorul dorește să simuleze rezultatul compilării, acest lucru este posibil utilizând fila *nume.asm* împreună cu mediul MPLAB creat de Microchip sau cu comanda *test.bat*, o filă batch ce conține linia de mai jos:

```
D:\jal\bin\jal.exe -t -sD:\jal\lib D:\proiecte\test\%1.jal
```

unde opțiunea *-t* este folosită de simulatorul intern al compilatorului Jal.

Un alt editor realizat la nivel de amator este Jaledit [11] (CD:\editor\jaledit). Are aproximativ aceleași funcții ca și PFE, cu câteva deosebiri:

- liniile editate sunt numerotate automat într-o fereastră din stânga ecranului,
- comentariile sunt colorate diferit în mod automat după terminarea editării rândului,
- lansarea compilării se face automat precizând doar directoarea în care se găsește compilatorul, rezultatul compilării este plasat în aceeași directoare cu programul sursă,
- există posibilitatea generării automate a unui header care să conțină numele autorului și data scrierii programului
- posibilitatea lansării (după o configurare prealabilă) a programatorului de microcontrolere
- posibilitatea setării dorite a culorilor pentru background și text

Bineînțeles că există și dezavantaje cum ar fi timpul lung de compilare, dublu decât în fereastră DOS. Un alt mediu interesant de editare-compilare-programare este Jal Command Center [12] (CD:\editor\jalcc) pe care sunteți invitați să-l descoperiți singuri !

1.3.2 Cum funcționează compilatorul Jal ?

Compilatorul poartă denumirea de Just Another Language [13] (adică “doar un alt limbaj”) (CD:\tools\jal_compiler\) și toate precizările următoare se referă la versiunea JAL 04.xx pentru WIN9x. Compilatorul Jal are o interfață de lucru în linia de comandă. Același compilator este disponibil pentru sistemul de operare DOS pentru windows (unde interfața DPMI este inclusă în sistemul de operare) și pentru linux -386. Configurația hardware

minimală pentru a rula Jal este 486 (nu este necesar coprocesorul matematic) cu minim 4Mb RAM și 10Mb memorie virtuală. Cu cât memoria (reală și virtuală) este mai mare, cu atât este mai bine pentru utilizator. Codul sursă al compilatorului editat în C, este disponibil utilizatorului.

Compilatorul nu utilizează biblioteci compilate, întreaga fila sursă a unei aplicații este compilată odată. Acest lucru simplifică compilatorul și permite analiza globală și optimizarea, dar face ca procesul compilării să se desfășoare mai lent. În urma unei compilări reușite, compilatorul produce două file de ieșire. Numele de bază, fără extensii ale acestor file este același cu numele filei sursă prezente în linia de comandă. Prima filă de ieșire este de tipul **.hex* și conține copia hexazecimală a memoriei program a microcontrolerului. Aceasta filă poate fi utilizată în mod direct cu majoritatea programatoarelor de microcontrolere existente. A doua filă este de tipul **.asm* și conține fișierul asamblat al programului sursă. Această filă este foarte importantă, ea poate fi utilizată la verificarea codului generat și pentru a face mici modificări sau corecții. Fila **.asm* poate fi asamblată cu assemblerul standard Microchip (MPLAB/MPASM). Compilatorul Jal are deasemenea opțiuni pentru a seta diverse facilități pentru determinarea erorilor.

1.3.3 Linia de comandă JAL

Linia de comandă DOS, conține numele filei sursă și opțiuni. O opțiune începe cu “-”, orice altceva este interpretat ca fiind o filă sursă. Rezultatul compilării este un fișier având același nume cu fila sursă dar cu extensia **.hex* respectiv **.asm*. Opțiunile liniei de comandă :

-t sau -tN : test

Opțiunea *-t* permite testarea programului compilat utilizând simulatorul încorporat. Opțional poate fi specificat numărul maxim de instrucțiuni (implicit este 10_000_000). Implicit testul nu se efectuează. In programul sursă trebuie utilizate instrucțiunile *pragma test assert* pentru determinarea valorii registrului testat, respectiv *pragma test done* pentru terminarea simulării.

-386 : funcționare pe calculatoare 386 - 486

Opțiunea *-386* trebuie folosită doar când se lucrează pe calculatoare cu resurse limitate. Este echivalentă cu *-vz -cX*. Pentru următoarele opțiuni literele mici setează iar cele mari resetează toate categoriile. (x setează, X resetează)

-c\$: verifică

Opțiunea *-c* comută verificarea on sau off. Implicit este *-cxBP*; setează toate verificările cu excepția memoriei și a blocurilor de memorie. \$ poate fi o secvență de :

- b : verifică blocurile de memorie (memory Blocks)
- p : verifică memoria globală (memory Pool)
- a : verifică declarațiile valide interne (Assertions)
- s : verifică utilizarea stack-urilor (Stack)
- z : sterge memoria înainte de utilizare

-o\$: optimizări

Opțiunea *-o* comută optimizarea on sau off. Implicit este *-ox*: pornește toate optimizările. \$ poate fi o secvență de:

- f : împachetarea expresiilor constante
(Constants Folding)

r : micșorare a codului (Reduction)
 s : reordonarea expresiilor (Tree Shape)
 c : înlănțuirea call-urilor (Call chaining)
 t : împachetarea expresiilor greșite (Trivial Expression)
 d : înlăturarea codului ineficient (Dead Code Removal)

-s\$: căutare

Opțiunea -s adaugă directoarea \$ listei de directoare în care sunt căutate filele incluse. Directoarele sunt căutate în ordine inversă: directoarea menționată de prima opțiune -s este căutată ultima. Directoarea curentă este întotdeauna căutată prima. Este recomandat ca bibliotecile incluse în pachetul JAL să fie descărcate într-o subdirectoare **lib** și întotdeauna să existe opțiunea **-slib** în linia de comandă.

-v\$: detaliat (verbosity)

Opțiunea -v comută afișarea evoluției compilării on sau off. Opțiunea este folosită pentru detectarea și înlăturarea erorilor (debugging) generate de compilator. Implicit este -vz : afișarea evoluției compilării. Activarea oricărei alte opțiuni duce la dezactivarea afișării pașilor compilării. \$ poate fi o secvență de:

s : afișarea procesului compilării în Scanner
 p : afișarea procesului compilării în Parser
 o : afișarea procesului compilării în Optimizator
 q : afișarea procesului compilării în sQuasher
 r : afișarea procesului compilării în Register allocation
 c : afișarea procesului compilării în Code generator
 a : afișarea procesului compilării în Assembler
 t : afișarea procesului compilării în simulator (Test)
 z : afișarea evoluției diferiților pași

comandă simplă de compilare a unei singure file sursă:

```
jal file
```

comandă complexă: caută în subdirectoarea \jal\lib, compilează pentru un 16F84_4, utilizează biblioteca jlib, fără optimizări, toate verificările fără zona de memorie, cu afișarea desfășurării mecanismului optimizatorului:

```
jal -s\jal\lib 16f84_4 jlib file -oX -cxP -vo
```

Dacă utilizatorul dorește să creeze o directoare specifică pentru un anumit proiect și să plaseze în acea directoare toate bibliotecile create de el, menținând neschimbată structura directorului jal\lib, atunci linia de comandă este asemănătoare cu cea prezentată în 1.3.1. Descrierea pe larg a setului de instrucțiuni, operații matematice și operatori, utilizate de compilator se face în capitolul 2.

1.4 Bootloader pentru microcontrolerul PIC16F87x

Microcontrolerele din seria PIC16F87x au o proprietate remarcabilă, aceea de a-și putea modifica conținutul memoriei program în timpul execuției programului propriu-zis. Arhitectura structurată pe pagini de memorie, care este greoaie și neplăcută utilizării curente este în această situație benefică deoarece permite protejarea zonei de memorie în care se găsește programul principal (firmware-ul de bootloader), în timp ce zona rezervată programului utilizator poate fi încărcată/ștearsă de un număr impresionant de ori cu programul destinat aplicației. Dacă o programare clasică prin ICSP durează câteva minute, și necesită existența unui programator, încărcarea programului utilizator cu o rată de transfer de 19200bps prin bootloader, durează proporțional cu lungimea programului, între câteva secunde și maxim două minute.

Ca **avantaj major** se menționează aspectele:

- Folosirea unei conexiuni simple cu calculatorul pe una din interfețele seriale disponibile în orice PC, conexiune care rămâne pe tot parcursul etapei de dezvoltare, nefiind necesară îndepărtarea ei la faza de test, ca în cazul programării prin ICSP, când circuitele aferente conectate pe pini de programare trebuie să nu fie încărcate cu impedanțe mici pentru a realiza o programare corectă (deconectarea bootloaderului este obligatorie numai după un reset, când urmează faza de funcționare independentă a aplicației).
- Aplicația consumă un singur pin al microcontrolerului utilizat pentru transfer serial bidirecțional și un hardware auxiliar atât de redus încât poate fi realizat pe un circuit imprimat simplu placat cu dimensiunile de 10x30mm, aplicația utilizatorului având un singur conector miniatură cu patru contacte (din care unul este cheia) pe care hardware-ul bootloaderului se conectează.
- Orice modificare ulterioară cerută de aplicație, înseamnă o simplă conectare a bootloaderului și transferul programului utilizator.

Desigur că există și **dezavantaje** ale utilizării bootloaderului:

- nu poate fi utilizată facilitatea de protecție a memoriei program împotriva citirilor nedorite dacă se utilizează un bootloader. Corecția acestei situații se face prin înscrierea clasică a programului în forma sa finală și setarea corespunzătoare a fuzibilelor de protecție, dacă este necesară protecția firmware-lui înscris în PIC.
- Se consumă un pin al microcontrolerului a cărui destinație este doar bootloaderul (intrare-ieșire), rămânând disponibilă pentru utilizator doar funcția de intrare de uz general a pinului respectiv. Microcontrolerele cu capsula de 40 de pini, dispun de suficiente rezerve hardware și această situație când este necesar ultimul pin disponibil cu funcție bidirecțională apare foarte rar.

Bootloaderul prezentat poartă denumirea generică Wloader [14] (CD:\tools\wloader). Wloader-ul se compune dintr-un ansamblu hardware [fig.1-11], firmware (wloader.asm), PCsoftware (wisp). El permite controlul inteligent al aplicațiilor care încep de la adresa 0000 și are o interfață de comandă DOS prin intermediul programului Wisp [15] (viespe). Firmware-ul loaderului ocupă 1Koctet de memorie în zona de vârf a memoriei, astfel cei 7 Kocteți (PIC16F874/877) rămân disponibili utilizatorului. Se recomandă utilizarea lui cu microcontrolerele având mai mult de 4Kocteți de memorie (PIC16F873/874/876/877) pentru a rămâne ceva memorie și aplicației utilizator. Schema electronică a bootloaderului din [fig.1-11], extrem de simplă, evidențiază conexiunile Wloader-ului atât pe COM1

(conector cu 9 pini) cât și pe COM2 (conector cu 25 de pini), utilizatorul având opțiunea de a le monta pe amândouă sau numai pe cel corespunzător mufei disponibile în calculatorul utilizat. Cablul de conexiune între conectorii de tip mamă și plăcuța de circuit imprimat nu va depăși 1.5m, se poate utiliza cu succes o panglică cu 6 fire, trei active (TX, RX și DTR) intercalate cu trei circuite de masă (GND). În acest mod de conexiune, perturbațiile induse din exterior sunt foarte mici chiar pentru un cablu ceva mai lung.

Un semnal logic 0 (standard RS232) pe DTR (tensiuni pozitive) va deschide tranzistorul T1 (orice tip de tranzistor NPN), conectând linia de reset a PIC-ului (MCLR) la masă. Acest pin (MCLR) se conectează obligatoriu cu o rezistență de 4k7...10k la linia de +5V (Vcc) în circuitul utilizatorului, un nivel logic 1 pe MCLR menținând în funcționare normală PIC-ul, în timp ce un 0 logic îl resetează. Un semnal logic 1 pe linia DTR (tensiuni negative RS232) va bloca tranzistorul, protejând joncțiunea bază-emitor prin intermediul diodei D2 și limitând curentul prin R1. Semnalul Tx este redus la limita de +5V prin R3, D1, R4, iar semnalul de întoarcere Rx este compatibil cu nivelul logic necesar pe interfața serială fiind mai mare de +3V (vezi CD:\PC_info\com.pdf și capitolul 6), o simplă limitare a tensiunilor negative fiind suficientă prin intermediul rezistenței R2. Pinul de transmisie/recepție WLOAD se poate conecta la orice pin bidirecțional al microcontrolerului, împreună cu o rezistență de pull-up R5 de 47K. Utilizatorul va avea în vedere atunci când compilează fila *wloader.asm*, să menționeze în program numele pinului utilizat fizic ca pin de comunicație, pentru a obține o filă *wloader.hex* corectă. Această versiune de bootloader funcționează perfect cu o gamă largă de calculatoare posedând interfețe seriale variate de la laptop-uri 486 la calculatoare Pentium.

Cum funcționează firmware-ul bootloaderului ? Loaderul pune instrucțiuni de tipul *goto* la adresele 0...2, care se activează în cazul unui reset. Instrucțiunile programului utilizator care ocupă în mod normal aceste adrese, sunt mutate într-o altă zonă din interiorul programului loader și sunt executate înaintea saltului spre restul aplicației utilizatorului care

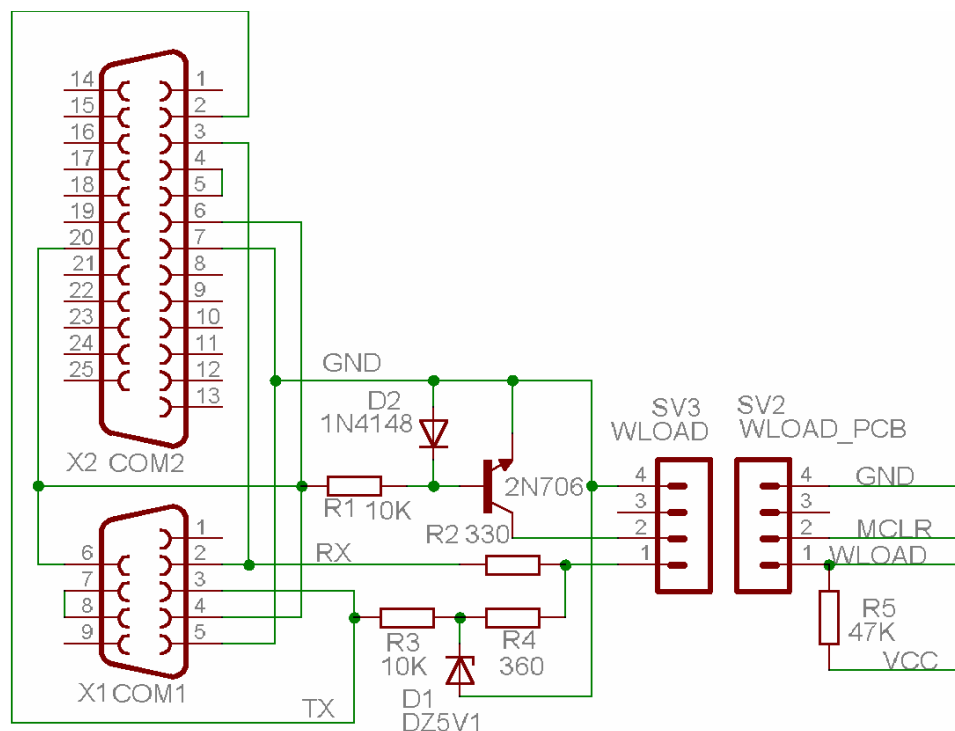

Fig.1-11 Bootloader pentru PIC17F87x, schema de principiu

începe cu adresa 3. Din acest motiv aplicația încărcată de loader poate fi structurată exact ca și un program de sine stătător care se programează într-un PIC16F877. Această șmecherie nu va funcționa dacă programul utilizator va încerca să utilizeze primele adrese pentru ceva mai inteligent, ca de exemplu generarea unei întârzieri:

```
$0000 reset_vector:    goto main
$0001 delay_12:       call $+1
$0002 delay_8:        call $+1
$0003 delay_4:        ret
$0004 interrupt_vector: ...
```

Din fericire majoritatea compilatoarelor, inclusiv Jal, nu sunt atât de inteligente încât să poată genera un astfel de cod. Dacă utilizatorul îl scrie însă în assembler, atunci aplicația utilizator trebuie să conțină în primele trei adrese instrucțiunea NOP. Loaderul acceptă de la PC instrucțiuni de configurare a fuzibilelor. Acestea sunt grupate în PIC în registrul de 14 biți numit “configuration word”. Pe calculator va trebui să fie instalat executabilul **wisp.exe** (CD\tools\wisp) care transferă o serie de comenzi bootloaderului. Comenzile pe care acesta le acceptă sunt:

BEEP	Indicație sonoră de succes sau eroare
BURN xxxx	specifică ID-ul (fuzibilul având patru caractere hexazecimale) care va fi programat în PIC, loaderul memorează acest cod în memoria flash
CHECK	Verifică dacă imaginea hexa a fost scrisă corect prin citirea ei din PIC și comparea cu imaginea din PC
FLUSH	Se utilizează în combinație cu comanda LOG și curăță fila log după fiecare scriere. Inclinește procesul mai mult decât o face comanda LOG dar poate fi folositor pentru depistarea erorilor
FUSES spec	Specifică dacă cuvântul de configurare specificat va fi setat conform informației din fila hexa, (FUSES FILE), nu va fi setat (FUSES IGNORE), sau va fi setat cu o valoare specifică (FUSES value)
GO hex-file	Se execută o combinație de comenzi : ștergere, scriere, verificare și rulare a programului încărcat în PIC
HEX	O comandă auxiliară pentru TALK, TERM, TTY, va arăta după fiecare caracter recepționat, valoarea hexa a caracterului respectiv în paranteze drepte
ID xxxx	Specifică valoarea identificatorului. Valoarea inițială este 0000. Se utilizează când mai multe PIC-uri sunt conectate pe același port serial și fiecare PIC trebuie activat separat. In acest caz fiecare PIC trebuie programat cu un identificator diferit.
LAZY	Comută pe scriere lentă, dispozitivul va citi prima dată conținutul locației de memorie și numai dacă noua valoare este diferită de cea veche, o va scrie. Valoarea inițială este de scriere normală.
LOG file	Fiecare activitate este memorată într-o filă log. Comanda este utilă pentru detectarea erorilor.
PORT p	Specifică pe ce port este conectat bootloaderul. Sunt recunoscute COM1, COM2, COM3, COM4. Implicit este COM1.
PORT b	Specifică viteza de comunicație. Viteza implicită este de 19200 bps.

PROTECT setting	setting = [ON OFF IMAGE] Controlează protejarea codului care poate fi setat: întotdeauna ON, întotdeauna OFF sau după cum este specificat în IMAGE. Wloader-ul nu poate scrie cuvântul de configurare, dar verifică dacă cuvântul încărcat se potrivește cu cel programat.
READ hex-file	Citește ținta și scrie conținutul acesteia în fila hex indicată. Fila hex va conține intrări valide numai pentru acele locații de memorie care nu sunt în stare ștersă (program 0x3FF, date 0xFF)
RUN	Pune Pic-ul în funcționare după un reset, cu bootloaderul conectat
TALK	Conversație cu dispozitivul: emulează o consolă TTY. Este utilă numai pentru detectarea erorilor.
TARGET target	target = [16f870 16f871 16f872 16f873 16f874 16f876 16f877] Specifică dispozitivul țintă. Implicat este 16F877. Prefixul 16F poate fi omis.
TERM baudrate	Emulează o simplă comunicație TTY cu viteza de comunicație specificată direct la portul serial al calculatorului. Viteza de comunicație trebuie să fie un întreg sau să conțină litera k pentru a indica sutele: 19200 sau 19k2
TEST	Testează programabilitatea țintei cu 6 modele diferite de <i>pattern</i> -uri.
TIME	Indică ceasul sistemului.
TTY baudrate	Pune ținta în modul de rulare și accesează transferul datelor spre ea. Se emulează o comunicație simplă TTY la rata de transfer indicată. Aceasta trebuie să fie un număr întreg sau să conțină litera k pentru a indica sutele: 300 sau k3; 19200 sau 19k2.
VERBOSE	Arată execuția fiecărei operații pe ecran. Această comandă face ca procesul de programare să fie extrem de lent dar poate evidenția problemele de comunicație.
VERIFY hex-file	Verifică dacă conținutul țintei corespunde cu fila hexa indicată. Locațiile de memorie care nu sunt specificate în fila hexa nu sunt verificate.
WAIT milliseconds	Așteaptă cel puțin numărul indicat în milisecunde. Interferențe cu sistemul de operare al calculatorului poate produce întâzieri mai lungi decât cele specificate.
WRITE hex-file	Scrie fila hexa indicată în microcontrolerul țintă. Locațiile de memorie care nu sunt specificate în fila hexa sunt păstrate cu valoarea originală .

Cum se utilizează bootloaderul? Pentru faza inițială, utilizatorul are nevoie de unul din programatoarele descrise anterior a căror funcționare corectă a fost testată, utilizând fie programul “flashing led” fie alt program asemănător de pe CD. Apoi, poate transfera în memoria PIC-ului direct fila *wloader.hex* (CD:\tools\wloader), utilizând programatorul preferat. Bootloaderul rezultat va funcționa numai cu un PIC16F877 având un cristal de cuarț de 20MHz, WLOAD [fig.1-11] fiind pinul E2, iar RES fiind echivalent cu MCLR. Pentru a asambla bootloaderul cu alte opțiuni specifice utilizatorului, trebuie ca mai întâi să fie instalat programul MPASM. MPASM este o parte a mediului IDE numit MPLAB [16] și se găsește pe site-ul Microchip. Apoi se despachetează pachetul *firmware.zip* aflat în CD:\tools\wloader\ într-o directoare goală și pentru orice PIC16F87x cu memorie de 8K

rulând la 20MHz, se pornește programul MPLAB, se apelează fila *wloader.asm* cu comanda *file* urmată de *open*, apoi *project* urmată de *build node*. Va apare fereastra MPASM în care este necesară completarea liniei *additional command line option* cu:

```
/dELCHEAPO /dXTAL=D'20'*MHz /dPIN=portd,2 /dBAUDRATE=D'19200'
```

Dacă utilizatorul folosește MPASM în mod DOS comanda va fi:

```
mpasm /dELCHEAPO /dXTAL=D'20'*MHz /dPIN=portd,2  
/dBAUDRATE=D'19200' /dDEVICE_ID=B'00100110100000'  
/dORIGIN=H'1C00' wloader
```

În ambele exemple se presupune că utilizatorul dorește să conecteze bootloaderul la pinul d2 al PIC-ului. Este important ca în directoarea unde se găsește *wloader.asm*, să existe și fila de definiție a microcontrolerului, *p16F877.inc*, respectiv ca mediul MPLAB să fie configurat pe tipul de microcontroler folosit, altfel vor apare erori la compilare. După lansarea comenzii *assemble*, dacă totul este în regulă, va rezulta fila *wloader.hex*. Mesajele de *warning* generate de MPASM pot fi neglijate. Atenție, MPASM trebuie setat pe *case sensitivity = on*! De remarcat că mediul IDE trebuie setat pentru tipul de microcontroler pe care se va înscrie bootloaderul chiar dacă procesorul original pentru care a fost scrisă fila *wloader.asm* este PIC16F877. De exemplu dacă se dorește înscrierea bootloaderului în PIC16F873, cu oscilator de 4MHz iar pinul de lucru va fi c0, în MPLAB, *options, development mode* se va seta acest tip de microcontroler. Comanda dată în fereastra *extra options* a MPASM va fi:

```
/dELCHEAPO/dXTAL=D'4'*MHz/dPIN=portc,0/dBAUDRATE=D'9600'/  
dORIGIN=H'C00'
```

Opțiunea dELCHEAPO se referă la hardware-ul utilizat de bootloader, prezentat în [fig.1-11]. Viteza de comunicație a loaderului nu poate fi 19200bps decât cu un sfert de 10 sau 20 MHz. Pentru 4Mhz alegeți doar 9600 bps. Deoarece comanda implicită a utilitarului wisp (CD:\tools\wisp) este de 19200bps, dacă se utilizează o altă viteză, aceasta va fi specificată în linia de comandă **wisp** (comandă dată într-o fereastră DOS sub WINDOWS, pe PC) cu comanda PORT :

```
wisp port com2 port 9600 fuses ignore go blink.hex
```

Această comandă arată că wloader-ul este conectat pe portul COM2, viteza de comunicație este de 9600bps, se ignoră modificările fuzibilelor ID ce apar în fila hex și se execută programul *blink.hex*. Rezultatul vizibil al acestei execuții în PIC, va fi înscrierea filei *blink.hex* în PIC și pâlpâirea LED-ului corespunzător setărilor din programul *blink.jal*.

Pentru a compila wloader-ul pentru PIC-uri ce au mai puțin de 8Kocteți de memorie, punctul de origine al codului va fi setat la 1Koctet sub limita superioară maximă a memoriei și fuzibilul cu rol de protecție al blocului respectiv de memorie trebuie activat pentru protecție. De exemplu, pentru PIC16F871 (2K code) comanda va fi:

```
mpasm /dDEVICE_ID=B'00110100100000' /dORIGIN=H'0400' wloader
```

Bootloaderul dezactivează automat funcțiile analogice ale microcontrolerului pentru a face posibilă utilizarea portului A ca și intrări digitale. Imediat după ce a fost încărcat, bootloaderul setează acest port cu condițiile inițiale (funcțiile analogice activate, portul A nu poate fi utilizat ca intrări digitale). Sunt furnizate două programe de test scrise în JAL, un led care pulsează cu frecvența de 1 Hz, (*blink.jal*) care, după compilare poate fi rulat pe microcontroler cu comanda:

```
wisp fuses ignore go blink
```

respectiv un program care generează mișcarea unui led stins într-un șir de 32 de led-uri conectate pe toate ieșirile PIC-ului, mai puțin pinul E2 (*walk.jal*).

1.5 Microcontrolere Microchip Flash din seria midrange

1.5.1 Portretul robot al microcontrolerului flash Microchip midrange

Fiecare microcontroler abordat în aplicațiile prezentate aici, dispune de o documentație laborioasă editată în mai multe versiuni ale căror codificare (DSxxxxx) au extensiile A, B sau C. Deoarece rolul acestei cărți nu este în totalitate acela de a traduce o documentație din limba engleză, documentația originală a producătorului trebuie citită în detaliu, versiunile B sau C fiind cele în care erorile au fost corectate, dar în care se omit chestiuni esențiale considerate cunoscute și care sunt prezentate în variantele inițiale A. Eratele care apar frecvent trebuiesc de asemenea citite. Ele se găsesc pe *site*-ul producătorului: <http://www.microchip.com>. Cea mai detaliată prezentare a microcontrolerului flash este făcută în DS30445A pentru PIC16C84, acesta fiind primul cip flash produs de Microchip și care nu se mai fabrică. Celelalte documentații utile sunt:

PIC16F8x	- DS30430C
PIC16F84a	- DS35007A
PIC16F62x	- DS40300B
	- DS80047B
PIC16F7x	- DS30325A
	- DS80099A
PIC16F87x	- DS30292A
	- DS30292B
	- DS30292C
	- DS30925B
PIC16C84	- DS30189D
PIC12F675	- DS41190A
Midrange Manual	- DS32023A

Nu intrați în panică ! Fiecare documentație de mai sus conține cel puțin 200 de pagini.

1.5.2 Arhitectura internă

Microcontrolerele *flash* sunt declarate de producător ca fiind microprocesoare cu arhitectură RISC (**R**educed **I**nstruction **S**et **C**omputer) adică având un număr redus de instrucțiuni (36). Cu toate acestea, utilizatorul începător va avea destule bătaii de cap cu memorarea acestor instrucțiuni, deși mnemonicele acestora sunt intuitive. Setul de instrucțiuni și descrierea detaliată a acestora se găsesc în fila de catalog a fiecărui microcontroler. Un lucru pozitiv este faptul că fiecare instrucțiune durează un singur ciclu mașină (mai puțin instrucțiunile *call* și *goto* care durează doi tați mașină) deci este ușor de determinat timpul consumat de o rutină sau o porțiune de program printr-o simplă numărare a instrucțiunilor. Elaborarea unor rutine de comunicație serială prin software este dificilă fără această facilitare. Viteza de operare a acestor microcontrolere este de numai 20MHz (un punct negru acordat producătorului) însă suficient pentru majoritatea aplicațiilor comune.

Memoria program a familiei Microchip mid-range, variază de la 512 octeți la 8Kocteți, memoria RAM de la 36 de octeți la 368 de octeți iar memoria internă EEPROM de la 64 de octeți la 256 de octeți.

Toată familia dispune de o structură de bază având:

- maxim 15 surse de intreruperi interne și externe,
- stivă hardware de 8 nivele,
- adresare directă, indirectă și relativă a memoriei utilizând organizarea pe pagini pentru memoria program, bancuri de memorie pentru memoria utilizator și regiștrii cu funcții speciale, având posibilitatea protejării totale sau parțiale a paginilor de memorie,
- POR (**P**ower **O**n **R**eset) - facilitare de deosebire și tratare adecvată a diverselor surse de reset a microcontrolerului:
 - reset din alimentare
 - reset din operare normală pe MCLR\ (**M**aster **C**lear **R**eset)
 - reset din modul SLEEP (cu consum de curent redus) pe MCLR\
 - reset datorat WDT (**W**atch **D**og **T**imer)
 - “trezire” datorată WDT din modul SLEEP
 - BOR (**B**rown **O**ut **R**eset) – resetează microcontrolerul dacă alimentarea acestuia scade sub 3.7...4.4V (tipic 4V)
- PWRT (**P**o**W**e**R** up **T**imer) și OST (**O**scillator **S**tartup **T**imer) facilități de întârziere la pornire cu o cuantă de timp fixă de 72mS, respectiv o întârziere de 1024 de tați oscilator, pentru a preîntîmpina startarea defectuoasă a programului datorată utilizării surselor de alimentare cu viteză de stabilizare mică, și a aștepta intrarea în regim a semnalelor tranzitorii,
- WDT este un oscilator intern RC care are rolul de “câine de pază” cu durată fixă tipică de 18mS, dar care poate fi asignat unui postscaler (un registru numărător de 8 biți) care este utilizat “la comun” cu registrul TMR0 și pentru care devine prescaler. Astfel durata maximă de pază este de 7...33mS (variația minim-maxim a oscilatorului intern RC) înmulțită cu valoarea maximă a postscalerului (1:128), deci între 0,896...4,224 S. *Observați că s-au luat în calcul limitele extreme de variație a oscilatorului prezentate în capitolul “Electrical characteristics” a fiecărei documentații și nu valoarea tipică de 18mS. Utilizatorul poate întotdeauna să efectueze calculele cu această valoare tipică însă trebuie să fie pregătit pentru aprecierea corectă a marjelor de eroare pe*

care le poate obține în practică datorită variației tensiunii de alimentare și a temperaturii ambiante.

- Posibilitatea reducerii consumului de alimentare în regimul SLEEP
- Selectarea tipului de oscilator de tact utilizând programarea unor fuzibile corespunzătoare odată cu transferarea memoriei program. Sunt posibile următoarele tipuri de oscilatoare:
 - Oscilator extern
 - Oscilator RC intern (unele PIC-uri dețin și posibilitatea calibrării acestuia utilizând informația din registrul intern OSCAL) sau extern
 - Oscilator cu cuarț sau rezonator XT, cuarț de mică putere LP, sau de frecvență ridicată HS
- Posibilitatea programării în circuit utilizând 5 semnale: Vcc (tipic +5V), Vpp (se aplică pe MCLR și este tipic de 13.5V), tact (PGC-ProGramming Clock, RB6), data (PGD-ProGramming Data, RB7) și masa electrică (GND) pentru modul de programare HVP (High Voltage Programming), respectiv același număr de pini de date și clock, dar cu tensiune VPP = 5V aplicat pe pinul RB3 pentru modul de programare LVP (Low Voltage Programming). Doar ultimele generații de microcontrolere dispun de modul de programare LVP. Ca să funcționeze, LVP necesită o setare inițială a fuzibilelor prin HVP, această setare se face de obicei din fabrică. După programare LVP, pinul RB3 se conectează la masă, fie direct, fie printr-o rezistență de 4K7...10K.
- ICD (In Circuit Debugger) – facilitate prezentă doar la seria PIC16F87x, utilă împreună cu suportul hardware ICD și programul prezent în MPLAB, permite depistarea erorilor în programul sursă prin înserarea a maxim 5 *breakpoint*-uri (puncte de întrerupere). Prin inspectarea valorilor regiștrilor, utilizatorul poate depista sursa de erori cu condiția ca *breackpoint*-urile să fie inserate în bucla de program cu funcționare defectuoasă. Există și alte metode de depanare a programelor foarte lungi, cea mai la îndemână fiind metoda extinderii de la simplu la complex, prin care rutinele sunt implementate/modificate/verificate individual pe un PIC funcționând cu un bootloader, după care se testează înlănțuirea lor corectă în programul final și transferul acestuia pe microcontrolerul destinat aplicației.

Facilitățile oferite de perifericele înglobate în aceste microcontrolere sunt:

- Timer0 – timer (temporizator) și numărător de 8 biți având un prescaler de 8 biți (1:1, 1:2,... 1:256) utilizat în mod comun cu WDT. Prescaler-ul este un simplu registru numărător.
- Timer1 – timer și numărător de 16 biți cu prescaler (1:1, 1:2,...1:8) poate fi incrementat și în starea de SLEEP a microcontrolerului (stare de consum redus).
- Timer2 – timer și numărător de 8 biți cu registru de perioadă de 8 biți, prescaler (1:1, 1:4, 1:16) și postscaler (1:1, 1:2, 1:4,... 1:16).
- Unul sau două module de captură, comparare sau PWM (Puls Width Modulation – modulație în durată cu lărgime de puls); captura pe 16 biți cu rezoluția maximă de 12,5 nS, compararea pe 16 biți cu rezoluția maximă de 200nS, rezoluția maximă a PWM-ului este de 10 biți (*rezoluția și frecvența maximă este de 78kHz/8biți la 20MHz tact oscilator, aceasta nu înseamnă că nu se pot obține frecvențe mai mari cu rezoluții mai mici*).

- ❑ Convertor AD multicanal (5 sau 8 canale) de 10 biți (PIC16F87x, PIC12F675, PIC16F676), 8 biți (PIC16F7x) sau unul/două comparatoare multifuncționale cu opt moduri distincte de utilizare (PIC16F62x, PIC16F87xA, PIC12F675, PIC16F630/676).
- ❑ Referință de tensiune cu rezoluție de 4 biți în domeniul 0...3.125V sau 1.25...3,75V (PIC16F628 la VCC = 5V).
- ❑ SSP (Synchronous Serial Port-port serial sincron) cu SPI funcționând în mod stăpân (master mode) și I2C stăpân-sclav (master/slave). Această facilitate este extrem de utilă la interfațarea rapidă și fără mari probleme software a convertoarelor AD cu interfață serială. Conectarea memoriilor EEPROM externe sau a altor periferice I2C pe bus-ul I2C al PIC-ului este de asemenea posibilă.
- ❑ USART (Universal Synchronous Asynchronous Receiver Transmitter) cu detecția adresei pe 9 biți, este un modul extrem de valoros permițând transmisia asincronă full duplex (bidirecțională) cu viteze de până la 1Mbps.
- ❑ PSP (Paralel Slave Port-port paralel sclav) de 8 biți cu control extern RD\ (read), WR\ (write) și CS\ (chip select). Permite conectarea paralelă la orice sistem microprocesor.

Portretul robot fiind terminat putem să-l sintetizăm în [fig.1-13]. Structura internă conține:

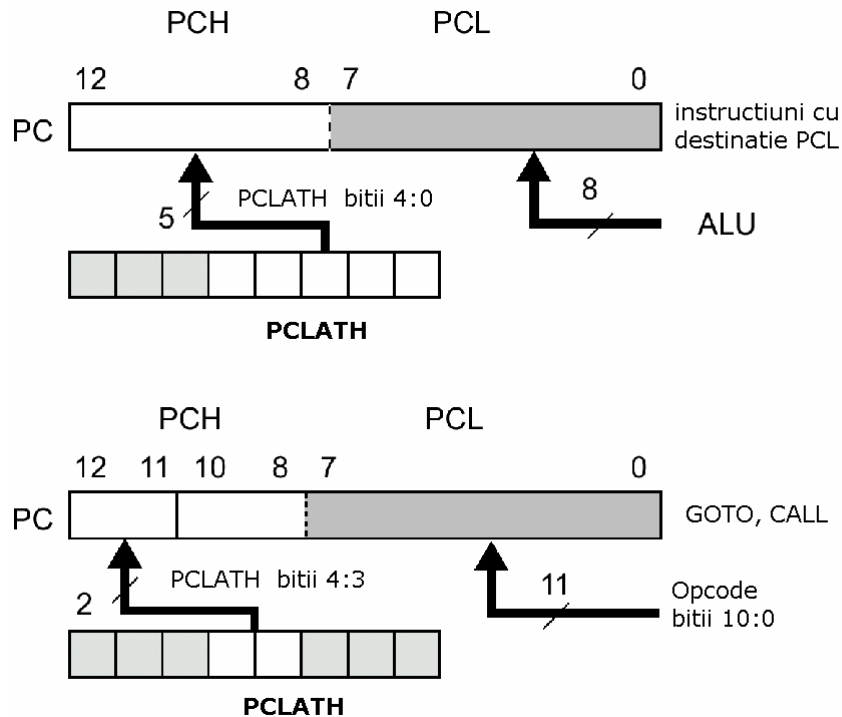

Fig.1-12 Incărcarea număratorului de program în diferite situații

- ❑ Registrul numărator de program (*program counter PC*) împreună cu stiva (*8 level stack*) este ansamblul care memorează poziția instrucțiunii în curs. PC are dimensiunea de 13 biți și este împărțit în două zone [fig.1-12]:
 - PCL (*program counter low*) un registru de 8 biți în care este permisă atât citirea cât și scrierea, și unde se plasează rezultatul operațiilor efectuate în unitatea aritmetico-logică (*ALU*).

- PCH (*program counter high*) un registru de 5 biți în care informația este înscrisă numai printr-un registru tampon numit PCLATH. Transferul celor 5 biți se face normal păstrându-se poziția lor și în registrul PCH, dacă a avut loc o scriere standard în PCL [fig.1-12 sus], biții 3 și 4 din PCLATH devin biții de offset 12 și 11 din PC în cazul unei instrucțiuni GOTO compuse sau CALL, utilizate pentru citirea unui tabel din memoria program [fig.1-12 jos].

PC este salvat în stivă de fiecare dată când are loc o instrucțiune CALL sau o întrerupere cauzează lansarea unui program ramificat. Stiva este citită și numărătorul de program reîncărcat cu valoarea salvată, după orice instrucțiune RETURN, RETLW sau RETFIE. Este important de reținut că stiva este un buffer circular, dacă în ea s-a scris de 8 ori, a 9-a scriere va șterge poziția întâia a stivei, a 10-a scriere suprascrisce poziția a doua șamd. De observat că nu există operații de tip *push* și *pop* pentru operații cu stiva (ca la Z80) și nici un bit al registrului STATUS nu semnalizează depășirea stivei.

Depășirea stivei (*stack overflow*) poate avea loc dacă nu se utilizează cu grijă procedurile sau funcțiile imbricate, când într-o procedură se apelează o funcție sau o altă procedură, ce conține la rândul ei o altă procedură, etc. Singura modalitate acceptată de jal, fără a “umfla” stiva la apelarea înlănțuită a procedurilor, este plasarea procedurii chemate pe ultima linie a procedurii curente. Astfel rezultatul compilării va fi un *goto* în loc de *call*. Rezultatul depășirii stivei este întoarcerea într-o altă zonă a programului decât cea din care s-a plecat, dintr-o eroare a conținutului *program counter*-ului. Compilatorul JAL va sesiza depășirea stivei și o va raporta ca eroare la faza de asamblare.

- ❑ O zonă SRAM (Static Row Address Memory) și o zonă de memorie program de tip FLASH ce variază ca dimensiuni de la microcontroler la microcontroler așa cum este prezentat în cap.1.5.3. Din punct de vedere fizic memoria SRAM face parte din zona de memorie destinată regiștrilor cu funcții speciale.
- ❑ FSR, un registru de adresare indirectă a memoriei. Adresarea indirectă este modalitatea cea mai rapidă de accesare a memoriei comparativ cu adresarea directă [fig.1-13].
- ❑ Memorie EEPROM nevolatilă. Pentru scrierea în memoria EEPROM internă, utilizatorul trebuie să respecte un algoritm fix precizat de producător.

O observație esențială se referă la registrul de configurare *Configurațion Word* (adresa 2007h) care se programează odată cu înscrierea microcontrolerului. Acesta este organizat pe 14 biți, o parte din funcțiile biților sunt comune pentru majoritatea microcontrolerelor în discuție, o altă parte sunt specifice numai anumitor microcontrolere. Dacă acest cuvânt de configurare nu este setat în concordanță cu schema hardware, este posibil ca aplicația să nu funcționeze deloc deși restul programului este perfect. De exemplu pentru PIC16F628 acest registru are formatul următor:

bit13										bit0			
C	C	C	C	-	C	L	B	M	F	P	W	F	F
P	P	P	P		P	V	O	C	O	W	D	O	O
1	0	1	0		D	P	D	L	S	R	T	S	S
							E	R	C	T	E	C	C
							N		2	E		1	0

CP1: CP0 sunt biții de protecție ai memoriei program

CPD este bitul de protecție al memoriei de date

LVP este bitul de setare al programării cu tensiune redusă

BODEN setează detecția scăderii tensiunii de alimentare sub limita de 4V
 MCLR setează tipul de reset al microcontrolerului
 PWRTE setează temporizatorul la alimentarea microcontrolerului
 WDTE este bitul care pornește câinele de pază
 FOSC2:FOSC0 sunt trei biți ce setează tipul de oscilator (LSB)

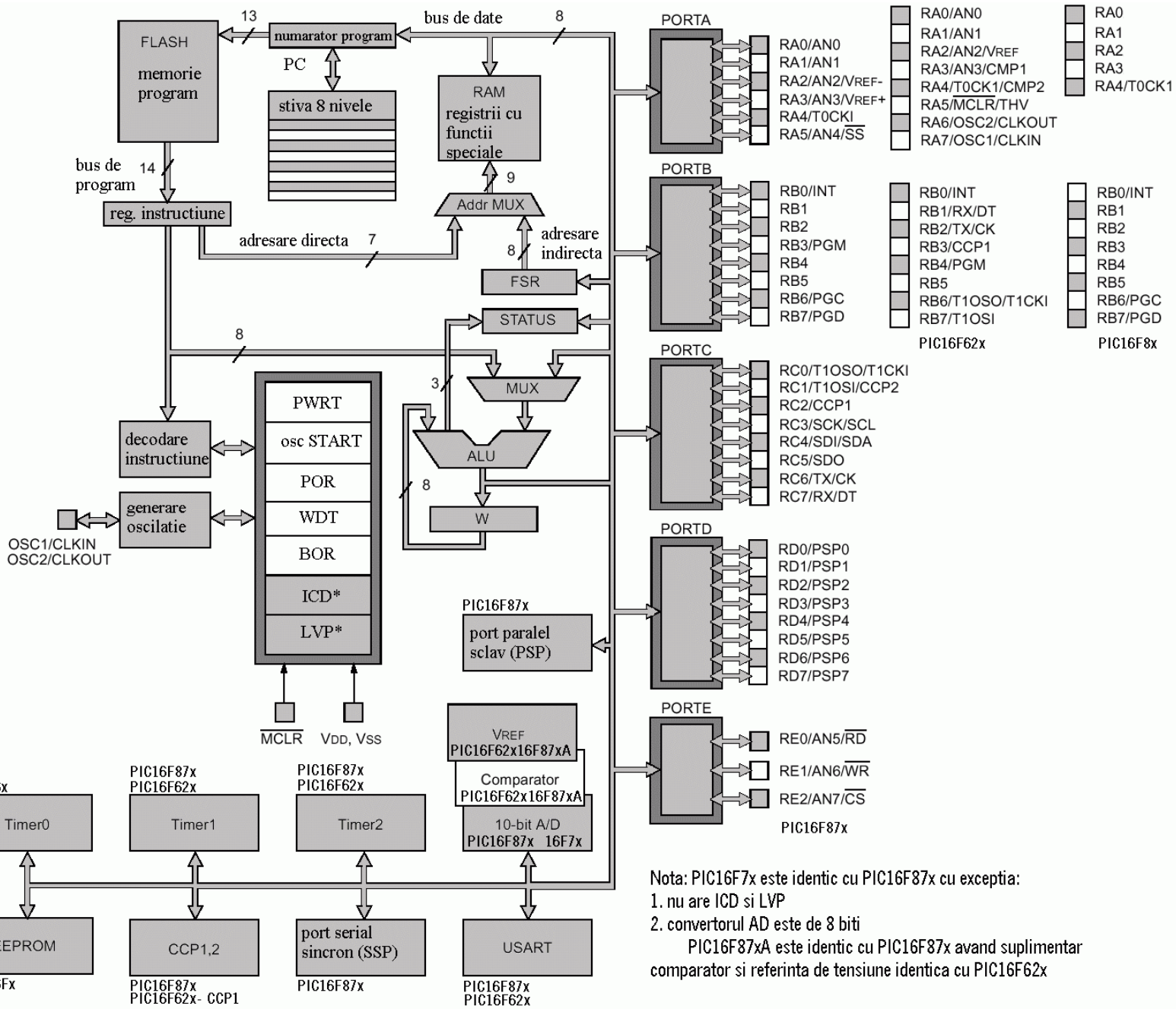

Fig.1-13 Portretul robot al microcontrolerului midrange-Microchip

De exemplu, setarea eronată a unui oscilator extern cu cuarț din FOSC2:FOSC0, când acesta lipsește fizic, va duce la lipsa semnalului de tact și la prezența unui microcontroler “mort”.

Principalele deosebiri între câteva dintre tipurile de microcontrolere flash din familia mid-range, sunt prezentate sintetic în tabelul următor:

	flash	ram	eeeprom	adc	cmp	special	IO	serial	pwm	Osc [MHz]
16F83	512	36	64	-	-	(2)	13	-	-	10
16F84	1K	68	64	-	-	(2)	13	-	-	10
16F84A	1K	68	64	-	-	(2)	13	-	-	20
16F627	1K	224	128	-	2	(3)	16	Usart	1x10bit	20
16F628	2K	224	128	-	2	(3)	16	Usart	1x10bit	20
12F675	1K	64	128	4x10bit	1	(5)	6	-	-	20
12F629	1K	64	128	-	1	(5)	6	-	-	20
16F630	1K	64	128	-	1	(5)	12	-	-	20
16F676	1K	64	128	8x10bit	1	(5)	12	-	-	20
16F70/870	2K	128	64	5/8x 8/10	(4)	(1)	22	Usart/i2c/spi	2x10bit	20
16F71/871	2K	128	64	8/8x 8/10	(4)	(1)	33	Usart/i2c/spi	2x10bit	20
16F72/872	2K	192	128	5/8x 8/10	(4)	(1)	22	Usart/i2c/spi	2x10bit	20
16F73/873	4K	192	128	5/8x 8/10	(4)	(1)	22	Usart/i2c/spi	2x10bit	20
16F74/874	4K	192	128	8/8x 8/10	(4)	(1)	33	Usart/i2c/spi	2x10bit	20
16F76/876	8K	368	256	5/8x 8/10	(4)	(1)	22	Usart/i2c/spi	2x10bit	20
16F77/877	8K	368	256	8/8x 8/10	(4)	(1)	33	Usart/i2c/spi	2x10bit	20

- (1) BOR, 1xTmr0-8 bit, 1xTmr1-16 bit, 1xTmr2-8bit, 1xWDT, posibilitatea citirii și a scrierii memoriei flash pentru pic16f87x aflat în funcționare normală (nu numai în faza de programare)
- (2) 1xTmr0-8bit, 1xWDT, MCLR extern, oscilator extern
- (3) BOR, 1xTmr0-8 bit, 1xTmr1-16 bit, 1xTmr2-8bit, 1xWDT, MCLR intern sau extern, oscilator intern sau extern de tip RC
- (4) PIC16F87xA dispune de toate facilitățile lui PIC16F87x și de comparatorul și referința de tensiune a lui PIC16F62x
- (5) BOR, 1xTmr0-8 bit, 1xTmr1-16 bit, 1xWDT, MCLR intern sau extern, oscilator intern sau extern de tip RC

1.5.3 Organizarea memoriei

Toate microcontrolerele flash mid-range au vectorul de reset la adresa 0h și vectorul de întrerupere la adresa 04h. Adică programul principal va începe întotdeauna de la adresa 0h în timp ce tratarea întreruperii se va face cu rutina spre care dirijează *call*-ul

memorat la adresa 04h. Organizarea memoriei de date este pe maxim 4 bancuri de memorie notate de la *bank0* la *bank3*, accesarea bancului dorit se poate face fie cu biții *RP0* și *RPI* în cazul adresării directe, fie cu bitul *IRP* în cazul adresării indirecte (în conjuncție cu valoarea memorată în registrul *fsr – file select register*), acești biți se găsesc în registrul STATUS. Exemplul din **fig.1-14** arată modul de adresare indirectă în microcontrolere cu 4 bancuri de memorie. Presupunând că:

- registrul cu adresa 05h (porta) are valoarea 10h
- registrul cu adresa 06h (portb) are valoarea 0Ah
- se încarcă valoarea lui 05h în registrul FSR, o citire a registrului INDF va returna acum valoarea 10h
- se incrementează FSR cu 1 (FSR = 06h), o nouă citire a INDF va returna 0Ah

Citirea indirectă a registrului INDF va produce valoarea 0h. Scrierea indirectă în registrul INDF va duce la neexecutarea nici unei instrucțiuni deși registrul STATUS poate să se modifice. Un program interactiv care explică excelent ce se întâmplă în memoria PIC-ului se găsește în [18].

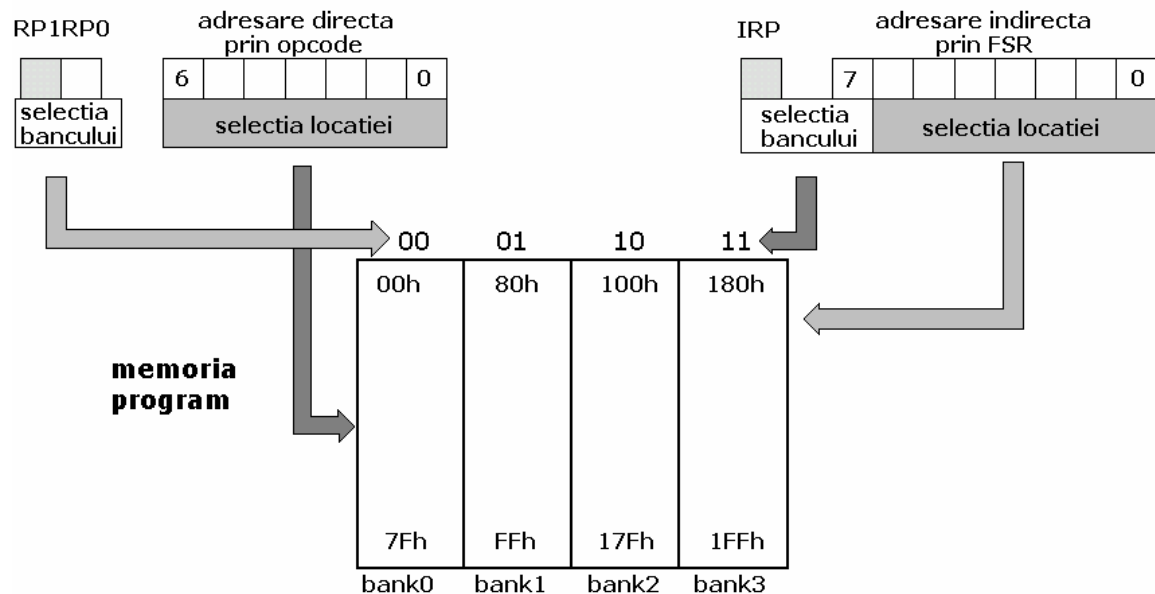

Fig.1-14 Adresarea directă și indirectă

Harta memoriei celor patru bancuri diferă de la microcontroler la microcontroler, o parte din regiștrii cu funcții speciale sunt comuni tuturor microcontrolerelor, o altă parte (în principiu cei care se referă la funcțiile analogice și întreruperile acestora, sau la regiștrii hardware de comunicație) diferă după cum acești regiștrii sunt implementați fizic sau nu. Producătorul a ales un mod cel puțin ciudat de a “amesteca” poziția regiștrilor cu funcții speciale cu cei de uz general, care sunt din punct de vedere ai utilizatorului regiștrii SRAM volatili, în care se pot stoca date atâta timp cât microcontrolerul este alimentat. Resetarea microcontrolerului duce la pierderea acestor date. Spre deosebire de memoria RAM, memoria EEPROM internă este nevolatilă, conținutul acesteia rămâne neschimbat și după resetarea microcontrolerului.

În concluzie, microcontrolerul PIC dispune de memorie program FLASH, unde este stocat programul utilizatorului, memorie SRAM format din regiștri de uz general unde

sunt memorate datele aflate în perpetuă schimbare și memorie EEPROM unde sunt stocate date pe termen lung. Unele microcontrolere permit stocarea datelor și în memoria FLASH însă numărul de înscrieri garantat al acestora este sub 10.000 de cicluri, spre deosebire de memoria EEPROM care are o rată de înscriere garantată de 100.000 de cicluri.

1.5.4 Regiștrii cu funcții speciale

Numărul de regiștrii cu funcții speciale este mai mare în arhitectura microcontrolerelor cu 40 de pini deoarece și resursele hardware sunt mai numeroase. Cu toate acestea există un număr de regiștrii de bază care sunt aceiași în toate microcontrolere flash, diferind doar adresa și uneori denumirea acestora. Utilizatorul găsește această informație în capitolul “Memory organization” în tabelul “PICxxx register file map” din fila de catalog a fiecărui microcontroler. Regiștrii sunt distribuiți în toate cele patru bancuri de memorie, unii au adresă redundantă în toate bancurile de memorie: **status**, **pcl** (*program counter latch*), **intcon**, **pclath** sau doar în unele perechi de bancuri (bank0 și bank2 respectiv bank1 și bank3): **tmr0**, **option_reg**, **portb**, **trish**. Pentru a accesa acești regiștrii este obligatoriu ca să aibă loc în prealabil setarea paginii de memorie corespunzătoare, prin adresare directă sau indirectă. O încercare de a sintetiza poziția și rolul regiștrilor cu funcții speciale pentru microcontrolerele flash midrange este prezentată în [fig1-15, fig.1-16]. Se observă următoarele categorii de regiștrii:

- Regiștrii comuni tuturor microcontrolerelor flash midrange : *TMR0, PCL, STATUS, FSR, PORTA, TRISA, PORTB, TRISB, PCLATH, INTCON*. Deși apare ca un registru, *Indirect addressing* nu este implementat fizic, fiind utilizat doar pentru adresarea indirectă. Acești regiștrii reprezintă întreaga resursă internă a primului microcontroler flash produs de Microchip, PIC16C84 (PIC16F84)
- Regiștrii specifici funcțiilor analogice sunt: *CMCON, VRCON*, pentru setarea configurației comparatoarelor și a referinței interne de tensiune în PIC16F62x, PIC16F87xA și *ADRESH, ADRESL*, (sau *ADRES*) *ADCON0, ADCON1* pentru configurarea și citirea rezultatului conversiei AD de 8 biți (PIC16F7x) respectiv de 10 biți (PIC16F87x, PIC12F675)
- Regiștrii porturilor de intrare-ieșire suplimentare: *PORTC, TRISC, PORTD, TRISD, PORTE, TRISE*, acești regiștrii sunt disponibili fizic numai pentru anumite tipuri de împachetare (capsule)
- Regiștrii asociați ai timerului 1: *TMR1L, TMR1H, T1CON*
- Regiștrii asociați ai timerului 2: *TMR2, T2CON, PR2*
- Regiștrii asociați ai modulului comparare/captură/pwm: *CCPR1L, CCPR1H, CCP1CON, CCPR2L, CCPR2H, CCP2CON*
- Regiștrii asociați accesului la memoria eeprom și memoria flash: *EEDATA, (PMDATA) EEDATH, (PMDATH), EEADR, (PMADR), EEADRH, (PMADRH), EECON1, (PMCON1), EECON2* (memoria flash nu este disponibilă în faza de rulare a programului numai în seria PIC16F87x. Acest lucru înseamnă că numai această familie este capabilă de a-și modifica o zonă a memoriei program în timpul rulării programului înscris într-o zonă protejată la scriere a memoriei flash.)
- Regiștrii specifici modulului USART (Universal Synchronous Asynchronous Receiver Transmitter) : *TXREG, RCREG, RCSTA, TXSTA, SPBRG*
- Regiștrii asociați modulului MSSP (Master Synchronous Serial Port) : *SSPSTAT, SSPCON, SSPCON2, SSPBUF, SSPADD* (numai pentru PIC16F87x și PIC16F7x)

- ❑ Diversi regiștrii utilizați de întreruperi: *PIR1*, *PIR2*, *PIE1*, *PIE2* împreună sau nu cu regiștrul *INTCON*
- ❑ Regiștrii pentru funcțiile speciale de alimentare: *PCON*
- ❑ Regiștrii hașurați nu sunt disponibili pentru utilizator (fie nu există fizic, fie sunt rezervați)

adresare indirecta	00h	adresare indirecta	00h	adresare indirecta	00h	adresare indirecta	80h	adresare indirecta	80h	adresare indirecta	80h	
TMR0	01h	TMR0	01h	TMR0	01h	OPTION_REG	81h	OPTION	81h	OPTION	81h	
PCL	02h	PCL	02h	PCL	02h	PCL	82h	PCL	82h	PCL	82h	
STATUS	03h	STATUS	03h	STATUS	03h	STATUS	83h	STATUS	83h	STATUS	83h	
FSR	04h	FSR	04h	FSR	04h	FSR	84h	FSR	84h	FSR	84h	
PORTA	05h	PORTA	05h	PORTA	05h	TRISA	85h	TRISA	85h	TRISA	85h	
PORTB	06h	PORTB	06h	PORTB	06h	TRISB	86h	TRISB	86h	TRISB	86h	
PORTC	07h		07h		07h	TRISC	87h		87h		87h	
PORTD ⁽¹⁾	08h		08h	EEDATA	08h	TRISD ⁽¹⁾	88h		88h		88h	
PORTE ⁽¹⁾	09h		09h	EEADR	09h	TRISE ⁽¹⁾	89h		89h		89h	
PCLATH	0Ah	PCLATH	0Ah	PCLATH	0Ah	PCLATH	8Ah	PCLATH	8Ah	PCLATH	8Ah	
INTCON	0Bh	INTCON	0Bh	INTCON	0Bh	INTCON	8Bh	INTCON	8Bh	INTCON	8Bh	
PIR1	0Ch	PIR1	0Ch	regiștrii de uz general 36 octeti	0Ch	PIE1	8Ch	PIE1	8Ch	hartă de acces în bank 0	8Ch	
PIR2	0Dh		0Dh			8Dh	PIE2	8Dh			8Dh	
TMR1L	0Eh	TMR1L	0Eh			8Eh	PCON	8Eh	PCON		8Eh	
TMR1H	0Fh	TMR1H	0Fh			8Fh		8Fh			8Fh	
T1CON	10h	T1CON	10h			90h		90h			90h	
TMR2	11h	TMR2	11h			91h	SSPCON2	91h			91h	
T2CON	12h	T2CON	12h			92h	PR2	92h	PR2		92h	
SSPBUF	13h		13h			93h	SSPADD	93h			93h	
SSPCON	14h		14h			94h	SSPSTAT	94h			94h	
CCPR1L	15h	CCPR1L	15h			95h		95h			95h	
CCPR1H	16h	CCPR1H	16h			96h		96h			96h	
CCP1CON	17h	CCP1CON	17h			97h		97h			97h	
RCSTA	18h	RCSTA	18h			98h	TXSTA	98h	TXSTA		98h	
TXREG	19h	TXREG	19h			99h	SPBRG	99h	SPBRG		99h	
RCREG	1Ah	RCREG	1Ah			9Ah		9Ah	EEDATA		9Ah	
CCPR2L	1Bh		1Bh			9Bh		9Bh	EEADR		9Bh	
CCPR2H	1Ch		1Ch		9Ch		9Ch	EECON1	9Ch			
CCP2CON	1Dh		1Dh		9Dh		9Dh	EECON2*	9Dh			
ADRESH	1Eh		1Eh		9Eh		9Eh		9Eh			
ADCON0	1Fh	CMCON	1Fh		9Fh	ADRESL	9Fh	VRCON	9Fh			
	20h		20h			ADCON1	9Fh		9Fh			
							A0h		A0h			
regiștrii de uz general 96 octeti		regiștrii de uz general 96 octeti				regiștrii de uz general 80 octeti		regiștrii de uz general 80 octeti				
PIC16F87x	7Fh	PIC16F62X	7Fh			acces 70H-7FH PIC16F87X	EFh F0h	acces 70H-7FH PIC16F62X	EFh F0h			
Bank 0		Bank 0		Bank 0		Bank 1		Bank 1		Bank 1		

Fig. 1-15 Regiștrii PIC în bank0 și bank1

Numărul mare de regiștrii cu funcții speciale nu trebuie să-l sperie pe începător. Este esențial ca abordarea acestora să se facă metodic, motiv pentru care, după ce s-a optat pentru tipul de microcontroler, (ideal este pentru început să se lucreze cu un microcontroler cu resurse limitate ca PIC16F84 sau mai elegant PIC16F628 sau PIC12F675) se va lista întreaga documentație existentă pe CD sau WEB, referitoare la microcontrolerul respectiv. Proiectarea schemei electronice (sau înțelegerea unui proiect elaborat de altcineva) se va face cu documentația deschisă pe masă. O parcurgere prealabilă “în viteză” a documentației microcontrolerului simplifică foarte mult existența tuturor.

adresare indirecta	100h	adresare indirecta	100h	adresare indirecta	180h	adresare indirecta	180h
TMR0	101h	TMR0	101h	OPTION_REG	181h	OPTION	181h
PCL	102h	PCL	102h	PCL	182h	PCL	182h
STATUS	103h	STATUS	103h	STATUS	183h	STATUS	183h
FSR	104h	FSR	104h	FSR	184h	FSR	184h
	105h		105h		185h		185h
PORTB	106h	PORTB	106h	TRISB	186h	TRISB	186h
	107h		107h		187h		187h
	108h		108h		188h		188h
	109h		109h		189h		189h
PCLATH	10Ah	PCLATH	10Ah	PCLATH	18Ah	PCLATH	18Ah
INTCON	10Bh	INTCON	10Bh	INTCON	18Bh	INTCON	18Bh
EEDATA	10Ch		10Ch	EECON1	18Ch		18Ch
EEADR	10Dh		10Dh	EECON2	18Dh		18Dh
EEDATH	10Eh		10Eh	rezervat	18Eh		18Eh
EEADRH	10Fh		10Fh	rezervat	18Fh		18Fh
registrii de uz general 16 octeti	110h			registrii de uz general 16 octeti	190h		
	111h				191h		
	112h				192h		
	113h				193h		
	114h				194h		
	115h				195h		
	116h				196h		
	117h				197h		
	118h				198h		
	119h				199h		
	11Ah				19Ah		
	11Bh				19Bh		
	11Ch				19Ch		
	11Dh				19Dh		
	11Eh				19Eh		
	11Fh				19Fh		
registrii de uz general 80 octeti	120h	registrii de uz general 48 octeti	120h	registrii de uz general 80 octeti	1A0h		
			14Fh		150h		
			16Fh		170h		
acces70h-7Fh PIC16F87X	16Fh-170h	acces70h-7Fh PIC16F62X	16Fh-170h	acces70h-7Fh PIC16F87X	1EFh-1F0h	acces70h-7Fh PIC16F62X	1EFh-1F0h
	17Fh		17Fh		1FFh		1FFh
Bank 2		Bank 2		Bank 3		Bank 3	

Fig.1-16 Regiștrii PIC în bank2 și bank3

1.5.5 Oscilatorul, motorul microcontrolerului

La fel ca orice mașină, microcontrolerul necesită un motor pentru a putea funcționa. Acesta este oscilatorul care generează tactul de procesor. Fără existența acestui tact nu se întâmplă nimic în regiștrii interni. Deoarece oscilatorul este specific fiecărui microcontroler, vom analiza tipurile de oscilatoare cu care poate funcționa microcontrolerului PIC16F630, însă există mari asemănări cu situația descrisă și în cazul celorlalte microcontrolere PIC:

- ❑ Oscilator extern cu cuarț de frecvență medie (4MHz) sau rezonator ceramic în mod XT
- ❑ Oscilator extern de mică putere (32768Hz) în mod LP
- ❑ Oscilator extern sau rezonator ceramic de frecvență ridicată 10...20MHz în mod HS
- ❑ Oscilator extern RC cu două moduri de funcționare în mod RC
- ❑ Oscilator intern RC cu două moduri de funcționare în mod INTOSC
- ❑ Oscilator extern independent în mod EC

Modurile de funcționare ale oscilatorului sunt setate în registrul *Configuration Word* prin cei mai puțin semnificativi biți FOSC2...FOSC0 și este evident că trebuie să existe o corelație între aceștia și tipul de oscilator existent în mod real pe placa PCB:

FOSC2:FOSC0	Tipul de oscilator setat
111	RC, RA4 este CLKOUT, grupul RC se conectează pe RA5
110	RC, RA4 este I/O, grupul RC se conectează pe RA5
101	INTOSC, RA4 este CLKOUT, RA5 este pin I/O
100	INTOSC, RA4 este I/O, RA5 este I/O
011	EC, RA4 este I/O, RA5 este CLKIN
010	HS, cuarțul/rezonatorul se conectează între pinii RA4 și RA5
001	XT, cuarțul/rezonatorul se conectează între pinii RA4 și RA5
000	LP, cuarțul se conectează între pinii RA4 și RA5

Configurațiile hardware posibile sunt cele din figurile următoare:

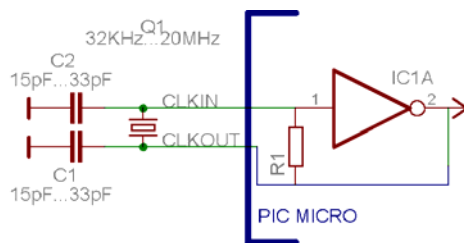

Fig.1-17 Configurația XT, HS (High Speed), LP (Low Power) cu cuarț extern necesită condensatori de 15...33pF conectați la masă și o conexiune cât mai scurtă a ansamblului până la capsula microcontrolerului. Componenta activă a oscilatorului este un inversor în PIC.

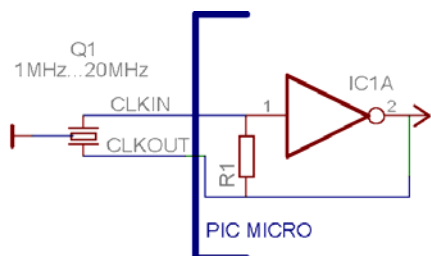

Fig.1-18 Configurația XT sau HS cu rezonator ceramic cu trei terminale nu mai necesită condensatori, aceștia sunt conectați intern în capsula rezonatorului Q1. Rezonatorul ceramic este mai puțin precis decât cuarțul și mult mai instabil la variațiile temperaturii ambiante.

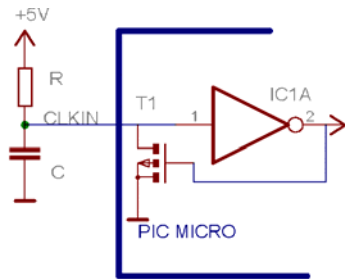

Fig.1-19 Configurația RC conectată pe CLKIN dă frecvența de oscilație, pinul CLKOUT poate fi pin de intrare/ieșire de uz general sau ieșire de control a frecvenței de oscilație divizată cu 4 (ieșire).

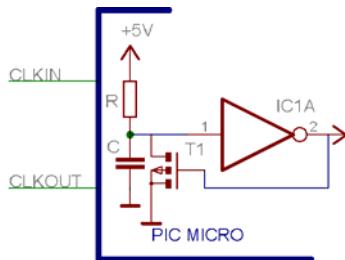

Fig.1-20 Configurația INTOSC (INTernal OSCilator) se bazează pe un condensator și o rezistență internă a PIC-ului. CLKOUT poate fi pin de intrare/ieșire sau pin de control al frecvenței oscilatorului intern, divizată cu 4 (ieșire). CLKIN este în acest caz pin de intrare/ieșire de uz general. Unele microcontrolere dispun și de un registru de calibrare OSCCAL pentru setarea frecvenței acestui oscilator.

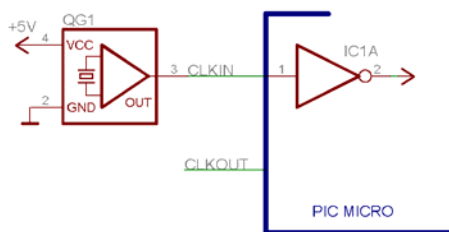

Fig.1-21 Configurația EC utilizează un oscilator independent extern a cărui ieșire de tact se conectează pe pinul CLKIN. Oscilatorul poate fi realizat și cu porți NOT (NU). CLKOUT devine pin de intrare/ieșire de uz general. Mai multe microcontrolere pot fi alimentate cu tact de la același oscilator extern.

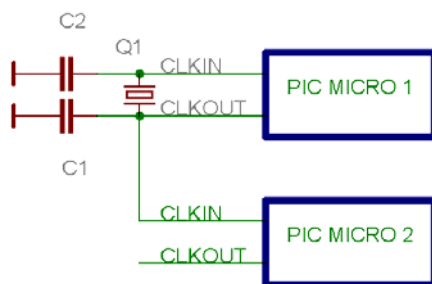

Fig.1-22 Conectarea a două microcontrolere PIC utilizând un singur oscilator extern. PIC MICRO1 este configurat în modul XT sau HS iar PIC MICRO2 este configurat în modul EC (External Clock in)

Este important de știut că anumite configurații de setare a oscilatorului sunt mai energofage decât altele. De exemplu, curentul consumat în modul HS este mai mare decât în modul XT. Modul LP este cel care consumă cel mai puțin. De asemenea, numai anumite configurații permit trecerea microcontrolerului în modul SLEEP (adormit). Condensatoarele utilizate în modurile XT, HS și LP au valoarea cuprinsă între 15pF și 100pF, mai mari cu cât frecvența este mai mică. Creșterea capacității duce la creșterea stabilității oscilatorului dar și la mărirea timpului de demarare al oscilatorului (start-up). Pentru aplicații ce necesită o frecvență extrem de precisă, C1 poate fi un trimer (condensator variabil) cu bună stabilitate termică.

1.5.6 Gata de start ? ... nu fără setul de instrucțiuni !

O veste bună pentru cititorul probabil sufocat de atâtea informații greu de digerat, este că toate aceste microcontrolere utilizează același set restrâns de instrucțiuni de care aminteam. Există două mnemonice de bază (pseudolimbaj înțeles de asamblare) mnemonica standard a producătorului utilizată de majoritatea compilatoarelor sau asamblatoarelor (inclusiv JAL) și mnemonica redusă utilizată de MPLAB (și de JAL), care se referă la instrucțiuni simplificate ale celor dintâi dar care nu utilizează decât doi biți.

Familia microcontrolerelor Microchip cu performanțe medii de 8 biți, utilizează setul de instrucțiuni cu dimensiunea de 14 biți, alcătuit din 36 de instrucțiuni. Majoritatea acestora operează cu regiștrii f și cu registrul special W care poartă numele de acumulator. Rezultatul operațiilor poate fi direcționat fie spre registrul f, fie spre acumulator, fie spre ambii regiștrii în cazul anumitor instrucțiuni. Câteva instrucțiuni operează singure într-un registrul de lucru f (de exemplu BSF). Deoarece traducerea mnemonicilor nu face decât să-l încurce pe utilizator, este păstrată descrierea și funcția îndeplinită de instrucțiune în limba engleză. Instrucțiunile sunt grupate în trei categorii:

Operații literale și de control

Hex	Mnemonică		Descriere	Funcția
3Ekk	ADDLW	k	Add literal to W	k + W->W
39kk	ANDLW	k	AND literal and W	k .AND. W->W
2kkk	CALL	k	Call subroutine	PC + 1->TOS, k->PC
0064	CLRWDT	T	Clear watchdog timer	0->WDT (și prescaler-ul)
2kkk	GOTO	k	Goto address (k este 9 biți)	k->PC(9 biți)
38kk	IORLW	k	Incl. OR literal and W	k .OR. W->W
30kk	MOVLW	k	Move Literal to W	k->W
0062	OPTION		Load OPTION register	W->OPTION Register
0009	RETFIE		Return from Interrupt	TOS->PC, 1->GIE
34kk	RETLW	k	Return with literal in W	k->W, TOS->PC
0008	RETURN		Return from subroutine	TOS->PC
0063	SLEEP		Go into Standby Mode	0->WDT, stop oscillator
3Ckk	SUBLW	k	Subtract W from literal	k - W->W
006f	TRIS	f	Tristate port f	W->I/O control reg f
3Akk	XORLW	k	Exclusive OR literal and W	k .XOR. W->W

Operații cu octeți în regiștrii de lucru

Hex	Mnemonică		Descriere	Funcția
07ff	ADDWF	f,d	Add W and f	W + f-> d
05ff	ANDWF	f,d	AND W and f	W .AND. f-> d
018f	CLRF	f	Clear f	0->f
0100	CLRW		Clear W	0->W

09ff	COMF	f,d	Complement f	NOT. f->d
03ff	DECF	f,d	Decrement f	f - 1->d
0Bff	DECFSZ	f,d	Decrement f, skip if zero	f - 1->d, skip if 0
0Aff	INCF	f,d	Increment f	f + 1->d
0Fff	INCFSZ	f,d	Increment f, skip if zero	f + 1->d, skip if 0
04ff	IORWF	f,d	Inclusive OR W and f	W .OR. f->d
08ff	MOVF	f,d	Move f	f->d
008f	MOVWF	f	Move W to f	W->f
0000	NOP		No operation	
0Dff	RLF	f,d	Rotate left f	f(n)->dest(n+1), f(7)->C, C->dest(0)
0Cff	RRF	f,d	Rotate right f	f(n)->dest(n-1), f(0)->C,C->dest(7)
02ff	SUBWF	f,d	Subtract W from f	f - W->d
0Eff	SWAPF	f,d	Swap halves f	f(0:3)<->f(4:7)->d
06ff	XORWF	f,d	Exclusive OR W and f	W .XOR. f->d

Operații cu biți în regiștrii de lucru

Hex	Mnemonică		Descriere	Funcția
1bff	BCF	f,b	Bit clear f	0->f(b)
1bff	BSF	f,b	Bit set f	1->f(b)
1bff	BTFSZ	f,b	Bit test, skip if clear	skip if f(b) = 0
1bff	BTFSZ	f,b	Bit test, skip if set	skip if f(b) = 1

Pentru simplificarea scrierii unor instrucțiuni organizate la nivel de bit, ce au o constantă ca argument, s-au imaginat instrucțiuni ajutătoare recunoscute de MPLAB (mediul IDE al producătorului Microchip), numite instrucțiuni speciale sau *opcodes*. Aceste instrucțiuni sunt recunoscute și de compilatorul JAL și sunt în esență o succesiune de instrucțiuni standard formate fie numai din instrucțiuni ce operează cu biți, fie din instrucțiuni ce operează cu biți urmate de instrucțiuni de salt necondiționat, utilizate pentru operațiuni aritmetice sau logice:

Instrucțiuni speciale pe 2 biți (opcodes)

Mnemonică	Descriere	Operații Echivalente	Flagul afectat
ADDCF f,d	Add Carry to File	BTFSZ 3,0 INCF f,d	Z
ADDDCF f,d	Add Digit Carry to File	BTFSZ 3,1 INCF f,d	Z
B k	Branch	GOTO k	-
BC k	Branch on Carry	BTFSZ 3,0 GOTO k	-
BDC k	Branch on Digit Carry	BTFSZ 3,1	

BNC k	Branch on No Carry	GOTO k	-
		BTFSS 3,0	
		GOTO k	-
BNDC k	Branch on No Digit Carry	BTFSS 3,1	
		GOTO k	-
BNZ k	Branch on No Zero	BTFSS 3,2	
		GOTO k	-
BZ k	Branch on Zero	BTFSC 3,2	
		GOTO k	-
CLRC	Clear Carry	BCF 3,0	-
CLRDC	Clear Digit Carry	BCF 3,1	-
CLRZ	Clear Zero	BCF 3,2	-
LCALL k			
LGOTO k			
MOVFW f	Move File to W	MOVF f,0	Z
NEGF f,d	Negate File	COMF f,1	
		INCF f,d	Z
SETC	Set Carry	BSF 3,0	-
SETDC	Set Digit Carry	BSF 3,1	-
SETZ	Set Zero	BSF 3,2	-
SKPC	Skip on Carry	BTFSS 3,0	-
SKPDC	Skip on Digit Carry	BTFSS 3,1	-
SKPNC	Skip on No Carry	BTFSC 3,0	-
SKPNDC	Skip on No Digit Carry	BTFSC 3,1	-
SKPNZ	Skip on Non Zero	BTFSC 3,2	-
SKPZ	Skip on Zero	BTFSS 3,2	-
SUBCF f,d	Subtract Carry from File	BTFSC 3,0	
		DECF f,d	Z
SUBDCF f,d	Subtract Digit Carry from File	BTFSC 3,1	
		DECF f,d	Z
TSTFf	Test File	MOVF f,1	Z

Descrierea pe larg a setului de instrucțiuni este făcută în documentația fiecărui microcontroler în capitolul: “Instruction Set Summary, Instruction Description” însă tabelul prezentat mai sus are valoare de referință pentru utilizator.

Utilizarea setului de instrucțiuni va fi inevitabil în situația când trebuie tratate fenomene cu durate scurte de ordinul sutelor de microsecunde prin intermediul microcontrolerului. Duratele de timp lungi, de ordinul zecilor de milisecunde sau secunde pot fi tratate foarte bine utilizând limbajul JAL pur. Ce este acest limbaj și care sunt particularitățile lui vom vedea în capitolul următor.

Bibliografie:

1. AN589 – A PC based development programmer for the PIC 16C84, DS000589A, Microchip Technology Inc. 1997
2. Interfacing the Standard Parallel Port , Interfacing the Extended Capabilities Port, Interfacing the Enhanced Parallel Port, <http://www.beyondlogic.org/>
3. Programator paralel, <http://www.propic2.com>
4. Eeprom Memory Program Specification PIC16C84, DS30189D, Microchip Technology, 1996
5. Eeprom Memory Program Specification PIC16FXXX, DS30925D, Microchip Technology, 1999
6. Software pentru programator serial sau paralel, <http://www.ic-prog.com>
7. Software universal pentru programator paralel, <http://www.lpilsley.co.uk>
8. Filă de catalog MAX232, Maxim Integrated Products, 1996
9. Interfacing the Serial/RS232 Port, V5.0, <http://www.beyondlogic.org/>
10. Editor profesional: Programmers File Editor, <http://www.lancs.ac.uk/people/cpaap/pfe>
11. Editor de amator, Jaledit, <http://gum.sucks.nl/>
12. IDE de amator, Jal Command Center, <http://pic.flappie.nl>
13. JAL compiler, <http://www.voti.nl/jal/>
14. Wloader, bootloader pentru PIC16F8xx, http://www.voti.nl/wloader/index_1.html
15. Wisp, Utilitar software pentru bootloader, <http://www.voti.nl/wisp/index.html>
16. MPLAB, <http://www.microchip.com>
17. File de catalog: PIC16C84, PIC16F62x, PIC16F7x, PIC16F87x, PIC12Fxxx, <http://www.microchip.com>
18. Program de învățare al arhitecturii PIC16F84, <http://www.bubblesoftonline.com>
19. Programator serial, <http://www.jdm.homepage.dk>
20. Programator USB, <http://www.pic.flappie.nl>

2 Ce este limbajul JAL ?

Jal (Just Another Language) este un limbaj de nivel înalt destinat tuturor microcontrolerelor flash din seria PIC12/16F: PIC16F8X, PIC16F62X, PIC16F87X, PIC16F7X, PIC16F676/630, 12C(F)50X, PIC12FXXX, parțial PIC18FXXX cât și microcontrolerelor Scenix SX18 și SX28. Jal este o alternativă la C sau PICbasic fiind însă un limbaj structurat care se potrivește arhitecturii PIC-urilor. Seamănă foarte mult cu limbajul Pascal, dar poate fi numit “Basic structurat” sau “ADA pentru microcontrolere”. Majoritatea aspectelor limbajului sunt familiare oricui care are puțină experiență în utilizarea a cel puțin unui limbaj de nivel înalt. Câteva facilități mai exotice sunt pseudo variabilele, inexistența diferențelor semantice dintre declarații și instrucțiuni, denumirea implicită a parametrilor.

Compilerul este disponibil în mod freeware [1], inclusiv codul sursă, (CD:\tools\jal_compiler), utilizatorul este liber să-l copieze și să-l folosească pentru orice scop dorește, însă autorul compilerului, Wouter van Ooijen, trebuie anunțat prin email de orice utilizare semnificativă în vre-un proiect. Nu este oferită nici o garanție pentru software-ul inclus, orice funcționare defectuoasă sau distrugere a microcontrolerului cade în seama utilizatorului. Utilizarea compilerului în aplicații medicale sau militare nu este recomandată chiar dacă este posibilă. Puteți chiar să vindeți produsele realizate cu acest compiler dar este interzis să ștergeți sau să modificați nota privitoare la distribuția sub licență GPL. Această obligație nu se referă la programul compilat care poate fi vândut sau cedat împreună cu un produs care conține bibliotecile în forma compilată.

Toate reacțiile utilizatorilor (experiențe, sugestii, proiecte, defecțiuni) sunt binevenite. Ele pot fi aduse la cunoștința oricărui autor al acestei cărți, în limba română (vsurducan@gmail.com) sau engleză (wouter@voti.nl). Orice bibliotecă nouă, creată de dumnevoastră poate fi integrată în noua versiune.

2.1 Limbajul

2.1.1 Noțiuni de bază

2.1.1.1 Formatul

Limbajul Jal are un format liber (excepție fac comentariile care trebuiesc precedate de simbolurile -- sau ;) și nu este sensibil la majuscule sau minuscule cu excepția variabilelor și a numelui fișelor incluse. Toate caracterele având o valoare ASCII mai mică decât

“*space*” (tab, carriage return, linie nouă, form feed, etc) sunt tratate ca spații, cu excepția când o linie se termină cu un comentariu. Jal nu folosește nici un separator în corpul instrucțiunii, singurul separator real este virgula dintre argumentele actuale (curente) sau formale în cadrul unei proceduri sau funcții. Jal nu are etichetă. Sintaxa limbajului este bazată pe separatori, este obligatoriu utilizarea unui spațiu între diverși identificatori, operatori, etc.

```
function f ( byte in a ) ; a este parametru formal
X = f ( 2 ) ; 2 este parametru actual
-- instrucțiunea if...then...else...end if :
if a > b then a = b + 1
else a = b - 1
end if
-- dar acesta instrucțiune are acelalași efect:
if a b then a = b + 1 else a = b - 1 end if
-- virgulele sunt necesare între argumentele actuale
f(a, b, c, d)
```

2.1.1.2 Comentarii

Un comentariu trebuie precedat de unul din următoarele caractere: -- sau ; și continuă până la sfârșitul liniei în curs.

```
-- linia urmatoare conține un comentariu după incrementare
ticks = ticks + 1 -- înca un tick
-- linia următoare conține o eroare: *--
b = 2 *-- acesta nu va fi interpretat ca și un comentariu valid
; linia următoare este identică cu prima
ticks = ticks + 1 ; acesta este un comentariu valid
```

2.1.1.3 File incluse

O incluziune are ca efect citirea fișierului a cărui nume urmează după directiva “include”. Dacă dintr-o eroare coexistă mai multe incluziuni având aceleași nume, este păstrată doar prima. Este bine ca utilizatorul să verifice diversele biblioteci scrise de el înainte de compilare pentru a nu avea totuși surprize. O bibliotecă poate include toate bibliotecile de nivel mai scăzut necesare, (situația se regăsește de fiecare dată când se apelează biblioteci ce conțin informații privitoare la structura hardware și anume conectarea pinilor sau inițializări ale diverselor module electronice).

Filele incluse sunt căutate întâi în directoarea curentă iar apoi în fiecare locație indicată de căutătorul de directoare al compilatorului. Această particularitate permite ca o bibliotecă standard să fie înlocuită cu altă bibliotecă specifică. Acest lucru obligă utilizatorul să menționeze directoarele proiectelor în calea în care compilatorul caută (search path). Incluziunile pot fi imbricate la orice nivel (în programul principal sau în orice bibliotecă adiacente).

```
include jlib -- include biblioteca jal standard
include i2c -- include biblioteca i2c
```

2.1.1.4 Programul

Un program jal este o înșiruire de instrucțiuni. Declarațiile sunt considerate de asemenea instrucțiuni, deci pot apărea aproape oriunde în program. Este nevoie totuși ca declarațiile să apară înaintea instrucțiunilor care operează cu ele.

```

procedure p is
  var byte a -- declarație la început de bloc
  a = 5
  var byte b -- declarație între două instrucțiuni
  b = a
end procedure

```

2.1.1.5 Declarații

Jal este un limbaj structurat la nivel de blocuri, fiecare declarație este vizibilă din momentul declarării și până la sfârșitul blocului în care declarația apare (până la primul end al nivelului curent). O declarație poate ascunde o declarație cu același nume dintr-un bloc ce a fost închis (o procedură sau o funcție). Declararea unor regiștrii implicați într-un bloc scris în limbaj de asamblare poate fi făcută înafara blocului respectiv, ca instrucțiune de tip jal.

```

procedure read_config (byte out config_status ) is
  -- corpul procedurii, config_status este parametru de
  -- iesire pentru procedura în curs
end procedure

var byte config_status -- variabila trebuie redefinită
read_config ( config_status )
  -- și procedura poate fi apelată, sau:
var byte nume_dorit
read_config ( nume_dorit )
  -- variantă funcțional identică cu cea anterioară
var byte counter -- definirea octetului de lucru
procedure example_assembler is
  -- o procedură în limbaj de asamblare
  assembler -- care începe aici
  local loop1
  -- conține etichete locale, valabile doar...
  loop1: incf counter
  -- în interiorul blocului assembler...
  btfsc counter, 7
  goto loop1
  return
end assembler -- sfârșitul blocului în assembler
end procedure

```

O declarație nu poate ascunde un nume care a fost deja declarat la același nivel, este nevoie de o nouă declarație cu un nume schimbat.

```

var byte b          ; se definește octetul b

```

```

while b > 0 loop
  var bit b
-- rescrie octetul b, acesta nu mai are valoarea inițială, fiind
-- acum bitul b
  b = false -- se referă la bitul b și nu la octetul inițial
  var byte b
-- aceasta este o eroare; octetul b a fost deja definit !
end loop

```

2.2 Tipuri specifice

2.2.1 Bit

Bitul este unitatea de bază a sistemului binar, ea are doar două valori: **on (true, high)** și **off (false, low)**. Instrucțiunile *if...then...else...end if* și *while...loop...end loop* operează numai cu biți.

```

var bit a = high
var byte x
a = x + 5 -- eroare ! bitul a nu poate lua valoarea unui octet

```

2.2.2 Byte sau octet

Un byte este un întreg format din 8 biți reprezentat ca modulo 256. Valorile negative sunt interpretate ca modulo 256 deci -1 și 255 sunt două notații care înseamnă același lucru. Utilizatorul trebuie deci să țină cont că cel mai mare număr pozitiv cu care poate lucra pe un octet este 255 (0x_FFh, 0b_1111_1111)

```

var byte n = 1, m = 257 ; 257 este înțeles ca 2 (257-255 = 2)
if n == m then ; instrucțiunea prezentă aici va fi executată dacă
                ; condiția este îndeplinită
end if

```

2.2.3 Universal

Tipul universal există doar la momentul compilării. O expresie care nu este forțată să fie de un tip anume este implicit universală. Acest tip de expresie poate implica doar constante, literale și operatori interni care sunt evaluați de compilator ca întregi cu semn, de maxim 32 de biți.

```

const xtal = 10_000_000 ; frecvența cuatului este de 10 MHz
const mips = xtal / 4 ; durata celui mai mic tact intern

```

2.3 Formate numerice

2.3.1 Bit

Bitul are două valori **on (true, high)** reprezentând “1” logic și **off (false, low)** reprezentând “0” logic.

```
pin_a0 = low ; se alocă pinului a0 valoarea logică 0
pin_b0 = high ; se alocă pinului b0 valoarea logică 1
```

2.3.2 Universal

Valorile numerice pot fi scrise în baza de numerație 2, baza 10 sau baza 16. Implicit ele apar în baza 10. O altă bază de numerație este specificată prin prefixul 0b pentru baza 2 , 0d pentru baza 10 și 0x sau 0h pentru baza 16. Un format numeric este de tip universal. O expresie de tip universal poate fi utilizată ori de câte ori este necesar un octet, deci formatele numerice pot fi utilizate ca și octeți. Barele de separație la nivel de 4 biți (*nibble*) sunt ignorate, ele au doar rolul de a ordona întregul număr.

```
0b_0101_0101 -- reprezentarea binară a unui octet
0x_55         -- aceeași valoare reprezentată hexazecimal
85           -- aceeași valoare reprezentată zecimal
```

2.3.3 ASCII

Un cuvânt ASCII este o notație alternativă pentru valoarea codului ASCII al caracterului indicat. Un cuvânt ASCII poate conține un singur caracter și aparține tipului universal.

```
"A" -- A majuscul
"a" -- a minuscul
```

2.3.4 Constante

Prin declararea unei constante se definește un nume care are o valoare constantă. Când tipul constantei este omis, aceasta este de tip universal. Printr-o singură declarație a unei constante se pot introduce un număr mare de constante de același tip. Constanta se utilizează doar la momentul compilării și poate fi de maxim 32 biți, de tip întreg.

```
const byte cr = 0x0D, lf = 0x0A
-- constante de tip octet
const seconds_per_day = 60 * 60 * 24
-- constante universale de tip întreg
const baud_rate = 115200
```


2.3.5 Variabile

2.3.5.1 Declararea unei variabile

O variabilă declarată definește un nume căruia îi corespunde o locație de memorie (registru sau port al microcontrolerului).

```
var volatile byte pir1    at 0x0C
-- octetul are adresa fizică 0x0C ! și este volatil
-- adică compilatorul îi va aloca aceeași adresă de fiecare dată
-- indiferent de numărul de compilări sau de lungimea codului
```

Opțional, numele poate reprezenta o locație specifică, dacă nu e nevoie de acest lucru compilatorul îi alocă un registru oarecare. Alocarea nu este reproductibilă pentru diverse compilări succesive dacă locația specifică nu este menționată.

```
var byte pir1
-- octetul are adresa pe care compilatorul o alocă automat și nu adresa pe care utilizatorul o dorește
```

Opțional, o valoare poate fi asignată unei variabile, acest lucru are același efect ca și o asignare echivalentă urmată imediat unei declarații. Valoarea inițială nu este nevoie să fie o expresie constantă.

```
var byte hour = 12 -- acest lucru este identic cu
var byte hour    -- declararea variabilei și
hour = 12        -- asignarea unei valori
```

O singură declarație a unei variabile poate introduce un număr mai mare de variabile care trebuie să fie toate de același tip.

```
var byte x, y = 3, z = f( 14 )
-- diverse reprezentari de variabile de tip octet
```

2.3.5.2 Poziția unei variabile

Declararea unei variabile poate specifica direct sau indirect adresa variabilei. Adresa este interpretată ca un registru de tip octet iar pentru variabilele de tip bit, de poziția bitului respectiv în cadrul octetului, 0 fiind bitul cel mai puțin semnificativ.

```
var volatile byte port_a at 0x06
-- portul A de intrare ieșire al PIC-ului
var volatile bit status_z at 3 : 2
-- flagul de zero, bitul 2 al registrului status în bank_0
```

Toate adresele expresiilor trebuie să fie la momentul compilării de tip constatat (ele trebuie să fie definite în prealabil într-o bibliotecă). Numele unei variabile poate fi folosit ca o adresă pentru un octet, interpretat ca și octetul de adresă al variabilei.

```

var byte adresa      -- declararea unui octet
var byte octet_curent at adresa
                    -- octet_curent este definit la "adresa"
var bit bit_zero at octet_curent : 0
                    -- bitul zero al octet_curent

```

Adresarea variabilelor ignoră organizarea pe bancuri de memorie pentru unele microcontrolere ce sunt suportate complet de compilator (PIC16F84). Fiecare adresă indică un registru adresabil diferit. Compilatorul ține cont de translația necesară în bancul de memorie în care se găsește registrul. Jal 04.6x generează cod hexa pentru întreaga memorie a PIC-urilor acceptate (8 K), dar nu alocă variabile decât în pagina sau bancul 0.

2.3.5.3 Variabila volatilă

O variabilă poate fi declarată volatilă, acest lucru înseamnă că variabila nu posedă forma semantică normală (este de obicei utilizată pentru definirea regiștrilor cu funcții speciale). Pentru **variabilele nevolatile** compilatorul ia în considerare forma semantică normală a acestora:

- Asignarea (alocarea) poate fi optimizată de către compilator dacă același efect poate fi obținut printr-o altă metodă (ca de exemplu prin substituirea valorii asignate când variabila este considerată referință)
- Variabila va conține întotdeauna ultima valoare asignată.

Pentru o **variabilă volatilă**:

- Toate asignările variabilei vor fi făcute exact cum s-a specificat de către utilizator.
- Nu se așteaptă ca variabilele să conțină ultima valoare asignată.

Pentru variabile nevolatile, compilatorul poate optimiza "după propria dorință" atât timp cât efectul observabil asupra variabilelor volatile rămâne identic. Aceasta poate include chiar ștergerea unor asignări care nu sunt necesare.

```

var volatile byte FSR      at 4
-- registru de adresare indirectă FSR
var volatile byte INDF     at 0
-- registru de date pentru adresare indirectă
var volatile byte count
-- acesta este un registru numărător

```

2.3.5.4 Înlocuitori

O variabilă poate fi declarată pentru a fi un înlocuitor pentru o altă variabilă. Această facilitate este utilizată mai mult ca o declarație de constantă, pentru a ascunde actuala identitate al unui identificator, într-o porțiune de cod. O variabilă înlocuită conține adresa variabilei pe care o înlocuiește și nu conținutul variabilei volatile respective.

```

-- un fragment al bibliotecii i2cp care definește pinii utilizați:
var byte volatile i2c_clock is pin_a3
var byte volatile i2c_data_in is pin_a4
var byte volatile i2c_data_out is pin_a4_direction

```

2.4 Expresii matematice

2.4.1 Elemente

O expresie este alcătuită din numere, identificatori, funcții sau proceduri și operatori. Un identificator poate identifica o constantă, o variabilă sau un parametru formal existent într-un subprogram.

2.4.2 Operatori matematici

Operatorii predefiniți sunt următorii, prioritatea maximă fiind 5:

operator	prioritate	interpretare	argument în stânga	argument în dreapta	rezultat
!	5	nu (element)		bit	bit
!	5	nu (element)		byte	byte
+	5	plus (element)		byte	byte
-	5	minus (element)		byte	byte
*	4	înmultire	byte	byte	byte
/	4	împărțire	byte	byte	byte
%	4	modulo	byte	byte	byte
+	3	plus	byte	byte	byte
-	3	minus	byte	byte	byte
<<	2	rotire la stânga	byte	byte	byte
>>	2	rotire la dreapta	byte	byte	byte
>	2	mai mare decât	byte	byte	bit
<	2	mai mic decât	byte	byte	bit
>=	2	mai mare sau egal	byte	byte	bit
<=	2	mai mic sau egal	byte	byte	bit
==	2	egal	byte	byte	bit
!=	2	diferit	byte	byte	bit
&	1	și	bit	bit	bit
&	1	și	byte	byte	byte
	1	sau	bit	bit	bit
	1	sau	byte	byte	byte
^	1	sau exclusiv	bit	bit	bit
^	1	sau exclusiv	byte	byte	byte

Operatorii predefiniți nu pot fi redeclarați, acești operatori au un scop precis fixat. Alți operatori matematici pot fi declarați sau redeclarați de utilizator. Toți operatorii care lucrează cu octeți pot de asemenea să opereze cu tipuri universale. Când rezultatul operării

cu un argument de tip octet este un bit, rezultatul operării cu un argument universal va fi tot de tip bit. Operarea cu cuvinte de 16, 24 și 32 de biți este deasemenea posibilă la nivelul procedurilor scrise în assembler sau JAL.

2.4.3 Priorități

Parantezele pot fi utilizate pentru a forța diverse asocieri, altfel prioritățile sunt conforme tabelului anterior. Pentru operatori matematici cu aceeași prioritate, operatorul aflat în stânga are prioritatea maximă.

```
var byte x = ! a + b
-- (! a) + b prioritatea maximă o are negarea
var y = ! ( a + b )
-- () paranteze utilizate pentru a forța o altă interpretare a
-- aceleiași expresii
```

2.4.4 Ordinea evaluării

Ordinea în care diverse părți ale unei expresii este evaluată, nu este definită. O parte a expresiei poate fi evaluată de mai multe ori, o altă parte care nu are influență asupra valorii finale a expresiei poate să nu fie evaluată de loc.

```
var byte n = 1
function f return byte is
  n = n + 1
  return 3
end function

function g return byte is
  n = 2 * n
  return 4
end function

var byte a = f + g
if n == 4 then
  -- linia utilizatorului
end if
```

2.5 Instrucțiuni

2.5.1 Declarații

Declarațiile sunt considerate instrucțiuni, deci pot apare oriunde într-un program unde instrucțiunile sunt admise.

```
a = f( 9 )
var byte x = 1, y = 0
-- avem nevoie de câteva declarații locale, nici o problemă
while x < a loop
  y = y + x
  x = x + 1      end loop
```

2.5.2 Asignări

O instrucțiune de asignare evaluează expresia și îi înlocuiește valoarea cu variabila sau parametrul formal indicat de numele din stânga numărului asignat.

```

var byte a
procedure p( byte out q ) is
    q = 5      -- parametrul de ieșire q ia valoarea 5
    a = 4      -- variabila globală a ia valoarea 5
end procedure
    a = 5
-- noua variabilă locală a ia valoarea 5

```

2.5.3 If

O instrucțiune *if* evaluează întreaga expresie ce urmează. Dacă rezultatul este adevărat, este executată întreaga listă de instrucțiuni ce urmează după *if*. Forma generală a instrucțiunii este: *if...then...elsif...else...end if*. Înaintea lui *else* este permis orice număr de *elsif*. Când condiția *if* este falsă, este evaluată prima condiție *elsif*. Dacă aceasta este adevărată, instrucțiunile corespunzătoare sunt evaluate, dacă nu, execuția continuă cu următorul *elsif*. Când nici una din condițiile *if* sau *elsif* nu este adevărată, sunt executate instrucțiunile din partea opțională *else*. Toate expresiile din *if...end if* trebuie să fie de tip bit.

<pre> if a < b then x = a else x = b end if </pre>	<pre> x = x + 1 if x > 10 then x = x - 10 end if </pre>
---	--

```

if    target_clock == 10_000_000 then
    -- codul pentru oscilator de 10MHz
elsif target_clock == 4_000_000 then
    -- codul pentru oscilator de 4MHz
elsif target_clock == 32_768
    -- codul pentru oscilator de 32.768kHz
else  -- ce ne facem acum ?
    pragama error -- oscilator necunoscut
end if

```

2.5.4 While

O instrucțiune *while...loop...end loop* evaluează expresia ce urmează după *while*. Dacă rezultatul este fals, întreaga instrucțiune își termină execuția. Dacă rezultatul este adevărat, sunt executate instrucțiunile ce urmează, după care expresiile sunt evaluate din nou. Toate expresiile din cadrul buclei *while* trebuie să fie de tip bit.

```

procedure div_rem ( bit in x, bit in y
                    bit out d, bit out r ) is
    if y == 0 then -- ce să facem aici ?
    else
        r = x
        d = 0
        while r > y loop

```

```

        d = d + 1
        r = r - y
    end loop
end if
end procedure

```

Exista posibilitatea ca o buclă de tip *while* sa fie intreruptă de utilizator cu o condiție impusă:

```

    var bit test_bit = high
    while test_bit loop
-- aici pot interveni și alte instrucțiuni
        counter = counter + 1
-- counterul va fi incrementat doar odată
        test_bit = low ; după care se iese forțat din buclă
    end loop

```

2.5.5 For

O instrucțiune *for* determină ca expresiile ce urmează să fie executate de numărul de ori indicat.

```

    procedure delay_1S is
-- obținerea unei întârzieri de 1 secundă
        for 100 loop
            for 100 loop
                delay_100uS
-- utilizând întârzieri de 100uS
            end loop
        end loop
    end procedure

```

2.5.6 Forever

Instrucțiunea *forever loop...end loop* determină ca toate expresiile din buclă să fie executate la nesfârșit. Are același efect ca și instrucțiunea *while...loop* cu o condiție adevărată permanentă. Se utilizează de regulă la obținerea unui program ciclic. Este instrucțiunea ce dictează repetarea algoritmului definit la infinit și poate genera programul principal (main loop):

```

    forever loop
        pin_a0 = true
        delay_1S
        pin_a0 = false
        delay_1S
    end loop

```

2.5.7 Definirea procedurilor

O procedură este definită de un nume urmat în paranteze de n argumente curente (active doar în cadrul procedurii). Parametrii care au direcții de intrare (in) sau de ieșire (out) iau valorile indicate de argumentul curent. Apoi expresiile care formează corpul

procedurii sunt executate și argumentele curente care corespund parametrilor de intrare sau de ieșire iau valoarea aceluși parametru.

```

procedure read_config ( byte out config_status ) is
  reset = high
  out_3w ( 0x_ac )      -- procedura apelată
  in_3w  ( config_status )
-- altă procedură apelată, același parametru de ieșire care va fi
-- transferat procedurii definite (read_config)
  reset = low
end procedure

var byte config_status      -- variabila trebuie redefinită
read_config ( config_status )
-- după care procedura se poate apela :
var byte result
read_config ( result )
-- aceasta este altă soluție de apelare a aceleiași proceduri

```

Pentru asocierea dintre argumentele curente și parametrii, există următoarea regulă: când nu există nici un parametru curent corespunzător, este utilizat parametrul declarat în cadrul procedurii (care este implicit). Când nici parametrul curent nici cel declarat nu sunt utilizați, se generează o eroare. În corpul procedurii, asignarea unor parametrii de tip ieșire sau intrare-ieșire poate afecta imediat parametrul curent (pass by reference) sau acesta poate fi afectat numai la sfârșitul procedurii (pass by value-result). Compilatorul este liber să aleagă. O procedură care nu transferă parametrii nu are paranteze.

```

var byte a
procedure p( byte in out x = a, byte in q = 5 ) is
  a = 0    x = q
  if a == q then  -- fă ceva !
  end if
end procedure
p( a, 11 )      -- doi parametri curenți
p              -- identic cu p(a, 5)
p( 12 )        -- eroare, 12 nu poate fi parametru curent pentru x

```

2.5.8 Return

O instrucțiune **return** este utilizată pentru a termina necondiționat execuția unei proceduri sau a unei funcții. Pentru o funcție, instrucțiunea **return** trebuie urmată de o expresie având tipul corespunzător (bit sau octet).

```

function root( byte in x ) return byte is
  var byte n = 15
  forever loop
    if n * n <= x then
      return n
    end if
    n = n - 1
  end loop
end function

```

2.5.9 Assembler

Instrucțiunea *assembler* simplă, este constituită din cuvântul *asm* urmat de o singură mnemonică a limbajului de asamblare (vezi instrucțiunile de asamblare ale microcontrolerelor PIC). Instrucțiunea *assembler* completă, este constituită din cuvântul *assembler*, o secvență de declarare de etichete, etichete și mnemonici și se termină cu secvența *end assembler*. O etichetă trebuie declarată înainte de a fi utilizată iar o etichetă declarată trebuie utilizată o singură dată pentru a defini o locație de salt. Eticheta trebuie folosită de la linia în care este declarată și până la sfârșitul blocului marcat cu *end assembler*. Expresiile utilizate ca argumente în limbajul de asamblare, trebuie să fie la momentul compilării de tip constant. Variabilele utilizate în aceste expresii sunt evaluate conform adreselor lor existente în *file register* (vezi structura microcontrolerului PIC). Când este necesar, compilatorul va traduce adresele variabile în diversele bancuri de memorie ale microcontrolerului. Utilizatorul este responsabil pentru a seta pagina de memorie și bancul corespunzător utilizând mnemonicele *page* sau *bank*. Pentru PIC16F84 mnemonicele *page* și *bank* sunt ignorate.

```
asm clrwdt -- instrucțiune simplă
procedure first_set( byte in x, byte out n ) is
  assembler
-- urmează un bloc în limbaj de asamblare
    local loop, done ; declararea de etichete de salt
    clrf n            ; șterge variabila n
loop :              ; execută în buclă ce urmează
    btfsc x, 0      ; ieși din buclă dacă bitul 0 al x este 1
        goto done
    incfsz n, f     ; dacă nu incrementează n
    rrf x           ; rotește dreapta x
    goto loop      ; și reia
done :
end assembler
end procedure
```

2.6 Subprograme

2.6.1 Proceduri

O procedură declarată este alcătuită dintr-un nume pentru o listă de argumente și o secvență de instrucțiuni. Mecanismul de transfer al argumentelor este descris în secțiunea *definirea procedurilor*.

```
procedure zero( byte out x, byte in y ) is
  if y > 0 then x = y end if
end procedure
```

2.6.2 Funcții

O funcție declarată este alcătuită dintr-un nume pentru o listă de argumente, o secvență de instrucțiuni și o instrucțiune *return*. Când execuția unei instrucțiuni atinge sfârșitul înșirării de instrucțiuni, valoarea returnată prin comanda *return* este nedefinită. Tipul returnat poate fi octet sau bit. Se pot returna n valori având tipurile precizate anterior.


```

function reverse( byte in x ) return byte is
  byte y
  for 8 loop
    asm rrf x, f
    asm rlf y, f
  end loop
  return y
end function
-- aceasta funcție inversează ordinea biților (lsb,msb) într-un octet

```

2.6.3 Pseudo-variable

O pseudo-variabilă este în esență o rutină de acces ce poate fi utilizată ca orice variabilă, ea este obligatoriu implementată într-o rutină de tip *get* (ia) și/sau *put* (pune). Una dintre cele două tipuri de rutine poate fi omisă, astfel variabila poate fi *read-only* sau *write-only*. În mod alternativ pot fi declarate o variabilă și o rutină de tip *get* sau *put*, caz în care variabila simplă va fi utilizată în locul rutinei lipsă. O procedură *put* trebuie să aibă ca parametru un octet iar o funcție *get* trebuie să nu aibă nici un parametru. Utilizarea pseudo-variabilei poate fi făcută într-o expresie, la stânga unei declarații sau ca un parametru actual. Scopul pseudo-variabilei este să ascundă o secvență complexă de program (de exemplu un protocol de comunicație sau de afișare pe LCD).

```

procedure hd44780'put( byte in x ) is ...
  hd44780 = "H"  hd44780 = "e"  hd44780 = "l"  hd44780 = "1"
  hd44780 = "o"
end procedure

```

```

procedure async'put( byte in x ) is ... end procedure
function async'get return byte is ... end procedure

```

```

forever loop
  byte c = async
  if ( c = "a" ) & ( c <= "z" ) then
    c = c + "A" - "a"
  end if
  async = c
end loop

```

2.7 Pragma's

2.7.1 Nume

Pragma name poate fi utilizată pentru o bună documentare a numelui filei sursă. Compilatorul verifică dacă numele în cauză este într-adevar numele real al fișierului. (extensia fișierului, *.jal trebuie omisă).

```

-- un comentariu poate să nu însemne nimic:
-- aceasta este fila xyz
-- dar când următoarea linie este compilată
-- aceasta va fi într-adevar fila e0001!
pragma name e0001

```

2.7.2 Specificarea tipului microcontrolerului (**pragma target**)

Pragma target dă compilatorului informații despre ținta (microcontrolerul) care va fi utilizată, *target chip* (**16F84**, **16F87x**, **SX18**, **SX28**, etc.) și setările oscilatorului (**hs**, **xt**, **rc**, **lp** sau **internal**) care trebuie specificate. Opțional pot fi specificate: starea watchdog-ului (**on** sau **off**, implicit **off**), a protecției la citire (**on** or **off**, implicit **off**) și a întârzierii la pornire (**on** sau **off**, implicit **on**). Frecvența oscilatorului de tact nu-i este de folos compilatorului, dar unele biblioteci (busy delay, interval delay, hd44780, asynch) au nevoie să cunoască frecvența ceasului care este dată de variabila globală pre-declarată, **target_clock**. Este posibil ca toate **pragma**-urile să fie puse într-o filă sursă a proiectului, dar este mult mai ușor să fie incluse în una din bibliotecile standard ale microcontrolerelor acceptate (16f84_4, SX28_50 etc.).

```
pragma target chip      16c84
pragma target clock    4_000_000
pragma target osc      xt
pragma target watchdog off
pragma target powerup  on
pragma target protection off
```

Pragma target fuses lasă la latitudinea utilizatorului configurarea tuturor fuzibilelor specifice pentru un microcontroler. Este utilă în situația când microcontrolerul are foarte multe opțiuni pentru oscilator (cazul lui PIC16F62x) sau configurația dorită de utilizator nu este prezentă în biblioteci.

```
pragma target fuses      0x_3fc1
pragma target fuses      0b_0011_1111_1100_0001

-- word  cpd lvp boden mclr pwrt wdt osc
-- -----
-- 3fc1  off on  on   io   off  off xt
-- 3fd0  off on  on   io   off  off intrc+io
-- 3ff0  off on  on   mclr off  off intrc+io
-- 3f62  off off on   mclr off  off hs
```

2.7.3 Salt la o adresă de tabel (**jump_table**)

Pragma jump_table informează compilatorul că subprogramul curent conține cod mașină care va modifica registrul **program counter** utilizând registrul **PCL**. Compilatorul se va asigura că biții registrului **PCLATH** sunt setați corespunzător (aceasta afectează pagina de memorie în care se lucrează) . O rutină care conține **pragma jump_table** este codată diferit în funcție de versiunea de compilator; în ultima pagină de memorie la variantele inițiale (până la jal.04-40) și imediat după codul utilizator pentru ultimele versiuni. Tabelul de salt pentru variabila volatilă este pus deasemenea aici. Când tabelul și rutinele nu încap în ultima pagină de memorie, este generat un mesaj de eroare. De asemenea când un tabel de salt sau o rutină conținând această **pragma** este prezentă, selectarea biților de pagină se face automat.

```
procedure _seven_table is
    pragma jump_table
    assembler
```

```

        addwf 2, f
        retlw seven_0
        ...
        retlw seven_f
    end assembler
end procedure

```

2.7.4 Eroare

Pragma error produce o eroare de compilare când compilatorul ajunge la faza de generare a codului mașină. Poate fi utilizată pentru a testa diverse erori la momentul compilării, ca de exemplu o frecvență de ceas necorespunzătoare. Notați că evaluarea de către compilator a expresiilor constante și a parantezelor inutile au loc chiar dacă *switch*-ul de optimizare nu este activ, următoarele expresii vor funcționa chiar fără optimizare:

```

if target_clock < 4_000_000 then
    pragma error
-- frecvența de tact trebuie sa fie < 4 MHz
end if

```

2.7.5 Test

Pragma test poate fi utilizată pentru două scopuri: testarea mecanismului detector de erori al compilatorului și testarea codului generat de compilator.

Pragma test catch arată că următoarea linie va cauza o eroare de compilare la linia indicată. Când aceasta este situația reală, compilatorul va returna un mesaj de succes, altfel va returna un mesaj de eșec.

```

var byte n
pragma test catch 9
var bit n

```

Pragma test assert arată că după execuția simulată în acest punct al programului, variabila indicată trebuie să aibă valoarea definită de utilizator. Compilatorul conține un simulator care este activat de opțiunea *-t*. **Pragma test done** arată că simularea în curs trebuie să se termine. Compilatorul va returna un mesaj de succes sau de eșec.

```

var byte a, b, c
a = 5
b = 6
c = a * b
pragma test assert c == 30
c = a % b
pragma test assert c == 5
pragma test done

```

2.7.6 Eedata

Pragma eedata scrie în memoria eeprom, datele (caracterele ASCII în exemplu) ce urmează după instrucțiune. Acestea trebuie să fie separate de virgulă și după ultimul caracter trebuie să apară cifra 0. Această instrucțiune nu poate fi simulată în MPLAB,

verificarea corectitudinii ei se poate face doar importând și citind fila *.hex generată de compilator.

```
pragma eedata "H", "e", "l", "l", "o", " ", 0
```

2.7.7 Keep page, bank

Pragma keep page, bank va menține configurația codului scris în limbaj de asamblare ce urmează, indiferent de pagina sau bancul de memorie în care compilatorul îl va asambla, cu alte cuvinte rezultatul compilării se supune principiului WYSWYG (“what you see is what you get”)

```
pragma keep page, bank
assembler
    local outer_loop, inner_loop
-- ia argumentul și înlocuiește-l cu 0 dacă e prea mic
    movlw    yy
    bank addwf    x, w
    skpc
    movlw    0
    -- fă o copie locală
    bank movwf    outer_counter
    incf    outer_counter, f
    -- bucla exterioară durează 1uS
outer_loop:
    -- bucla interioară durează 6 + 4 * n
    movlw    zz
    bank movwf    inner_counter
    page inner_loop
inner_loop:
    decfsz    inner_counter, f
    goto     inner_loop
    -- bucla exterioară din nou?
    page outer_loop
    bank decfsz    outer_counter, f
    goto     outer_loop
end assembler
```

2.7.8 Interrupt

Generarea codului în cazul în care nu se utilizează întreruperi, începe de la adresa 0. Când una sau mai multe întreruperi sunt prezente, codul începe cu un salt la rutina de întreruperi (adresa 4), iar rutinele de întreruperi înlănțuite pornesc de la adresa secundă. **Pragma interrupt** se utilizează obligatoriu în interiorul unei proceduri. Când compilatorul întâlnește instrucțiunea, generează automat secvența de salvare a regiștrilor STATUS și FSR, plasând codul compilat din procedura respectivă la adresa vectorului de tratare a întreruperii. **Pragma raw_interrupt** (> jal04.55w) lasă la discreția utilizatorului salvarea regiștrilor STATUS și FSR.

2.8 Generarea codului

Acest paragraf dă câteva detalii despre funcționarea internă a compilatorului. Se consideră că cititorul posedă deja cunoștințele minime despre arhitectura microcontrolerului și că a parcurs deja documentația microcontrolerului cu care va lucra. Compilatorul Jal lucrează într-un număr de faze; deoarece terminologia acestora provine din limba engleză, denumirile dedicate ale fazelor sunt prezentate în paranteze:

1. analiza sursei (parse)
2. prima optimizare (optimize 1)
3. conversia codului necompilabil (squash)
4. a doua optimizare (optimize 2)
5. alocarea regiștrilor (register allocation)
6. generarea codului (code generation)
7. asamblarea (assembly)
8. simulare opțională (simulate)

În faza de analiză a filei sursă (**parse**) compilatorul citește fila de intrare, verifică sintaxa și semantica și produce un arbore sintactic intern (utilizând diverși vectori) care reprezintă sursa. Aproape toate erorile utilizator și alte mesaje sunt generate în aceasta fază. Au loc două optimizări: expresiile constante sunt evaluate și instrucțiunile **if** și **while** cu o condiție constantă sunt înlocuite corespunzător. Arborele sintactic generat în faza de analiză și tot codul corespunzător acestei faze este păstrat în memorie. Nodurile arborelui (a structurii ramificate) au o dimensiune fixă de aproximativ 40 de octeți. Pentru fiecare nod generat, locația codului sursă care a generat nodul este de asemenea memorată înafara nodului. Acest arbore intern este cauza principală pentru care compilatorul utilizează o mare cantitate de memorie (câțiva mega-octeți) pentru a compila o fila sursă de complexitate medie.

Faza de primă optimizare (**first optimize**) examinează structura ramificată și încearcă să o transforme într-o structură ramificată echivalentă din punct de vedere semantic dar care va genera codul mai bine (mai repede și mai compact). Variabilele, instrucțiunile și rutinele care nu sunt utilizate, sunt șterse. Apelările înlănțuite (procedură din procedură sau procedură din funcție) sunt înlocuite cu salturi pentru a salva stiva. Unele expresii sunt înlocuite cu altele mai simple (înmulțirea este transformată în rotire, etc.) Codul și variabilele neutilizate sunt șterse. Arborele este de asemenea simplificat pentru a-și reduce dimensiunea și a simplifica fazele următoare de compilare.

Faza de conversie a codului necompilabil (**squash**) înlocuiește expresiile din arbore care nu pot fi transformate ușor în instrucțiuni PIC, prin construcții semantice echivalente ușor de convertit (exemplu: înmulțirile și majoritatea rotirilor sunt înlocuite cu salturi în biblioteca de timp real. Această bibliotecă este construită în compilator și nu are nimic de a face cu bibliotecile utilizator distribuite împreună cu compilatorul.

A doua optimizare (**second optimize**) execută același tip de optimizări ca și prima optimizare cu excepția câtorva care ar fi încurcat execuția în faza de conversie a codului necompilabil (squash).

Faza de alocare a regiștrilor (**register allocation**) scanează arborele și alocă câte o adresă fiecărei variabile care nu are încă o adresă, dar necesită una. Variabilele care nu sunt utilizate niciodată nu vor căpăta o adresă pentru că ele au fost deja șterse în fazele de optimizare.

Faza de generare a codului (**code generation**) înlocuiește toate construcțiile în arborele sintactic cu instrucțiuni de tip asamblor.

Faza de asamblare (**assembly**) parcurge tot arborele sintactic și generează fila asamblor și fila hexazecimală care vor fi scrise pe disc. După asamblare, se efectuează verificarea numărului de regiștrii utilizați, dimensiunea codului generat și gradul de ocupare al stivei. Când una din aceste verificări dă o eroare, fila în limbaj de asamblare este generată în continuare utilizatorului, pentru ca acesta să o poată inspecta și să detecteze de ce programul său utilizează atât de multe resurse; fila hexazecimală nu va fi însă generată.

Faza opțională de simulare (**simulate**), simulează codul mașină din copia internă hexazecimală și verifică existența corectă sau eronată a egalitațiilor introduse în codul sursă prin **pragma test assert**.

Compilerul utilizează o multitudine de verificări ale consistenței codului generat. Când o astfel de verificare eșuează, compilerul va genera un mesaj de eroare și va opri execuția. Un exemplu este faza de asamblare care verifică dacă fiecare instrucțiune în limbaj de asamblare este validă pentru microcontrolerul specificat. Opțiunea -386, face compilerul să lucreze ceva mai repede prin renunțarea la cele mai multe verificări de acest tip.

2.8.1 Alocarea regiștrilor

În faza de alocare a regiștrilor, primul pas este de asignare a adresei biților după care sunt asignate toate adresele octeților. Regiștrii de tip bit sau octet nu sunt utilizați optim când una din ramurile arborelui folosește o mulțime de biți iar altă ramură nu-i folosește de loc. În interiorul structurii arborescente, ambele categorii de adrese sunt asignate utilizând un algoritm cu stivă fixă: compilerul îi dă fiecărei variabile, cea mai mare adresă pe care o are disponibilă în arbore. Aceasta dă iluzia unei stive reale simple. Partea proastă este că, compilerul poate compila doar un program complet și nerecursiv.

2.8.2 Expresii la nivel de octet și asignări

Expresiile de tip octet sunt evaluate în registrul w . Operatorii care nu au cod mașină corespunzător (ca de exemplu înmulțirea), sunt înlocuiți în faza de conversie (squash) cu un salt în biblioteca de timp real. Când este necesar, faza de conversie va rearanja expresiile complexe (inclusiv funcțiile) și va însera variabile temporare. Asignarea unui octet evaluează întâi expresia din registrul w și apoi mută valoarea în registrul corespunzător. Expresiile de tip octet și asignările din tabelul următor sunt recunoscute ca și cazuri speciale:

fragment de cod sursa jal	Instrucțiuni de asamblare
$x = 0$	clrf x
$x = x + 1$	incf x, f
$x = x - 1$	decf x, f
$x = x \ll 1$	clrc; rlf x, f
$x = x \gg 1$	clrc; rrf x, f
$x \ll 4$	swapf y, w ; andlw 0xF0
$x \gg 4$	swapf y, w ; andlw 0x0F

2.8.3 Expresii la nivel de bit și asignări

Asignările de tip bit sunt translatate în setări de bit condiționate și resetări. Această structură este utilizată fie când ținta (microcontrolerul) este volatilă (valoarea nu va fi identică pe parcursul compilării) sau expresia conține ținta:

```
if expression then
    target = true else target = false
end if
```

dar o structura mai compactă este de asemenea posibilă:

```
x = false
if expression then
    target = true
end if
```

Expresiile la nivel de bit apar întotdeauna ca și condiții. Aceasta este o caracteristică a limbajului în cod mașina al microcontrolerului. O expresie conținând un bit este translatată într-un set de sărituri/ignorări condiționate, peste linii de program. Când este posibil, se preferă ignorarea următoarei linii sau o ignorare negată cu săritură. Codul generat pentru un operator va evalua operandul secund de două ori.

Următoarele asignări la nivel de bit sunt recunoscute ca speciale:

fragment de sursa jal	instrucțiuni în asamblor
b = true	bsf 31, 2
b = false	bcf 31, 2

2.8.4 Pragma jump_table

O rutină care conține **pragma jump_table** este codată diferit în funcție de versiunea JAL a compilatorului, în ultima pagină de memorie pentru variantele inițiale respectiv în prima pagină pentru ultimele versiuni. Tabelul de salt pentru variabila volatilă este pus deasemenea aici. Când tabelul și rutinele nu încap în ultima pagină de memorie, (variantele inițiale de compilator) este generat un mesaj de eroare. De asemenea când un tabel de salt sau o rutină conținând această **pragma** este prezentă, selectarea biților de pagină se face automat. Jal 04.5x dispune de posibilitatea implementării unor tabele de alocare multiple, de până la 250 de caractere.

2.8.5 Pragma interrupt

Generarea codului în cazul în care nu se utilizează întreruperi, începe de la adresa 0. Când una sau mai multe întreruperi sunt prezente, codul începe cu un salt la rutina de întreruperi, iar rutinele de întreruperi înlănțuite pornesc de la adresa secundă.

Pseudo variabile și parametri volatili. O pseudo variabilă conține o funcție **get** sau o procedură **put** sau pe amândouă. Utilizarea pseudo variabilelor duce la apelarea unei funcții corespunzătoare sau a unei proceduri. Pentru fiecare variabilă care este interpretată ca și un parametru volatil, sunt generate două salturi, una pentru **get** și alta pentru **put**.

Indexul tabelii de salt este interpretat ca și parametru curent. Utilizarea unui parametru volatil generează un salt la tabel, având indexul corespunzător. Valoarea din tabel este transferată spre sau dinspre procedura **get** sau **put**, utilizând o variabilă globală (valabilă peste tot în program). Compilatorul nu analizează modul de interpretare și utilizare a parametrilor volatili. Din aceasta cauză se poate aproxima că fiecare utilizare a unui parametru volatil necesită umplerea stivei folosite de către orice procedură put sau get. De aceea utilizarea unui parametru volatil înaintea unei rutine put sau get volatile nu este permisă, deoarece poate necesita un număr infinit de intrări în stivă (după modul în care compilatorul analizează).

2.9 Biblioteci

Bibliotecile Jal se găsesc sub protecția **GNU Library General Public License**, acest lucru înseamnă că utilizatorul este liber să distribuie fie aceste biblioteci, fie biblioteci derivate din originale, dar nu poate modifica nota GPL. Această obligație nu este necesară pentru fila *.hex generată, utilizatorul având dreptul să vândă un produs care conține aceste biblioteci în forma compilată.

2.9.1 File de specificare a microcontrolerului utilizat

Aceste file conțin pragma-uri pentru cele mai comune microcontrolere PIC: 16x84, 16F87x, 16F62x, 12Fxxx, cu oscilatoare externe de 4, 10, 20 MHz respectiv 16F62x și 12C50x, funcționând cu oscilator intern de 4MHz sau extern (conform specificației tehnice a fiecăruia) și microcontrolerele SX18 și SX28 cu oscilatoare externe la 50MHz sau interne de 4MHz. Deoarece toate bibliotecile conțin setările pentru câine de pază (*watchdog*), protecție de întârziere la alimentare (*powerup*) și protecție la citirea memoriei (*protection*) identice cu cele de mai jos, nu sunt prezentate decât două exemple posibile:

```
pragma name 16f877_20
pragma target chip      16f877
pragma target clock     20_000_000
pragma target osc       hs
pragma target watchdog  off
pragma target powerup   on
pragma target protection off
include jp16
```

```
pragma name 16f628_4
pragma target chip      16f628
pragma target clock     4_000_000
pragma target osc       xt
pragma target watchdog  off
pragma target powerup   on
pragma target protection off
include jp16
```


2.9.2 Jlib

jlib este o bibliotecă definită de utilizator. Poate să conțină următoarele biblioteci: jpic, jascii, jdelay, jseven, jstepper, jprint

Se poate observa că anumite biblioteci ca jpic sau jpic628 sunt deja incluse în filele ce definesc microcontrolerul. De asemenea dacă utilizatorul nu folosește motoare pas cu pas sau afișaje cu șapte segmente, bibliotecile jseven sau jstepper pot fi excluse. Este la discreția utilizatorului folosirea acestei biblioteci ca o filă de incluziune globală sau renunțarea la utilizarea ei și definirea filelor incluse în fila sursă a proiectului. Această ultimă metodă care pare a fi cea mai bună, este utilizată în prezentarea diverselor proiecte pe care autorul cărții le-a proiectat, realizat și testat.

2.9.3 Jpic, jpic628, jpic675

Biblioteca Jpic este interfața de bază spre resursele microcontrolerelor PIC16X84, PIC16F87x și SX. Biblioteca conține copii ale regiștrilor TRISXx și PORTx, regiștrii ce definesc direcția de comunicație a porturilor, respectiv porturile în sine. Aceste copii ajută la evitarea problemelor de comutare a paginilor de memorie (regiștrii TRISx se găsesc în bancul 1 de memorie) și a celor de citire-modificare-scriere a pinilor individuali. Aceasta generează însă un mic surplus de cod mașină și creșterea numărului de regiștrii utilizați. Porturile C, D și E și declarațiile asociate sunt implementate doar pentru PIC16F87x și respectiv SX28 (numai portul C). Scrierea și citirea în eeprom este implementată doar pentru microcontrolerul ce dețin memorie eeprom internă .

Biblioteca Jpic62x este specifică doar microcontrolerului PIC16F62x. Pe lângă resursele de bază ale microcontrolerului sunt implementate accesul la eeprom, transmisia serială asincronă utilizând modulul hardware USART și câteva rutine ce accesează funcțiile analogice ale microcontrolerului. Biblioteca jpic675 este specifică microcontrolerului PIC12F675/629 și conține suplimentar rutinele de calibrare a oscilatorului intern, de utilizare a convertorului AD sau a comparatorului intern. Pentru fiecare microcontroler nou recunoscut de compilator, se poate genera o bibliotecă jpic nouă pentru a simplifica formatul acesteia. Acest lucru este necesar deoarece deși majoritatea regiștrilor în diversele serii de microcontrolere Microchip au aceleași adrese, funcțiile analogice diferă radical.

2.9.4 Regiștrii cu funcții speciale

Următorii regiștrii cu funcții speciale comuni întregii familii PIC sunt declarați în biblioteca jpic/jpic628/jpic675:

```
var volatile byte indf          at 0
var volatile byte tmr0         at 1
var volatile byte option_reg   at 0x_81
var volatile byte pcl          at 2
var volatile byte status       at 3
var volatile byte fsr          at 4
var volatile byte port_a       at 5
var volatile byte tris_a       at 0x_85
var volatile byte port_b       at 6
var volatile byte tris_b       at 0x_86
```

```

var volatile byte port_c      at 7
var volatile byte tris_c      at 0x_87
var volatile byte port_d      at 8
var volatile byte tris_d      at 0x_88
var volatile byte port_e      at 9
var volatile byte tris_e      at 0x_89
var volatile byte x84_eeata   at 8
var volatile byte x84_eeadr   at 9
var volatile byte pclath      at 10
var volatile byte intcon      at 11
var volatile byte option
var volatile byte trisa_s
var volatile byte trisb_s
var volatile byte trisc_s
var volatile byte trisd_s
var volatile byte trise_s

```

Variabila *option* nu este identică cu *option_reg*; ea este o pseudovariabilă conținută într-o mică rutină. Variabilele *porta...porte* și *trisa...trise* sunt copii ale regiștrilor fizici cu același nume. Următorii biți sunt conținuți în regiștrii cu funcții speciale:

```

var volatile bit  status_c      at status : 0
var volatile bit  status_dc     at status : 1
var volatile bit  status_z      at status : 2
var volatile bit  status_pd     at status : 3
var volatile bit  status_to     at status : 4
var volatile bit  status_rp0    at status : 5
var volatile bit  status_rp1    at status : 6
var volatile bit  status_irp    at status : 7
var volatile bit  intcon_rbif   at intcon : 0
var volatile bit  intcon_intf   at intcon : 1
var volatile bit  intcon_t0if   at intcon : 2
var volatile bit  intcon_rbie   at intcon : 3
var volatile bit  intcon_inte   at intcon : 4
var volatile bit  intcon_t0ie   at intcon : 5
var volatile bit  intcon_eeie   at intcon : 6
var volatile bit  intcon_gie    at intcon : 7

```

De asemenea sunt definiți o serie de biți aparținând regiștrilor cu funcții speciale ai PIC16F87x respectiv PIC16F7x.

2.9.5 Regiștrii de direcție ai porturilor IO

Următoarele pseudo-variabile pot fi utilizate atât în stânga cât și în dreapta instrucțiunii de alocare:

- port_a_direction, port_b_direction, port_c_direction, (octeți)
- port_a_low_direction, port_a_high_direction, port_b_low_direction, port_b_high_direction, port_c_low_direction, port_c_high_direction, (nibble= jumătate de octet)

- pin_a0_direction...pin_a4_direction, pin_b0_direction...pin_b7_direction, pin_c0_direction...pin_c7_direction, pin_d0_direction...pin_d7_direction, pin_e0_direction...pin_e2_direction, (biți)

La pornire toți pinii sunt intrări. Pentru PIC16F62x și PIC16F87x, funcțiile analogice trebuie dezactivate (vezi biblioteca analogică jalog.jal respectiv rutinele analogice din jpic628.jal sau jpic675.jal). Următoarele constante se vor utiliza pentru a schimba direcția de comunicare a porturilor sau pinilor:

- input, output (pentru biți)
- all_input, all_output (pentru *nibbles* și *bytes*)

Pentru variabile reprezentând o jumătate de port (*nibble*) direcția este corespunzătoare cu cei mai puțini semnificativi 4 biți. Cei mai semnificativi patru biți sunt ignorați și citați ca 0.

2.9.6 Porturi de IO

Următoarele pseudovariabile pot fi utilizate în stânga sau în dreapta unei instrucțiuni de alocare:

- port_a, port_b, port_c, port_d, port_e, (octeți)
- port_a_low, port_a_high, port_b_low, port_b_high, port_c_low, port_c_high, port_d_low, port_d_high, port_e_low, (jumătăți de octet sau *nibble*)
- pin_a0 .. pin_a4 pin_b0 .. pin_b7, pin_c0 .. pin_c7, pin_d0... pin_d7, pin_e0...pin_e2, (biți)

Pentru variabile de jumătate de octet valoarea este în concordanță cu cei mai puțin semnificativi 4 biți. Cei mai semnificativi 4 biți sunt ignorați și citați ca 0.

2.9.7 Acces indirect la regiștrii interni

Următoarele rutine sunt necesare pentru a manevra datele într-un registru specificat:

```
procedure file_get( byte in a, byte out d )
procedure file_put( byte in a, byte in d )
```

Adresele utilizate de rutinele file_get și file_put trebuie să fie liniare, consecutive și în spațiul de adresare al microcontrolerului. Acesta este cel mai important mod de adresare indirectă a regiștrilor din bancurile superioare de memorie unde compilatorul nu are acces direct.

2.9.8 Accesul la memoria eeprom

Următoarele rutine sunt utilizate pentru accesul datelor la o adresă specifică a memoriei eeprom:

```

procedure eeprom_get( byte in a, byte out d )
procedure eeprom_put( byte in a, byte in d )

```

Rutina `eeprom_put` așteaptă ca scrierea sa fie terminată într-o buclă de așteptare (*busy looping*).

2.9.9 Instrucțiuni speciale

```

procedure sleep

```

Procedura `sleep` este echivalentă cu instrucțiunea cod mașină **asm sleep** .

```

procedure clear_watchdog

```

Procedura de resetare a câinelui de pază este echivalentă cu instrucțiunea **asm clrwdt** .

```

procedure swap_nibbles( byte in out x )

```

Procedura de înlocuire a unei jumătăți de octet cu cealaltă jumătate este echivalentă cu: **asm swapf x,f** .

```

procedure bank_0
procedure bank_1
procedure bank_2
procedure bank_3

```

Aceste proceduri sunt instrucțiuni specifice de adresare indirectă a bancurilor de memorie.

```

procedure disable_comp

```

Procedură de dezactivare a comparatoarelor în microcontrolerul PIC16F62x

```

procedure no_ad

```

Procedură de dezactivare a convertoarelor AD în microcontrolerul PIC16F87x

2.9.10 jascii

Biblioteca `jascii` generează constante `ascii` pentru caracterele ce nu pot fi tipărite:

```

const byte ASCII_NULL = 00
const byte ASCII_SOH = 01
const byte ASCII_STX = 02
const byte ASCII_ETX = 03
const byte ASCII_EOT = 04
const byte ASCII_ENQ = 05
const byte ASCII_ACK = 06
const byte ASCII_BEL = 07
const byte ASCII_BS = 08
const byte ASCII_HT = 09
const byte ASCII_LF = 10
const byte ASCII_VT = 11
const byte ASCII_FF = 12
const byte ASCII_CR = 13
const byte ASCII_SO = 14
const byte ASCII_SI = 15

```

```

const byte ASCII_DLE = 16
const byte ASCII_DC1 = 17
const byte ASCII_DC2 = 18
const byte ASCII_DC3 = 19
const byte ASCII_DC4 = 20
const byte ASCII_NAK = 21
const byte ASCII_SYN = 22
const byte ASCII_ETB = 23
const byte ASCII_CAN = 24
const byte ASCII_EM = 25
const byte ASCII_SUB = 26
const byte ASCII_ESC = 27
const byte ASCII_FS = 28
const byte ASCII_GS = 29
const byte ASCII_RS = 30
const byte ASCII_US = 31
const byte ASCII_SP = 32
const byte ASCII_DEL = 127

```

2.9.11 jdelay

Biblioteca jdelay conține rutine de întârziere cu așteptare (busy delay). Fiecare rutină întârzie timpul indicat de numele său înmulțit cu argumentul din paranteză. Rutinele de întârziere necesită frecvența de tact de 20MHz, 10MHz sau 4MHz. Aceste rutine au o precizie de câteva procente. Cu cât timpul necesar este mai scurt, eroarea generată este mai mare. Pentru o precizie mai mare se poate folosi fie biblioteca interval.jal fie utilizarea independentă a timerelor și a prescalerelor interne din microcontroler pentru obținerea intervalelor necesare.

```

procedure delay_1us ( byte in x = 1 )
procedure delay_2us ( byte in x = 1 )
procedure delay_5us ( byte in x = 1 )
procedure delay_10us ( byte in x = 1 )
procedure delay_20us ( byte in x = 1 )
procedure delay_50us ( byte in x = 1 )
procedure delay_100us ( byte in x = 1 )
procedure delay_200us ( byte in x = 1 )
procedure delay_500us ( byte in x = 1 )
procedure delay_1ms ( byte in x = 1 )
procedure delay_2ms ( byte in x = 1 )
procedure delay_5ms ( byte in x = 1 )
procedure delay_10ms ( byte in x = 1 )
procedure delay_20ms ( byte in x = 1 )
procedure delay_50ms ( byte in x = 1 )
procedure delay_100ms ( byte in x = 1 )
procedure delay_200ms ( byte in x = 1 )
procedure delay_500ms ( byte in x = 1 )
procedure delay_1s ( byte in x = 1 )
procedure delay_2s ( byte in x = 1 )
procedure delay_5s ( byte in x = 1 )

```

2.9.12 Jseven

Biblioteca jseven conține declarațiile pentru interfațarea cu afișaje cu 7 segmente cu LED-uri. Ambele versiuni (anod sau catod comun) sunt permise. Biblioteca include jsevenp și asignările pinilor IO utilizați de microcontroler. Aceștia trebuie schimbați de utilizator în concordanță cu schema hardware pe care se lucrează. În biblioteca inclusă jsevenp se consideră că segmentele a...g vor fi conectate cu biții 0...6, punctul zecimal aparține bitului 7 și fiecare segment este luminat de un nivel logic 1 (true, on). Pentru un afișaj cu anod comun se va utiliza funcția jseven negată. Următoarele constante (din jsevenp) definesc segmentele individual:

```
const byte seven_segment_a
const byte seven_segment_b
const byte seven_segment_c
const byte seven_segment_d
const byte seven_segment_e
const byte seven_segment_f
const byte seven_segment_g
const byte seven_segment_dp
```

Următoarele constante definesc imaginea obținută pentru valorile 0...15 și spațiu:

```
const byte seven_space
const byte seven_value_0
const byte seven_value_1
const byte seven_value_2
const byte seven_value_3
const byte seven_value_4
const byte seven_value_5
const byte seven_value_6
const byte seven_value_7
const byte seven_value_8
const byte seven_value_9
const byte seven_value_a
const byte seven_value_b
const byte seven_value_c
const byte seven_value_d
const byte seven_value_e
const byte seven_value_f
```

Următoarea rutină întoarce valoarea afișajului cu șapte segmente pentru valoarea corespunzătoare argumentului x:

```
function seven_from_digit( byte in x ) return x
```

2.9.13 Jstepper

Biblioteca jstepper conține rutinele pentru motoare unipolare cu patru faze. Rutinele sunt:

```
procedure stepper_motor_full_forward( byte in out x )
procedure stepper_motor_half_forward( byte in out x )
```

```
procedure stepper_motor_full_backward( byte in out x )
procedure stepper_motor_half_backward( byte in out x )
```

Biblioteca `jstepern` (CD:/tools/jal_compiler/extra_libraries) conține și rutinele `full power`:

```
procedure stepper_motor_power_forward ( byte in out x )
procedure stepper_motor_power_backward( byte in out x )
```

Bobinele motoarelor sunt activate de un nivel logic high. Rutina cu pași întregi conține mai puțin cod decât rutina cu pas pe jumătate. De reținut că puterea la axul motorului în modul jumătate de pas, `half_backward/forward` respectiv în modul `power`, este mai mare decât în modul pas întreg. Numai cei mai puțin semnificativi patru biți ai octetului `x` trebuie utilizați, biții semnificativi sunt ignorați și vor conține 0 la ieșirea din rutină.

2.9.14 Jprint

Biblioteca `jprint` conține rutine care printează o valoare în diverse baze de numerație. Fiecare rutină are același argument. Rutinele sunt:

```
procedure print_binary_8(
    byte volatile out target,
    byte in x,
    byte in leader = "0" )

procedure print_binary_4( ... )
print_decimal_3( ... )
print_decimal_2( ... )
print_decimal_1( ... )
print_hexadecimal_2( ... )
print_hexadecimal_1( ... )
```

Argumentul numit **target** este destinația de ieșire . Aceasta trebuie să fie o pseudo-variabilă (procedură put) care poate manipula scrieri succesive. Argumentul **x** este valoarea care va fi printată. Procedura care nu va printa întregul argument, va printa numai numărul de digiți mai puțin semnificativi indicat de numele procedurii. **Leader**-ul este valoarea ASCII care este printată în locul cifrei 0. Implicit este "0" (0 ca simbol ASCII). Aceasta cauzează printarea simbolului ASCII 0 în câmpurile care nu sunt ocupate de rezultat. Un 0 binar va suprima printarea zerourilor ASCII. Introducerea spațiului (blank) ca leader este eficientă când este necesară suprimarea zerourilor ne semnificative (de exemplu afișarea numărului 0196 se transformă în _196, unde _ reprezintă afișaj stins).

Procedura **print_decimal_3** are uneori un comportament anormal dacă se încearcă printarea unor valori mai mari de 255, ca rezultat al unei operații matematice anterioare. Utilizatorul va folosi aceasta procedură cu precauție, în situația în care nu funcționează corect, ea poate fi înlocuită cu **print_hexadecimal_2** urmată de o conversie **bin_bcd** (vezi biblioteca matematică) sau de **send_lcd_3** (CD:/tools/jal_compiler/extra_libraries/print).

2.9.15 Interval

Aceasta bibliotecă este suportată numai de microcontrolere PIC16F62x, PIC16X84, PIC16F87x

Biblioteca interval conține rutine de întârziere bazate pe întreruperi generate de timerul tmr0. Primul interval necesar T, trebuie pregătit prin apelarea procedurii **init_interval**. Intervalul de timp T care este inițializat, este egal cu timpul indicat de numele procedurii, înmulțit cu argumentul. Din acest moment, un interval de timp expiră la fiecare multiplu de timp T, după ce procedura **init_interval** a fost apelată. O apelare a procedurii **next_interval** se va termina la următoarea expirare a intervalului inițiat. Primul interval de după apelarea procedurii **init_interval** poate dura ceva mai mult decât T. Când o apelare a rutinei **next_interval** are loc după ce durata intervalului a trecut deja, apelarea poate dura echivalentul unui argument egal cu 255, corespunzător procedurii **init_interval**. Biblioteca de întârziere delay, utilizează o rutină de întreruperi, tmr0, prescalerul și utilizează din timpul microcontrolerului execuția a 17 instrucțiuni cod mașina, 5 regiștrii și un acces la stivă. Frecvența de tact a procesorului trebuie să fie 10MHz sau 4MHz. Următoarele rutine aparțin acestei biblioteci:

```

procedure init_interval_1uS  ( byte in n = 1 )
procedure init_interval_2uS  ( byte in n = 1 )
procedure init_interval_5uS  ( byte in n = 1 )
procedure init_interval_10uS ( byte in n = 1 )
procedure init_interval_20uS ( byte in n = 1 )
procedure init_interval_50uS ( byte in n = 1 )
procedure init_interval_100uS( byte in n = 1 )
procedure init_interval_200uS( byte in n = 1 )
procedure init_interval_500uS( byte in n = 1 )
procedure init_interval_1mS  ( byte in n = 1 )
procedure init_interval_2mS  ( byte in n = 1 )
procedure init_interval_5mS  ( byte in n = 1 )
procedure init_interval_10mS ( byte in n = 1 )
procedure init_interval_20mS ( byte in n = 1 )
procedure init_interval_50mS ( byte in n = 1 )
procedure init_interval_100mS( byte in n = 1 )
procedure init_interval_200mS( byte in n = 1 )
procedure init_interval_500mS( byte in n = 1 )
procedure init_interval_1S    ( byte in n = 1 )
procedure next_interval

```

Utilizarea acestei biblioteci nu permite crearea unei rutine de intreruperi la discreția utilizatorului, decât prin modificarea corespunzătoare a bibliotecii interval.jal.

2.9.16 Hd447804, Hd447808

Aceste biblioteci asigură interfațarea pe 4 biți (6 pini) și 8 biți (10 pini) la controlerul LCD Hitachi HD44780. Amândouă bibliotecile includ hd44780p, bibliotecă care conține asignarea pinilor microcontrolerului. Această bibliotecă poate fi adaptată de utilizator (cu nume schimbat, pentru a avea referința de model) în funcție de aplicația hardware. Rutinele incluse sunt:


```

procedure hd44780_clear
procedure hd44780_position1( byte in x )
procedure hd44780_position2( byte in x )
procedure hd44780_line1
procedure hd44780_line2
procedure cursor_blink ( byte in x )
procedure cursor_off
procedure cursor_left
procedure cursor_right
procedure shift_left
procedure shift_right
procedure hd44780_write( byte in x )
var byte volatile hd44780
procedure hd44780_define(
    byte in x,
    byte in d0,
    byte in d1,
    byte in d2,
    byte in d3,
    byte in d4,
    byte in d5,
    byte in d6,
    byte in d7
)

```

hd44780_clear șterge afișajul și pune cursorul în linia întâia poziția 0

hd44780_position1 pune cursorul la poziția indicată în linia 1 fără să șteargă afișajul

hd44780_position2 pune cursorul la poziția indicată în linia 2 fără să șteargă afișajul

hd44780_line1 și **hd44780_line2** pun cursorul la începutul liniei întâi sau doi fără să șteargă afișajul

procedure cursor_blink pentru x=1 caracterul și cursorul pâlpâie, pentru x=2 cursorul este afișat, pentru x=3 cursorul este afișat și caracterul corespunzător pâlpâie

procedure cursor_off stinge cursorul curent

procedure cursor_left muta cursorul curent cu o poziție la stânga

procedure cursor_right muta cursorul cu o poziție la dreapta

procedure shift_left curge întregul text la stânga

procedure shift_right curge întregul text la dreapta

hd44780_write scrie caracterul indicat la poziția curentă și avansează cursorul

Asignarea unui caracter la instrucțiunea **hd44780** are același efect ca și o apelare a rutinei

hd44780_put .

O apelare a rutinei **hd44780_define**, definește imaginea caracterului cu adresa x. X trebuie să fie într-un domeniu cuprins între 0 .. 7. Octeții b0...b7 definesc fiecare un rând al imaginii. B0 definește rândul de sus, b7 definește rândul de jos. Bitul cel mai puțin semnificativ (0), definește pixelul din dreapta, un nivel logic 1 (on, high) marchează pixelul ca întunecat în cazul unui afișaj cu reflexie. Caracterul este definit de o matrice de 5x8 pixeli, bitul 4 definește pixelul aflat cel mai în stânga caracterului.

exemplu:

```

include 16f84_10
include jlib
include hd447804

```

```

hd44780_define ( 2,
-- adresa caracterului cuprinsă între 0 și 7
                0b_0000_0110,
                0b_0000_1001,
                0b_0000_1001,
                0b_0000_0110,
                0b_0000_0000,
                0b_0000_0000,
                0b_0000_0000,
                0b_0000_0000 )
hd44780_clear
hd44780_line1 -- rândul 1
hd44780 = "G" hd44780 = "r" hd44780 = "a" hd44780 = "d"
hd44780_position2 ( 0 ) -- rândul 2
hd44780 = "C" hd44780 = "e" hd44780 = "l" hd44780 = "s"
hd44780 = "i" hd44780 = "u" hd44780 = "s" hd44780 = "="
hd44780_position2 ( 8 )
hd44780 = 2
-- scrie semnul corespunzator gradului Celsius
hd44780 = "C"

```

2.9.17 i2c

Această bibliotecă asigură procedurile pentru operarea i2c prin software. Biblioteca include i2cp, o bibliotecă inclusă ce conține asignările pinilor IO. O copie a acestei biblioteci poate fi adaptată de utilizator conform cerințelor sale. Următoarele rutine de bază i2c sunt necesare pentru a construi protocolul i2c:

```

procedure i2c_put_start
procedure i2c_put_put_read_address( byte in a )
procedure i2c_put_write_address( byte in a )
procedure i2c_put_ack
procedure i2c_put_nack
procedure i2c_wait_ack
procedure i2c_put_byte( byte in d )
procedure i2c_get_byte( byte out d )
procedure i2c_put_stop
procedure i2c_put_nack_stop

```

Aceste rutine nu sunt necesare când se utilizează circuite integrate care comunică pe bus I2C hardware.

2.9.17.1 Protocolul i2c

Următoarele rutine asigură buna funcționare a protocolului i2c prin metoda software:

```

procedure i2c_read_1( byte in a, byte out d )
procedure i2c_write_1( byte in a, byte in d )
procedure i2c_read_2( byte in a, byte out d1, byte out d2 )
procedure i2c_write_2( byte in a, byte in d1, byte in d2 )

```

2.9.18 Lm75

Această bibliotecă conține rutinele de interfațare a senzorului de temperatură LM75 la microcontroler. Biblioteca include biblioteca i2c, care la rândul ei conține biblioteca i2cp unde sunt definiți pinii de intrare-ieșire. O copie locală a acestei biblioteci poate fi adaptată pentru a corespunde nevoilor utilizatorului. Următoarele rutine lm75 sunt conținute în bibliotecă:

```

procedure lm75_read_raw( byte in address,
                        byte out d1, byte out d2 )

procedure lm75_read_fdt(
  byte in address,
  bit out freezing,
  byte out degrees,
  byte out tenth )

```

Procedura **lm75_read_raw** returnează cei doi octeți de date citați din registru de temperatură a lui LM75. Procedura **lm75_read_fdt** returnează informația de temperatură conținută în trei variabile:

- **freezing** indică dacă temperatura este negativă
- **degrees** este temperatura absolută în grade Celsius
- **tenth** este zecimala de grad Celsius

Nota: comunicația i2c software (clock unidirecțional pentru master-slave și data bidirecțională) implică utilizarea a două rezistențe de pull-up pe pinul de date și clock.

2.9.19 serial

Această bibliotecă nu suportă microcontrolere Scenix SX18 și SX28.

Biblioteca conține rutine de transmisie și recepție serială cu așteptare (busy-waiting). Are inclusă **serialp**, o bibliotecă ce conține definirea pinilor de comunicație, rata de transfer a datelor și polaritatea acestora. O copie a acestei biblioteci poate fi utilizată pentru a adapta comunicația cu nevoile utilizatorului. Rutinele conținute în bibliotecă sunt:

```

asynch_send( byte in x )
var byte volatile asynch
asynch_receive( byte out x )
asynch_poll( byte out x ) return bit

```

O apelare a procedurii **asynch_send** trimite octetul x pe linia serială.

Asignarea prescurtată **asynch** are același efect ca și apelarea procedurii **asynch_send**.

Apelarea procedurii **asynch_receive** are ca rezultat întoarcerea octetului recepționat în x. Apelarea așteaptă până când un octet este recepționat. Dacă recepția nu este fluentă, se pierde timp valoros în așteptare. O apelare a procedurii **asynch_poll** returnează octetul recepționat în x. Din procedură se sare rapid în programul principal când nu se poate recepționa nici un octet. Rezultatul funcției returnează un bit care indică dacă s-a recepționat un octet sau nu.

```
include 16f84_10
```

```

include jlib
include serial
asynch = "H" asynch = "e" asynch = "l" asynch = "l" asynch = "o"
asynch = " " asynch = "w" asynch = "o" asynch = "r" asynch = "l"
asynch = "d"
asynch = ASCII_CR asynch = ASCII_LF

```

Notă: utilizarea acestei biblioteci poate fi problematică la viteze mai mari de 9600bps existând situații în care comunicația între două microcontrolere sau între un microcontroler și un PC nu funcționează corespunzător .

2.9.20 Random3

Biblioteca random3 generează biți și octeți în mod pseudo-aleator utilizând un registru liniar de deplasare cu reacție de 24 de biți. Registrul de deplasare care generează date pseudoaleatoare nu este inițializat automat. Acest lucru poate fi benefic sau nu în funcție de aplicația utilizatorului. Valoarea inițială a registrului nu poate fi foarte aleatoare.

```

procedure randomize( byte in n )

```

O apelare a procedurii inițializeaza registrul FSR cu valoarea n și realizează o deplasare de 24 de ori. Acest lucru dă un punct de start aleator care poate genera un octet pseudo-aleator. Când procedura startează cu aceeași valoare constantă ca parametru, se va obține aceeași secvență pseudo-aleatoare.

```

function random_bit return bit

```

Aceasta funcție returnează următorul bit pseudo-aleator.

```

function random_byte return byte

```

Aceasta funcție returnează următorul octet pseudo-aleator.

2.9.21 Cio

Biblioteca cio (Chained IO = înlănțuire) creează o posibilitate de a extinde aproape la infinit numărul de intrări și ieșiri ai microcontrolerului utilizând regiștrii de ieșire in serie. Sunt utilizați în bibliotecă patru regiștrii de ieșire cu intrare serială și ieșire paralelă și patru regiștrii cu intrare paralelă și ieșire serială. Pentru conectarea acestor regiștrii sunt necesari 6 pini ai microcontrolerului: clock, data, și load pentru ambele înlănțuiri de regiștrii de intrare-ieșire. Cu o utilizare multiplexată acești 6 pini pot fi reduși la doar 3. Biblioteca include ciop, o bibliotecă ce conține asignarea pinilor și alte câteva opțiuni. O copie a acestei biblioteci poate fi adaptată de utilizator după dorință.

2.9.21.1 Teoria transferului

Datele de ieșire sunt rotite serial cu umplerea regiștrilor de deplasare în sens invers: data pentru cel mai semnificativ registru comandat iese prima, urmată de data pentru următorul registru de deplasare, șamd. Când toți regiștrii sunt încărcăți, o comandă de

încărcare paralelă este generată pentru a transfera datele din regiștrii la pini de ieșire. Datele de intrare sunt mai întâi încărcate și apoi rotite serial spre intrarea PIC-ului. Datele aparținând registrului din imediata vecinătate a microcontrolerului sunt transferate primele. Numărul maxim de regiștrii de deplasare ce pot fi înlănțuiți este dependentă de puterea de calcul a microcontrolerului, problemele de alunecare a tactului generat și de cea mai importantă problemă: timpul necesar pentru încărcarea tuturor regiștrilor din lanț.

În funcție de sarcina conectată pe pini PIC-ului (fan-out) și de capacitățile parazite ale conexiunilor, poate fi necesară o întârziere suplimentară în durata tactului, aceasta crește timpul necesar pentru a încărca datele în regiștrii. Această întârziere poate fi specificată în fila de configurare a comunicației.

Schema electronică și cablajul trebuie proiectate pentru a preveni alunecarea sau oscilația tactului: întârzierile mari și tranzițiile asincrone ale intrărilor regiștrilor pot produce încărcări false ale regiștrilor pe fronturi parazite, astfel se pot pierde biți. Pentru a evita astfel de situații, se recomandă utilizarea aceluiași tip de registru de deplasare pentru realizarea întregului lanț, utilizarea unui buffer pentru obținerea unui tact curat cu tranziții rapide sau utilizarea unor regiștrii de deplasare (ca 4094) cu ieșire întârziată. Când sunt permise impulsuri parazite scurte (glitch-uri) la ieșirea regiștrilor (un exemplu este utilizarea LED-urilor la ieșire) sau încărcarea paralelă în regiștrii poate fi activă permanent, poate fi utilizat un registru de deplasare mai ieftin (74164). În ambele cazuri, sarcina care încarcă PIC-ul fiind transferată pe acești regiștrii, un număr mai mare de pini ai PIC-ului pot fi utilizați pentru alte scopuri. Este posibilă multiplexarea pinilor de comandă ai regiștrilor de intrare ieșire (load, clock, data) cu alți pini utilizați pentru alte dispozitive periferice (ca de exemplu liniile de date a afișajului LCD, cu dezactivarea acestuia pe parcursul comunicației). Proiectantul trebuie să ia în considerare că starea inițială a regiștrilor este necunoscută. Pentru regiștrii de deplasare ce au reset, acesta poate fi activat în faza de alimentare sau ori de câte ori aplicația o cere. Cu configurația de bază (fără întârzieri suplimentare) pentru un PIC16F84 funcționând la 10MHz, apelarea rutinei `cio_out_8_load` sau a rutinei `cio_load_8_in`, durează aproximativ 100 uS .

2.9.21.2 Configurația

Fila de configurare definește tipul de lanț de regiștrii ce este utilizat (de intrare sau/și de ieșire), denumirea și polaritatea pinilor microcontrolerului, opțional întârzierea dintre tranziții și modul de utilizare al încărcării paralele, sau multiplexarea funcțiilor pinilor de tact și/sau de încărcare a regiștrilor. Unii dintre cei mai utilizați regiștrii de deplasare pentru ieșiri sunt:

- ◆ 74LS595, 74164, registru de deplasare serial de 8 biți cu acționare pe front (TTL, HCT, HS, LS) și CD4094 (CMOS), respectiv pentru intrări:

- ◆ 74165, registru asincron de 8 biți cu încărcare paralelă și deplasare serială,

- ◆ 74166 registru sincron de 8 biți cu încărcare paralelă și deplasare serială (TTL, LS).

Configurațiile implicite sunt setate pentru regiștrii 74HCT595, HEF4094 (ieșiri) respectiv 74LS166 (intrări). Fila de configurare trebuie adaptată pentru circuite care necesită o polaritate diferită, respectiv încărcarea sau tactul registrului diferite.

2.9.21.3 Interfața de nivel scăzut

```

procedure cio_out_load
procedure cio_out_byte( byte in data )
procedure cio_in_load
procedure cio_in_byte( byte out data )

```

Procedurile **cio_out_byte** și **cio_out_load** pot fi utilizate pentru a încărca lanțul de regiștrii (regiștrul cel mai semnificativ primul) și pentru a trimite datele pe pini de ieșire ai regiștrilor. Procedurile **cio_in_load** și **cio_in_byte** pot fi utilizate pentru a încărca și a citi lanțul de regiștrii cu datele de intrare (regiștrul cel mai apropiat este citit primul).

2.9.21.4 Interfața de nivel ridicat

```

procedure cio_out_1_load( byte in d1 ) ...
procedure cio_out_8_load( byte in d1, ... byte in d8 )
procedure cio_load_1_in( byte out d1 ) ...
procedure cio_load_8_in( byte out d1, ... byte out d8 )

```

Una din procedurile **cio_out_N_load** ($N = 1 \dots 8$) poate fi utilizată pentru transferul a N octeți de date și ieșire a datelor spre sarcină. Primul parametru al procedurii **cio_out_N_load** este octetul destinat regiștrului de deplasare cel mai apropiat de PIC. Una din procedurile **cio_load_N_in** poate fi utilizată pentru a încărca și a transfera N date de intrare. Primul parametru a unei proceduri **cio_load_N_in** este octetul provenit din regiștrul de deplasare cel mai apropiat de PIC .

2.10 Jal în doar câteva cuvinte

Jal este un limbaj de nivel înalt orientat la nivel de blocuri. Seamană cu limbajul Pascal dar poate fi denumit “ADA pentru microcontrolere” sau “BASIC structurat”. Tipurile recunoscute de Jal sunt de tip bit și de tip octet pentru faza de rulare și 32 de biți de tip întregi-universali pentru faza de compilare. Instrucțiunile sunt asemănătoare cu cele scrise în C dar o asignare (atribuire de valoare) poate fi considerată o instrucțiune. Operatorii existenți sunt: + - / * % ! & | ^ < < == != < = sau =. Ordinea priorităților este asemănătoare limbajului C și parantezele pot fi utilizate pentru grupări. Nu există restricții privitor la complexitatea expresiilor. Utilizatorul poate defini operatorii proprii, dar prioritățile sunt fixe și operatorii existenți nu pot fi redeclarați. Variabilele trebuie declarate înainte de utilizare și pot fi legate de o adresă particulară pe care o dorește utilizatorul sau alocate automat de compilator utilizând algoritmul cu stivă fixă. O declarație de variabilă poate apare oriunde în program, la fel ca și o instrucțiune. Variabila este activă din momentul declarării și până la sfârșitul blocului ce o include. Procedurile și funcțiile pot avea parametri. Fiecare parametru are un nume, un tip, un mod (intrare, ieșire sau combinat) și opțional o valoare implicită. Interpretarea parametrilor se face fie după valoarea de referință fie după rezultatul obținut la terminarea procedurii în funcție de modul care se potrivește compilatorului cel mai bine (uzual este după valoarea rezultatului, excepție făcând parametrii volatili care sunt interpretați ca pointeri de acces în rutinele corespunzătoare). Un parametru poate avea o valoare implicită, caz în care nu este nevoie ca să existe o valoare curentă (actuală) pentru acel parametru. Funcțiile pot fi utilizate în expresii, procedurile pot fi utilizate ca instrucțiuni de sine stătătoare. Când nici un parametru nu apare în interiorul parantezelor procedurii, acestea pot fi omise. Instrucțiunile sunt: asignarea, *if-then-elsif-else*, *for*, *loop* și procedurile apelate. Partea *else* a unei proceduri *if-then-else* este opțională. O buclă de tip *loop* poate avea un număr (*for 10 loop ...*), o condiție (*while ... loop ...*) sau poate fi necondiționată (*forever loop ...*). Rutinele *put* și *get* pot fi utilizate pentru a construi interfețe care se utilizează ca și variabilele. Această metodă este utilizată în biblioteca *jplic* pentru a ascunde valoarea bufferului portului respectiv, ascundere necesară pentru evitarea problemelor de citire-modificare-scriere existente în arhitectura PIC. Limbajul de asamblare în linie este suportat utilizând sintaxa Microchip. Un simulator integrat este conținut în microcontroler, pentru a testa compilatorul și codul generat. Compilatorul generează atât fila *.hex care poate fi transferată direct în memoria microcontrolerului utilizând un programator standard, cât și fila *.asm care poate fi utilizată de către sculele de dezvoltare oferite de Microchip.

2.11 Exemple

2.11.1 e0001 : LED care pulsează

Următorul program pulsează un LED conectat pe pinul A0 printr-o rezistență corespunzătoare conectată către VCC sau către GND. Rezistența se dimensionează utilizând legea lui Ohm, cunoscând căderea de tensiune medie pe LED de cca 1.2V...1.5V (dependentă de culoarea LED-ului). LED-ul se va monta cu anodul la VCC și catodul la rezistența conectată pe pinul A0 sau cu anodul la rezistența conectată la pinul A0 și catodul la GND. Pentru un LED standard de 5mm diametru, catodul este marcat de o dungă (obținută la turnarea materialului plastic) pe corpul LEDului.

```

[1]  -- pulsează un LED pe pinul A0
[2]  include 16f84_10
[3]  include jlib
[4]  pin_a0_direction = output
[5]  forever loop
[6]      pin_a0 = on
[7]      delay_1s
[8]      pin_a0 = off
[9]      delay_1s
[10] end loop

```

[1] Jal este un limbaj cu un format de scriere liber. Sfârșitul liniei nu are nici un scop precis, excepție făcând comentariile. Un comentariu începe cu două minusuri (--) sau cu punct și virgulă (;). **Numerele incluse în paranteze drepte [1] sunt utilizate doar pentru explicații, ele nu fac parte din program !**

[2] Microcontrolerul este PIC16F84 cu un cuarț de 10MHz (poate fi utilizat și PIC16F84A ce acceptă tact de 20MHz dar cu un cuarț de 10 MHz, sau orice alt microcontroler, cu condiția ca fila de definiție să fie modificată corespunzător)

[3] Biblioteca standard jlib este inclusă aici

[4] La pornire toți pinii sunt intrări, această instrucțiune face pinul A0 sa fie ieșire.

[5] Partea principală a programului este o buclă fără de sfârșit

[6] Pinul A0 este setat in 1 logic. **High** și **on** sunt sinonime pentru **true** adică 1 logic, pe când **low** și **off** sunt sinonime pentru **false**, adica 0 logic. Ieșirile (**output**) și intrările (**input**) sunt declarate în biblioteca jplic, inclusă în jlib. Rutinele de ieșire din biblioteca jplic utilizează un buffer al portului de ieșire pentru a evita problemele de citire-modificare-scriere existente in arhitectura PIC.

[7] Această procedură apelează o rutină de întârziere de 1 secundă. Există și alte proceduri înrudite care asigură întârzieri de 100mS, 10mS, 1mS și 100μS sau multiplii ai acestora. Argumentul unei proceduri de întârziere (delay) este un octet, deci domeniul de validitate este 0...255. Toate calculele în jal sunt făcute modulo 256. Argumentul implicit este 1, **delay_1S (1)**, deci instrucțiunea va cauza o întârziere de 1 secundă. Rutinele de întârziere necesită specificarea clară a frecvenței de tact la care PIC-ul lucrează. Dacă vom include biblioteca 16f84_4 și vom utiliza un oscilator de 10MHz valoarea reală a întârzierii va fi de 2.5 secunde ($10\text{MHz}/4 = 0.25 \mu\text{S}$, $4\text{MHz}/4 = 1 \mu\text{S}$, frecvența cuarțului este divizată intern cu 4, vezi foaia de catalog a microcontrolerului).

[8] Pinul A0 este setat în 0 logic

[9] Aceeași funcție ca linia [7]: o întârziere de o secundă

[10] Aceasta linie indică sfârșitul buclei începute de linia [5].

2.11.2 e0002 : călăreț în noapte cu LED-uri

Următorul program demonstrează funcționarea unui călăreț în noapte cu LED-ri pe portul B. Călărețul în noapte se utilizează pentru semnalizarea mașinilor cu gabarit mare dar și a autoturismelor pe timp de noapte. El se montează pe luneta/parbrizul autovehiculului avertizând prin mișcarea succesivă a luminii stânga-dreapta, pe conducătorii autovehiculelor din spatele sau din fața vehicolului în cauză.


```

[ 1] include 16f84_10
[ 2] include jlib
[ 3]
[ 4] -- călăreț în noapte cu LED-uri pe portul B
[ 5] const bit to_right = high
[ 6] const bit to_left  = low
[ 7]
[ 8] procedure night( byte in out x,
                    bit in out direction ) is
[ 9]   if ( x & 0b_1000_0000 ) != 0 then
[10]     direction = to_right
[11]   end if
[12]   if ( x & 0b_0000_0001 ) != 0 then
[13]     direction = to_left
[14]   end if
[15]
[16]   if direction == to_right then
[17]     x = x >> 1
[18]   else
[19]     x = x << 1
[20]   end if
[21] end procedure
[22] -- toți pinii portului b sunt ieșiri
[23] port_b_direction = all_output
[24] var byte x = 0b_0000_0001
[25] var byte d = to_left
[26] -- bucla principală
[27] forever loop
[28]   -- seteaza portul b
[29]   -- pentru LED-uri active pe 0 înlocuiește
[30]   port_b = x -- cu port_b = x ^ 0xFF
[31]   -- delay 200ms
[32]   delay_100ms( 2 )
[33] -- deplaseaza x un pas în direcția indicată de d
[34]   night( x, d )
[35] end loop

```

[5] jal04.xx nu suportă variabilele string (șiruri alfanumerice), de aceea două constante de tip bit sunt utilizate pentru identificare direcției curente în care se mișcă LED-urile.

[8] Este declarată procedura *night*. Aceasta are doi parametri de intrare-ieșire: afișarea și direcția curentă de mișcare. Parametrii cu funcție dublă de intrare-ieșire sunt copiați în și din parametrii curenți. Parametrii de intrare sunt copiați numai înaintea execuției procedurii iar parametrii de ieșire sunt copiați numai după ce procedura a fost executată.

[9,16] După ce valoarea curentă afișată a atins marginea stângă sau dreaptă, direcția curentă de deplasare este rememorată cu noua valoare. Valoarea afișată este prelucrată cu ȘI logic cu 0b_0000_0001 pentru a detecta o atingere a marginii drepte și cu 0b_1000_0000 pentru a detecta o atingere a marginii stângi a direcției de mișcare. Prefixul 0b indică faptul că este vorba de cod binar. Celelalte prefixe utilizate: 0h indică codul hexazecimal iar 0d indică codul zecimal care este implicit. Liniile de separație între grupele de patru biți și prefix sunt ignorate de compilator.

[16] În funcție de valoarea curentă a bitului **direction**, valoarea afișată este deplasată cu o poziție spre stânga sau spre dreapta.

[23] Această instrucțiune trece toți pinii portului B ca ieșiri. Funcția **all_output** este declarată în biblioteca `jplic`, inclusă în `jlib`.

[24] Valoarea inițială a afișajului cu LED-uri este `0b_0000_0001`. O valoare inițială `0b_0000_0101` sau `0b_0000_1111` va produce de asemenea un efect spectaculos.

[25] Direcția inițială este spre stânga (**to left**). Aceasta poate fi omisă deoarece valoarea inițială a lui `x` face ca direcția să fie stabilită imediat.

[27] Bucla infinită setează ultima valoare pe portul `b`, așteaptă 200mS și apelează procedura **night** pentru a calcula următoarea valoare afișată și posibila schimbare de direcție.

[30] pentru LED-uri active pe 0 logic, această linie poate fi modificată pentru a inversa valoarea lui `x` înainte ca aceasta să fie alocată portului `b`: `port_b = x ^ 0xFF`.

Schema electronică este prezentată în figura de mai jos:

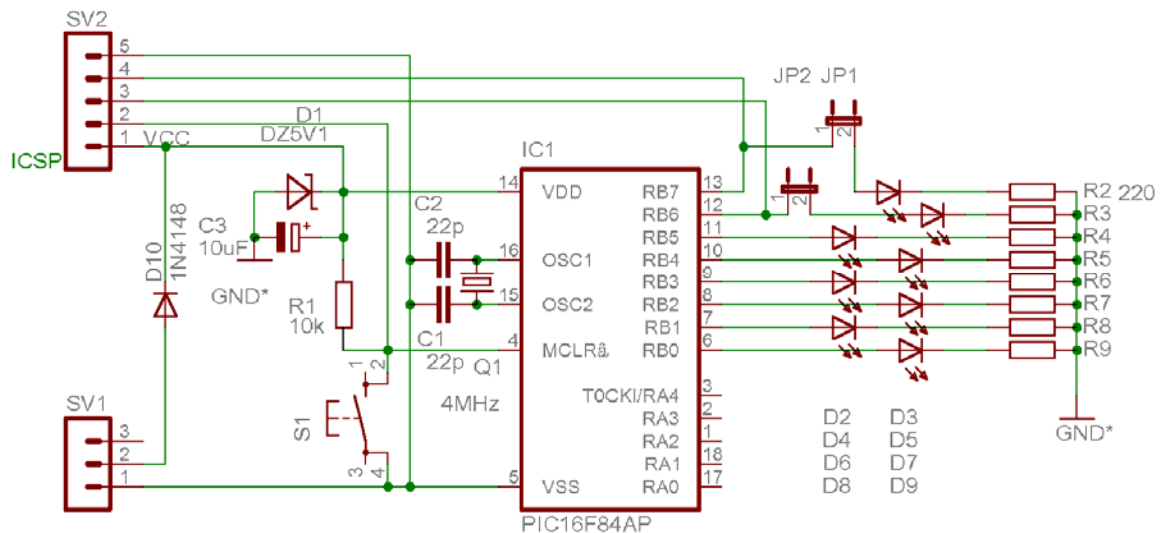

fig. 2-1 Călăreț în noaptea pe portul B

SV1 este conectorul de alimentare. O diodă “antiprost” D10 este utilizată pentru protecția microcontrolerului la tensiune de alimentare inversă iar D1 asigură protecția împotriva tensiunilor de alimentare aplicate accidental, mai mari decât +5V (protecția este activă doar o perioadă scurtă de timp, până la distrugerea diodei, deoarece în schemă nu este prezentă nici o rezistență de limitare a curentului prin circuit, utilizatorul trebuie să asigure tensiunea de alimentare de +5V conform specificației tehnice a microcontrolerului). Butonul S1 asigură resetarea manuală a cipului. Grupul R2...R9 poate fi înlocuit cu o rețea rezistivă, LED-urile pot fi de tip “*superbright*” de 5mm sau 10 mm diametru.

Doi jumperi JP1 și JP2 (ambii în poziția deschis) asigură programarea în circuit a microcontrolerului de către orice tip de programator. Utilizatorul poate verifica faptul că programatorul paralel descris în cap.1 nu necesită deconectarea jumperilor, deoarece poate asigura atât curentul de programare cât și curentul de aprindere al LED-urilor D2 și D3 care, pe perioada de programare vor semnaliza starea 1 logic a datelor și a tactului. După ce codul hexa a fost scris, jumperii trec în poziția închis pentru a verifica buna funcționare a programului. Conectorul SV2 este destinat programării ICSP (In Circuit Serial Programming).

2.11.3 e0003 : robot care urmărește o linie

Următorul program controlează un robot simplu care se deplasează dealungul unei linii trasate pe o pardosea. Linia trebuie să aibă o lățime suficientă și un contrast bun raportată la pardosea. Robotul se deplasează utilizând două motoare pas cu pas recuperate din unități vechi de floppy-disk de 5,25 inch și doi senzori de infraroșu reflectivi. Robotul urmărește o linie neagră trasată pe un fundal alb alimentând fiecare motor când senzorul asociat vede alb. Cu modificari minore robotul poate fi făcut să urmărească o linie albă trasată pe un fundal negru.

```
[ 1] ; Robot care urmărește o linie
[ 2] ; portulB alimentează două motoare unipolare prin ULN2803
[ 3] ; a0 si a1 sunt conectați la 2 senzori reflectivi (alb=low)
[ 4] ; a2 si a3 alimenteaza 2 LED-uri care arată starea
    ; senzorilor

[ 5]
[ 6] include 16f84_10
[ 7] include jlib
[ 8]
[ 9] port_b_direction = all_output
[10] pin_a0_direction = input
[11] pin_a1_direction = input
[12] pin_a2_direction = output
[13] pin_a3_direction = output
[14]
[15] procedure steppers( byte in a, b ) is
[16]     port_b = a + ( b << 4 )
[17]     delay_1mS( 10 )
[18] end procedure
[19]
[20] var byte left_stepper = 0b_0001
[21] var byte right_stepper = 0b_0001
[22]
[23] forever loop
[24]     pin_a2 = pin_a0
[25]     pin_a3 = pin_a1
[26]
[27] if ! pin_a0 then
[28]     stepper_motor_half_forward( right_stepper )
[29] end if
[30]     if ! pin_a1 then
[31]     stepper_motor_half_forward( left_stepper )
[32]     end if
[33]
[34]     steppers( left_stepper, right_stepper )
[35] end loop
```

[15] Procedura **steppers** are doar doi parametri de intrare.

[16] Portul B este setat pentru a alimenta un motor prin pinii B0 .. B3 si celalalt prin pinii B4 .. B7.

[17] Aceasta întârziere dintre fiecare pas este potrivită pentru motoare utilizate în unitățile de dischetă de 5-1/4 inch. Dacă întârzierea este prea mică, sau secvența de comandă nu este bună, motoarele vor vibra dar nu se vor învârti. Argumentul procedurii este de tip octet, deci trebuie sa fie într-un domeniu cuprins între 0 ... 255.

[18] Două variabile sunt declarate pentru a ține valoarea inițială a pasului pentru fiecare motor. Valoarea inițială a ambelor este 0b_0001.

[24] Indicatoarele cu LED-uri sunt setate corespunzător cu valorile de intrare ale senzorilor.

[27] Fiecare motor este avansat cu o jumătate de pas numai când senzorul corespunzător se află în stare low. Procedura **stepper_motor_half_forward** este declarată în biblioteca `jstepper`, inclusă în biblioteca `jlib`. Procedura **stepper_motor_full_forward** poate fi deasemenea folosită. De observat ca Jal nu este sensibil la majuscule, procedurile pot fi scrise cu litere mari sau mici sau combinate.

[34] Procedura **steppers** este apelată pentru a genera noile valori bobinelor motoarelor și pentru a aștepta intervalul de timp definit până la pasul următor.

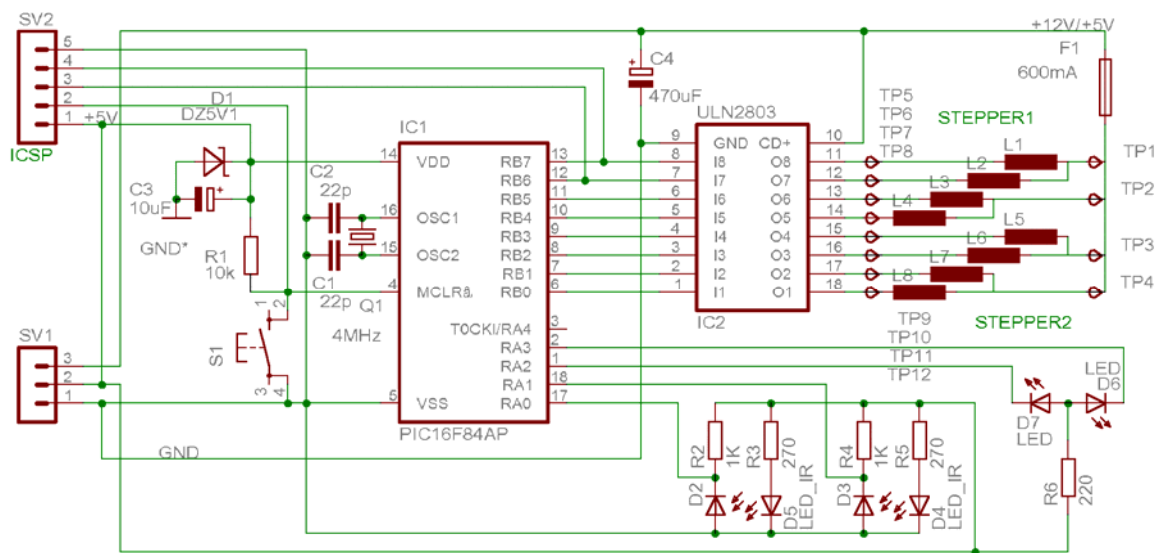

fig.2-2 Robot bimotor ce urmărește o linie trasată pe pardosea

În schema electronică se pot observa conectorul de alimentare SV1 (+5V, +12V) respectiv conectorul de programare în circuit SV2 al microcontrolerului. Driverul ULN2803 comandă direct bobinele motoarelor unipolare pas cu pas. Dacă sunt disponibile motoare cu tensiunea nominală de 5V atunci este necesară o singură tensiune de alimentare. O siguranță de 600mA, dimensionată corespunzător cu puterea motorului, protejează driverul împotriva supracurenților accidentali ce pot apărea la blocarea mecanică a motorului sau în cazul comenzilor defectuoase. Condensatorul C4 trebuie montat în imediata vecinătate a motorului pentru a filtra spike-urile generate de acesta spre microcontroler. Optocuploarele reflectiv D2-D6 respectiv D3-D4 sunt de tipul celor utilizate în imprimante matriciale pentru detectarea capului de cursă (prin reflexie și nu prin obturare!). Microelectronica București produce un ansamblu detector IR cu reflexie cu fotodiodă și fototranzistor. Dacă se folosește acesta, fototranzistorii se conectează în locul fotodiodelor D2-D3 cu colectori la RA0 și RA1 iar emitorii la masă. LED-urile D6 și D7 pot fi înlocuite cu o diodă LED bicoloră cu trei terminale. Dacă întreg ansamblul se alimentează din baterii, este importantă tensiunea de alimentare a microcontrolerului care e bine să nu depășească datele de catalog,

motoarele pas cu pas pot fi subvoltate sau supravoltate fără probleme cu pînă la 20%. Astfel, montajul poate funcționa satisfăcător alimentat la 4.5V dacă motoarele pas cu pas au tensiunea nominală de 5V.

2.11.4 e0004 : afișarea temperaturii pe un display LCD

Programul următor citește temperatura de la un circuit integrat specializat, LM75, utilizând protocolul i2c, și scrie rezultatul pe un afișaj LCD controlat de cipul Hitachi HD44780 sau compatibil.

```
[ 1] -- afișarea temperaturii utilizând
[ 2] -- un circuit LM75 și un controler LCD cu
[ 3] -- HD44780
[ 4]   include 16c84_10
[ 5]   include jlib
[ 6]   include lm75
[ 7]   include hd44780
[ 8]
[ 9]   const lm75_address = 0
[10]
[11]   hd44780_clear
[12]
[13]   forever loop
[14]
[15]       var byte t, d
[16]       var bit f
[17]
[18]       lm75_read_fdt( lm75_address, f, d, t )
[19]
[20]       hd44780_line1
[21]       if f then
[22]           hd44780 = "-"
[23]       else
[24]           hd44780 = "+"
[25]       end if
[26]       print_decimal_2( hd44780, d, " " )
[27]       hd44780 = "."
[28]       print_decimal_1( hd44780, t, "0" )
[29]
[30]       delay_200mS
[32]   end loop
```

[6,7] Bibliotecile **i2c** și **hd44780** trebuie incluse în mod explicit deoarece nu fac parte din biblioteca jlib. Pentru a adapta pinii de intrare-ieșire corespunzătoare, utilizatorul trebuie să verifice bibliotecile **i2cp** și **hd44780p**. Când schema electronică folosește alți pini decât cei menționați în aceste biblioteci, utilizatorul trebuie să-și modifice bibliotecile corespunzătoare și să le includă în aplicația sa, în cazul de față conform schemei electronice din figură.

[9] Aceasta constantă definește pe trei biți adresa lui LM75 așa cum este ea configurată de pinii A0, A1 și A2 ai cipului. Rutinele lui LM75 vor seta biții mai semnificativi ai adresei (0b_1001).

[11] Afisajul LCD este șters.

[15,16] Sunt declarate variabilele pentru citirea lui LM75 .

[18] LM75 este citit.

[20] Cursorul afișajului este pus înapoi în prima poziție. Utilizarea rutinei HD44780_clear în acest moment ar cauza o pâlpâire a afișajului.

[21]Este scris semnul. HD44780 este o pseudo-variabilă: fiecare asignare către această variabilă va chema o procedură care va scrie valoarea în afișaj și va avansa cu o poziție cursorul.

[26] Este afișată temperatura utilizând procedura **print_decimal_2**. Pseudovariabila HD44780 devine destinație pentru stringul format. Al doilea argument este valoarea ce urmează să fie scrisă. Ultimul argument este valoarea ASCII pentru zerourile mai semnificative (situate în stânga valorii afișate). In cazul de față va fi un spațiu (blank)

[27,28] După punctul zecimal, este printată valoarea zecimală utilizând rutina **print_decimal_1** . Un “0” este generat aici, deci este printat fie “0” fie “5”.

[30] O mică întârziere este inserată aici pentru a limita rata de afișare la o valoare convenabilă.

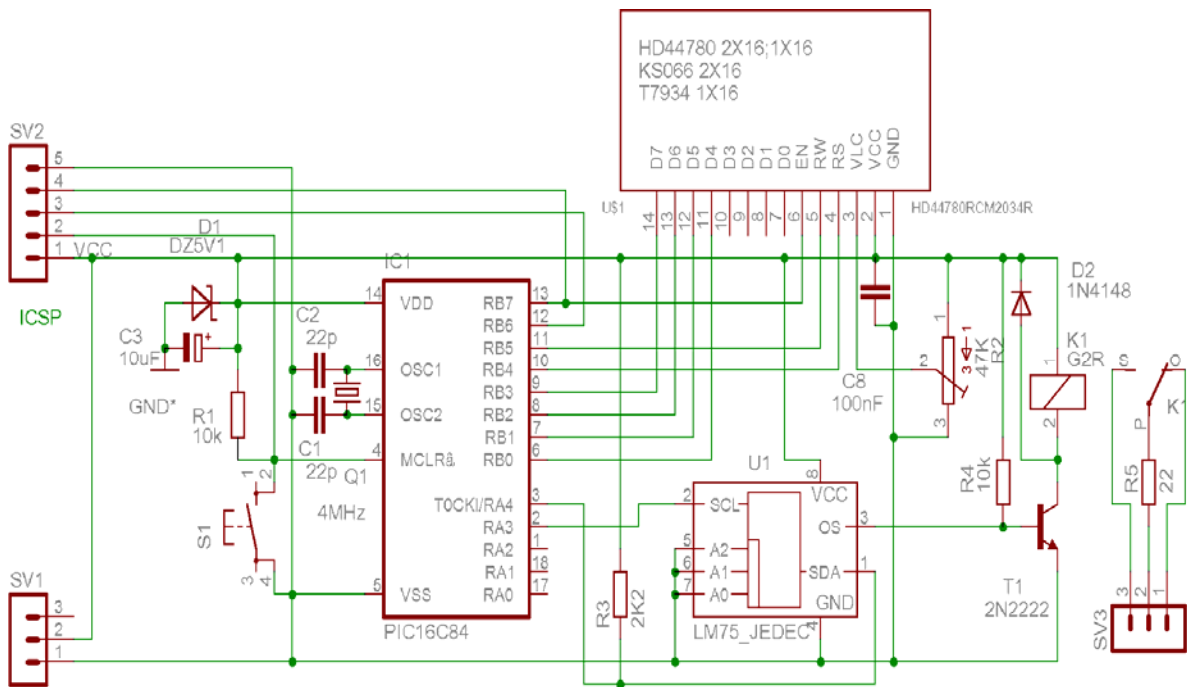

fig.2-3 Termometru/termostat inteligent cu LM75

Circuitul integrat LM75 (vezi foaia de catalog și schema electronică) funcționează atât ca și termometru digital cât și ca termostat. Deși programul nu utilizează funcția termostatului, ea este prezentă în schemă iar cititorul poate implementa ca un exercițiu util, rutinele de programare a registrului intern ce acționează asupra ieșirii open drenă OS. Releul K1 are tensiunea nominală 5V și curentul consumat este 30mA. Condensatorul C9 și dioda D2 sunt amplasate fizic în imediata vecinătate a releului, împiedecând oscilațiile parazite generate de acesta în momentul comutării, să perturbe funcționarea microcontrolerului și a circuitului LM75. Modul de conectare ai pinilor afișajului LCD și ai termometrului LM75 trebuie specificați în bibliotecile HD44780p și I2Cp sau într-o bibliotecă de definire a tuturor pinilor aparținând componentelor implicate în proiect.

2.11.5 e0005: exemplu de utilizare a scrierii și citirii din tabel și eeprom

Programul următor exemplifică utilizarea memoriei program și a memoriei eeprom pentru stocarea datelor.

```
[1] include 16c84_10
[2] include jlib
[3] include hd447808
[4] pragma eedata "H", "e", "l", "l", "o", " ", 0
[5] procedure table is
[6] pragma jump_table
[7]   assembler
[8]     addwf 2, f
[9]     retlw "W"
[10]    retlw "o"
[11]    retlw "r"
[12]    retlw "l"
[13]    retlw "d"
[14]    retlw 0
[15]   end assembler
[16] end procedure
[17] procedure table_get( byte in x, byte out d ) is
[18]   var byte s
[19]   assembler
[20]     bank movfw x
[21]     andlw 0x0F
[22]     page call table
[23]     bank movwf d
[24]   end assembler
[25] end procedure
[26] procedure print_from_table is
[27]   var byte d, i = 0
[28]   forever loop
[29]     table_get( i, d )
[30]     if d == 0 then return end if
[31]     hd44780 = d
[32]     i = i + 1
[33]     delay_100ms
[34]   end loop
[35] end procedure
[36] procedure print_from_eeprom is
[37]   var byte d, i = 0
[38]   forever loop
[39]     eeprom_get( i, d )
[40]     if d == 0 then return end if
[41]     hd44780 = d
[42]     i = i + 1
[43]     delay_100ms
[44]   end loop
[45] end procedure
[46] forever loop
[47]   hd44780_clear
[48]   print_from_eeprom
```

```
[49] print_from_table
[50] delay_100ms( 5 )
[51] end loop
```

Liniile [1,3] conțin definirea bibliotecilor utilizate de program

[4] este modalitatea de memorare directă în eeprom prin pragma eedata, șirul se termină cu valoarea 0 pentru o ușoară identificare a sfârșitului acestuia; [5,16] procedură de memorare directă în memoria program prin adăugarea unui offset registrului PCL și memorarea valorii ASCII în locații de memorie succesive. Limbajul JAL nu permite definirea precisă a primei locații de memorie unde se vor stoca datele, acest lucru este lăsat în seama compilatorului care o plasează în ultimul banc de memorie (numai variantele inițiale de compilator).

[17,25] procedură de citire a datelor din tabel, deoarece sunt doar 6 date memorate (incluzând terminatorul), se face o mascare [21] cu 0F pentru a reseta valoarea primilor 4 biți inutili, care pot avea orice valoare. Directivele *bank* și *page* ce apar în limbajul de asamblare, sunt utilizate pentru schimbarea automată a bancului și a paginii de memorie indiferent unde se găsește porțiunea de cod. Este evident că în exemplul de față el va fi în același banc de memorie. Funcționarea procedurilor “print_from_table” [26-35] și “print_from_eeprom” [36-45] sunt evidente, ambele utilizează un ciclu “forever loop” condiționat de identificarea terminatorului șirului (cifra zero). Procedurii de afișare HD44780 i se atribuie valoarea ce urmează a fi printată, după care se generează o întârziere pentru ca valoarea afișată să potă fi citită.

[46,51] este programul principal în care se apelează procedurile de citire din tabel și eeprom, datele sunt afișate cu întârziere de 0.5 secunde, având ca efect curgerea mesajului pe display, caracter cu caracter, după care programul se reia.

2.12 Index rapid

noțiuni de bază

limbajul are un format liber, nu este sensibil la tipul de caracter cu care se scrie, dar este necesară o pauză între fiecare cuvânt editat

comentariile încep cu -- sau ; și continuă până la sfârșitul liniei

```
include jlib -- include biblioteca standard
```

tipuri

bit : 1 bit

byte : 8 bit, modulo-256

universal : numai în timpul compilării, maxim 32 biți întregi cu semn

literali

bit : true/high/on, false/low/off

universal : zecimal sau într-o altă bază (0b..., 0d..., 0h..., 0x...)

byte : "A" --valoarea ASCII

constante

const bit light = low, blank = high -- constantă bit

const byte pattern = 0b_0101_0101 -- constantă octet


```
const ips          = clock / 2_500_000  -- constantă universală
```

variabile

```
var bit           done          = false
var volatile byte status       at 3
var volatile bit  status_c     at status : 3
var               i2c_out      is pin_a3_direction
```

expresii matematice

```
prefix
  bit-bit        : !
  byte-byte      : + -
infix
  bit,bit-bit    : & | ^
  byte,byte-bit  : = <= == !=
  byte,byte-byte : & | ^ + - * / %
```

un universal poate fi folosit când este necesar un octet

instrucțiuni

```
var byte a a = 15 -- o declarație este considerată instrucțiune
if a 5 then ... end if
if a 0 then ... else ... end if
if a == 1 then ... elsif a == 2 then ... else ... end if
while ! done loop ... end loop
for 5 loop ... end loop
forever loop ... end loop
delay_1S( 5 )
asm clrwdt
assembler ... end assembler
```

declararea procedurilor și a funcțiilor

```
procedure wait is for 100 loop asm nop end loop end procedure
procedure put( byte in x ) is ... end procedure
function get return byte is ... return x ... end function
```

pseudo-variabile

```
procedure x'put( byte in x ) is ... end procedure
function x'get return byte is ... end function
```

Bibliografie:

1. Compiler JAL, <http://www.voti.nl/jal/>
2. Grup de lucru via email: <http://groups.yahoo.com/group/jallist>

***Motto:** Prima dată le-am explicat și n-au înțeles,
A doua oară le-am explicat și n-au înțeles,
A treia oară, explicându-le, aproape c-am înțeles și eu...
dar ei tot n-au înțeles !*

3 Interfațarea dispozitivelor periferice comune

Butoanele, tastatura, LED-uri simple, afișajul cu șapte segmente cu LED-uri, cu cristale lichide sau cu vacuum și filament, rele, motoare pas cu pas, motoare de curent continuu și cu reluctanță variabilă, encodere incrementale, difuzoare sau buzere (și enumerarea ar putea să continue), sunt denumite generic dispozitive periferice. În acest capitol intenția autorului se îndreaptă spre modul de interfațare al acestora cu familia Microchip mid range, utilizând limbajul JAL și assembler.

3.1 Primul program – un singur LED

După ce ne-am familiarizat cel puțin teoretic cu familia Microchip-flash, mid-range, e timpul să aplicăm ceva și în practică. Dacă cel puțin exemplele “led care pulsează” și “călăreț în noapte” au fost testate deja pe protoboard cu atât mai bine. Dacă nu, atunci este momentul de încă puțină teorie.

Puțini posesori ai unui calculator performant din ultima generație, cunosc că microprocesorul care este inima acestuia (și care seamănă pe ici pe colo cu microcontrolerul nostru), nu poate face decât un singur lucru la un moment dat. Incredibil ! **Atunci cum este posibil să ruleze mai multe programe simultan, că doar așa se vede pe ecran în cele cincizeci de ferestre Windows deschise în care lucrăm?** Acesta este efectul vitezei sporite a microprocesorului, a task managerului Windows-ului și bineînțeles a acceleratorului grafic care dispune de procesor propriu și memorie pe măsură. Utilizatorul de PIC-uri trebuie să memoreze această regulă de aur: PIC-ul nu știe să facă decât un singur lucru odată ! Inșă la fel ca PC-ul din exemplul nostru, poate realiza o sumedenie de lucruri în mod secvențial iar resursele hardware interne pe care acesta le are, pot executa anumite operații în paralel, comandate de firmware-le intern.

Un pin al microcontrolerului PIC16F628 (ales ca exemplu pentru că are un preț rezonabil) poate să fie intrare digitală, ieșire digitală, intrare analogică (de comparator) sau ieșire analogică (referință de tensiune sau ieșire de comparator), după secvența de program pe care o scrie utilizatorul. Starea PORTului A sau a PORTului B (sau a unui pin specific din aceste porturi) pentru modul IO (input-output, semnale digitale) este dată de regiștrii TRISx corespunzători. Pentru a seta direcția unui pin în JAL vom scrie:

```
include jp16f628 -- biblioteci existente în distribuția pe CD
include jdelay
var volatile bit led is pin_b0
pin_b0_direction = output
```

Prezența bibliotecilor în care se definește cine este portul_b respectiv pin_b0, este deasemenea necesară (jp16f628).

Variabila *led* odată definită, se poate scrie o buclă în care PIC-ul să execute ceva util :

```
for 10 loop led = on delay_1S ( 1 ) led = off
  delay_500mS ( 3 )
end loop
```

Liniile de program de mai sus, sunt echivalente din punct de vedere funcțional, cu diferențe sinctactice minore, cu următorul ciclu:

```
for 10 loop
  pin_b0 = high
  delay_100mS ( 10 ) ; delay 100mS x 10 = 1S
  pin_b0 = low
  delay_100mS ( 15 ) ; delay 100mS x 15 = 1.5S
end loop
```

După ce este compilat, programul (denumit generic *blink.jal*) va face un led să pâlpâie, emițând semnal luminos timp de cca. o secundă și rămânând stins aproximativ o secundă și jumătate, timp de zece ori, după care led-ul va rămâne stins până la o nouă resetare a microcontrolerului (prin deconectarea și reconectarea alimentării sau scurtcircuitarea MCLR la masă).

Notă: *Imi pare rău că nu pot să-ți vad fața, cititorule, când reușești să faci primul led să pâlpâie așa cum dorești tu și nu cum vrea el, scriind un mic progrămel în Jal !*

- ❑ Este mai comod modul de definire al pinului care comandă led-ul, (variabila volatilă *led*) în detrimentul utilizării denumirii pinului conform bibliotecii *jp628* (*pin_b0*), mai ales dacă programul nostru final are peste 2000 de linii. Editorul PFE dispune de funcția de înlocuire a unei expresii, însă folosirea de la bun început a declarării variabilelor după cum schema hardware și logica dvs. o cere, simplifică înțelegerea ulterioară a programului, după ce praful s-a așezat peste masa de lucru și peste memoria utilizatorului.
- ❑ Analiza filei *blink.asm* rezultată din compilarea celor două variante de mai sus, va arăta că a doua variantă este ceva mai scurtă, deoarece definirea oricărei variabile suplimentare consumă din regiștrii SRAM ai microcontrolerului.
- ❑ Procedura *delay_x (y)* consumă timp prețios din timpul de lucru al PIC-ului, fiind un balast software pentru programul editat, timp în care microcontrolerul nu face nimic util ci se învârtește într-una sau mai multe bucle de program, numărătorul de program și alți regiștrii auxiliari incrementându-se **“rollover”** (adică cu revenire la 0 după depășirea valorii 255, sau modulo 256) până la obținerea întârzierii dorite.

Un studiu ceva mai amănunțit al bibliotecii *jp628.jal* și a datelor de catalog ale microcontrolerului (CD:\datasheet\microchip\pic16f62xb), arată că în JAL nu se folosește explicit registrul TRISB pentru setarea direcției pinului b0 ci o pseudovariabilă numită **trish** a cărei valoare se transferă apoi registrului fizic TRISB cu instrucțiunea **tris 6** (vezi cap1.5.6). Acest lucru înseamnă că mai avem o posibilitate de a defini direcția variabilei *led* într-o altă formă decât cea cunoscută:

```
var volatile byte hw_trisb at 0x_86 -- vezi fig.1-15
bank_1
hw_trisb = 0b_1111_1110
```

-- toți pinii portului b sunt intrări (1) mai puțin b0 care este ieșire(0)
bank_0

Schimbarea denumirii registrului *trisb* în *hw_trisb* a fost necesară pentru a evita conflictul de definiție a mai multor variabile cu același nume. Nu uitați să schimbați bancul de lucru de fiecare dată când registrul asupra căruia operați se găsește altundeva decât în bancul 0 unde compilatorul (și utilizatorul) se simte în apele lui.

3.2 Același LED și ceva mai mult...

În câte feluri se poate interfața un LED la pinii unui microcontroler ? Un LED monocolor sau bicolor cu conectarea ambazelor în antiparalel, având doar două terminale, nu poate fi conectat decât în exact trei moduri:

- între pinul PIC și masă, comanda pe anod
- între pinul PIC și Vcc, comanda pe catod
- între doi pini ai PIC-ului, comanda pe anod și pe catod

Nu mai trebuie să menționăm că LED-ul are ca parametru de comandă curentul și deci necesită limitarea acestuia la valoarea maximă acceptată LED și/sau generată de microcontroler (20mA dinspre Vcc, 25mA spre masă, valori maxime absolute pe pinul PIC-ului), căderea de tensiune pe joncțiune fiind un parametru secundar care trebuie luat în calcul la dimensionarea rezistenței de balast, mai ales când se utilizează LED-uri conectate în serie sau LED-uri albastre care au o cădere mare de tensiune pe joncțiuni. Un efect interesant poate fi obținut în exemplul următor:

```
include 16f84_4
include jpic
include jdelay

var bit led is pin_b0      ; un LED monocolor
pin_b0_direction = output
var bit buton is pin_b7   ; un pushbutton simplu
pin_b7_direction = input
var byte x = 20

while x > 2 loop
  if buton == low then
    x = x - 1
    led = on
    delay_10ms( x )
    led = off
    delay_10ms( x )
  else
    x = 20
    led = off
  end if
end loop
```

-- dacă s-a apăsat butonul
-- decrementează variabila
-- aprinde led-ul
-- și ține-l aprins t = 10mS * variabila
-- stinge led-ul
-- și ține-l stins t = 10mS * variabila
-- dacă s-a ridicat butonul
-- setează variabila la valoarea inițială
-- asigură-te ca led-ul e stins
-- și oprește-te

Programul anterior face citirea rudimentară a unui buton conectat pe pinul b7 față de masă (rezistență de pull-up de 10K din același punct la Vcc) și realizează o pâlpâire cu durată

variabil-descrescătoare a LED-ului conectat pe pinul b0 față de masă, proporțională cu timpul de apăsare al butonului. Variațiuni pe aceeași temă se pot obține foarte simplu dacă se face o incrementare a variabilei x (utilizând câteva instrucțiuni în limbaj de asamblare doar pentru a evidenția că există și această posibilitate)

```

; option = 0b_0xxx_xxxx
var byte x = 1
  forever loop
    while x < 50 loop
      if ! pin_b7 then
        asm incf x      ; x = x + 1
        asm bsf pin_b0 ; instrucțiune în limbaj de asamblare, bit set f
        delay_10ms( x )
        asm bcf pin_b0 ; idem bit clear f
        delay_10ms( x ) ; delay variabil
      else
        x = 1
        led = off
      end if          ; end buclă if
    end loop        ; end buclă while
  end loop          ; end buclă forever

```

Cu același buton și LED se poate implementa foarte simplu un cifru electronic de 8 biți. De această dată LED-ul este conectat cu anodul la Vcc și cu catodul la pin_a0 printr-o rezistență de limitare a curentului de 330 ohmi. Butonul utilizează aceeași rezistență de pull-up de 10K. Nu sunt figurate elementele comune necesare funcționării microcontrolerului și anume: oscilatorul cu cuarț împreună cu cele două condensatoare de 15...33pF conectate la masă de pe pinii osc_in și osc_out, respectiv rezistența ce asigură nivelul logic high pe MCLR, și condensatorul de filtraj al alimentării microcontrolerului. Aceste elemente vor fi **omise în mod deliberat** din următoarele scheme prezentate, pentru a focaliza ochii cititorului pe aplicația descrisă în program.

```

include 16f84_10
include jlib

pin_a0_direction = output      -- led și/sau releu
pin_a1_direction = input      -- buton
port_b_direction = all_output
procedure generare_cod ( byte out x ) is
  for 8 loop                  -- repetă de 8 ori
    var byte n = 0
    while pin_a1 == high loop -- când nu se apasă pe buton
      delay_1mS( 5 )         -- întârziere de 5 mS
      n = n + 1              -- incrementarea variabilei
      if n == 255 then       -- rollover ?
        x = 0                -- da, returnare x = 0, nu s-a apăsat butonul
        return
      end if
    end loop
  end loop
  delay_1mS( 200 )          -- delay 200mS
  x = x << 1                -- rotire o poziție spre stânga

```

```

if pin_a1 == low then          -- s-a apăsat butonul odată ?
    x = x + 1                  -- incrementează variabila de ieșire
end if
while pin_a1 == low loop end loop
                                -- cât timp butonul stă apăsat, nu execută nimic
end loop                        -- am terminat cele 8 cicluri
end procedure

```

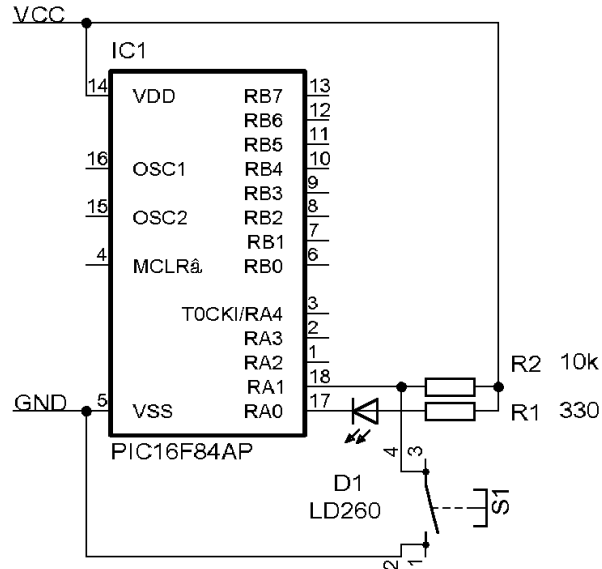

Fig.3-1 Cifru electronic cu un led și un buton

```

var byte code
forever loop
    pin_a0 = high                -- LED-ul stins
    if pin_a1 == low then        -- butonul apăsat ?
        generare_cod( code )    -- da, generează codul
        if code == 0b_0000_1111 then -- cod echivalent cu cel prescris ?
            pin_a0 = low        -- da, aprinde led-ul
            delay_1s( 5 )       -- timp de 5 S
        else                    -- cod incorect ?
            delay_1s( 10 )      -- așteptă 10 S și introdu-l din nou
        end if
    end if
end loop                        -- reia ciclul

```

În exemplele anterioare am fost nevoiți să utilizăm o rezistență de “pull-up” a pinului de intrare pe care era conectat butonul. O eroare hardware care putea fi evitată dacă citeam cu mai mult interes foaia de catalog a microcontrolerului referitoare la regiștrii cu funcții speciale și anume registrul *option*. Așa cum se observă în fig.3-2, registrul *option* dispune de bitul /RBPU (bit7) care, dacă este în starea *low*, conectează în interiorul microcontrolerului o rezistență de pull-up (de fapt e un tranzistor MOS, conexiunea drenă-sursă) ce asigură un curent maxim de 400uA în fiecare pin de intrare al portului B. Setând registrul *option* corespunzător, înainte de a utiliza pinul de intrare respectiv, nu mai este nevoie de rezistență exterioară:

```
option = 0b_0xxx_xxxx
```

Studiind biblioteca `jp628`, se observă din nou că scrierea în registrul `option` se face printr-o pseudo-variabilă (cap.2.6.3.) și nu în mod direct prin acces la registrul fizic *option*. Această pseudovariabilă este definită în biblioteca `jp628`:

```
var volatile byte option
procedure option'put( byte in x ) is
  assembler
    bank movfw x
    option
  end assembler
end procedure
```

Rolul acestui registru este ceva mai important dacă se lucrează cu timerul *tmr0* (timerul de bază în microcontrolerele cu 18 pini), așa cum vom vedea în continuare.

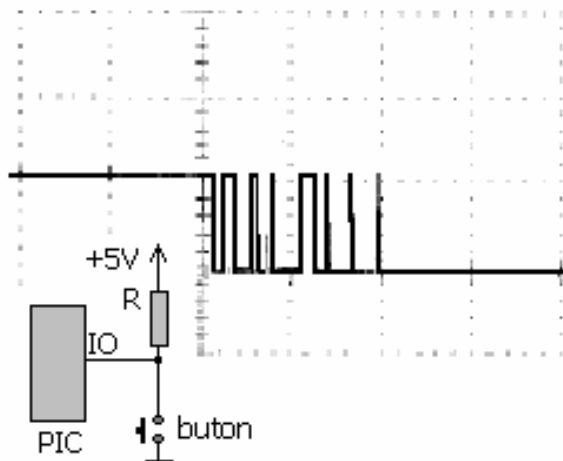
RBPU	INTEDG	TOCS	TOSE	PSA	PS2	PS1	PS0
7R/W	6 R/W	5 R/W	4 R/W	3 R/W	2 R/W	1 R/W	0 R/W
RBPU: bitul de setare al pull-up portB 1 = pull-up portB este dezactivat 0 = pull-up portB este activat de valorile individuale ale latchurilor (numai pe intrări)							
INTEDG: bitul de selecție al frontului intreruperii RB0/INT 1 = intrerupere pe front crescător RB0/INT 0 = intrerupere pe front descrescător RB0/INT							
TOCS: selecția tactului pentru TMR0 1 = tactul este semnalul provenit din RA4/T0CKI 0 = tactul intern							
TOSE: selecția polarității semnalului de tact extern 1 = incrementare pe tranziția low-high a RA4/T0CKI 0 = incrementare pe tranziția high-low a RA4/T0CKI							
PSA: bitul de asignare al prescalerului 1 = prescaler utilizat de WDT 0 = prescaler utilizat de TMR0							
PS2:PS0: biții de setare ai ratei de divizare în prescaler TMR0 WDT 000 = 1:2 1:1 001 = 1:4 1:2 010 = 1:8 1:4 011 = 1:16 1:8 100 = 1:32 1:16 101 = 1:64 1:32 110 = 1:128 1:64 111 = 1:256 1:128							

Fig.3-2 Registrul OPTION

Semnificația notației R/W este citește (Read)-scrie (Write).

3.3 Butoane și matrici de butoane

În exemplul precedent, prima citire a butonului nu este foarte corectă datorită fenomenului de comutație parazită care apare atât la închiderea cât și la deschiderea unui *push*-buton simplu. În funcție de tipul de buton, durata necesară ca semnalul să se stabilizeze este cuprins între 2 și 8 mS, uneori chiar mai lung. De aceea modul cel mai simplu de a obține o citire corectă a stării butonului este interogarea repetată a intrării de cel puțin două ori, la intervale de timp mai mari decât timpul de stabilizare.

În imagine se observă efectul comutării intrării din starea *high* în stare logică *low*, diviziunea verticală fiind de 5V iar cea orizontală de 1mS.

Inevitabil, observăm că evenimentele care trebuie identificate și tratate cu ajutorul microcontrolerului sunt strict dependente de timp. Una din posibilități este următoarea:

fig.3-3 Comutarea parazită la acționarea unui buton

```

var bit stare = low
procedure buton read ( bit out stare ) is
  if ! buton then delay_1mS ( 10 )
    if ! buton then
      stare = high
    end if
  else stare = low end if
end procedure

```

Procedura simplă de citire a stării butonului utilizează din nou o întârziere software de 10mS, se verifică dacă starea butonului este *low*, dacă da, se asigură o întârziere suficient de mare ca butonul să reușească să treacă în starea *low* permanent și se face o nouă citire a stării butonului. Dacă butonul a rămas în *low* atunci se execută codul utilizatorului (aici se setează variabila *stare*). Bineînțeles că variabila *stare* trebuie definită și resetată în prealabil pentru ca programul să funcționeze corect. Există și o problemă de dinamică a citirii butonului; este posibil (dacă nu se asigură un interval suficient de mare între două citiri), ca o singură apăsare de buton să dureze mai mult de 10mS și să fie interpretată ca apăsare succesivă. Atunci, o singură apăsare de buton va genera în realitate două (sau mai multe) comenzi repetate (variabila *stare* este resetată după fiecare acționare de buton în programul principal, *main loop*). Acest lucru poate fi benefic pentru incrementarea continuă a unui registru atât timp cât butonul este menținut apăsat, sau poate fi deranjant dacă se urmărește realizarea unei singure comenzi, indiferent de durata de apăsare a butonului respectiv.

O metodă mult mai inteligentă este utilizarea unuia dintre temporizatoarele interne ale PIC-ului pentru generarea intervalelor precise de timp necesare pentru întâzieri. TMR0 este un registru de 8 biți care are următoarele facilități:

- ❑ Poate fi utilizat ca *timer* (temporizator) sau *counter* (numărător)
- ❑ Dispune de un *prescaler* de 8 biți (un numărător de 8 biți)
- ❑ Tactul este selectabil intern sau extern via pin_a4, fronturile de comutare sunt selectabile
- ❑ Registrul TMR0 poate fi citit și scris de către utilizator
- ❑ Este generată o întrerupere la depășirea valorii 0xFF a registrului TMR0

Prescalerul este utilizat “la comun” de TMR0 și de WDT. În esență *prescalerul* memorează de câte ori va fi incrementat TMR0 până la depășire (*rollover*). Incrementarea registrului TMR0 pornește de la valoarea scrisă de utilizator în el. Orice modificare a lui TMR0 va inițializa și *prescalerul*. Cum se setează acesta ca accesoriu al TMR0 se poate urmări în fig.3-2 și în procedura următoare:

```

procedure tmr0_rollover is
-- -----
clear_watchdog -- initializează timer0/prescaler for x_ms rollover
option = 0b_0000_0111 - fig.3-1
-- set prescaler at 7:1/256
--                   6:1/128
--                   5:1/64
--                   4:1/32
--                   3:1/16
--                   2:1/8
--                   1:1/4
--                   0:1/2
-- exemplu: t = 65 ms, Fclk = 4000, option = 7, tmr0 = 0
tmr0 = 0
end procedure

```

Ecuția care guvernează funcționarea TMR0 este:

$$tmr0 = 256 - \frac{t \times Fclk}{4 \times prescaler}$$

Unde: *prescaler* este valoarea prescaler-ului (1, 2, 4, 8, 16, 32, 64, 128, 256)
tmr0 este valoarea necesară (0...255) pentru a fi înscrisă în registru TMR0
t este durată de timp dorită (în mS)
Fclk este frecvența oscilatorului (în kHz)

respectiv:

$$t_{real} = \frac{4 \times prescaler \times (256 - tmr0)}{Fclk}$$

Datorită operării cu constante întregi, se observă că pentru valori uzuale ale frecvenței de tact, nu se pot obține decât valori de timp apropiate de cele dorite. De exemplu pentru un timp necesar $t = 20\text{mS}$ la o frecvență oscilator de 4MHz și un *prescaler* 1:256, rezultatul pentru $\text{tmr0}_{\text{calculat}} = 178$ este $t_{\text{real}} = 19.96\text{mS}$. Pentru o întârziere necesară citirii unui buton, valoarea obținută este corespunzătoare, dar dacă aceeași valoare este folosită pentru generarea unui orologiu de timp real de 1S, eroarea la fiecare secundă va fi de 2mS ($50 \times 19.96\text{mS} = 998\text{mS}$), suficient de mare ca să necesite corecție software. Nu același lucru se întâmplă dacă utilizăm un cuarț de 32.768KHz (2^{15}Hz), rezultatul va fi obținerea unei cuante întregi de timp. Momentul când TMR0 execută un *rollover* este semnalizat prin setarea bitului *t0if* din registrul *intcon* (fig.3-4), bit ce trebuie resetat prin software după ce este citit, pentru a permite o nouă detectare a evenimentului. Observați că nu e nevoie de întreruperi pentru a citi/modifica valoarea acestui bit, deci momentan faceți abstracție de existența întreruperilor tratându-le ca inexistente.

Vom complica exemplul de citire a butonului nostru adăugând încă unul pentru a diversifica aplicația inițială (bibliotecile incluse și fila de definire a PIC-ului nu vor mai apare în exemple, însă cititorul a învățat deja că existența lor este necesară la compilarea fiecărui program). Butonul *but1* (pin B6, activ *low*), este citit folosind un algoritm software fără *delay* conținut în liniile comentate cu *1,*2,*3 ale programului următor. TMR0 este folosit doar pentru a genera o întârziere de aproximativ 1.3 S necesară aprinderii LED-ului, acesta fiind efectul vizibil al apăsării butonului *but1*. Dacă linia *3 lipsește, este activă doar prima apăsare a butonului *but1*, resetarea variabilei *curent_push* fiind singura care activează butonul pentru următoarea apăsare. Plasarea corectă a momentului acestei resetări permite activarea sau dezactivarea funcției butonului cu o întârziere generată doar de curgerea normală a programului. Citirea butonului *but2* (pin B7, activ *low*) se face însă la intervale de timp egale, definite de TMR0 (în exemplu la 65mS). Efectul apăsării pe *but2* este setarea flagului *flag*, cu rol de condiție pentru pâlpâirea LED-ului de zece ori cu raportul aprins/stins de $200\text{mS}/300\text{mS}$. Dacă într-un program complex, butoanele sunt citite în programul principal (definit de bucla *forever loop...end loop*) și execuția rutinei care citește butoanele este plasată tot acolo (ca în cazul lui *but1*), rezultatul va fi obținerea unor întârzieri variabile la citirea butoanelor, dependente timpul de execuție al porțiunii de cod ce va fi executată între setarea și resetarea flagului corespunzător butonului. De aceea, dacă utilizarea butoanelor se face înafara întreruperilor, este importantă păstrarea aproximativ constantă a timpului de execuție al acestor porțiuni de cod pentru toate butoanele implicate.

```
tmr0_rollover      -- utilizăm procedura anterioară fără parametri, cu rollover la 65mS
pin_b6_direction = input      -- intrări pentru butoane
pin_b7_direction = input
var volatile bit next_push    -- variabilă "specială"
var bit led is pin_b0
pin_b0_direction = output
led = off                -- ne asigurăm ca LED-ul e stins
var byte counter = 0      -- registru numărător
var bit flag = low       -- un simplu flag auxiliar

forever loop
next_push = ! pin_b6      -- but1 = ( next_push ^ curent_push ) & next_push
if ( next_push ^ curent_push ) & next_push then      -- *1
    curent_push = next_push                          -- *2
    if intcon_t0if then
```

```

        counter = counter + 1 intcon_t0if = low
    end if
    if counter < 20 then led = on    -- 20 x 65mS = 1300mS
    else counter = 0 led = off
    end if
    curent_push = low                --*3
elseif (! pin_b7) & intcon_t0if then -- but2 = (! pin_b7) & intcon_t0if
    flag = on intcon_t0if = low
end if
if flag then
    for 10 loop led = on  delay_10mS( 20 )
                led = off delay_10mS( 30 )
    end loop
    flag = off  -- resetăm flagul pentru următoarea apăsare a but2
end loop

```

GIE	PEIE	TOIE	INTE	RBIE	TOIF	INTF	RBIF
7R/W	6R/W	5 R/W	4 R/W	3 R/W	2 R/W	1 R/W	0 R/W
GIE: bitul de selecție al întreruperilor globale 1 = activează întreruperile globale nemascate 0 = dezactivează toate întreruperile							
PEIE: bitul de selecție al întreruperilor periferice 1 = activează întreruperile periferice 0 = dezactivează toate întreruperile periferice							
TOIE: bitul de setare al semnalizării depășirii TMR0 1 = activează semnalizarea depășirii 0 = dezactivează semnalizarea depășirii							
INTE: bitul de setare al întreruperii externe RB0/INT 1 = activează întreruperea RB0/INT 0 = dezactivează întreruperea RB0/INT							
RBIE: bitul de setare al intreruperii la schimbarea stării logice a portului B (intrare) 1 = activează întreruperea 0 = dezactivează întreruperea							
TOIF: bitul de semnalizare al depășirii valorii maxime (255) pentru TMR0 1 = valoarea maximă pentru TMR0 s-a depășit, resetarea software a acestui bit este obligatorie 0 = nu s-a depășit valoarea maximă a TMR0							
INTF: flag-ul de întrerupere al RB0/INT 1 = a avut loc întreruperea pe RB0/INT (necesită resetare software) 0 = nu a vut loc întrerupere pe RB0/INT							
RBIF: flagul de întrerupere la schimbarea stării portului B 1 = cel puțin una din întrările RB7:RB4 și-a schimbat starea logică, lipsa stimulului va continua să mențină bitul setat, citirea întregului port B va permite ștergerea bitului corespunzător întreruperii; RBIF trebuie resetat prin software 0 = nici un pin RB7:RB4 nu și-a schimbat starea							
							INTCON

fig. 3-4 Registrul INTCON

Modul de citire al butonului *but2* este analizat grafic în continuare (fig.3-5).

Citirea stării *but2* se face o singură dată la intervale egale de timp definite de trecerea lui *intcon_t0if* în stare *high*. Privind tranziția zgomotoasă a semnalului din stare

high în stare *low* (fig.3-5) observăm că citirea butonului se face asincron, relativ la fronturile parazite de comutație, deci este posibil ca o scurtă apăsare pe buton să nu fie detectată corect de către acest program. Corectarea problemei este simplă, și are la bază citirea stării *but2* de două sau de mai multe ori, la intervale de timp suficient de mari pentru eliminarea comutării parazite (faza de confirmare din fig.3-5).

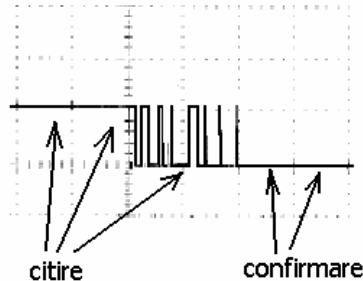

fig.3-5 Validarea citirii butonului

```

var bit control_2 = low
var bit but2 = low
if (! pin_b1 & tmrlif) then
    control_2 = on tmrlif = low
end if
if (control_2 & tmrlif ) then
    but2 = on control_2 = off tmrlif = off
end if

```

După executarea codului utilizator corespunzător apăsării pe buton, în main loop, este necesară resetarea variabilei *but2*, pentru o nouă citire. Se poate remarca o noutate în programul anterior. S-a utilizat TMR1 în locul lui TMR0 și testarea bitului *tmrlif* corespunzător registrului PIR1 (cap.5 fig.5-3). Bineînțeles că este necesară inițializarea prealabilă a TMR1 și pornirea acestuia:

```

assembler
    bcf tmrlcs      -- tmr1 în timer mode, internal clk, fosc/4
    bsf tlckps1
    bcf tlckps0    -- prescaler 1:4
    bcf tloscen    -- stop oscilator extern
    bcf tmrlon     -- tmr1 este oprit
    bcf intcon_gie -- toate întreruperile dezactivate
    bsf status, 5
    bcf status, 6  -- bank_1
    bcf tmrlie     -- overflow interrupt dezactivat
    bcf status, 5  -- bank_0
    bcf status, 6
end assembler
    tmr1l = 64
    tmr1h = 64    -- perioada de overflow
    asm bsf tmrlon -- start tmr1

```

Suntem în nefericita ipostază de a avea două necunoscute: din nou întreruperile (puținică răbdare !) și o nouă resursă internă, timerul TMR1. Diferența semnificativă între TMR1 și TMR0 este că având 16 biți poate soluționa întâzieri mai mari decât TMR0, rezoluția fiind asigurată de regiștrii *tmr1l* și *tmr1h*, nu mai este nevoie de un *prescaler* așa de precis ca în

cazul lui TMR0, doar doi biți fiind suficienți (patru valori zecimale: 1, 2, 4, 8). TMR1 poate funcționa cu tact intern sau extern, în mod *timer* sau numărător sincron/asincron. Regiștrii asociați acestuia (în interiorul cărora se produc evenimente legate de TMR1) sunt: PIR1 (fig.3-15), PIE1, TMR1L, TMR1H (cei doi regiștrii de 8 biți ai TMR1) și T1CON fig.3-6, (CD:\datasheet\microchip\)

Pentru exemplul de mai sus:

$$tmr1l = 64 = 0x40 \quad tmr1h = 64 = 0x40$$

$$t = TMR1 \times prescaler \times Tcy$$

prescaler = 1:4

$Tcy = 1/(4000000/4) \text{ Hz} = 1\mu\text{S}$. Oscilatorul de 4MHz este divizat intern cu 4.

Valoarea lui TMR1 de la care începe incrementarea și până la setarea flagului *tmr1if* este : 0x4040 (hexa) adică 16448 (zecimal). Durata totală va fi :

TMR1 = 256 x TMR1H + TMR1L (valori zecimale ale tuturor regiștrilor)

adică: $t = 4 \times 16448 \times 1\mu\text{S} = 65792\mu\text{S} = 65.8\text{mS}$. Observați că din punct de vedere al compilatorului nu există diferențe între majuscule și minuscule, *tmr1l* și TMR1L fiind echivalente.

-	-	T1CKPS1	T1CKPS0	T1OSCEN	T1SYNC	TMR1CS	TMR1ON
7	6	5 R/W	4 R/W	3 R/W	2 R/W	1 R/W	0 R/W
T1CKPS1:T1CKPS0: biții de selecție ai prescalerului pentru TMR1 11 = 1:8 10 = 1:4 01 = 1:2 00 = 1:1							
T1OSCEN: bitul de control al oscilatorului TMR1 1 = oscilatorul este pornit 0 = oscilatorul este oprit, mod de consum redus							
T1SYNC: bitul de control al sincronizării exterioare pentru oscilatorul TMR1 Pentru TMR1CS = 1 1 = nu sincronizează tactul extern 0 = sincronizează tactul extern Pentru TMR1CS = 0 bitul este ignorat, TMR1 folosește tactul intern							
TMR1CS: bitul de selecție al sursei de tact pentru TMR1 1 = tact extern din pinul RC0/T1OSO/T1CKI pe front crescător 0 = tact intern egal cu fosc/4							
TMR1ON: bitul de start al TMR1 1 = pornește TMR1 0 = oprește TMR1							
							T1CON

fig.3-6 Registrul T1CON

Una din problemele pe care le ridică utilizarea a **n** butoane, este consumarea resurselor hardware a PIC-ului dacă se interfațează un singur buton pe un pin IO. Există mai multe moduri distincte de a micșora numărul pinilor necesari pentru interfațarea a **n** butoane după cum urmează:

3.3.1 Interfațarea a 4 butoane pe 2 pini de intrare-ieșire

În mod normal, pentru decodarea a 2^n stări logice sunt necesari n pini de intrare, conform principiului de conversie din sistemul binar (microcontroler) în cel zecimal (butoane on-off), sau dacă se consideră ca stare distinctă și starea de înaltă impedanță, atunci 3^n stări logice pot fi decodate cu n pini de intrare. Prima variantă permite o interfațare economică, salvând un număr important de pini pentru alte comezi, situație benefică în cazul microcontrolerelor cu număr redus de pini. Schema următoare evidențiază o modalitate de interfațare utilizând doar câteva componente discrete.

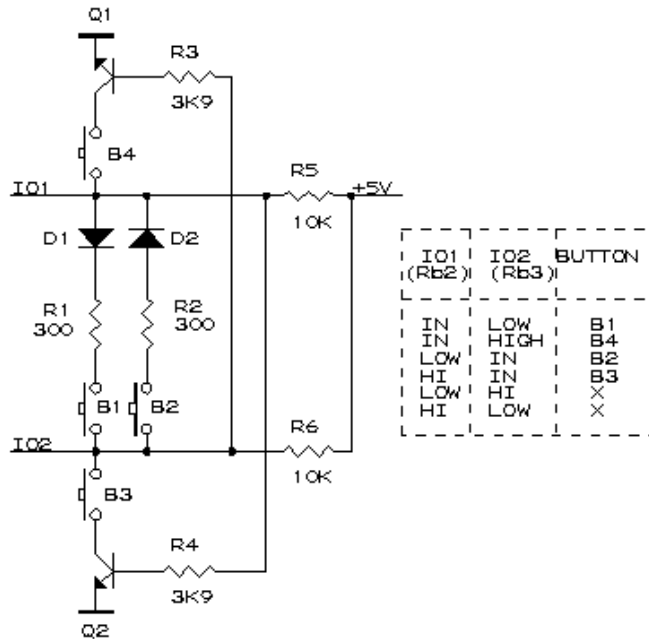

fig.3-7 Patru butoane pe doi pini IO

Explicarea funcționării este simplă dacă cititorul își reamintește corolarul formulat la începutul capitolului: PIC-ul efectuează o singură operațiune la momentul t , dar poate executa n operațiuni în mod secvențial. Pentru citirea butonului B1, IO1 este intrare iar IO2 este ieșire în starea logică *low*. Acționând B1, intrarea IO1 trece din starea logică *high* menținută de R5, în stare *low*, potențialul pinului fiind menținut aproximativ la

valoarea $(R1/R1+R5)V_{cc}$. Analog, pentru acționarea lui B2, IO1 devine intrare iar IO2 devine intrare. Diodele D1, D2, R1, R2 au rolul de a proteja pinii IO1 și IO2, dacă aceștia nu sunt programați cu secvența corespunzătoare și ambele butoane B1 și B2 sunt apășate simultan. Pentru citirea butoanelor B3 și B4 au fost necesare două inversoare cu tranzistoare. De exemplu, citirea butonului B4 implică IO1 să fie intrare iar IO2 să fie ieșire în starea logică *high*. IO2 fiind *high*, tranzistorul Q1 este polarizat direct (se găsește în conducție) și apășarea butonului B4 va trece intrarea IO1 din stare logică *high* în stare logică *low*.

Programul care citește cele patru butoane, interfațate pe pinii Rb2 respectiv Rb3 și asigură 7 funcții distincte pentru cele patru butoane, este prezentat în continuare:

```
var bit button_flag = low
forever loop
    -- citește butonul 1 (butonul 1 schimbă funcția butoanelor 2, 3 și 4)
    pin_b3_direction = output
    pin_b3 = low
    pin_b2_direction = input
    if ! pin_b2 then
        button_flag = ! button_flag
    end if
```

```

pin_b3 = high                                -- citește butonul 4
  if ( ! pin_b2 ) & button_flag then         -- execută funcția 1 a acestui buton
    elsif ( ! pin_b2 ) & ( ! button_flag ) then
                                                -- execută funcția 2 a acestui buton
    end if
pin_b2_direction = output                    -- citește butonul 2
pin_b2 = low
pin_b3_direction = input
  if ( ! pin_b3 ) & button_flag then         -- execută funcția 1 a acestui buton
    elsif ( ! pin_b3 ) & ( ! button_flag ) then
                                                -- execută funcția 2 a acestui buton
    end if
pin_b2 = high
if ( ! pin_b3 ) & button_flag then           -- citește butonul 3
                                                -- execută funcția 1 a acestui buton
  elsif ( ! pin_b3 ) & ( ! button_flag ) then
                                                -- execută funcția 2 a acestui buton
  end if
end loop

```

În mod evident, programul prezentat nu dispune de nici o tehnică de eliminare a comutațiilor parazite a butoanelor, pe baza unor întârzieri generate software sau hardware prin TMR0 sau TMR1. Metodele prezentate anterior trebuie aplicate în programul funcțional de mai sus.

3.3.2 Taste funcționale – o privire de ansamblu

Indiferent de modul de conectare al butoanelor la microcontroler, metoda care utilizează mai multe butoane pentru un număr de comenzi distincte ce depășește numărul butoanelor, poartă denumirea generică de taste funcționale. Cel mai concludent exemplu (dar și cel mai prost mod de implementare) este telefonul celular utilizat pentru mesagerie scurtă (SMS). Un număr redus de taste permite scrierea întregului alfabet, a caracterelor numerice și a semnelor iar manevrarea meniurilor se face de obicei din trei butoane. Metoda software care a fost utilizată în exemplul următor, se numește metoda semaforului de meniu și îl are pe autor drept naș. Vom numi cele trei valori ale semaforului din exemplu, în mod identic cu realitatea întâlnită în circulație de către pieton:

```

const byte rosu = 1
const byte galben = 2
const byte verde = 0
var volatile byte semafor
var bit int_t0if = low
var bit but1, but2, but3, but4
no_ad ; dezactivează intrările analogice a0...a3 (vezi biblioteca janalog.jal) pt. funcționare digitală

```

Cele patru butoane (fig.3-8) se găsesc conectate față de masă pe intrările a0, a1, a2 și a3, ale unui PIC16F877, citirea acestora se face într-o rutină de întreruperi (vezi cap. 5), utilizând TMR0 setat pentru un rollover de 65 mS, intervalul de timp este multiplicat cu 2 pentru o citire corectă la schimbarea meniului.

```

procedure interrupt_service_routine is
pragma interrupt
if intcon_t0if then kbd = kbd + 1 --întârziere pentru citirea butoanelor
  if kbd == 2 then -- 2x65ms = 130ms
    int_t0if = intcon_t0if
    kbd = 0
  end if
end if
if (! pin_a0) & int_t0if then but1 = on
elseif (! pin_a1) & int_t0if then but2 = on
elseif (! pin_a2) & int_t0if then but3 = on
elseif (! pin_a3) & int_t0if then but4 = on
end if
end procedure

```

-- programul principal testează starea semaforului și în cadrul ramurii de program corespunzătoare, execută citirea variabilelor setate de către butoanele în cauză cât și alte rutine utilizator, schimbând corespunzător valoarea semaforului

-- proceduri predefinite cu rol nesemnificativ în acest exemplu și care nu au fost explicitate sunt:

```

display_tmp ; afișarea simbolului timp
display_pwr ; afișarea simbolului putere
display_pwr_value ; afișarea valorii puterii
display_grafic ; afișarea unor simboluri grafice predefinite
display_tratament ; afișarea meniului de tratament
display_stby_off ; meniul stand-by/off
eeprom_read_877 ( address, data ) ; rutina de citire a eeprom-ului intern
display_minute ; afișarea minutelor
eeprom_write_877 ( address, data ) ; rutina de scriere în eepromul intern
display_first ; meniul inițial
pin_d1_direction = output ; un buzzer se găsește conectat pe pinul d1 - masă
procedure tick ( byte in ton ) is ; procedură cu rol de sesizare al apăsării butoanelor

  for 20 loop
    pin_d1 = high
    delay_200us ( ton )
    pin_d1 = low
    delay_200us ( ton )
  end loop
end procedure

-- *****
-- PROGRAMUL PRINCIPAL
-- *****
semafor == verde -- pornește cu meniul inițial
display_first -- afișează meniul LCD inițial
intcon_gie = high -- setează întreruperile globale
intcon_t0ie = high -- setează întreruperile tmr0, foarte important, fără ele nu pot fi citite butoanele
forever loop

```



```

if semafor == verde then      -- testează meniul inițial
  if but1 then tick ( 2 ) but1 = low display_tmp
                                -- afișare timp
  elsif but2 then tick ( 2 ) but2 = low display_pwr
                                -- afișare putere
    semafor = 5                -- se sare în meniul de programare putere
    hd44780_clear              -- inițializarea LCD
    hd44780_line1              -- cursorul LCD este pus în linia1 poziția 0
    hd44780 = "P" hd44780 = "w" hd44780 = "r" hd44780 = ":"
    display_pwr_value          -- afișarea valorii puterii
    display_grafic
                                -- afișarea caracterelor grafice predefinite pentru UP și DOWN (fig.3-10)
  elsif but3 then tick ( 2 ) but3 = low
    display_tratament          -- afișează meniul de tratament
  elsif but4 then              -- buton inactiv, nu face nimic în acest meniu
  end if
end if
end if

```

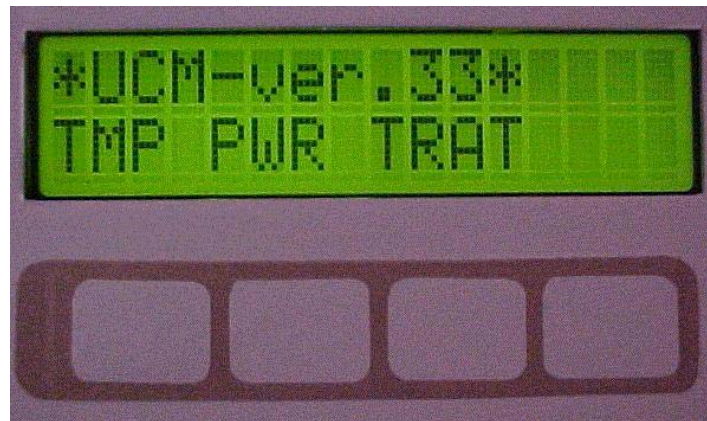

fig.3-8 Meniul display_first și butoanele funcționale but1, but2 și but3, semafor = verde

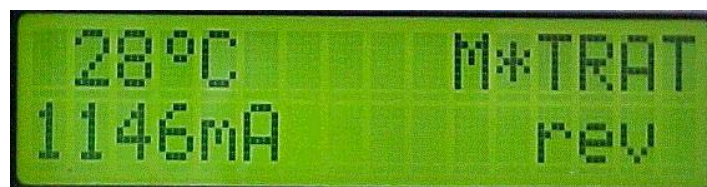

Fig.3-9 Meniul măsură, numai but4 este activ, semafor = roșu

```

-----
-- MASURA
-----
if semafor == rosu then      -- modul de măsură
  if but4 then tick ( 2 ) but4 = low
                                -- resetarea variabilei but4 pentru citirea următoare
                                -- ceasul este pornit dar nu este afișat
                                -- pornește afișarea curentului anodic
                                -- afișează ceasul
                                -- măsurătoarea analogică s-a terminat
    dispclk_flag = off
    a_flag = on
    dispclk_flag = on
    measure_flag = on

```

```

    save_second = second
    save_minute = minute    -- salvează ceasul în variabile locale pentru o utilizare viitoare
    display_tratament      -- afișează ecranul LCD de tratament
    display_stby_off       -- cu funcția stby și off a butoanelor
end if
end if

```


fig.3-10 Meniul programare timp, but1, but2 și but4 sunt active, semafor = galben

```

-----
-- PROGRAMARE TIMP
-----
if semafor == galben then -- modul de programare al timpului
  if ! write then        -- citirea eeprom-ului se face doar prima dată și ...
    eeprom_read_877 ( min_address, minute )
  end if
                        -- ... se citește ultima valoare memorată în eeprom...
                        -- ...la salvarea precedentă

  display_minute        -- afișează minutele

  if but1 then tick ( 2 ) but1 = low -- UP, incrementare
    write = on          -- activează flagul de salvare în eeprom
    minute = minute + 1 -- incrementează minutele
    if minute > 59 then minute = 59 end if -- nu depăși 59
    display_minute      -- afișează minutele
  elsif but2 then tick ( 2 ) but2 = low -- DOWN, decrementare
    write = on          -- activează salvarea în eeprom
    minute = minute - 1 -- decrementează minutele
    if minute == 255 then minute = 0 end if -- 0 cea mai mică valoare
    display_minute      -- afișează minutele
  elsif but4 then tick ( 2 ) but4 = low -- memorează minutele în eeprom
    eeprom_write_877 ( min_address, minute ) -- salvează și...
    write = off         -- ...dezactivează salvarea în eeprom
    display_first       -- afișează meniul inițial corespunzător lui semafor = 0
    semafor == verde    -- salt în meniul inițial
  end if
end if
...
-- alte rutine care sunt rulate fie prin setare de flaguri, fie condiționate de semafor
end loop

```

Pentru înțelegerea corectă a secțiunilor de program corespunzătoare fiecărei culori a semaforului, am fotografiat ceea ce este afișat în mod real pe LCD-ul instalației unde rulează acest firmware; este vorba de o instalație de tratament de mare putere în câmp de microunde. Am preferat să nu detaliez ceea ce se ascunde în spatele unor rutine în favoarea înțelegerii algoritmului cu semafor de meniu. Semaforul este definit ca o constantă. După ce este testat (*if* semafor == x *then*...) valoarea lui se poate schimba asigurând saltul în altă

ramură a programului. Practic se pot utiliza semafoare cu până la 255 de valori, însă în mod real nu se depășesc valori mai mari de 10..20. Dacă sunt suficiente două stări logice ale semaforului, acesta se transformă într-un flag iar variabila ce-l definește devine de tip bit. Un exemplu (nu foarte simplu) de implementare a semaforului cu meniuri se găsește pe CD:\jal_examples.

3.3.3 Matrici de butoane sau “keypad”

Cu toate că butoanele funcționale sunt o opțiune interesantă, există situații când este improprie utilizarea lor. Nu v-a exasperat nici o dată navigarea prin meniurile telefonului dvs. celular ? Cea mai cunoscută modalitate de interfațare (de pe vremea când bunica era fată și calculatoarele aveau microprocesor 8080) este matricea de 4 linii și 4 coloane (fig.3-11) pe care se interfațează o tastatură de tip keypad (matrice de butoane). Pentru citirea tastaturii (fig.3-11), coloanele vor fi setate ca ieșiri, cuvântul scris conținând bitul 0, baleiat secvențial pe fiecare din RB4, RB5, RB6 și RB7. Rezistențele de 220 de ohmi sunt necesare numai dacă coloanele respective sunt utilizate secvențial și pentru comanda unor afișoare. Rândurile RB0, RB1, RB2 și RB3 sunt setate ca intrări, portul B având rezistențele de pull-up activate din registrul *option*. După fiecare baleiere a coloanelor are loc o citire a rândurilor, astfel că în situația unei taste apăsate, rândul corespunzător este în 0 logic numai pentru o anumită configurație a coloanei. Citirea tastelor se face cu același mecanism de anulare a zgomotelor de comutație descris anterior. Singurul impediment al acestui mod de citire este situația când sunt apăsate simultan două taste. Din program, utilizatorul poate opta pentru validarea ultimei taste apăsate, sau poate iniția un mecanism de schimbare a funcției rândurilor și coloanelor între ele pentru determinarea exactă a tastei apăsate corect în detrimentul celei apăsate din greșală (se consideră că tasta greșită stă apăsată un timp mai scurt decât cea corectă). În această situație, rezistențele de 10K din intrări trebuie anulate. De exemplu fie A (RB3-RB7) tasta apăsată. Pentru combinația de comandă 0b_0111_xxxx va rezulta codul tastei 0b_xxxx_0111, unde valoarea bitului x este nesemnificativă pentru exemplul de față. Dacă se apasă din greșală și tasta 0 (RB2-RB7), citirea acesteia se va face numai pentru comanda: 0b_1011_xxxx iar rezultatul va fi 0b_xxxx_1011. Deși metoda pare mare consumatoare de resurse hardware, este frecvent utilizată deoarece permite multiplexarea funcțiilor unei jumătății din portul B, fie rânduri fie coloane, pentru un alt periferic cum ar fi afișajul cu LCD sau afișajul cu LED-uri cu șapte segmente. Programul Jal care citește o tastatură și returnează valoarea ASCII a ultimei taste apăsate vă încântă privirea imediat:

```
var volatile bit R1 is pin_b0      ; R -- rânduri
var volatile bit R2 is pin_b1
var volatile bit R3 is pin_b2
var volatile bit R4 is pin_b3
var volatile bit C1 is pin_b4      ; C -- coloane
var volatile bit C2 is pin_b5
var volatile bit C3 is pin_b6
var volatile bit C4 is pin_b7
```

```
port_b_low_direction = all_input
```

```
port_b_high_direction = all_output
var byte key
```

```
procedure keyboard is
port_b_high = 0b_1110
if ! C1 then key = "1" end if ; "1" este simbolul ASCII 1 și nu cifra 1 !
if ! C2 then key = "2" end if
if ! C3 then key = "3" end if
if ! C4 then key = "C" end if
```

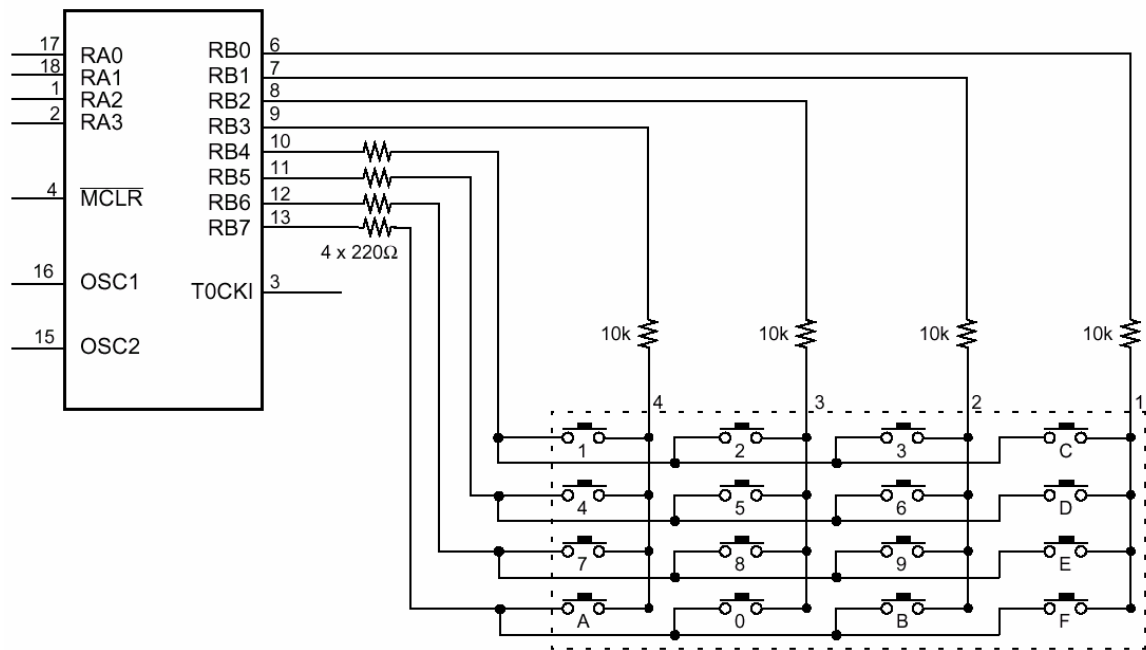
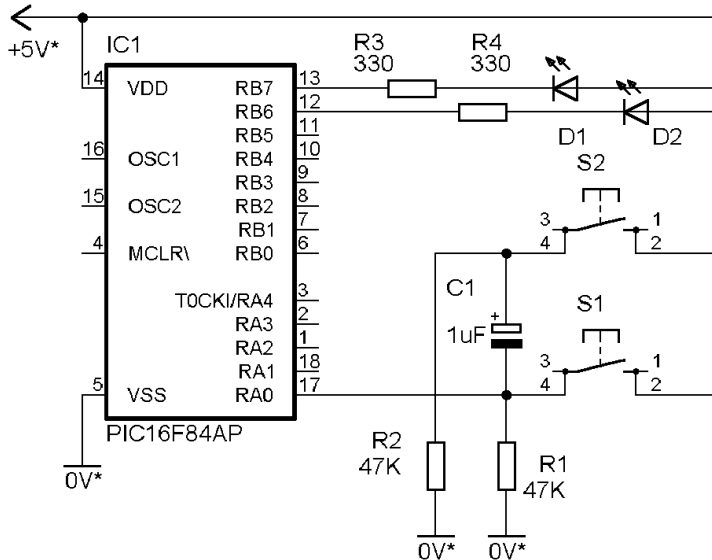

Fig.3-11 Matricea de butoane

```
port_b_high = 0b_1101
if ! C1 then key = "4" end if
if ! C2 then key = "5" end if
if ! C3 then key = "6" end if
if ! C4 then key = "D" end if
port_b_high = 0b_1011
if ! C1 then key = "7" end if
if ! C2 then key = "8" end if
if ! C3 then key = "9" end if
if ! C4 then key = "E" end if
port_b_high = 0b_0111
if ! C1 then key = "A" end if
if ! C2 then key = "0" end if
if ! C3 then key = "B" end if
if ! C4 then key = "F" end if
end procedure
```

3.3.4 Metoda de interfațare derivativă

Această metodă se bazează pe proprietatea unui condensator polarizat cu o tensiune continuă, de a permite parcurgerea sa de un curent tranzitoriu de încărcare din momentul polarizării inițiale și până când încărcarea a luat sfârșit. Dacă pe un singur pin al microcontrolerului se conectează un buton în modul clasic [fig.3-12a] și un număr de n butoane prin n capacități de valoare diferită, durata de timp rezultată în urma apăsării

fiecărui buton va fi diferită și prin determinarea precisă a acesteia, se poate identifica butonul apăsător. Se observă că butonul S1 este conectat direct pe pinul a0 și apăsarea lui va produce un nivel logic 1 atât timp cât este menținut apăsat. Apăsarea butonului S2 va încărca condensatorul C1. Inițial pinul a0 va avea un nivel logic 1 urmat de scăderea cu o alură exponențială a potențialului intrării a0, încărcarea totală a condensatorului putând fi considerată încheiată după o perioadă $t = 3C1R1$, adică după

Fig.3-12a Citirea derivativă a unui buton

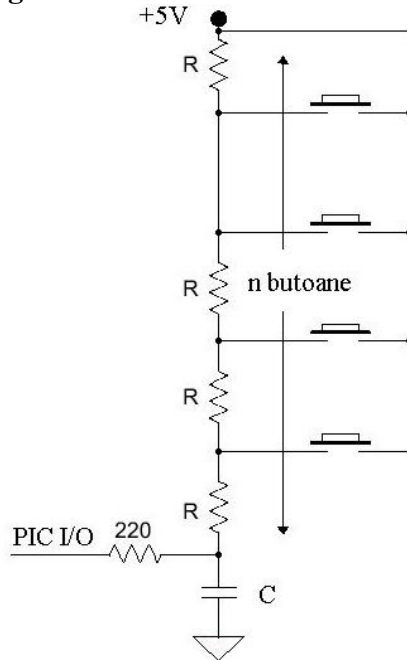

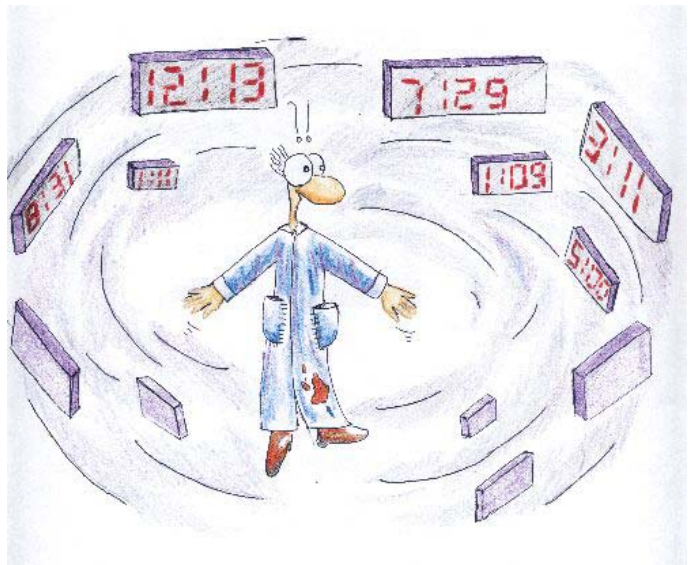
Fig. 3-12b Conectarea a n butoane pe același pin

aproximativ 140mS. Perioada critică de citire a butonului este ceva mai mică decât constanta de timp a circuitului, adică aproximativ 40...50mS datorită triggerului schmidt pe care fiecare intrare îl are. După ce tasta a revenit în poziția inițială, condensatorul se descarcă pe rezistențele R1, R2 cu o constantă de timp aproximativ dublă decât la încărcare, motiv pentru care butonul S2 va fi activ numai în apăsări succesive având duratele între ele de cel puțin 280...300mS.

Există și metoda inversă, în care încărcarea unui singur condensator se face prin rezistențe diferite, comutate în circuit de n butoane [fig.3-12b]. Pinul I/O descarcă inițial condensatorul C prin rezistența de 220 ohmi. Apoi pinul este setat ca intrare de comparator și măsoară timpul de încărcare al condensatorului C până la atingerea tensiunii de referință existente pe cealaltă intrare de comparator. Apăsând butonul n, constanta de timp de încărcare va fi $nR \cdot C$ și aceasta trebuie măsurată.

3.4 Interfațarea afișajelor cu 7 segmente

Oricine a văzut cel puțin o dată în viață un astfel de afișaj. Din punct de vedere al conexiunii LED-urilor ce formează segmentele dispozitivului, se întâlnesc afișoare cu anod și cu catod comun, denumirea provenind de la tipul terminalului diodelor care se conectează împreună și care apare în capsula afișajului ca terminal de alimentare. Din punctul de vedere al posibilităților de afișare există dispozitive numerice (afișează cifrele 0...9) și alfanumerice (afișează inclusiv litere). După culoarea segmentelor, cele mai

întâlnite afișaje au culoarea roșie sau verde însă există mai recent afișaje cu nuanță albă sau albastră. După modul în care se conectează mai multe afișaje la dispozitivul de comandă sau microcontroler există varianta cu multiplexare sau cu polarizare independentă. Este dispozitivul cel mai ieftin existent la ora actuală pe piață, utilizat pentru a transmite un mesaj (preț, greutate, timp, temperatură sau informație de uz general).

3.4.1 Afișaj cu 7 segmente cu polarizare independentă

Biblioteca jseven.jal este destinată afișării cifrelor 0...9 pe afișaje numerice cu anod sau catod comun, cu interfațare directă la microcontroler (fără a utiliza circuite decodare gen 74SN47), cât și a literelor care pot fi formate pe un afișaj numeric (A, b, c, C, d, E, F, r, H, i, L, o, P, u, U). Schema tipică de interfațare este simplă și include doar rezistențele de limitarea a curentului de segment, dimensionate în același mod ca și pentru comanda unui LED standard. Afișajele gigant cu LED-uri folosesc două sau trei LED-uri înseriate pentru fiecare segment. Este foarte posibil ca aceste afișaje să necesite tensiuni mai mari de 5V pentru a aprinde segmentele cu o luminozitate acceptabilă, motiv pentru care datele de catalog referitoare la curentul maxim pe segment și căderea de tensiune pe segment trebuie cunoscute (sau cel puțin descoperite prin măsurători). Curentul maxim pe segment nu depășește 30...35mA nici pentru afișajele gigant (10 cm înălțime). Depășirea curentului maxim un timp scurt duce la viraj de culoare și încălzirea pronunțată a afișajului (de exemplu un afișaj cu nuanța verde va vira în galben la un curent cu 30% mai mare decât curentul maxim, apoi în oranj, după care se va arde!). Afișajele economice lucrează cu curenți pe segment cuprinși între 1...5mA însă au dimensiuni mici (sub 7.5mm înălțime). O caracteristică importantă a acestor afișaje este modul în care se reflectă iluminarea unui segment aprins în segmentele stinse adiacente și este din păcate o variabilă ce depinde de producător și nu poate fi determinată decât în procesul de testare-producție având doar două valori: afișaj bun și respectiv afișaj prost.

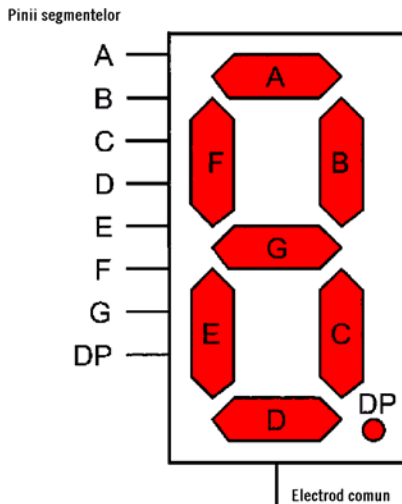

Fig.3-13 Numerotarea standardizată a segmentelor

În fig.3-13 este prezentată standardizarea numerotării segmentelor unui astfel de afișor. Presupunând ca dispunem de un afișaj cu catod comun, acesta se va lega la masă iar segmentele A...G prin intermediul a șapte rezistențe de 330 ohmi la ieșirile portului B ale microcontrolerului. Curentul maxim generat pe fiecare pin al PIC-ului spre masă nu trebuie să depășească 25mA. Alegerea unui curent de lucru de 10...15mA este o opțiune ideală. Pentru un afișaj cu anod comun, electrodul comun se va conecta la +5V iar segmentele prin aceleași rezistențe de limitare la portul B al pic-ului. Curentul maxim acceptat de fiecare intrare a microcontrolerului este de maxim 20mA.

Un program care va testa afișajul afișând cifre de la 0 la 9 și litere de la A la F poate fi scris cu ușurință:

```
include 16f84_4
include jpic
include jseven
include jdelay
const byte catod_comun = 0
const byte anod_comun = 1
var byte bin = 0
var volatile byte tip_afişor
port_b_direction = all_output

for 16 loop
  if tip_afişor == anod_comun then
    port_b = ! seven_from_digit ( bin )
  elsif tip_afişor == catod_comun then
    port_b = seven_from_digit ( bin )
  end if
  delay_100mS( 5 )
  bin = bin + 1
end loop
```

Simplitatea utilizării bibliotecii este evidentă. **Avantajul** interfațării este indubitabil: se poate regla intensitatea luminoasă prin modificarea valorii rezistențelor sau a tensiunii electrocului comun, opțiune importantă pentru afișaje ce funcționează în plin soare. Pentru afișoare economice de curent mic se poate folosi acceptabil o singură rezistență în anodul sau catodul dispozitivului cu o ușoară schimbare a luminozității în funcție de cifra afișată. Utilizarea unei singure diode zener în locul rezistenței comune de balast este o opțiune interesantă, având ca rezultat intrarea în limitare a tranzistorului MOS intern circuitului de comandă prin micșorarea U_{DS} ; luminozitatea afișajului rămânând neschimbată indiferent de numărul de segmente aprinse. **Dezavantajul** conectării unui număr mai mare de afișoare în acest mod este de asemenea evident, necesită $n \times 7$ pini disponibili în microcontroler, unde

n este numărul de afișoare. Pentru $n = 6$ (cazul unui frecvențmetru numeric) avem nevoie de 42 de pini, mai mulți decât dispune cel mai puternic microcontroler flash midrange ! Soluția acestei probleme este și ea destul de simplă:

- Utilizarea unui decodor bcd/7segmente (nu mai poate afișa literele A...F) reduce numărul de pini necesari pentru fiecare afișaj la 4.
- Utilizarea multiplexării alimentării electrozilor comuni ai afișajelor și conectarea în comun a segmentelor; pentru exemplu de mai sus, 6 afișoare vor necesita $6 + 7 = 13$ pini de comandă în microcontroler.
- Utilizarea circuitelor specializate de afișare cu încărcare serială, de exemplu MMC22925/MMC22926, care rezolvă conectarea a 4 afișoare (sau mai multe prin cascada cipurilor), consumând doar 3 pini ai microcontrolerului.
- Utilizarea serializării cu regiștrii de deplasare și conectarea afișajelor pe ieșirile acestora.

3.4.2 Multiplexarea, ceas de precizie cu afișaje cu 7 segmente

“Teoria ca teoria, da’ practica ne omoară !” O teorie bună, aplicată corect în practică, va da rezultate imediat. Exemplul următor infirmă zicala populară de mai sus. Este vorba de un ceas cu format 24 de ore, a cărui setări utilizează trei butoane miniatură (push-butoane), un difuzor de tip buzzer (fără oscilator incorporat) cu impedanța de cca. 47 ohmi care are funcție dublă de semnalizare a rolului butoanelor, de “cuc” la ore predefinite de utilizator sau de alarmă pentru deșteptare. Adică cititorul poate seta din program când să cânte cucul, numai la orele din zi sau din noapte pe care le dorește și nu așa cum face un ceas obișnuit, destul de plicticos, la toate orele exacte! Afișarea folosește principiul multiplexării, cunoscut cititorului pasionat de petrecerea timpului liber în sălile de cinematograf: dacă frecvența de derulare a unor imagini statice prin fața ochilor subiectului este mai mare de 24 de cadre pe minut, rezultatul va fi impresia unei imagini cu mișcare continuă. In cazul nostru imaginea este realizată prin aprinderea succesivă a unui singur afișor din cele patru existente, cu o asemenea viteză încât impresia observatorului va fi aceea că toate cele 4 afișaje sunt aprinse simultan. Generarea bazei de timp de o secundă (Real Time Clock) se poate face prin mai multe metode, fie utilizând un circuit integrat extern care generează timingul de o secundă, ceas și calendar, fie utilizând baza de timp proprie (TMR0) a microcontrolerului și făcând corecții la intervale mai mari de timp (minute), fie utilizând o derivată a metodei Bressenham prezentată și în CD:\tutor\one_sec.htm

Ceasul folosește afișaje cu anod comun și o schemă derivată din nota de aplicație AN615, rezistențele R4 au valoarea de 3k9 iar rezistențele R5 de 5k6. Digitul U2 reprezintă minutele, U3 zecile de minute, U4 orele iar U5 zecile de oră. Rb0...Rb6 comandă segmentele de la A la F, asigurându-se o limitarea a curentului prin rezistențele de 47 ohmi. SW3 reglează minutele, SW1 reglează orele iar SW2 comută funcția lui SW1 și SW3 din reglajul ceasului în reglajul alarmei deșteptătoare.

```
include 16f84_4
include jp1c
include jseven
include jdelay
```

-- bibliotecii incluse în program:


```

var byte sel_min_units = 0b_1110 -- variabilele utilizate în program
var byte sel_min_tens = 0b_1101
var byte sel_hours_units = 0b_1011
var byte sel_hours_tens = 0b_0111
var byte sel_blank = 0b_1111
port_a_direction = all_output
pin_b7_direction = output
var byte sec = 0
var byte min_units = 0
var byte min_tens = 0
var byte hours_units = 2
var byte hours_tens = 1
var byte amin_units
var byte amin_tens
var byte ahours_units
var byte ahours_tens
var bit but_flag = low
var bit alarm_flag = low
var bit cucu_flag = low
var byte roman_hi = 0x_0f
var byte roman_mid = 0x_43
var byte roman_lo = 0x_40

clear_watchdog
option = 0x_88
tmr0 = 0
asm bsf intcon_gie          -- intcon_gie = on, intreruperi globale activate
asm bsf intcon_t0ie        -- intcon_t0ie = on, intreruperi ale tmr0 activate

procedure time is
    asm incf sec, f
    if sec == 60 then asm incf min_units, f  asm clrf sec
    end if
    -- testare 60 secunde, incrementare minute
    if min_units == 10 then asm clrf min_units
    asm incf min_tens, f
    end if
    if min_tens == 6 then asm clrf min_tens
    asm incf hours_units, f
    end if
    -- testare 60 minute, incrementare ore
    if hours_units == 10 then asm clrf hours_units
    asm incf hours_tens, f
    end if
    if hours_tens == 2 then
        if hours_units == 4 then asm clrf hours_tens
        asm clrf hours_units
        end if
        -- testare 24 ore
    end if
end procedure
procedure isr is          -- procedură de tratare a întreruperilor
pragma interrupt         -- salt la adresa 04h
assembler
local out
    tstf roman_mid        -- roman_mid = 0 ?
    skpnz

```

```

    decf roman_hi, f           -- roman_mid = 0 deci decrementează roman_hi
    decfsz roman_mid, f       -- roman_mid = roman_mid - 256
    goto out                  -- dacă nz (not zero) nu a trecut încă o secundă
    tstf roman_hi             -- test roman_hi
    skpz                      -- dacă z (zero ) atunci roman_hi și roman_mid sunt 0
    goto out                  -- dacă nz atunci nu a trecut încă o secundă
    movlw 0x_0f
    movwf roman_hi           -- încărcă msb
    movlw 0x_42
    movwf roman_mid         -- încărcă mid
    movlw 0x_40
    addwf roman_lo, f        -- *1) adună cu restul aflat deja în lsb
    skpnc                    -- skip if not carry, salt peste instrucțiunea următoare
    incf roman_mid, f        -- dacă este carry roman_lo a depășit 255, incrementează...
                                -- ...roman_mid
    call time                -- cheamă taskul utilizator (procedura time)
out: bcf intcon_t0if        -- resetează flagul de întreruperi
    end assembler
end procedure

```

Sunt necesare câteva lămuriri privind algoritmul de generare al ceasului de timp real utilizând metoda Bressenham. După cum am putut observa în capitolul 3.3 nu se pot obține orice valori pentru intervalele de timp generate din TMR0. Din această cauză se utilizează un artificiu care transcrie valoarea lui TMR0 într-un număr compus din trei octeți. De exemplu, presupunând că dispunem de un cristal de cuarț având valoarea de 7.37280 MHz, valoarea reală a frecvenței procesor va fi $7.37280/4 = 1.8432$ MHz. Traducând această valoare în format hexazecimal vom avea $1843200 = 1C2000h$; ceea ce înseamnă că e nevoie de 1843200 tacti pentru trecerea unei secunde. Valoarea regiștrilor din rutina de întreruperi este: hi = 0x1C, mid = 0x20, lo = 0 iar valoarea definită la începutul programului cu 256 (100h) mai mare: hi = 0x1C, mid = 0x21, lo = 0. Fiecare întrerupere generată va scădea 256 din variabila de 24 de biți (3 octeți) utilizând un algoritm rapid de calcul. Chiar dacă rezultatul scăderii este un număr negativ, valoarea acestuia rămâne memorată în regiștrii, asigurând adunării inițiale *1) o eroare extrem de mică pe termen lung.

```

procedure tick ( byte in ton ) is           -- procedură de avertizare sonoră
    for 20 loop
        pin_b7 = high
        delay_200us ( ton )
        pin_b7 = low
        delay_200us ( ton )
    end loop
end procedure

procedure button_minutes is               -- citirea butonului de reglaj minute
port_a = sel_blank                        -- șterge afișajul, se citesc butoane !
pin_b4_direction = input
if ( ! pin_b4 ) then                      -- dacă e low atunci
    tick ( 2 ) asm incf min_units, f       -- min_units = min_units + 1
    if min_units == 10 then asm clrf min_units
        asm incf min_tens, f
    end if

```

```

    if min_tens == 6 then asm clrf min_tens
      asm incf hours_units, f
    end if
    delay_10mS ( 5 )
  end if
pin_b4_direction = output
end procedure

procedure button_hours is
port_a = sel_blank
pin_b6_direction = input
if ( ! pin_b6 ) then
  tick ( 2 )
  asm incf hours_units, f
  if hours_units == 10 then asm clrf hours_units
    asm incf hours_tens, f
  end if
  if hours_tens == 2 then
    if hours_units == 4 then asm clrf hours_tens
      asm clrf hours_units
    end if
  end if
  delay_10mS ( 5 )
end if
pin_b6_direction = output
end procedure

procedure button_alarm is
port_a = sel_blank
pin_b5_direction = input
if ( ! pin_b5 ) then
  if ! but_flag then
    tick ( 1 )
    eeprom_put(1, min_units)
    eeprom_put( 2, min_tens )
    eeprom_put( 3, hours_units )
    eeprom_put( 4, hours_tens )
    but_flag = ! but_flag
  elseif but_flag then
    tick ( 3 )
    eeprom_put( 5, min_units )
    eeprom_put( 6, min_tens )
    eeprom_put( 7, hours_units )
    eeprom_put( 8, hours_tens )
    eeprom_get( 1, min_units )
    eeprom_get( 2, min_tens )
  -- acest reglaj trebuie făcut în mai puțin de 1 minut pentru a nu pierde valoarea ceasului
  eeprom_get(3, hours_units)
  eeprom_get( 4, hours_tens )
  but_flag = ! but_flag
end if
delay_10mS ( 5 )

```

-- testează depășirea număratorului de minute
-- delay pentru citirea succesivă a butonului
-- s-a terminat citirea butonului, urmează afișarea
-- citirea butonului de reglaj ore
-- stinge afișajul
-- intrare
-- citește butonul
-- fă un tick să auzim și noi că am apăsăat
-- testează depășirea număratorului de oră
-- întârziere necesară pentru citirea butonului
-- dezactivează butonul și activează afișarea
-- stinge afișajul
-- selectează funcția butonului
-- citește butonul
-- dacă se execută un preset al alarmei
-- memorează valoarea actuală a ceasului
-- dacă se execută un preset al ceasului
-- memorează alarma
-- încarcă valoarea anterioară a ceasului
-- resetează flagul pentru următoarea operație
-- întârziere necesită de butoane

```

    pin_b5_direction = output      -- dezactivează butonul și activează afișarea
  end if
end procedure

procedure display is
  port_b_direction = all_output  -- pregătește pentru afișare
  port_a = sel_min_units         -- multiplexează min_unit și
  port_b = ! seven_from_digit( min_units ) -- afișează
  delay_1ms( 3 )                -- menține afișarea 3mS pentru o bună vizibilitate
  port_a = sel_min_tens          -- multiplexează min_tens și
  port_b = ! seven_from_digit( min_tens ) -- afișează
  delay_1ms( 3 )                -- menține afișarea pentru o bună vizibilitate
  port_a = sel_hours_units       -- etc.
  port_b = ! seven_from_digit( hours_units )
  delay_1ms( 3 )
  if hours_tens == 0 then port_a = sel_blank
                                -- dacă cel mai semnificativ digit
                                -- e zero stinge afișajul, dacă nu afișează
  elsif hours_tens > 0 then
    port_a = sel_hours_tens
    port_b = ! seven_from_digit( hours_tens )
    delay_1ms( 3 )
  end if
end procedure

procedure cucu ( byte in cuchours_tens,
                 byte in cuchours_units,
                 byte in cucmin_tens, byte in cucmin_units ) is
  if ( cucmin_units == min_units ) &      -- sincronizare la ora exactă ?
    ( cucmin_tens == min_tens ) &
    ( cuchours_units == hours_units ) &
    ( cuchours_tens == hours_tens ) then
    if ! cucu_flag then                   -- da, fă gălăgie !
      for 5 loop tick ( 1 ) tick ( 2 ) end loop
      cucu_flag = ! cucu_flag             -- gata, oprește-te !
    end if
  end if
  if min_units > cucmin_units then
                                -- a trecut un minut, resetează flagul pentru următorul
    cucu_flag = low
  end if
end procedure

procedure alarm is
  eeprom_get( 5, amin_units )
  eeprom_get( 6, amin_tens )           ; citește valoarea prog.
  eeprom_get( 7, ahours_units )
  eeprom_get( 8, ahours_tens )
  if ( amin_units == min_units ) &      ; și compară cu valoarea actuală
    ( amin_tens == min_tens ) &
    ( ahours_units == hours_units ) &
    ( ahours_tens == hours_tens ) then
    port_a = sel_blank                 ; șterge afișajul
    if ! alarm_flag then                ; fă gălăgie și afișează că altfel nu vedem nimic !

```

```

    for 50 loop tick ( 1 ) tick ( 2 ) display tick ( 3 )
    end loop
    alarm_flag = ! alarm_flag      ; oprește gălăgia
  end if
end if
if min_units > amin_units then ; și curăță flagul după un minut
  alarm_flag = low
end if
end procedure

forever loop                                ; programul principal
  cucu ( 0, 8, 0, 0 )                        ; cântă cucul la ora și minutul programat
  button_minutes                             ; citește butonul de reglaj minute
  cucu ( 0, 9, 0, 0 )                        ; etc
  button_hours
  cucu ( 1, 0, 0, 0 )
  button_alarm
  cucu ( 1, 1, 0, 0 )
  cucu ( 1, 2, 0, 0 )
  cucu ( 1, 3, 0, 0 )
  alarm                                       ; sună soneria dacă e cazul
  cucu ( 1, 4, 0, 0 )
  display                                    ; și afișează ceva că doar e un ceas !
  cucu ( 1, 5, 0, 0 )
  cucu ( 1, 6, 0, 0 )
end loop

```

Un element esențial corectei funcționări a ceasului este acumulatorul Ni-Cd cu tensiunea nominală de 3.6V care trebuie menținut în tampon cu alimentarea de la rețea, după stabilizatorul local de +5V. Aceste elemente nu sunt figurate integral în schema electronică, modul posibil de conexiune fiind prezentat în capitolul 4.13. Rezultatul schemei electronice și al programului de mai sus poate fi văzut în imaginea din fig.3-15.

Fig.3-15 Ceas electronic montat pe placă prototip

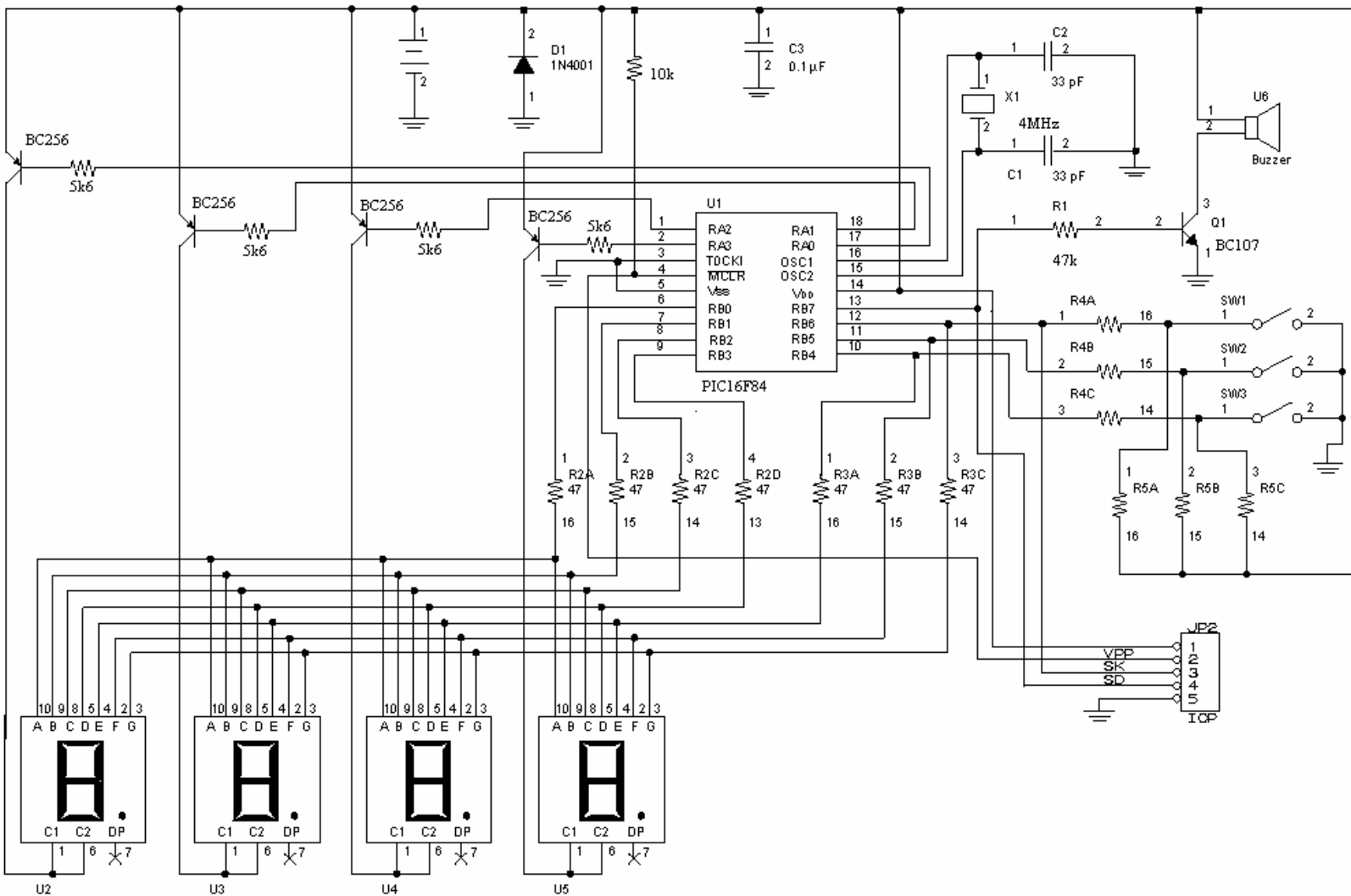

Fig.3-14 Ceas electronic – schema de principiu

Cele 4 afisoare U2, U3, U4 si U5 au anodul comun fiind comandate multiplexat prin tranzistoare PNP de orice tip. D1 protejeaza circuitul la montarea inversa a acumulatorului Ni-Cd. Tensiunea nominala a acumulatorului e bine sa fie de 4.8V (4 elemente de 1.2V in serie), desi la 3.6V ceasul este inca functional. Circuitul de oscilator X1, C1, C2 se monteaza in imediata apropiere a microcontrolerului utilizand conexiuni scurte. JP2 este conectorul de programare in circuit (ICSP). Prin acest conector se realizeaza programarea microcontrolerului. Butoanele SW1, SW2, SW3 realizeaza programarea ceasului si a soneriei la ora dorita.

3.4.3 Dispozitive de afișare independente CMOS

Dezavantajul major al multiplexării din microcontroler este, după cum ați observat, consumul mare de resurse hardware, respectiv de porturi având rol de ieșiri. O primă analiză ne conduce la soluția utilizării decodoarelor BCD/7 segmente (CDB446, CDB447, MMC4543 sau MMC4511) care reduce numărul pinilor utilizați pentru comanda segmentelor de la 7 la 4, numărul pinilor de comandă ai electrozilor comuni (anod sau catod) rămânând neschimbat. Există și circuite specializate care conțin inclusiv comanda acestora respectiv MMC22925 și MMC22926. O aplicație care evidențiază avantajele (și dezavantajele) acestei metode este descrisă în fig.3-16. Se observă numărul mic de pini (doar 5) consumați din microcontroler pentru a interfața 5 butoane (din care 4 utilizează algoritmul prezentat în cap.3.3.1) și numărătorul de 4 digiți cu decodare BCD/7segmente și multiplexare MMC22925/MMC22926 care comandă afișajul de 3 digiți cu catod comun. Deoarece au fost necesari doar 3 digiți, s-au utilizat doar cei mai semnificativi (Qs2...Qs4), digitul cel mai ne semnificativ rămânând neconectat. După realizarea interfațării au rămas în total, 6 pini disponibili din microcontroler (Ra0...Ra4 și Rb5). Pini Rb0 și Rb1 sunt utilizați doar ca ieșiri putând fi intrări în faza în care nu se afișează. Descrierea detaliată a circuitului CMOS se găsește în [3]. Semnalul de tact se aplică pe intrarea CK, tactul fiind activ pe front căzător. Funcționarea circuitului este evidențiată în tabelul următor:

	ReSeT	Latch Enable	Display Select
0	șterge	memorează	afișează latch-urile
1	numără	transparent	afișează numărătoarele

Circuitul este alcătuit din 4 numărătoare divizoare cu 10, urmate de *latch*-uri și decodare pentru 7 segmente cu catod comun. RST este asincron, activ pe 0. Se observă că LE și DS sunt conectate împreună. Acest lucru înseamnă că un nivel logic *high* pe acestea va permite modificarea valorii afișate pe display, în timp ce un nivel logic *low* va memora afișarea ultimei valori păstrate în *latch*. Această conectare economică este necesară pentru a corecta inexistența funcției de numărare inversă (*count down*) a acestui circuit, printr-o șmecherie: numărarea directă (*count up*) are loc generând tact pe intrarea CK, fiecare tact va incrementa numărătoarele, în timp ce numărarea inversă implică un RST urmat de o numărare directă până la valoarea inițială din care scădem decrementarea dorită. Presupunând că afișarea actuală este 860 și dorim o decrementare cu 1, se va genera un reset și o incrementare cu 859. Această metodă software suplinește o deficiență a circuitului dar produce întâzieri mai mari la afișarea valorii decrementate, motiv pentru care utilizatorul trebuie să genereze o întâziere la incrementare dacă aplicația solicită timpi egali de incrementare/decrementare. Se observă de asemenea că apăsarea butonului B5 (a cărui funcție este lăsată la discreția utilizatorului) nu modifică ultima valoare afișată ci doar o memorează. Menținerea apăsată o perioadă lungă de timp a butonului B5 (timp în care se operează modificări asupra numărătoarelor din MMC22925) urmată de relaxarea sa,

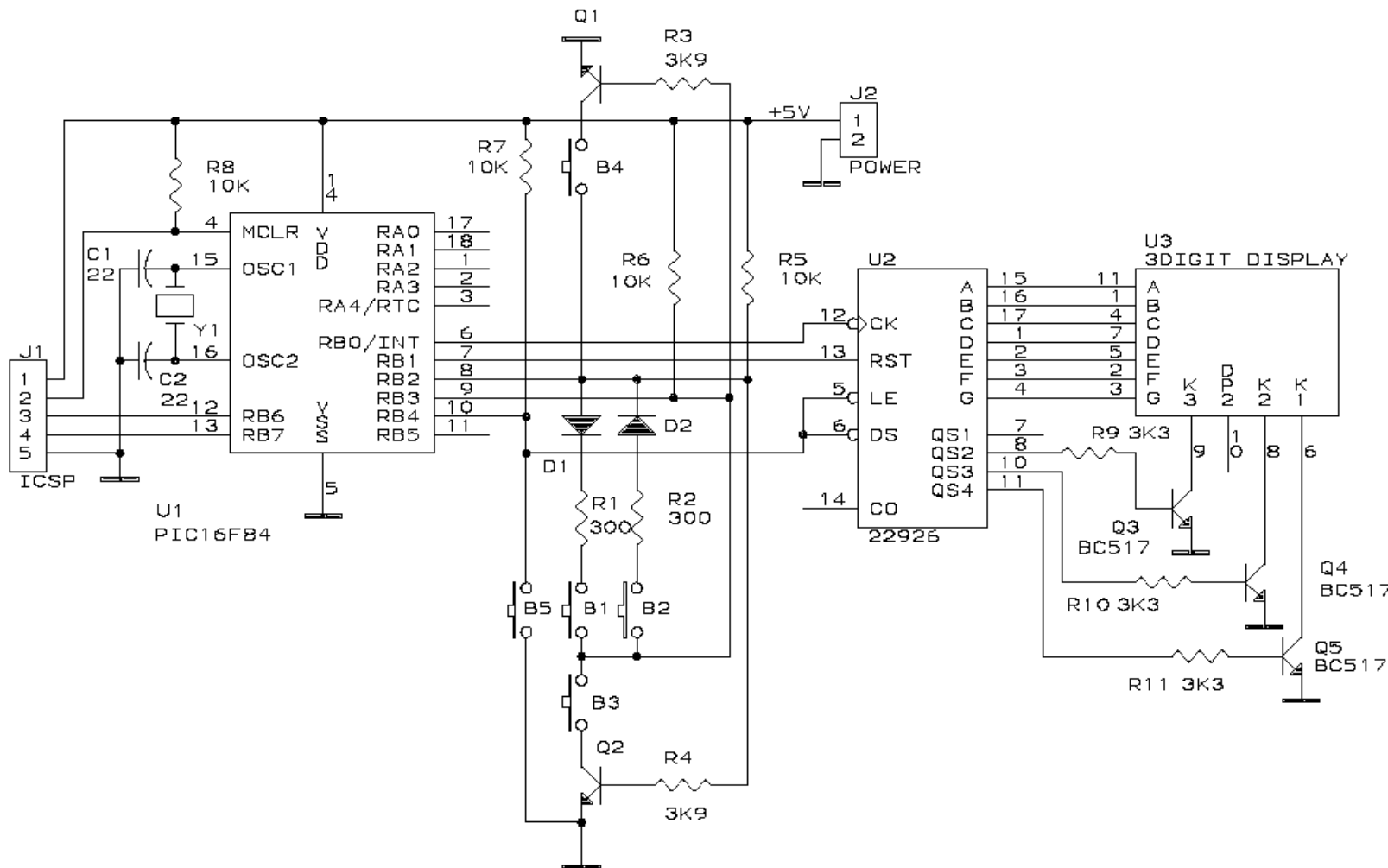

Fig.3-16 Interfațarea unui dispozitiv de afișare cu multiplexare proprie

Schema electronica din fig.3-16 utilizeaza un modul de afișare U3 cu trei elemente, cu catod comun, fiecare avand 7 segmente. Un circuit decodor U2 de tipul MMC22926 realizeaza functia de numarator si decodor. Butoanele de programare a tipului de numarare se interfațea cu microcontrolerul pe doar doi pini , astfel fiind disponibili 7 linii IO pentru aplicatia utilizator. Microcontrolerul poate fi inlocuit cu succes cu PIC16F628 sau PIC12F7675

va duce la o modificare bruscă în afișarea valorii. Utilizatorul poate corecta această problemă prin software (nu se citește butonul decât o perioadă foarte scurtă, timp în care nu se generează CK), sau prin hardware, utilizând metoda derivativă de citire a butonului prezentată în 3.3.4. R13 are rolul de protecție a pinului RB5 când acesta este setat ca ieșire în stare *high* și butonul B5 este apăsat. Se remarcă rezerva **Clock Out (CO)** a integratului 22926, care permite conectarea de tip înlănțuit (*daisy chain*) a mai multor astfel de dispozitive, practic fiind posibilă realizarea unui modul de afișare de până la 8-16 digiți, depășirea acestei valori ducând la întâzieri mari în transferul tactului spre dispozitivul cel mai îndepărtat de PIC. Limitarea curentului de segment este făcut automat de curentul de saturație al tranzistorului CMOS. Deși metodele software de serializare vor fi prezentate într-un capitol viitor, aplicația de față utilizează cea mai simplă metodă JAL de serializare, instrucțiunea *for...loop...end loop* combinată cu generarea de tact. O variantă a bibliotecii 22926.jal este descrisă în continuare:

```
-- file      : 22925.jal
-- date      : martie 2000
-- purpose   : proceduri pentru afișaj multiplexat de 4 digiți MMC22925/MMC22926
-- includes  : fără
-- pins      :
-- b0 clock, (22926 pin 12)
-- b1 reset, (22926 pin 13)
-- b4 memorare, 22926 pin 5 și pin 6 se conectează împreună pentru anihila
-- flicker-ul în modul numărare/afișare inversă (count down)
-- rolul header-ului de mai sus este esențial pentru a înțelege ce ai făcut cândva demult...

var byte count = 0
var byte seconds = 0
var byte hundred = 0
var byte minutes = 0
var bit clock is pin_b0
var bit reset is pin_b1
var bit memo is pin_b4
pin_b0_direction = output
pin_b1_direction = output
pin_b4_direction = output ; se setează ca intrare la momentul interogării butonului B5,
; în acest exemplu de program, B5 nu este utilizat de loc fiind la discreția utilizatorului

procedure _22926_init is                                -- inițializarea cipului
    clock = high
    reset = low
end procedure

procedure _22926_reset is                               -- ștergerea celor 4 digiți
    reset = high
    asm nop
    reset = low
end procedure

procedure _22926_write ( byte in nr_1, byte in nr_2 ) is
    for nr_1 loop                                       -- scrierea nr_1 * nr_2 ; maxim 255 * 255
        for nr_2 loop
```

```

    clock = high
    clock = low
  end loop
end loop
end procedure
procedure _22926_up ( byte in n ) is -- incrementarea a n < 255
  if count < n then
    count = count + 1
    clock = high
    clock = low
  end if
end procedure

```

-- incrementarea a mai puțin de (cicle +1)*n , exemplu:

-- (3+1)*250 = 1000 (9+1)*100 = 10000

```

procedure _22926_full_up ( byte in cycle, byte in n ) is
  if hundred <= cycle then
    if count == n then
      count = 0
      hundred = hundred + 1
    elsif count < n then
      count = count + 1
      clock = high
      clock = low
    end if
  end if
end procedure

```

-- decrementarea a n < 255 prin resetare și incrementare de (count - 1) tați

```

procedure _22926_down is
  if count > 0 then
    count = count - 1
    memo = low
    _22926_reset
    for count loop
      clock = high
      clock = low
    end loop
    memo = high
  end if
end procedure

```

-- decrementare zecimală (mai puțin de 1000 tați)

```

procedure _22926_full_down ( byte in n ) is
  if hundred >= 1 then
    count = count - 1
    if count == 0 then
      count = n
      hundred = hundred - 1
    end if
    memo = low
    _22926_reset
    for count loop
      clock = high

```

```

        clock = low
    end loop
    _22926_write ( hundred, n )
    memo = high
    elsif hundred == 0 then
        _22926_down
    end if
end procedure

```

-- incrementare de ceas (secunde trebuie incrementate în programul principal)

```

procedure _22926_clock_up ( byte in minutes_max ) is
if minutes < minutes_max then
    if seconds == 60 then
        seconds = 0
        minutes = minutes + 1
    end if
memo = low
    _22926_reset
    for seconds loop
        clock = high
        clock = low
    end loop
    _22926_write ( minutes, 100 )
memo = high
end if
end procedure

```

-- decrementare ceas, la 0.00 decrementarea se oprește, secunde trebuie incrementate în programul principal iar minutele trebuie definite înainte de utilizare

```

procedure _22926_clock_down is
if ( minutes > 0 ) | ( seconds < 60 ) then
    if seconds == 60 then
        minutes = minutes - 1
        seconds = 0
    end if
memo = low
    _22926_reset
    for ( 59 - seconds ) loop
        clock = high
        clock = low
    end loop
    _22926_write ( minutes, 100 )
memo = high
end if
end procedure

```

Aplicația care utilizează biblioteca prezentată, este un simplu program care setează în ambele moduri (zecimal și ceas) afișajul în cauză, memorând starea anterioară astfel încât trecerea de la un mod de afișare la altul se face fără pierderea informației. Este un exemplu în care afișarea zecimală poate reprezenta o tensiune sau o frecvență iar timpul o setare de cronometru. Se utilizează o procedură descrisă anterior pentru generarea întârzierilor cu TMR0.

```

include 16f84_4
include jpic
include jdelay
include 22926
var byte save_count = 0
var byte save_hundred = 0
var byte save_seconds = 0
var byte save_minutes = 0
var bit flag_count_up = off, flag_count_down = off
var bit flag_clock_up = off, flag_clock_down = off
procedure tmr ( byte in prescaler_set, byte in tmr_set ) is
    clear_watchdog
    status_rp0 = on
    option_reg = prescaler_set
                                ; aici este registrul fizic option_reg , bank1
    status_rp0 = off
    tmr0 = tmr_set
end procedure

procedure point_on is ; aprinde punctul zecimal DP2 pe afișaj
    pin_b5_direction = output pin_b5 = low
end procedure

procedure point_off is ; stinge punctul zecimal și folosește pin_b5 ca intrare
    pin_b5_direction = input
end procedure

_22926_init
_22926_reset
tmr ( 7, 51 )
forever loop -- programul principal

pin_b3_direction = output          -- citește B1, decrementare zecimală
pin_b3 = low
pin_b2_direction = input
                                -- numai dacă pin_b2 și t0if (la fiecare 50ms) trec în 0 logic
var bit but1 = pin_b2 | ( ! intcon_t0if )
if ! but1 then flag_count_up = ! flag_count_up
    if flag_count_down then
        count = save_count
        hundred = save_hundred
        point_off                    -- punct zecimal stins – afișare zecimală
        _22926_full_up ( 3, 250 )
        save_hundred = hundred    save_count = count
    end if
intcon_t0if = low
end if

pin_b3 = high                    -- citește B4, decrementare cronometru
var bit but4 = pin_b2 | ( ! intcon_t0if )
if ! but4 then flag_clock_up = ! flag_clock_up
    if flag_clock_down then
        seconds = save_seconds

```

```

        minutes = save_minutes
        point_on
        seconds = seconds + 1
        _22926_clock_up ( 9 )
        save_minutes = minutes
        save_seconds = seconds
    intcon_t0if = low
end if

pin_b2_direction = output -- citește B2, incrementare cronometru
pin_b2 = low
pin_b3_direction = input
var bit but2 = pin_b3 | ( ! intcon_t0if )
if ! but2 then flag_clock_down = ! flag_clock_down
    if flag_clock_up then
        seconds = save_seconds
        minutes = save_minutes
        point_on ; punct activ doar pentru cronometru
        seconds = seconds + 1 ; incrementarea solicitată în biblioteca 22926.jal
        _22926_clock_down
        save_minutes = minutes
        save_seconds = seconds
    intcon_t0if = low
end if

pin_b2 = high -- citește B3, decrementare zecimală
var bit but3 = pin_b3 | ( ! intcon_t0if )
if ! but3 then flag_full_down = ! flag_full_down
    if flag_count_up then
        count = save_count
        hundred = save_hundred
        point_off
        _22926_full_down ( 250 )
        save_hundred = hundred
        save_count = count
    end if
    intcon_t0if = low
end if

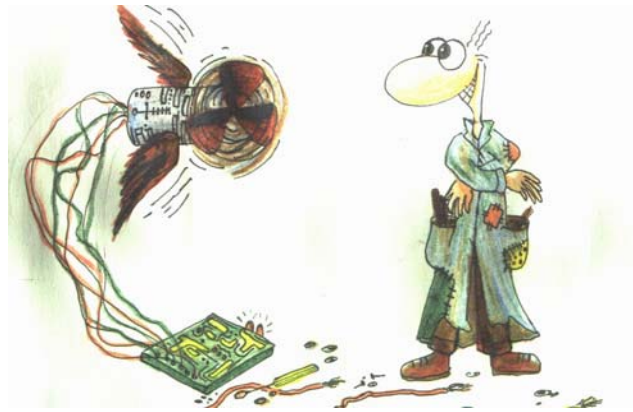
end loop

```

O observație importantă este modul de salvare în regiștrii SRAM după fiecare operație de incrementare/decrementare, fie că este vorba de afișarea zecimală (0 - 999), fie de afișarea cronometrului (0 - 9.59). Dacă această salvare este omisă, presupunând că a avut loc anterior o setare a cronometrului și s-a comutat pe afișare zecimală, valoarea afișată va fi ultima valoare incrementată în operația precedentă (adică o afișare de cronometru), ceea ce este evident incorect deoarece se așteaptă afișarea ultimei valori a modului de lucru curent. O altă particularitate este și utilizarea flagurilor în regim *toggle* adică negarea acestora după testare, cu rolul inițializării viitoare a butonului opus (B1-B3 respectiv B2-B4) unde rolul butonul antagon decrementării este incrementarea (a nu se confunda cu tastele funcționale, acest exemplu nu utilizează taste funcționale; două butoane setează valoarea ceasului afișat iar alte două, valoarea zecimală afișată).

3.5 Interfațarea dispozitivelor inductive

Dintre dispozitivele inductive comune fac parte releele, difuzoarele, electroventile sau alte dispozitive de acționare cu solenoizi, motoarele de curent continuu, motoare cu acționare pas cu pas. Microcontrolerului i se potrivește ca o mânășă acționarea celor din urmă, datorită aspectului digital al comenzii care permite o interfațare mult mai ușoară decât în cazul motoarelor clasice, îndeosebi pentru obținerea unor regimuri de funcționare proporționale (reglarea simplă a turației și a sensului de învârtire al motoarelor pas cu pas la momente precise de timp). Practic motorul pas cu pas poate fi considerat un convertor proporțional digital-mișcare (și cu puțină imaginație și revers, cu funcția de encoder digital).

Clasificarea motoarelor pas cu pas	
După principiu de funcționare:	După modul de alimentare al bobinelor:
cu magnet permanent	unipolare
cu reluctanță variabilă	bipolare
hibride	

După numărul de bobine ce trebuie comandate există motoare cu două, trei și patru secțiuni de bobine. Cele cu mai mult de patru au destinații speciale și sunt rar utilizate. Din punctul de vedere al rezoluției, cele mai comune motoare au: 15, 7.5, 3.75, 3.6, 1.8 și 0.9^o/pas, însă toate permit comanda în regim *half-step* (jumătate de pas) în timp ce utilizarea unor drivere specializate asigură comanda motoarelor pas cu pas în regim *micro-step*. Unghiul de rotație pentru un pas al unui motor pas cu pas cu magnet permanent este determinat de relația existentă între numărul de poli ai statorului (electromagnet) și numărul de poli ai rotorului (magnet permanent). Ultimul are un număr redus de poli ce depinde de geometria magnetului și caracteristicile materialului magnetic din care este confecționat. Creșterea rezoluției este posibilă prin utilizarea unui “sandwich magnetic” pe rotor și decalarea polilor magnetici între feliile “sandwich-ului”. Astfel practic se dublează rezoluția printr-un artificiu mecanic. Un motor pas cu pas se identifică după câteva aspecte:

- învârtind axul rotorului va simți cuplul generat de câmpul magnetic al rotorului aflat în interacție cu magnetizarea remanentă a statorului, ca o reacție digitală discontinuă în pași, alternând un cuplu puternic cu unul slab, ambele fiind mai apropiate cu cât rezoluția motorului este mai fină.
- după numărul de fire ce ies din rotor, motoarele unipolare au 5 sau 6 fire, uneori conexiunile comune având culorile combinate ale terminalelor corespunzătoare de pe capetele opuse (roșu spiralat cu negru este terminalul comun pentru ambele bobine terminate cu fire de culoare roșie respectiv neagră); motoarele bipolare au doar 4 fire.
- după eticheta ce precizează tensiunea de alimentare și numărul de grade/pas

Ceea ce este puțin mai dificil și necesită răbdare, este determinarea ordinii de conectare a înfășurărilor pentru a obține sensul de învârtire dorit. Se utilizează o sursă de alimentare și se conectează (la motoare unipolare), conexiunea comună la +V iar celelalte înfășurări pe rând la -V, până când sensul de învârtire este corect, fie înainte fie înapoi, conform tabelelor din 3.5.1. În cazul motoarelor bipolare este ceva mai dificil, deoarece trebuie schimbate polaritățile de alimentare ale celor două bobine până la obținerea unui sens corect de învârtire, fără pierdere de pași sau întoarcere înapoi, conform tabelului din 3.5.3.

3.5.1 Motoare pas cu pas unipolare

Motoarele pas cu pas unipolare sunt cele mai simple de comandat și utilizate deoarece nu necesită schimbarea sensului curentului prin bobinele de comandă ci doar comutarea acestora. Fig.3-17 prezintă principiul de funcționare al unui motor de acest tip, cu patru faze. Imaginea a) indică situația când bobinele P și R sunt alimentate prin intermediul comutatoarelor electronice S1,S2. Rotorul se va alinia pe direcția NS a polilor creați (polii

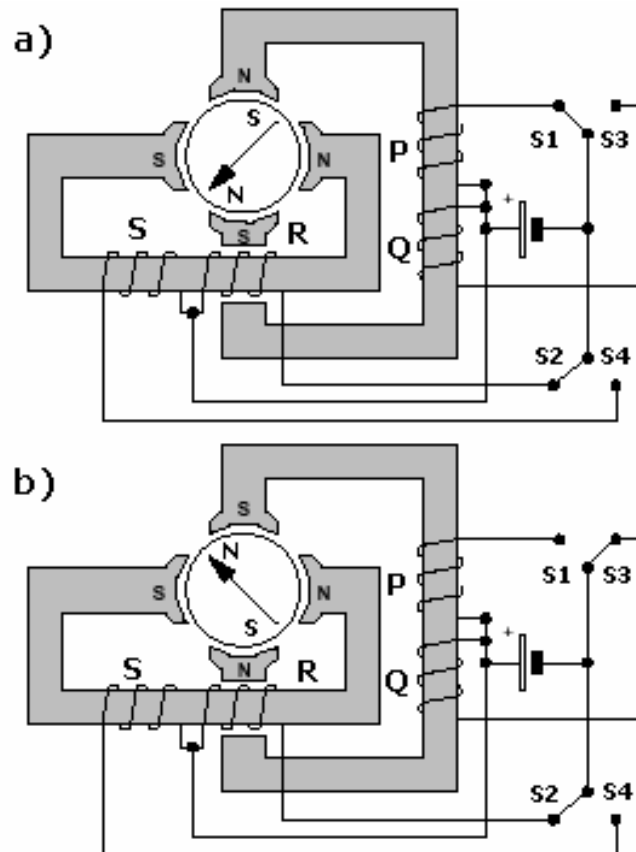

Fig.3-17 Principiul de funcționare al motorului pas cu pas unipolar

de același nume se resping iar cei cu nume contrar se atrag). Dacă se comută alimentarea bobinelor Q și R prin S3 și S2 ca în imaginea b), câmpul magnetic al statorului se reorientează învârtind rotorul încă un pas. Prin acționarea cu viteză convenabilă și în

succesiunea dorită a comutatoarelor S1, S2, S3 și S4, se poate obține mișcarea rotorului în sensul și cu viteza dorită. Cititorul a întâlnit deja acest tip de motor în cap. 2.11.3. Aici driverul utilizat era ULN2803 (CD:\datasheet\texas\ULN2803.pdf). Acesta poate comanda două astfel de motoare. Deși acest circuit integrat este relativ ieftin și ușor de obținut, se poate imagina o schemă utilizând tranzistoare discrete, mai ales pentru curenți ce depășesc 0.5...2A, curenți pe care driverul prezentat nu îi poate comanda. Deși fig.3-18 prezintă o instalație relativ complexă de călire a unor piese mici în flacără de gaz, pe care am realizat-o acum câțiva ani și care funcționează și azi, o inspecție sistematică a schemei va evidenția elementele aflate în discuție. Motorul pas cu pas unipolar M1, are tensiunea nominală de 5V și un curent nominal de vârf de cca. 2 A. Se observă că motorul are 6 fire de conexiune din care terminalele comune au fost conectate în paralel la borna 5 a conectorului J2, spre +5V. Pentru a evita resetările parazite ale microcontrolerului în momentul comenzii motorului, este imperativă conectarea unui condensator de deparazitare de 220uF...1000uF în imediata apropiere a conexiunii comune a motorului. Dacă motorul se amplasează la mare distanță de placa de comandă (peste 1 m), tranzistorii de comandă Q1...Q4 trebuie să se găsească în imediata apropiere a motorului pe o placă de circuit imprimat separată de cea a microcontrolerului, comanda acestora supunându-se regulilor de transfer a semnalelor logice la mare distanță. Esențiale sunt de asemenea diodele supresoare de stingere a oscilațiilor datorate inductanțelor bobinelor, D1...D4. Aceste diode trebuiesc montate deasemenea în apropierea bobinelor motorului pentru a micșora cât de mult lungimea circuitului de supresie care se comportă ca o antenă generatoare de zgomot. Comanda tranzistoarelor drivere este realizată din portul A al PIC-ului, prin rezistențe de limitare a curentului de bază de 3k3. Secvența logică de comandă cu pas întreg și pas pe jumătate a acestui tip de motor, se poate vedea în tabelul următor. Numele bobinei este echivalent cu numele terminalului din cupla J2 (J2-1 este echivalent cu Bobina1):

ROTIRE INAINTE FULL STEP-standard				ROTIRE INAPOI FULL STEP-standard			
Bobina1	Bobina 2	Bobina3	Bobina4	Bobina1	Bobina 2	Bobina3	Bobina4
+5V	0V	0V	0V	0V	0V	0V	+5V
0V	+5V	0V	0V	0V	0V	+5V	0V
0V	0V	+5V	0V	0V	+5V	0V	0V
0V	0V	0V	+5V	+5V	0V	0V	0V

Este esențială în acest moment, cunoașterea a două mărimi ce definesc mișcarea motorului:

- Cuplu de menținere (Nm): este cuplul maxim ce poate fi aplicat pe axul unui motor alimentat, fără a cauza o mișcare de rotație
- Cuplu maxim de lucru (Nm): este cuplul maxim ce poate fi obținut la axul motorului în funcționare.

ROTIRE INAINTE FULL STEP-power				ROTIRE INAPOI FULL STEP-power			
Bobina1	Bobina 2	Bobina3	Bobina4	Bobina1	Bobina 2	Bobina3	Bobina4
+5V	+5V	0V	0V	0V	0V	+5V	+5V
0V	+5V	+5V	0V	0V	+5V	+5V	0V
0V	0V	+5V	+5V	+5V	+5V	0V	0V
+5V	0V	0V	+5V	+5V	0V	0V	+5V

Pentru situația descrisă de tabelul **full step-standard**, atât cuplul de menținere cât și cuplul de lucru sunt reduse cu 30% față de modul **full step-power** sau **half step-power**. Singurul mod de compensare al acestui neajuns, este creșterea tensiunii de alimentare în anumite limite rezonabile.

ROTIRE INAINTE HALF STEP-power				ROTIRE INAPOI HALF STEP-power			
Bobina1	Bobina 2	Bobina3	Bobina4	Bobina1	Bobina 2	Bobina3	Bobina4
0V	0V	+5V	+5V	+5V	+5V	0V	0V
0V	0V	+5V	0V	0V	+5V	0V	0V
0V	+5V	+5V	0V	0V	+5V	+5V	0V
0V	+5V	0V	0V	0V	0V	+5V	0V
+5V	+5V	0V	0V	0V	0V	+5V	+5V
+5V	0V	0V	0V	0V	0V	0V	+5V
+5V	0V	0V	+5V	+5V	0V	0V	+5V
0V	0V	0V	+5V	+5V	0V	0V	0V

În modul **half-step-power**, viteza de rotație a motorului scade la jumătate, iar rezoluția la deplasare crește de două ori. Pentru un motor având 1.8° /pas care funcționează în regimul **half-step** rezoluția obținută va fi 0.9° /pas, suficientă în majoritatea aplicațiilor curente. Scrierea programului de comandă este mult simplificat de existența bibliotecii `jstepperm.jal` care conține toate rutinele de lucru (full-step standard, half-step și power-step):

```

procedura învârte_înainte is ( byte in viteza ) ;viteza=5..25
stepper_motor_half_forward( stepper )
    port_a = stepper
    delay_1ms( viteza )
end procedure
procedura învârte_înapoi is
stepper_motor_full_backward( stepper )
port_a = stepper
    delay_1ms( 10 )
end procedure

```

Din cauza apelării înlănțuite a procedurii din procedură (procedura apelată în programul principal este `învârte_înainte` sau `învârte_înapoi`, iar aceasta apelează procedura `stepper_motor_x_x`), acest mod de apelare consumă două locații din stivă ceea ce ar putea crea probleme programelor foarte lungi prin consumarea prematură a stivei microcontrolerului. Soluția posibilă este apelarea în linie direct în programul principal a rutinelor de motor, renunțând la rutinele intermediare (folositoare de altfel numai pentru înțelegerea ulterioară a programului).

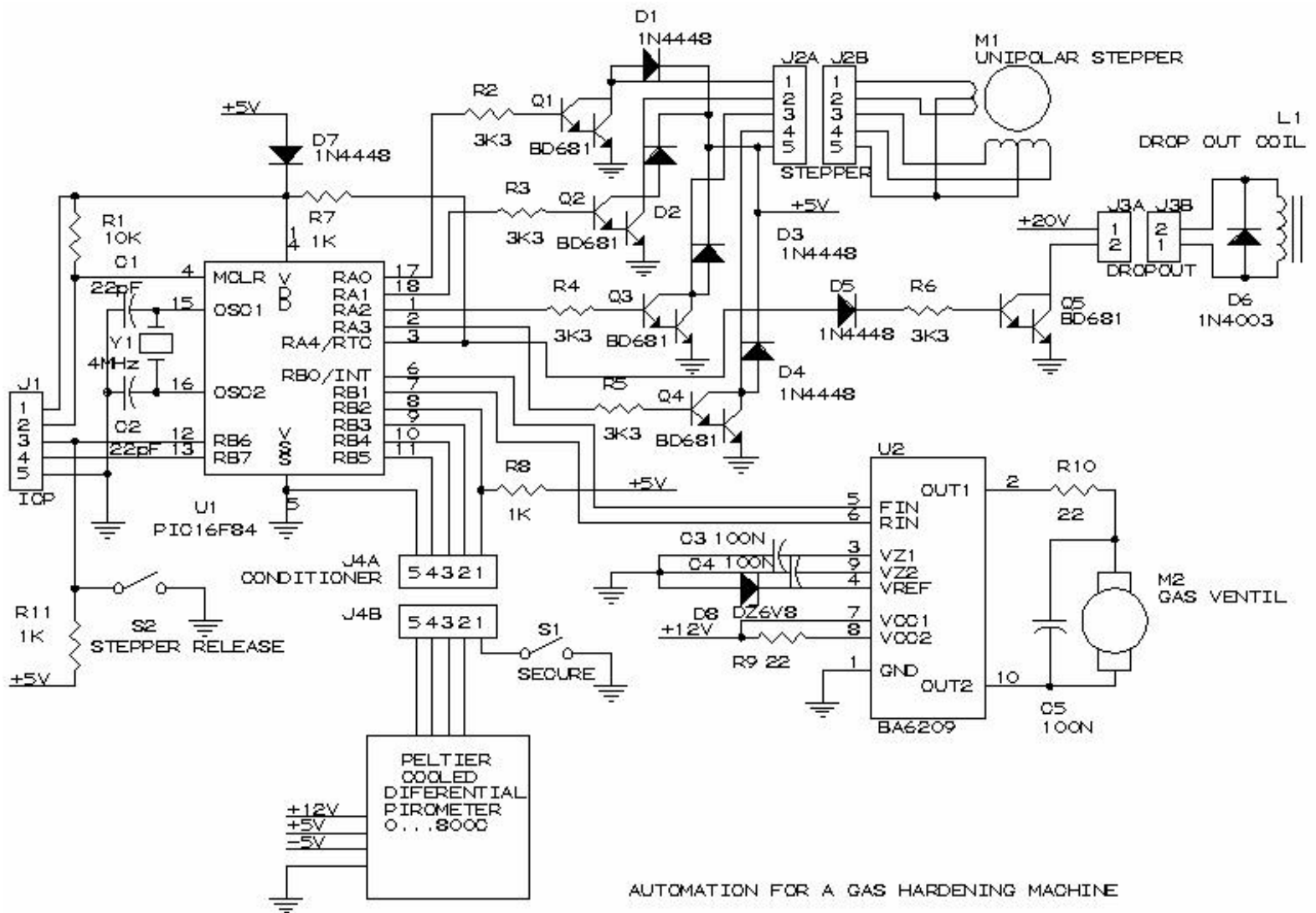

Fig.3-18 Exemplu de comandă a dispozitivelor inductive comune

Schema electronica reprezinta un dispozitiv de calire in flacara de gaz care comanda multiple dispozitive electromagnetice: motorul pas cu pas M1, motorul de curent continuu cu perii si stator cu motor permanent M2, electromagnetul de aruncare L1.

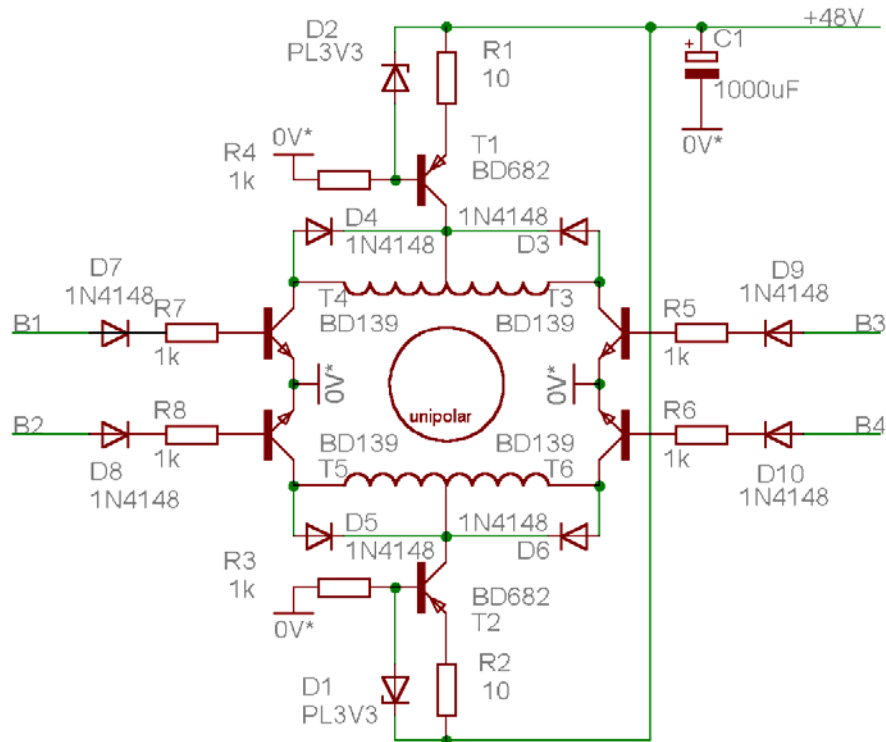

Fig.3-19 Alimentarea motorului unipolar sub curent constant

Tensiunile nominale standardizate pentru motoarele pas cu pas de mică putere sunt 5V, 12V, 24V și 48V. Nu sunt probleme deosebite pentru viteze mici de rotație a acestor motoare. Problemele încep când este necesară funcționarea acestora la frecvențe mai mari de 1KHz. Se utilizează artificii hardware de creștere a vitezei de variație a tensiunii pe bobine, prin utilizare alimentării sub curent constant, de la tensiuni de alimentare de 3...5 ori mai mari decât tensiunile nominale. O schemă tipică pentru frecvențe de comandă ridicate și motoare pas cu pas unipolare este exemplificată în fig.3-19, tensiunea nominală a motorului fiind 12V. Se observă că bobinele sunt alimentate din două generatoare identice de curent constant format din T1, T2 și componentele aferente. Diodele zener D1 și D2 asigură referința de 2.1V ($3.3V - 1.2V$ căderea de potențial pe joncțiunea bază-emitor a tranzistorului darlington T1,T2) pe rezistențele de sesizare R2 și R1. Astfel, curentul maxim generat de acestea este de cca. 210mA. Puterea disipată de tranzistoarele T1 și T2 este în momentul comenzii, de $(48V - 12V) \times 0.21A = 7.3VA$ iar puterea disipată de diodele D1 și D2 este de aproximativ 150mW. Este obligatorie utilizarea unui radiator dimensionat corespunzător pentru aceste tranzistoare. Cheia funcționării cu viteze ridicate (deci cu impulsuri de comandă foarte scurte) este flotarea sarcinii atât față de masă, prin tranzistoarele de comandă cât și față de tensiunea de alimentare prin generatoarele de curent, viteza de variație a tensiunii pe bobine fiind dependentă și de impedanța echivalentă de comandă văzută de bobină. Obținerea unor frecvențe de comutație mai mari de 2KHz nu se poate face decât utilizând tranzistori de comutație adecvați (T3,T4,T5,T6) separarea alimentării sub curent constant a fiecărei din cele 4 bobine împreună cu renunțarea la

suprimarea directă a componentei inductive prin diodele D3, D4, D5 și D6, în favoarea protejării joncțiunilor CE a tranzistorilor de comutație și a generatoarelor de curent constan.

3.5.2 Relee și solenoizi

Cum se comandă un solenoid flotat față de masă, (având unul dintre terminale conectat la o tensiune mult mai mare decât +5V) se poate vedea tot în fig.3-18. Este nevoie de aceleași precauții de supresare a componentei inductive a tensiunii de comutație (prin dioda D6) și precauții suplimentare în circuitul de comandă (D5 și R6) pentru situația de defect prin străpungere parțială sau totală a joncțiunii bază-colector a tranzistorului Q5. Un aspect interesant care apare în practică, este comutația parazită a releelor sau solenozilor a căror comandă de acționare este pe nivel logic *high*, deoarece până la setarea direcției și a comenzii pinului de ieșire al PIC-ului destinat comenzii solenoidului, regimul tranzitoriu de pornire al microcontrolerului va genera un puls de scurtă durată *high-low*. Pentru a micșora acest puls cât de mult posibil, este necesar ca definirea pinilor care comandă relee să fie făcută imediat la începutul secvenței de program și nu după ce mai multe rutine consumatoare de timp au fost executate. Pentru exemplul nostru:

```
include 16f84
include jpic

var volatile bit relay is pin a4
pin_a4_direction = output
relay = low
```

Dacă nu se poate înlătura comutarea parazită în acest mod, este necesară utilizarea unei comenzi integrative (dacă aplicația o permite), integrarea făcându-se cu o constantă de timp ceva mai mare decât maximum pulsului parazit apărut la alimentarea PIC-ului. Astfel și comenzile efectuate în mod curent vor avea o întârziere din momentul comenzii și până în momentul execuției, însă ținând cont că cel mai bun relee are o constantă de răspuns de 2...8 mS, adăugarea unei milisekunde în plus nu afectează rezultatul comenzii.

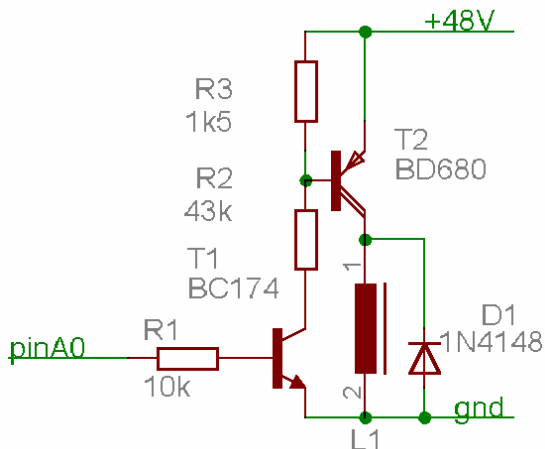

Fig.3-20 Comanda unui solenoid cu tensiune ridicată, față de masă

Există și situația când este absolut necesară comanda unui solenoid către masa circuitului

iar solenoidul are tensiunea nominală mult mai mare decât tensiunea de alimentare a microcontrolerului. Singura precauție este utilizarea unor tranzistoare care să suporte tensiunile și curenții necesari comenzii respective. Filtrajul suplimentar cât mai aproape de bobina solenoidului este de asemenea recomandat. Când sunt necesari curenți tari, este obligatorie separarea masei digitale a microcontrolerului de masa de forță a solenoidului și conectarea acestora într-un punct cu impedanță minimă din imediata apropiere a sursei de alimentare. Dimensionarea rețelei R2, R3 se face ținând cont de curentul minim de comandă al T2 și tensiunii BE a acestuia de 1.2V (darlington).

Nu întotdeauna este suficientă comanda monopolară (on-off) a unui solenoid (fig.3-21). Există situații când solenoidul necesită alimentare bipolară. Aplicarea unei polarități pe bobina solenoidului va deschide, de exemplu, o cale al distribuitorului de gaz iar schimbarea polarității o va închide și va deschide o altă cale. Lipsa tensiunii de alimentare va bloca ambele căi de acces. Metoda poartă denumirea de comandă în semipunte, și folosește ideea din fig.3-20 atât pentru polarități pozitive cât și pentru polarități negative ale sarcinii, păstrându-se referința de comandă față de masă. Este evident că în locul solenoidului se poate găsi orice fel de sarcină, de la una rezistivă și până la motoare de curent continuu cu perii. Grupul T1, T2 funcționează identic cu montajul prezentat în fig.3-20, în timp ce T3, T4, T5 realizează comanda cu tensiune negativă. A fost necesară această decalare de nivel a comenzii spre +48V (cu T5) respectiv spre -48V (cu T4), deoarece microcontrolerul are comenzile de ieșire A respectiv B raportate la masa solenoidului. Presupunând că A este în stare logică *high*, T1 este în conducție asigurând polarizarea lui T2 prin R8 și generarea unui curent pozitiv prin solenoid față de masă.

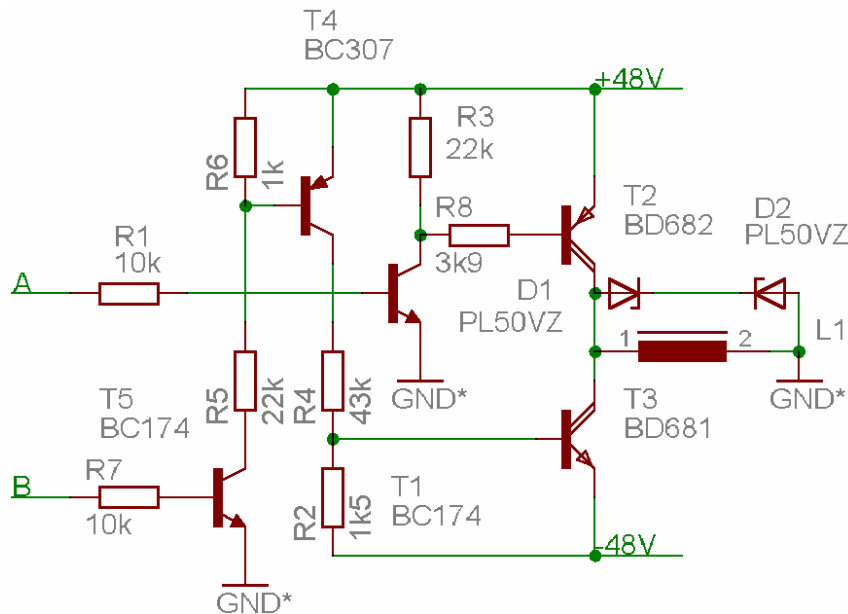

Fig.3-21 Comandă în semipunte

În situația când B trece în *high*, asigură polarizarea tranzistorului T4, căderea de tensiune pe R2 va fi suficient de mare pentru a deschide tranzistorul T3 care va extrage un curent prin solenoidul L1 dinspre masă înspre -48V. Deoarece sensul curentului prin bobină se schimbă, diodele supresoare D1, D2 trebuie să asigure conducția pentru ambele sensuri, fiind conectate astfel încât întotdeauna una din diode se comportă ca o diodă obișnuită în timp ce, dioda opusă are rol de diodă zener. Valoarea tensiunii diodelor se alege ceva mai

mare decât tensiunea de alimentare, pentru a preîntâmpina conducția lor forțată urmată de scurtcircuitarea lor. Este evident că o comandă greșită (atât pe A cât și pe B în același timp) duce la distrugerea tranzistoarelor T2 și T3 dacă sursele de alimentare nu au protecție la scurtcircuit. Pentru situația când ambele comenzi au nivel logic *low*, menținerea în stare blocată a tranzistoarelor T2 și T3 se face de către grupul R3, R8 respectiv R2. Bineînțeles că pentru aceasta, ambele tranzistoare T1 și T5 trebuie să fie blocate. Tensiunile de alimentare ($\pm 48V$) provin din circuite de redresare și filtrare standard.

3.5.3 Motoare pas cu pas bipolare

Motoarele pas cu pas bipolare au doar două bobine. Pot avea aceeași rezoluții ca motoarele unipolare însă necesită circuite de comandă mult mai elaborate. Avantajul acestora de a avea un cuplu cu peste 30% mai mare decât motoarele unipolare, pentru turații

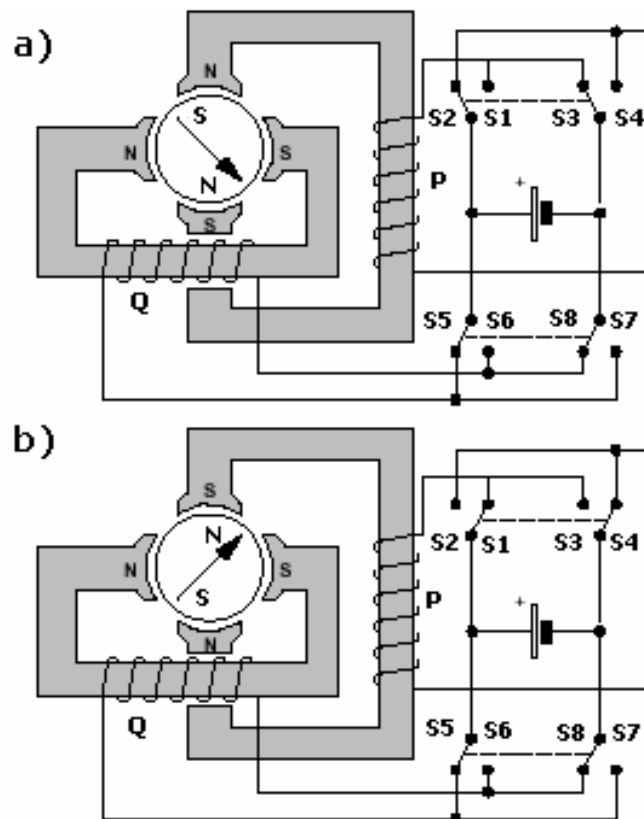

Fig.3-22 Secțiune printr-un motor pas cu pas bipolar

mai mici de 100 de pași/secundă, compensează complexitatea driverului necesar.

Fig.3-22 a) și b) explică funcționarea motorului prin schimbarea polarității curentului prin bobine. Comutarea se realizează întotdeauna cu comanda perechilor de comutatoare (drivere) S1-S4; S6-S7 respectiv S2-S3; S5-S8. Spre deosebire de motoarele unipolare care dispun de patru bobine într-un spațiu fizic identic ca dimensiune cu cel al motoarelor bipolare, grosimea sârmei și numărul de spire al celor două bobine ale motoarelor bipolare este mai mare, cu efect benefic pentru puterea extrasă la axul motorului. Motorul bipolar

necesită schimbarea sensului curentului prin bobine pentru a obține câmpul magnetic învârtitor. Din această cauză necesită fie comandă duală în semipunte, fie comandă duală în punte.

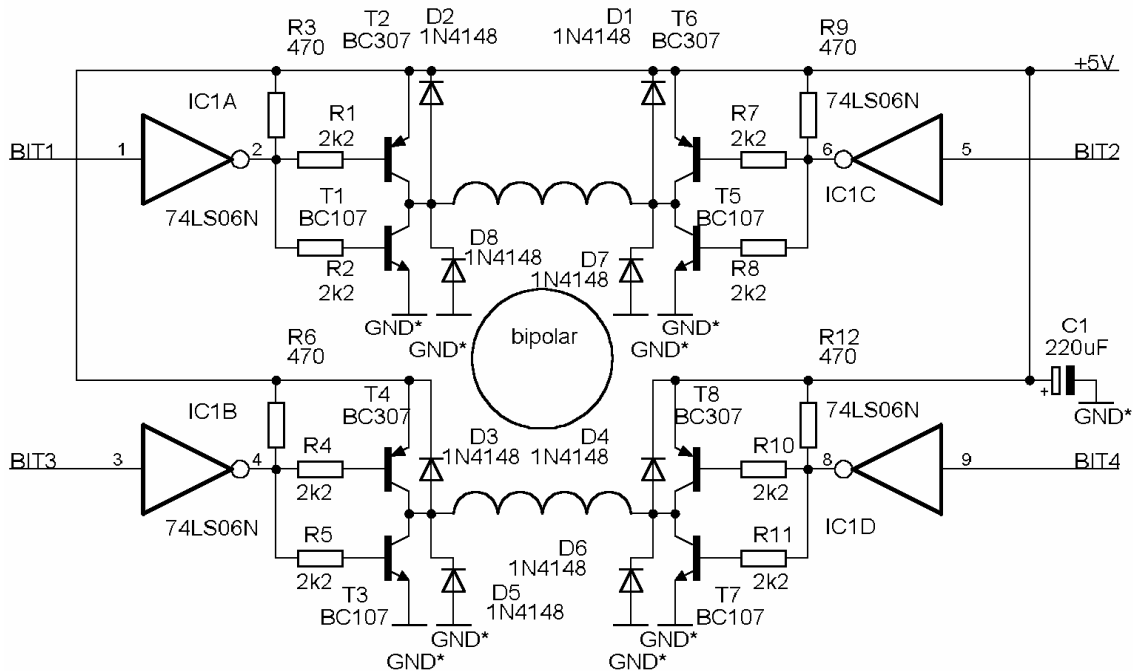

Fig.3-23 Comanda unui motor bipolar (de avans) recuperat din unitatea de floppy-disk

Deși aceste etaje de comandă pot fi proiectate cu componente discrete, se preferă utilizarea circuitelor de comandă specializate. Fig. 3.23 și tabelul următor evidențiază cum se poate realiza foarte simplu comanda unui motor pas cu pas bipolar de avans a capului magnetic, ce echipează orice unitate de floppy-disk de 3.5 inch,:

ROTIRE INAINTE FULL STEP-bipolar				ROTIRE INAPOI FULL STEP-bipolar			
Bit1	Bit2	Bit3	Bit4	Bit1	Bit2	Bit3	Bit4
1	0	X	X	X	X	0	1
X	X	1	0	0	1	X	X
0	1	X	X	X	X	1	0
X	X	0	1	1	0	X	X

Microcontrolerul se interfațează prin patru bufer inversoare open collector 74SN06. Se pot utiliza atât bufer inversoare cât și neinversoare (405, 406, 407, 417) cu modificarea corespunzătoare a secvenței de comandă. Urmărind tabelul de comandă pentru rotația cu pas întreg, se poate analiza funcționarea punții de alimentare a uneia dintre bobinele motorului. Presupunând că **bit1** este în stare logică *high* și **bit2** în stare logică *low*, vor intra în conducție T2 respectiv T5, curentul prin bobina corespunzătoare a motorului având sensul convențional indicat de săgeata emitorilor tranzistorilor T2 și T5. O schimbare a comenzilor va modifica sensul curentului prin bobina motorului pas cu pas. Tranzistoarele de comandă sunt de tip comun de 100mW, însă la viteze mai mari se recomandă utilizarea

tranzistoarelor de comutație cu tensiune mică de saturație colector emitor, cum ar fi 2N706 și 2N2369. Se observă diodele supresoare a inducției produse în bobine, conectate să conducă spre potențialele cu impedanță minimă (în cazul de față sursele de alimentare). Dezavantajul major al schemei este numărul mare de componente necesar în cazul alimentării unipolare de +5V. Dacă sunt accesibile tensiuni bipolare de $\pm 5V$, se pot utiliza două semipunți, comanda bobinelor făcându-se spre masă și astfel se reduce numărul de tranzistoare de la 8 la 4. Circuite integrate dedicate comenzii motoarelor pas cu pas bipolare sunt: TEA3717, poate comanda tensiuni de 10...45V și curenți de $\pm 1A$; UC3173 funcționează la 5V sau 12V și poate comanda $\pm 500mA$; UC3770 funcționează cu tensiuni cuprinse între 10...50V și comandă curenți de $\pm 2A$. L3262E conține trei semipunți capabile să comande curenți de 1.5A atât în mod PWM cât și liniar. Toate aceste circuite beneficiază de comandă pentru microstep și protecție la scurtcircuit.

3.5.4 Interfațarea motoarelor de curent continuu

Comanda motoarelor de curent continuu cu perii se poate face în mod proporțional sau în mod tot-nimic (*on-off*) ambele cu sau fără schimbarea sensului de învârtire. Precauțiile luate la comutația solenoidelor se mențin, însă problema generării de paraziți este cu mult mai mare datorită ansamblului perii-colector, care se știe că sunt un generator perfect de zgomot datorită scânteilor ce apar la sarcini mari, bătăi ale sarcinii mecanice la axul motorului sau la contacte imperfecte la nivelul colectorului. Comanda on-off cu schimbarea sensului, se face prin aceeași clasică punte de comandă. În fig.3-18 motorul de curent continuu M2, este alimentat prin intermediul circuitului integrat specializat BA6902, o punte de comandă generând curenți de până la 300mA, având comenzi digitale, interfațabile cu microcontrolerul, numite *forward* (înainte) și *reverse* (înapoi). Circuitul integrat este ieftin (sub 1 euro) și se găsește în două tipuri de capsule: Single In Line cu 10 pini, din care cea de curent mare are un "steguleț" de cca 2cm² ușor montabil pe radiator. Schema de principiu a acestui circuit integrat (fig.3-24) evidențiază o logică de control,

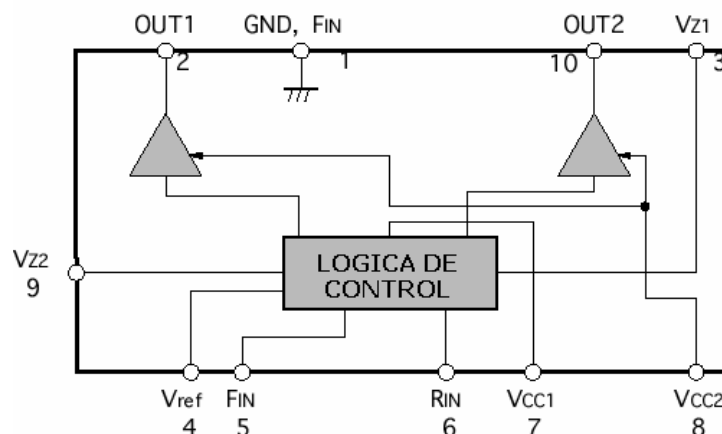
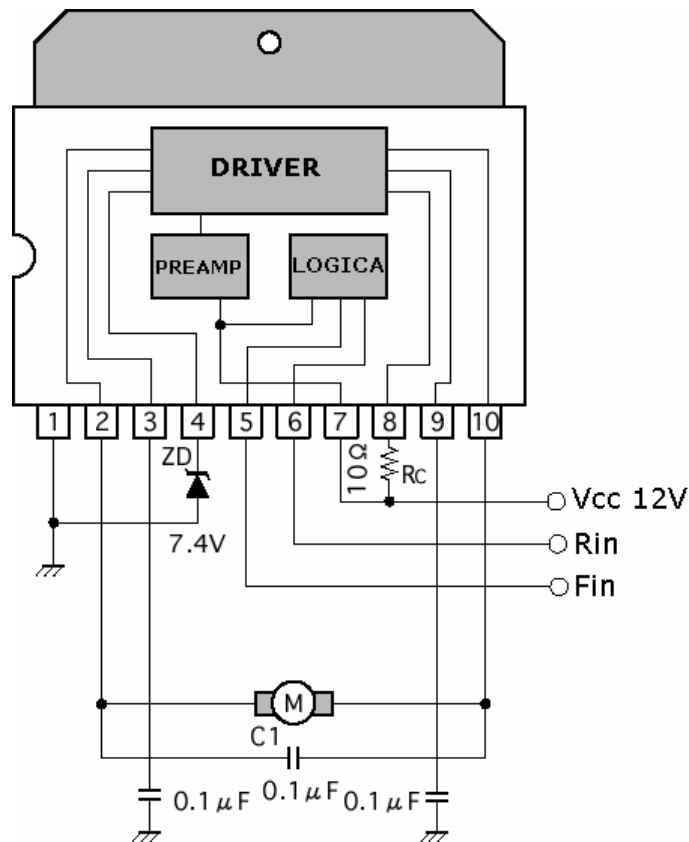

Fig.3-24 Schema bloc a circuitului integrat BA6209 produs de Rohm

două amplificatoare de ieșire cu tensiune de alimentare separată de blocul de control, o intrare de referință și două ieșiri cu tensiuni obținute prin stabilizare parametrică cu diode zenner. Schema tipică de aplicație pentru acest circuit integrat este prezentată în fig. 3-25.

Motorul din figură are tensiunea de alimentare de 6V și un curent nominal de 100mA pentru capsula SIL10 fără radiator, respectiv maximum 300mA pentru capsula SIL10 cu radiator. Atât filtrajele referințelor cât mai ales filtrajul zgomotului indus de perii (C1) este foarte

important. Se recomandă de asemenea înscrierea unei rezistențe R_c de limitare a curentului prin motor în cazul blocării acestuia sau funcționării în depășire de sarcină. Comenzile sunt R_{in} (*reverse*) respectiv F_{in} (*forward*). Este un circuit integrat perfect pentru aplicații de comandă a motoarelor de curent continuu în modele radiocomandate. Dacă se dorește obținerea unei comenzi proporționale, tensiunea de alimentare trebuie să fie variabilă. Metoda cea mai simplă pentru obținerea acesteia este generarea unui semnal *Puls With Modulation* din microcontroler, (fig. 3-26) urmată de filtrarea acestuia.

Fig.3-25 Schema tipică de aplicație BA6209

Programul ce comandă acest driver este extrem de simplu:

```
var bit forward is pin_b0
pin_b0_direction = output
var bit reverse is pin_b1
pin_b1_direction = output
procedure reverse is
    forward = low reverse = high end procedure
procedure forward is
    forward = high reverse = low end procedure
procedure stop is forward = low reverse = low end procedure
```

Se observă că procedurile sunt simetrice în funcție de polaritatea de conectare a motorului, comenzile *reverse* și *forward* pot fi reciproce. În funcție de perioada de timp cât sunt activate procedurile, se pot obține efecte de comenzi proporționale prin integrarea mișcării mecanice. Dacă dispozitivul comandat are un volant, sau frecvența PWM este suficient de ridicată, efectul de “smucitură” la comutarea tensiunii de alimentare se diminuează considerabil. Programul următor realizează o învârtire a motorului cu turație redusă la jumătate față de situația continuă de alimentare obținută prin rularea la nesfârșit a

procedurilor *forward* sau *reverse*, schimbând și sensul de învârtire după aproximativ 4 secunde. Schimbarea factorului de umplere (valoarea variabilei *pulse*) cu păstrarea constantă a frecvenței sau perioadei de repetiție (suma celor două variabile pentru *forward* + *stop* sau *reverse* + *stop* trebuie să rămână o constantă, aici 255) ne-a condus la definiția semnalului PWM de care aminteam mai sus. Este un exemplu de generare PWM prin software.

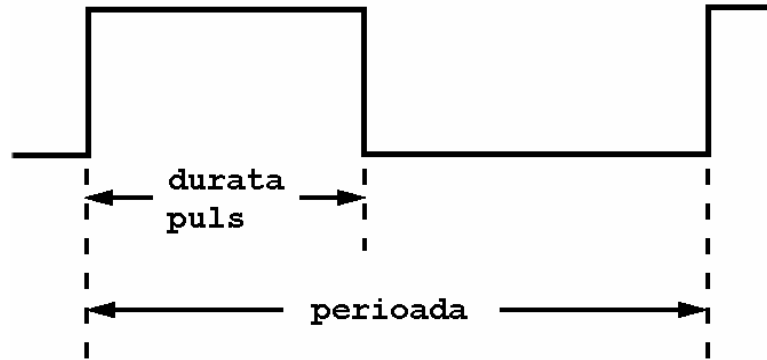

fig.3-26 Definirea semnalului PWM

```
var byte pulse = 128
for 100 loop
  forward delay_100uS ( pulse )
  stop delay_100uS ( 255-pulse )
end loop
for 100 loop
  reverse delay_100uS ( pulse )
  stop delay_100uS ( 255-pulse )
end loop
```

Semnalul PWM standard are ca parametri: durata (*period*) sau frecvența ($f = 1/\text{durata}$), lărgimea pulsului (*pulse with*) și factorul de umplere (*duty cycle*).

$$\text{factor_de_umplere} = \frac{\text{durata_pulsului}}{\text{perioada_semnalului}} \times 100\%$$

unde

$$\text{perioada_semnalului} = 1 / \text{frecvența}$$

Există o soluție analogică integrativă de obținere a unei tensiuni continue dintr-un semnal PWM. Ideea este de a utiliza un integrator RC având constanta de timp de cel puțin 3x până la 10x mai mare decât perioada semnalului PWM. Metoda merge pentru situația când nu suntem nevoiți să schimbăm frecvența PWM la intervale definite de timp. Dacă ieșirea microcontrolerului are etajul de ieșire perfect simetric dpdv al tensiunii de saturație, pentru ambele tranzistoare MOS ce încarcă (T2) și respectiv descarcă (T1) condensatorul, va rezulta un semnal continuu proporțional cu factorul de umplere al PWM. Erori sunt posibile pentru un factor de umplere foarte mic când semnalul de ieșire este aproape de zero și

descărcarea nu se face complet datorită “saturației” tranzistorului MOS, $R_{DS}T1 > 0$ (fig.3-27)

$$T = R_1 \times C_1 = 3 \dots 10 > 1/F_{pwm}$$

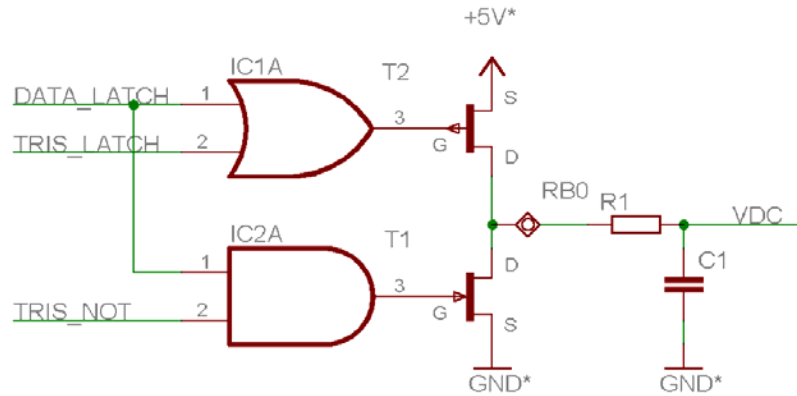

Fig.3-27 Structura internă a unui pin al PIC configurat ca ieșire PWM

Dimensionarea rețelei R_1, C_1 se face alegând convenabil o valoare pentru capacitatea C_1 și apoi calculând valoarea rezistenței R_1 . Un neajuns important al acestui mod de filtrare este impedanța mare de intrare necesară circuitului deservit de această tensiune continuă, proporțională cu factorul de umplere al semnalului PWM. Utilizarea unui repetor cu amplificator operațional pentru tensiunea VDC este absolut necesară când impedanța sarcinii este mai mică sau egală cu R_1 . Constanta de filtrare ($3T \dots 10T$) are valori mici când riplul VDC nu este important dar viteza de variație a semnalului de ieșire este esențială, respectiv valori mari când semnalul poate fi lent variabil dar trebuie să fie filtrat perfect. Este posibilă și utilizarea unui circuit integrator cu amplificator operațional. Ideea descrisă anterior este cea mai simplă metodă de conversie DA cu microcontroler.

3.5.5 Interfațarea motoarelor cu reluctanță variabilă

Motoarele cu reluctanță variabilă sunt foarte asemănătoare cu motoarele pas cu pas unipolare, având însă viteze de rotație mult mai mari și trei (uneori șase) bobine de comandă. Se poate recunoaște ușor după dimensiune, numărul de fire și cuplul mecanic remanent datorat interacțiunii dintre rotor (un inel circular din oțel magnetizat) și stator (un număr de bobine montate pe o placă de circuit imprimat). Este vorba și despre unele motoare care învârt discheta în unitatea de 3 inch. Deși motoarele au doar patru terminale active (3 active și un terminal comun), sunt motoare cu reluctanță variabilă care au până la 9 terminale din care o parte se utilizează ca feedback pentru reglarea turației utilizând senzori hall. Sensorul hall generează un semnal dreptunghiular la fiecare trecere a polilor magnetici ai rotorului prin dreptul său. Driverile moderne pentru aceste motoare nu mai au nevoie de artificii de comandă utilizând însăși bobinele motorului ca senzor de turație în perioada în care acestea nu sunt alimentate. Secvența de comandă este identică cu cea a motorului pas cu pas unipolar în configurația standard de comandă, aplicată însă pentru doar trei înfășurări. Un circuit integrat specializat pentru comanda acestui tip de motor este TDA 5142 de la Philips, el comandă un curent de max. 200mA.

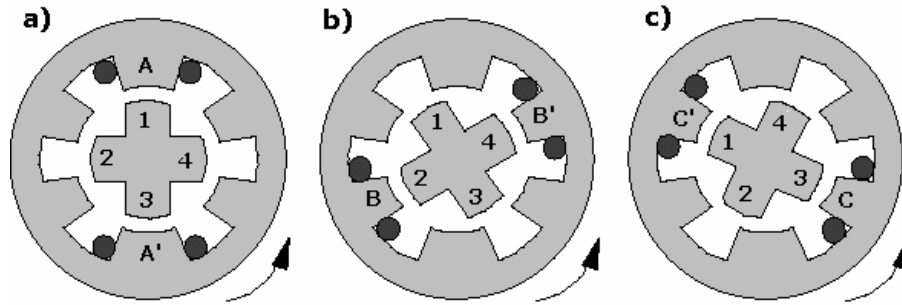

Fig.3-28 Motor cu reluctanță variabilă

Așa cum arată fig.3-28, rotația este generată utilizând forța de atracție dintre electromagneții statorului alimentați sub curent constant și rotorul pasiv. În exemplu, rotorul are patru poli iar statorul șase. Cele trei secvențe: a) b) c) indică cum se orientează rotorul la succesiunea curentului prin bobinele AA', BB' și CC'. Spre deosebire de motorul pas cu pas, numai o singură bobină din cele trei poate fi alimentată la un moment dat, motiv pentru care cuplul este mai redus iar funcționarea este imposibilă sub o viteză minimă limită.

3.5.6 Difuzoare electromagnetice și piezoelectrice

Fig.3-29 prezintă sintetic trei moduri de interfațare cu microcontrolerul, a celor mai uzuale tipuri de difuzoare (electromagnetic SP1, piezoelectric SG1 și electronic cu oscilator încorporat SG2). Comanda este identică pentru toate tipurile, difuzorul electromagnetic are impedanța cuprinsă între 3 și 750 de ohmi. Valorile mici ale impedanței necesită rezistențe de limitare a curentului prin bobină, care de altfel limitează și volumul semnalului acustic generat. Banda de frecvență este largă: 20Hz...20KHz. Buzerele piezoelectrice necesită cameră de rezonanță și un circuit care să crească valoarea tensiunii alternative la borne la circa 15...45V. Banda de frecvență reprodusă este limitată la 1...5KHz și depinde mult de caracteristica transformatorului pe miez de ferită care se poate calcula cu ajutorul legii lui Faraday:

$$u = kN (B A_c) f \times 10^{-8}$$

unde:

u - tensiunea corespunzătoare înfășurării calculate [V]

k - factor de formă, 4 pentru undă dreptunghiulară, 4.44 pentru undă sinusoidală

B - inducția magnetică a miezului (maxim 5000 pentru miez de ferită) [gaus]

A_c - aria secțiunii transversale a miezului magnetic [cm²]

f- frecvența de lucru a bobinei sau transformatorului [Hz]

Cunoscând tensiunea la care lucrează înfășurarea primară a autotransformatorului $U_{26} = 5V - V_{CE T2sat}$, tensiunea de saturație a tranzistorului de comandă fiind în cazul cel mai bun 0.25V până la 0.4V, (fig.3-29) se poate determina numărul de spire al înfășurării L_{n26} pentru o inducție magnetică de lucru de 2500-3000 gauss. Este inducția tipică pentru oalele de ferită miniatură. Cunoscând tensiunea necesară elementului piezoelectric (cca. 25V pentru un efect acustic suficient de ridicat) se poate determina raportul de transformare:

$$K = V_{36}/V_{26} = 25/5 = 5$$

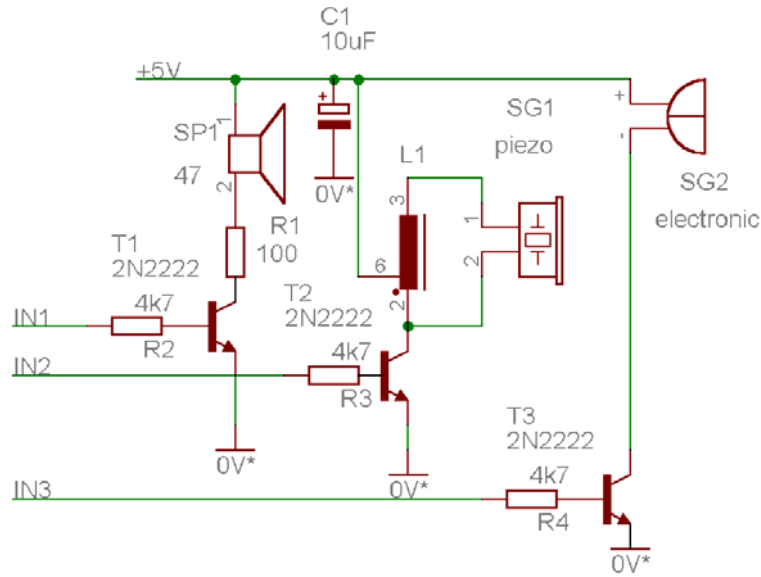

Fig.3-29 Interfațarea diverselor tipuri de difuzoare

Din acesta rezultă numărul de spire necesar pentru înfășurarea de tensiune mărită:

$$L_{n36} = k \times L_{n26}$$

Dimensionarea secțiunii conductorului de cupru utilizat pentru bobinare se face cu o relație de nomogramă:

$$d = 1.13\sqrt{i/j}$$

unde i – curentul prin înfășurare [A]
 j – densitatea de curent [A/mm^2]

iar din ecuația transformatorului: $i_{36} = i_{26}/k$

unde i_{36} – curentul prin înfășurarea L_{36}
 i_{26} – curentul prin înfășurarea L_{26}

Densitatea de curent la frecvențe ridicate [kHz] se poate alege la limita superioară a domeniului ($1...6A/mm^2$) deoarece efectul skin (efectul pelicular, de circulație periferică a curentului) este mai pronunțat. Acesta este și motivul pentru care în cazul curentilor mari, în locul unui singur fir de cupru se utilizează un mănunchi de fire cu diametre reduse având suma secțiunilor egală sau ceva mai mare decât secțiunea de calcul. Pentru exemplul din figură, secțiunea miezului de ferită necesară alimentării unui element piezoelectric cu diametrul pastilei active de 2cm este sub 0.1 cm^2 (un diametru al feritei de cca. 3mm) iar pentru o dimensionare corectă a numărului de spire se alege frecvența minimă de lucru din domeniul preconizat (1KHz...5KHz). Un transformator dimensionat pentru a funcționa la frecvența de 1KHz va funcționa probabil și la 5KHz dar cu parametrii de transfer mult coborâți - tensiune secundară mult redusă.

Buzerele electronice se aseamănă cu cele piezoelectrice cu deosebirea că au oscilatorul pe frecvență fixă în interiorul capsulei rezonante alături de elementul piezoelectric. Polarizarea inversă sau supravoltarea acestor buzere duce la distrugerea lor ireversibilă. O caracteristică importantă a comenzii difuzoarelor este lipsa diodelor supresoare. Utilizarea acestora ar scădea randamentul acustic al difuzorului/buzerului prin limitarea amplitudinii tensiunii. Acest efect se observă cel mai bine la buzerul piezoelectric comandat prin bobină ridicătoare de tensiune. Supresarea oscilațiilor primarului autotransformatorului duce la scăderea randamentului acustic la 50%.

Probabil cititorul se va întreba la ce folosește interfațarea unui difuzor direct cu PIC-ul ? Un exemplu este soneria ceasului prezentat în 3.4.2 Dacă se dorește obținerea unei melodii, se poate folosi modulul CCP1 existent în seria 16F87x sau 16F62x, sunetul reprodus de programul următor nefiind însă polifonic:

```
-- file: music.jal
-- cântă "one little violin" pe pin_c2 prin PWM hardware
-- compiler: începând de la jal04.24

include f877_04
include jpic
include jdelay

-- fr: frecvența reală
-- fc: frecvența calculată
-- df: eroarea
-- pr2: registrul f877_pr2
-- prs: prescalerul tmr2

-----
--          OCTAVA1          OCTAVA2
-----
--      fr[Hz]  fc[Hz]  Δf[Hz]  pr2/prs  fr[Hz]  fc[Hz]  Δf[Hz]  pr2/prs
-----
-- Do      261.63  261.5   -0.13   238/16   523.25  525.21  +1.94   118/16
-- Reb     277.18  277.5   +0.32   224/16   554.37  553.09  -1.27   112/16
-- Re      293.66  293.4   -0.26   212/16   587.33  589.62  +2.29   105/16
-- Mib     311.13  310.9   -0.23   200/16   622.25  625     +2.75   99 /16
-- Mi      329.63  328.9   -0.73   189/16   659.26  657.89  -1.36   94 /16
-- Fa      349.23  349.1   -0.13   178/16   698.46  702.24  +3.78   88 /16
-- Fad     369.99  369.8   -0.19   168/16   739.99  744.04  +4.05   83 /16
-- Sol     392     393     +1      158/16   783.99  781.25  -2.74   79 /16
-- Lab     415.3   416.6   +1.3    149/16   830.61  833.33  +2.72   74 /16
-- La      440     440.14  +0.24   141/16   880.0   880.2   +0.2    70 /16
-- Sib     466.16  466.4   +0.24   133/16   932.33  932.8   +0.47   66 /16
-- Si      493.88  492.1   -1.78   126/16   987.77  988     +0.23   254/ 4
-- Do     1046.5   1046.02 -0.47   238/4

procedure frequency ( byte in period, byte in prescale ) is
asm movf period, w
  bank_1
asm movwf f877_pr2
  bank_0
  f877_ccpr11 = period / 2          -- setează factorul de umplere la aproximativ 0.5
  pin_c2_direction = output
  if prescale == 16 then
```

```

    f877_t2con = 0b_0000_0110    -- tmr2 on, prescale=16
  elsif prescale == 4 then
    f877_t2con = 0b_0000_0101    -- tmr2 on, prescale=4
  elsif prescale == 1 then
    f877_t2con = 0b_0000_0100    -- tmr2 on, prescale=1
  end if
  f877_ccp1con = 0b_0000_1100    -- mod PWM on
end procedure

var byte tempo = 10
var byte measure

procedure l ( byte in time ) is --lungimea
  measure = tempo / time
  delay_100mS ( measure )
  f877_ccp1con = 0                -- PWM off
end procedure

procedure p ( byte in time ) is --pauza
  measure = tempo / time
  delay_100mS ( measure )
end procedure

procedure DO1 is frequency ( 238, 16 ) end procedure
procedure REb1 is frequency ( 224, 16 ) end procedure
procedure RE1 is frequency ( 212, 16 ) end procedure
procedure MIb1 is frequency ( 200, 16 ) end procedure
procedure MI1 is frequency ( 189, 16 ) end procedure
procedure FA1 is frequency ( 178, 16 ) end procedure
procedure FAd1 is frequency ( 168, 16 ) end procedure
procedure SOL1 is frequency ( 158, 16 ) end procedure
procedure LAb1 is frequency ( 149, 16 ) end procedure
procedure LA1 is frequency ( 141, 16 ) end procedure
procedure SIb1 is frequency ( 133, 16 ) end procedure
procedure SI1 is frequency ( 126, 16 ) end procedure
procedure DO2 is frequency ( 118, 16 ) end procedure
procedure REb2 is frequency ( 112, 16 ) end procedure
procedure RE2 is frequency ( 105, 16 ) end procedure
procedure MIb2 is frequency ( 99, 16 ) end procedure
procedure MI2 is frequency ( 94, 16 ) end procedure
procedure FA2 is frequency ( 88, 16 ) end procedure
procedure FAd2 is frequency ( 83, 16 ) end procedure
procedure SOL2 is frequency ( 79, 16 ) end procedure
procedure LAb2 is frequency ( 74, 16 ) end procedure
procedure LA2 is frequency ( 70, 16 ) end procedure
procedure SIb2 is frequency ( 66, 16 ) end procedure
procedure SI2 is frequency ( 252, 4 ) end procedure
procedure DO3 is frequency ( 238, 4 ) end procedure

procedure one_little_violin is
  for 2 loop
    do1 l(8) p(4) re1 l(8) p(4) mi1 l(8) p(4) fa1 l(8) p(4)
    sol1 l(4) p(4) sol1 l(4) p(4) la1 l(4) p(4) la1 l(4) p(4)
    sol1 l(2) p(4)
  end loop
end procedure

```

```

end loop
  fa1 l(4) p(4) fa1 l(4) p(4) mi1 l(4) p(4) mi1 l(4) p(4) re1
l(4) p(4) re1 l(4) p(4) sol1 l(2) p(4)
  fa1 l(4) p(4) fa1 l(4) p(4) mi1 l(4) p(4) mi1 l(4) p(4) re1 l(4)
p(4) re1 l(4) p(4) do1 l(2) p(4)
  for 2 loop
    do2 l(8) p(4) do2 l(8) p(4) si1 l(4) p(4) si1 l(4) p(4) la1 l(4)
p(4) la1 l(4) p(4) sol1 l(2) p(4)
  end loop
  fa1 l(4) p(4) fa1 l(4) p(4) mi1 l(4) p(4) mi1 l(4) p(4) re1 l(4)
p(4) re1 l(4) p(4) sol1 l(2) p(4)
  fa1 l(4) p(4) fa1 l(4) p(4) mi1 l(4) p(4) mi1 l(4) p(4) re1 l(4)
p(4) re1 l(4) p(4) do1 l(2) p(4)
end procedure

-- programul principal începe aici

forever loop
  one_little_violin
      ; o vioară micăăă de-aș aveaaaa, o vioară micăăăă mi-ar plăceaaaa,
      ; toată ziua aș cântaaa, multe cântece cu eaaaa,
      ; trili-li-li-li-li-dum-dum-dum, trili-li-li-li-li-dum-dum-dum....
  delay_1s ( 1 )
end loop

```

În exemplul anterior, **p** reprezintă pauza iar **l** reprezintă durata notei. Argumentul acestor proceduri reprezintă unitatea (1), jumătatea (2), pătrimea (4) sau optimea (8) de întreg și sunt identice ca valoare atât pentru notă cât și pentru pauză. O întrebare ar fi: se pot genera sunete polifonice utilizând ambele module CCPx și mixând semnalul rezultat? Răspunsul este nu, deoarece frecvența celor două PWM-uri este aceeași pentru toată seria PIC16, singura soluție constructivă identică este utilizarea unor microcontrolere din seria PIC18F care au 4 module PWM ce pot avea frecvențe diferite, sau utilizarea algoritmilor de generare **Dual Tone Modulated Frequency** (utilizată de telefon) prin software. Să facem împreună o trecere succintă în revistă a modului CCP1 pentru funcția de generare PWM: modulul produce un semnal PWM cu o rezoluție de maxim 10 biți. Sunt disponibile 1024 de stări distincte pentru factorul de umplere la o frecvență dată (fig.3-30).

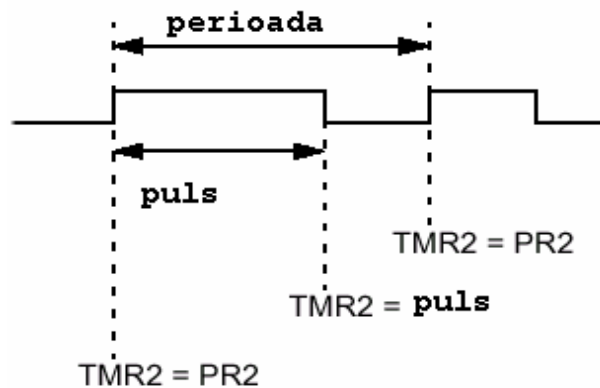

Fig.3-30 Definirea semnalului PWM generat hardware

Sunt două ecuații importante de cunoscut pentru utilizatorul acestui modul, prima este:

$$\text{Perioada_PWM} = [\text{PR2} + 1] * 4 \text{ Tosc} * \text{TMR2_prescaler_value} \quad \text{respectiv:}$$

$$f = 1/\text{perioada_PWM}$$

Din expresiile de mai sus rezultă:

$$\text{PR2} = [1/ (f * 4 \text{ Tosc} * \text{TMR2_prescaler_value})] - 1$$

Unde : Tosc [nS];

f[Hz];

PR2[adimensional];

TMR2_prescaler_value = 16 sau 4 sau 1

Pentru cazul de față $\text{Tosc} = 1/4\text{MHz} = 250 \text{ nS}$ ($4 * \text{Tosc} = 1\mu\text{S}$)

Cea de-a doua relație importantă este expresia factorului de umplere:

$$\text{PWM_duty_cycle} = [\text{CCPR1L:CCP1CON} < 5,4 >] * \text{Tosc} * \text{TMR2_prescaler_value}$$

-	-	CCPxX	CCPxY	CCPxM3	CCPxM2	CCPxM1	CCPxM0
7	6	5 R/W	4 R/W	3 R/W	2 R/W	1 R/W	0 R/W
CCPxX:CCPxY: cei mai puțin semnificativi biți ai PWM Cei mai semnificativi biți ai PWM se găsesc în CCPxL							
CCPxM3:CCPxM0: biții de selecție ai CCPx 0000 = modul captură/comparare/PWM este inactiv 11xx = mod PWM activ							
							CCP1CON

Fig.3-31 Registrul CCP1CON pentru modul PWM

După cum se poate observa, regiștrii asociați celor două module CCP (pentru PIC16F87x, respectiv al unui singur modul pentru PIC16F62x) sunt: CCPR1L, CCPR1H, CCP1CON respectiv CCPR2L, CCPR2H și CCP2CON.

CCPRxL conține cei mai semnificativi 8 biți ai factorului de umplere, în timp ce biții 5 și 4 ai CCPxCON conțin cei mai puțin semnificativi 2 biți. Registrul CCPxH este folosit împreună cu un *latch* intern de 2 biți pentru a copia valoarea registrului CCPxL, funcție necesară pentru a elimina *glitch*-urile de ieșire ale semnalului PWM. Din această cauză în modul PWM, registrul CCPxH nu poate fi scris ci doar citit. Deoarece timerul asociat modului PWM este timerul2, este necesară setarea regiștrilor corespunzători acestui timer și anume T2CON, TMR2 și PR2. După cum ați văzut în programul exemplificat, perioada PWM trebuie înscrisă în registrul PR2. Când valoarea din TMR2 este egală cu valoarea înscrisă în registrul PR2 se generează trei evenimente:

- ◆ TMR2 este resetat
- ◆ Pinul CCP1 (pe care iese semnalul PWM) devine high (mai puțin când factorul de umplere sau *duty_cycle* = 0)
- ◆ Valoarea factorului de umplere (*duty_cycle*) este transferată din CCPxL în CCPxH pentru a preîntîmpina apariția *glitch*-urilor.

Comparatorul intern compară valoarea CCPxH cu valoarea TMR2 și activează sau nu bistabilul de ieșire ce comandă pinul ieșirii PWM. Bineînțeles că direcția pinului a fost setată în prealabil ca ieșire din registrul TRISx asociat.

O observație cauzatoare de neplăceri dacă nu este luată în calcul, este faptul că nu se pot obține semnale PWM cu rezoluția de 10 biți pentru orice frecvențe ale semnalului. De exemplu un semnal PWM cu frecvența de 200KHz, obținut dintr-un PIC16F877 rulând la 20MHz, va avea rezoluția de doar 5...6 biți. Expresia ce calculează numărul de biți raportat la frecvența PWM este:

$$rezolutia = \frac{\log\left(\frac{F_{osc}}{F_{pwm}}\right)}{\log(2)} \text{ biți}$$

Este important ca factorul de umplere al PWM să nu fie setat mai lung decât perioada semnalului PWM deoarece, pentru această situație, registrul CCPx nu va fi șters și ca urmare semnalul PWM nu va fi generat.

Transferul programului demonstrativ prezentat, de pe PIC16F87x pe PIC16F628 este simplu: se va avea în vedere schimbarea denumirii pinului PWM corespunzător și modificarea bibliotecilor incluse (fila de definire a procesorului și biblioteca jplic), cât și dezactivarea comparatoarelor interne ale PIC16F628 (dacă acestea nu se utilizează), prin setarea convenabilă a registrului CMCON (CMCON = 7).

-	TOUTPS3	TOUTPS2	TOUTPS1	TOUTPS0	TMR2ON	T2CKPS1	T2CKPS0
7	6 R/W	5 R/W	4 R/W	3 R/W	2 R/W	1 R/W	0 R/W
TOUTPS3:TOUTPS0: biți de selecție ai postscaler-ului TMR2 0000 = 1:1 0001 = 1:2 ... 1111 = 1:16							
TMR2ON: bitul de startare al TMR2 1 = TMR2 este pornit 0 = TMR2 este oprit							
T2CKPS1:T2CKPS0: prescaler pentru TMR2 00 = prescaler 1 01 = prescaler 4 1x = prescaler 16							
							T2CON

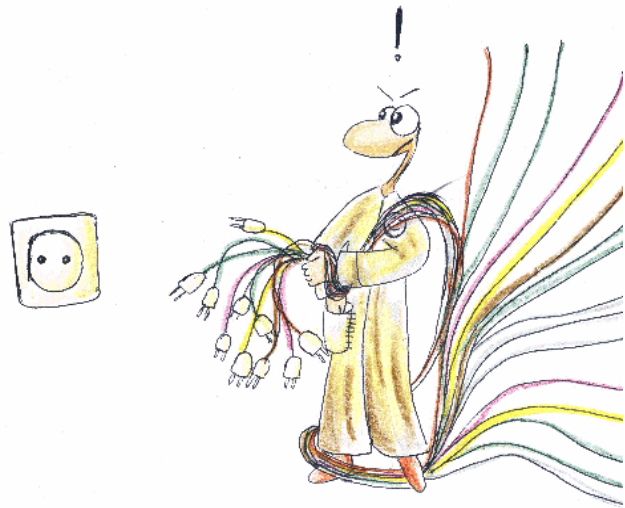
Fig.3-32 Registrul T2CON

Bibliografie:

1. Cifru electronic cu un singur buton: <http://www.voti.nl>
2. Mike Predko, PICmicro MCU, Application Design and Hardware Interfacing, <http://www.mike.com>
3. MMC22925/MMC22926 filă de catalog, CMOS Data Book, Microelectronica București, 1992
4. PIC16F87x datasheet, DS30292C, Microchip Technology Inc. 2001
5. Electronic Design, september, 1980, The switcher transformer: Designing it in one try for switching power supplies

4 Interfațarea circuitelor integrate “inteligente”

Se zvonește că omul este singura ființă ceva mai inteligentă ce populează planeta. Discutabil. Un **circuit integrat inteligent** este rodul creației acestui personaj controversat. Se recunoaște foarte ușor după numărul impresionant de pagini conținut în fila de catalog și notele de aplicație. Primul contact al utilizatorului cu informația referitoare la acest tip de integrat îi creează un puternic sentiment de frustrare și deznădejde. Cel ce renunță ușor nu va trece niciodată mai departe de noțiunile introductive. Un utilizator

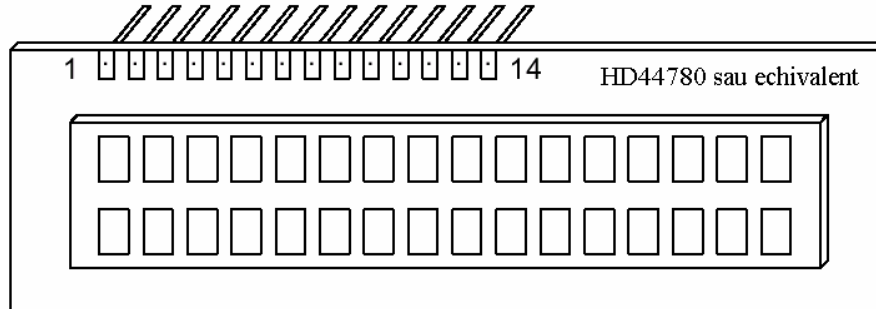

exuberant va începe însă cu notele de aplicație. Înțelegerea deplină și totală a funcționării acestor integrate are loc doar după ce un produs de serie părăsește atelierul creatorului și acesta se confruntă în mod direct și personal cu toate problemele mărunte ale existenței sale de utilizator al circuitului integrat inteligent. Dezamăgiți ? Sper că nu încă...Din această categorie (pe care cu greu am definit-o...) se pot enumera: modulele de afișare alfanumerică LCD, afișoare grafice cu LCD, diverse convertoare AD, circuite integrate specializate în măsurarea temperaturii, generatoare de funcții sau de semnal sinusoidal, memorii EEPROM sau (S)RAM, senzori inteligenți și bineînțeles că nu am atins nici 30% din posibilități. Este indubitabil că novicele nu va deveni specialist peste noapte doar parcurgând aceste rânduri, dar cu siguranță va ști mai târziu cum să abordeze o problemă cu care se confruntă pentru prima dată în viață. Și o ultimă dorință: listarea întregului document în format PDF corespunzător circuitului în discuție, de pe CD-ul anexat sau web, este absolut obligatorie !

4.1 Afișaj inteligent alfanumeric cu cristale lichide, compatibil HD44780

Driverul Hitachi HD44780 este unul dintre cele mai cunoscute circuite integrate existente la ora actuală pe glob, destinat modulelor de afișare cu simboluri alfanumerice formate din matrice de puncte (dot matrix). Aspectul tipic al unui afișaj de tip *dot matrix* cu două rânduri și 16 caractere pe rând este cel din fig.4-1. Pot exista diferențe de amplasare a conectorului cu 14 pini, acesta poate fi amplasat și în stânga sau dreapta jos pe direcția normală de vizare sau pe două rânduri de 8 pini pe laterala N-S a afișajului. După vizibilitatea caracterelor se deosebesc afișaje cu vizibilitate standard de la ora 12 sau ora 6 în funcție de unghiul de vizare (tipic 30...40°) raportat la axa ochilor, respectiv afișaje *supertwist* cu unghi de vizare dublu a cărui aspect rămâne neschimbat dacă se privește atât dinspre ora 6 cât și dinspre ora 12. După modul de formare a imaginii există module transreflective care nu necesită iluminare din spate și reflective cu *backlight* care dispun de o sursă proprie de iluminare cu LED-uri sau folie electroluminiscentă. După culoarea

imaginii observată de ochiul subiectului, sunt afișoare normale (matrice de puncte întunecate pe fond luminos) sau inverse (matrice de puncte luminoase pe fond întunecat, numai la module reflective). Modulele cu *backlight* au doi conectori suplimentari care pot apărea în continuarea celor 14 sau separat pe marginea N-S a modului, aceștia sunt utilizați pentru alimentarea LED-urilor sau a foliei electroluminiscente.

PIN	SIMBOL	FUNCTIA
1	Vss	masa
2	Vdd	+5V
3	Vo	ajustare contrast Vlc
4	RS	0 = instructiune, 1= data
5	R / W	0 = scrie, 1= citeste
6	E	afisare permisa (enable)
7	D0	Data 0
8	D1	Data 1
9	D2	Data 2
10	D3	Data 3
11	D4	Data 4
12	D5	Data 5
13	D6	Data 6
14	D7	Data 7

fig.4-1 Conexiunile modului LCD cu aranjament “inline”

4.1.1 Regiștrii HD44780

HD44780 au doi regiștrii de 8 biți [1]: un registru de instrucțiune (*Instruction Register*) și un registru de date (*Data Register*). Registrul IR memorează codul instrucțiunii: ștergerea afișajului sau rotirea cursorului, informația de adresă pentru afișarea datelor în RAM (**D**ata **D**isplay RAM) sau afișarea datelor în generatorul de caractere (**C**haracter **G**enerator RAM). Registrul IR poate fi doar scris de către microcontroler. Registrul de date DR memorează temporar datele ce urmează să fie scrise sau citite în/din DDRAM sau CGRAM, de operațiunea internă realizată de driverul HD44780. Când adresa este scrisă în registrul IR, data este citită automat în DR din DD RAM sau CG RAM prin operațiunea internă de care aminteam. Transferul de date spre microcontroler este terminat de acesta prin citirea registrului DR. După citire, data provenită din DD RAM sau CG RAM, corespunzătoare următoarei adrese este trimisă în registrul DR. Semnalul de selecție al registrului (*Register Selector*) face deosebirea între cei doi regiștrii:

RS	R/W	Enable	Operația
==	===	=====	=====
0	0	H, H->L	IR scrie ca operațiune internă (display, clear, etc.)
0	1	H	Citește busy flag (DB7) și numărătorul de adresă (DB0-DB6)
1	0	H, H->L	DR scrie ca operațiune internă (DR spre DD RAM sau CG RAM)
1	1	H	DR citește ca operațiune internă (DD RAM sau CG RAM spre DR)

Busy Flag

Când flagul *busy* este *high*, HD44780 este ocupat cu modul de operare intern și următoarea instrucțiune de la microcontroler nu va fi acceptată. *Busy flag* este direcționat spre ieșirea DB7 când RS = 0 și R/W = 1. Următoarea instrucțiune trebuie scrisă numai după ce s-a verificat că *busy flag* este *low*.

Numărătorul de adrese (Address Counter)

Numărătorul de adrese AC asignează adrese fie pentru memoria de date DD RAM, fie pentru memoria de caractere CG RAM. Când o instrucțiune de adresare este scrisă în registrul de instrucțiune IR, informația este trimisă din IR în numărătorul de adrese AC. Selecția memoriei DD RAM sau CG RAM este deasemenea determinată preferențial de instrucțiune. După o scriere sau o citire în/din DD RAM sau CG RAM, numărătorul de adrese AC este incrementat sau decrementat automat cu 1. Conținutul numărătorului de adrese este accesibil pe liniile DB0-DB6 când RS = 0 și R/W = 1 ca în tabelul de mai sus.

Memoria de date RAM (DD RAM)

Memoria DD RAM memorează datele ce urmează să fie afișate, reprezentate în coduri ale caracterului pe 8 biți. Capacitatea sa este de 80 x 8 biți sau 80 de caractere. Pe un afișaj cu mai puțin de 80 de caractere, orice locație DD RAM care nu este utilizată poate fi folosită ca memorie RAM de uz general. Relația tipică (dar nu comună tuturor modulelor LCD) dintre adresa memoriei DD RAM și poziția caracterului pe afișajul cu cristal lichid HD44780, 2x16, este prezentată în tabelul următor. (Adresa DD RAM este setată în numărătorul de adrese AC în format hexazecimal)

Poziția	1	2	3	4	5	6	7	8
Linia1	80	81	82	83	84	85	86	87
Linia2	C0	C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7
Poziția	9	10	11	12	13	14	15	16
Linia1	88	89	8A	8B	8C	8D	8E	8F
Linia2	C8	C9	CA	CB	CC	CD	CE	CF

Generatorul de caractere ROM (Character Generator ROM)

Generatorul de caractere poate genera matrici de 5 x 7 puncte sau 5 x 10 puncte din codul caracterului de 8 biți. Conține de regulă 192 de caractere 5 x 7 și 192 de caractere 5 x 10.

Generatorul de caractere RAM (Character Generator RAM)

Generatorul de caractere RAM este o porțiune din memoria RAM unde utilizatorul poate redefini prin software aspectul caracterului. Pentru matricea de 5 x 7 puncte se pot defini 8 caractere utilizator iar pentru matricea 5 x 10 puncte doar 4.

4.1.2 Setul de instrucțiuni HD44780

Setul de instrucțiuni al HD44780 și compatibile (KS0066, T7934, 6426), timpul de execuție se referă la modul 8 biți respectiv 4 biți de date.

Instrucțiune	Cod									
	RS	R/W	DB7	DB6	DB5	DB4	DB3	DB2	DB1	DB0
Clear Display	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Return Home	0	0	0	0	0	0	0	0	1	*
Entry Mode Set	0	0	0	0	0	0	0	1	I/D	S
Display ON/OFF	0	0	0	0	0	0	1	D	C	B
Cursor and Display Shift	0	0	0	0	0	1	S/C	R/L	*	*
Function Set	0	0	0	0	1	DL	N	F	*	*
Set CG RAM address	0	0	0	1	A	A	A	A	A	A
Set DD RAM address	0	0	1	A	A	A	A	A	A	A
Read busy flag and address	0	1	BF	A	A	A	A	A	A	A
Write data to CG or DD RAM	1	0	D	D	D	D	D	D	D	D
Read data from CG or DD RAM	1	1	D	D	D	D	D	D	D	D

Clear Display

Sterge întregul afișaj. Scrie codul 20h (*blank*) în toate locațiile DD RAM. Setează adresa DD RAM la 0 în numărătorul de adrese. Se revine cu afișajul în poziția inițială, adică afișarea dispare și cursorul se deplasează în prima linie la prima poziție. Setează I/D = 1 (*Increment Mode*). Timp de execuție = 82μs-1.64ms / 120μs-4.9ms

Return Home

Pune cursorul în poziția *home* (adresa 0) și afișajul dacă a fost deplasat este returnat în poziția inițială. Conținutul DD RAM rămâne neschimbat. Timp de execuție: 40μs-1.6ms / 120μs-4.8ms

Entry Mode Set

Setează direcția de mișcare a cursorului și specifică sau nu rotirea conținutului afișajului. Aceste operații sunt efectuate pe timpul scrierii și citirii datelor. I/D: **Incrementează** (I/D = 1) sau **Decrementează** (I/D = 0) adresa DD RAM cu 1 când codul unui caracter este scris sau citit. Cursorul sau pâlpâirea caracterului se mută spre dreapta când este incrementat cu 1 sau spre stânga când este decrementat cu 1. Aceleași modificări se aplică citirii sau scrierii din CG RAM. *Shift*; când S = 1 rotește întregul afișaj fie spre stânga (I/D = 1), fie spre dreapta (I/D = 0), nu rotește afișajul pentru S = 0. Aspectul vizibil este ca și când cursorul stă pe loc și mesajul se mișcă. Timp de execuție: 40μs / 120μs

Display ON/OFF

Setează afișajul ON/OFF, cursorul și poziția cursorului care pâlpâie.

D: Afișajul este ON când D = 1 și OFF când D = 0. După o comandă D = 0, datele afișate rămân în DD RAM și pot fi afișate imediat setând D = 1.

C: Cursorul este afișat pentru C = 1 și nu este vizibil pentru C = 0. Chiar dacă cursorul dispare, funcția I/D nu se schimbă pe parcursul scrierii datelor pe afișaj. Cursorul este afișat

folosind 5 puncte în cea de-a opta linie pentru caracterul format din 5x7 puncte sau din 5 puncte în cea de-a 11 linie pentru caracterul de 5x10 puncte.

B: Caracterul indicat de cursor pâlpâie când B = 1 și este afișat normal pentru B = 0. Pâlpâirea este afișată prin schimbarea culorii tuturor punctelor albe și afișarea/stingerea caracterului la un interval de cca 400mS.

Timp de execuție: 40μs / 120μs

Cursor and Display Shift

Mută cursorul și rotește afișajul fără a schimba conținutul DD RAM. Mutarea cursorului se face fără citirea sau scrierea de date. Această funcție este utilizată pentru a corecta sau a căuta un caracter afișat. Cursorul se mută în cea de-a doua linie când trece de ultimul digit al primei linii (linie de 8, 16, 20 sau 40 caractere). De observat că prima și a doua linie afișată se va roti în același timp. Când data afișată este rotită în mod repetat, fiecare linie se mișcă doar orizontal. A doua linie nu poate să se rotească în poziția primei linii.

S/C	R/L	
====	====	
0	0	Rotește poziția cursorului spre stânga (Address Counter este decrementat cu 1)
0	1	Rotește poziția cursorului spre dreapta (Address Counter este incrementat cu 1)
1	0	Rotește întregul afișaj spre stânga Cursorul urmărește rotația afișajului
1	1	Rotește întregul afișaj spre dreapta Cursorul urmărește rotația afișajului

Timp de execuție: 40μs / 120μs

Function Set

Setează lungimea datelor (DL), numărul de linii afișat (N) și fontul caracterelor (F)

DL setează lungimea datelor :

- Data este transmisă sau recepționată în modul 8 biți (DB7-DB0) când DL = 1
- Data este transmisă sau recepționată în modul 4 biți (DB7-DB4) când DL = 0
- Când se lucrează în modul 4biți, data se transmite sau se recepționează de două ori: lsn și msn (*last semnificative nibble*, *most semnificative nibble*)

N: Setează numărul de linii al afișajului, N = 1 două linii, N = 0 o linie

F: Setează fontul caracterelor, F = 1 caracter de 5x10 pixeli, F = 0 caracter de 5x7 pixeli

Instrucțiunea *function set* trebuie executată la începutul programului înaintea oricărei alte instrucțiuni (cu excepția *read busy flag and address*). După momentul primei execuții, instrucțiunea *function set* nu poate fi executată din nou până când este modificată lungimea de comunicație a datelor din bitul DL (4 sau 8 biți).

		afișare	fontul	factor	
N	F	linii	caracter	umplere	obs.
====	=====	=====	=====	=====	=====
0	0	1	5x 7 dots	1/8	-
0	1	1	5x10 dots	1/11	-
1	*	2	5x 7 dots	1/16	nu poate afișa 2 linii 5x10

Timp de execuție 40μs / 120μs

Set CG RAM address

Setează adresa CG RAM în numărătorul de adrese în forma binară 0001AAAAAA. Data este apoi scrisă sau citită dinspre microcontroler pentru CG RAM. Timp de execuție: 40μs / 120μs

Set DD RAM address

Setează adresa DD RAM în numărătorul de adrese în format binar: 001AAAAAAA. Data este apoi scrisă sau citită de la microcontroler pentru DD RAM.

Când N=0 (afișajul are 1 linie) adresa poate fi în domeniul: 00h-4Fh, 80h-C7h pentru 16 caractere/rând

Când N=1(afișajul are 2 linii) adresa poate fi pentru prima linie: 00h-27h, 80h-8Fh (16caractere/rând), 80h-93h (20 caractere/rând), 80h-A7h (40 caractere/rând), respectiv pentru cea de-a doua linie: 40h-67h, C0h-CFh (16 caractere/rând), C0h-D3h, A0h-B3h (20 caractere/rând), C0h-E7h (40 caractere/rând).

Timp de execuție: 40μs / 120μs

Read busy flag and address

Citirea BF indică faptul că sistemul execută intern o instrucțiune anterioară. BF=1 indică o operație internă în desfășurare. Următoarea instrucțiune nu va fi acceptată până când BF=0. Verificați că BF=0 înaintea următoarei operații de scriere. În același moment cu verificarea, este citită valoarea numărătorului de adresă din 01(BF)AAAAAAA. Numărătorul de adresă este utilizat de ambele adrese CG RAM și DD RAM. Folosirea lui curentă este determinată de instrucțiunea anterioară. Timp de execuție: 1μs

Write data to CG or DD RAM

Scrie 8 biți de date DDDDDDDD în memoria CG RAM sau DD RAM. Dacă se va scrie în CG RAM sau DD RAM este determinat de specificația anterioară a adresei CG RAM sau DD RAM. După scriere, adresa este incrementată sau decrementată automat cu 1 în funcție de *entry mode set* care determină și rotirea conținutului afișajului. Timp de execuție: 40μs / 120μs

Read data from CG or DD RAM

Citește valoarea octetului DDDDDDDD din memoria CG RAM sau DD RAM. Adresarea anterioară spune dacă va fi citită memoria CG RAM sau DD RAM. Înaintea introducerii instrucțiunii de citire trebuie executată instrucțiunea de setare a adresei CG RAM sau DD RAM. Dacă nu este setată nici o adresă, prima dată citită nu va fi validă. Când se execută în mod repetat instrucțiunea de citire, data este citită la pasul următor.

Dacă rotirea cursorului se face cu instrucțiunea *cursor shift* și se citește conținutul DD RAM, nu e nevoie să fie executată instrucțiunea *set CG RAM / DD RAM address* imediat înaintea instrucțiunii de citire. Instrucțiunea *cursor shift* are același efect ca instrucțiunea de setare a adresei DD RAM. După o citire, instrucțiunea *entry mode* incrementează sau decrementează automat adresa cu 1. De reținut că rotirea conținutului afișajului nu se execută în acest moment indiferent ce mod este setat.

Numărătorul de adresă AC este incrementat/decrementat automat (în funcție de *entry mode set*) după o instrucțiune de scriere fie în CG RAM fie în DD RAM. Data din memoria RAM selectată de numărătorul de adresă AC, nu poate fi citită chiar dacă se execută imediat o

operație de citire. Condiția pentru o citire corectă a datei este executarea instrucțiunii de setare a adresei sau de rotire a cursorului (numai cu DD RAM) chiar înainte de execuția instrucțiunii de citire. Timp de execuție: 40μs / 120μs.

4.1.3 Inițializarea HD44780

Inițializarea prin resetare internă

HD44780 se inițializează automat la alimentarea cipului. BF este menținut în starea busy până la terminarea inițializării. Această stare durează 10mS până când tensiunea de alimentare Vcc crește peste 4,5V. Următoarele instrucțiuni sunt executate în faza de inițializare:

1. Display clear
2. Function set DL = 1: interfața de 8 biți
N = 0: afișaj cu o linie
F = 1: font 5 x 10 pixeli
3. Display ON/OFF ... D = 0: display OFF
C = 0: cursor OFF
B = 0: blink OFF
4. Entry mode set .. I/D = 1: +1 (increment)
S = 0: fără rotire
5. Write DD RAM

Când timpul de creștere a tensiunii de alimentare depășește 10mS sau tensiunea pe afișaj este mai mare de 0.2V în stare nealimentată, circuitul de reset nu va funcționa corect și inițializarea nu va avea loc în mod corespunzător. În această situație se impune efectuarea inițializării software.

Observație: unele afișaje pot avea inițializarea hardware ușor diferită (numărul de linii sau fontul caracterului)

Inițializarea software pentru o interfață de 8 biți:

[alimentare ON]

[așteptare mai mult de 15ms după ce VDD > 4.5V]

RS	R/W	DB7	DB6	DB5	DB4	DB3	DB2	DB1	DB0	BF nu se poate verifica înainte
0	0	0	0	1	1	*	*	*	*	<i>Function set</i> pentru interfață de 8-biți

[așteaptă mai mult de 4.1ms]

RS	R/W	DB7	DB6	DB5	DB4	DB3	DB2	DB1	DB0	BF nu se poate verifica înainte
0	0	0	0	1	1	*	*	*	*	<i>Function set</i> pentru interfață de 8-biți

[așteaptă mai mult de 100μs]

RS	R/W	DB7	DB6	DB5	DB4	DB3	DB2	DB1	DB0	BF nu se poate verifica înainte
0	0	0	0	1	1	*	*	*	*	<i>Function set</i> pentru interfață de 8-biți

BF poate fi verificat după următoarele instrucțiuni. Când BF nu este verificat, timpul de așteptare dintre instrucțiuni este mai lung decât timpul de execuție al instrucțiunii.

RS	R/W	DB7	DB6	DB5	DB4	DB3	DB2	DB1	DB0	
0	0	0	0	1	1	N	F	*	*	<i>Function set</i> pentru interfață de 8-biți Specifică nr. de linii și fontul caracterului, ultima modificare posibilă

RS	R/W	DB7	DB6	DB5	DB4	DB3	DB2	DB1	DB0	
0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	Afișare OFF , cursor OFF, blink OFF

RS	R/W	DB7	DB6	DB5	DB4	DB3	DB2	DB1	DB0	
0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	Afișare ON, cursor OFF, blink OFF

RS	R/W	DB7	DB6	DB5	DB4	DB3	DB2	DB1	DB0	
0	0	0	0	0	0	0	1	I/D	S	setare <i>entry mode</i>

[sfârșitul inițializării 8 biți]

Inițializarea software pentru o interfață de 4 biți:

[alimentare ON]

[așteaptă mai mult de 15ms după ce Vdd > 4.5v]

RS	R/W	DB7	DB6	DB5	DB4	BF nu se poate verifica înainte
0	0	0	0	1	1	<i>Function set</i> pentru interfață de 8-biți

[așteaptă mai mult de 4.1ms]

RS	R/W	DB7	DB6	DB5	DB4	BF nu se poate verifica înainte
0	0	0	0	1	1	<i>Function set</i> pentru interfață de 8-biți

[așteaptă mai mult de 100us]

RS	R/W	DB7	DB6	DB5	DB4	BF nu se poate verifica înainte
0	0	0	0	1	1	<i>Function set</i> pentru interfață de 8-biți

BF poate fi verificat după aceste instrucțiuni. Când BF nu este verificat, timpul de așteptare dintre instrucțiuni este mai lung decât timpul de execuție al instrucțiunilor.

RS	R/W	DB7	DB6	DB5	DB4	
0	0	0	0	1	0	<i>Function set</i> pentru interfață de 4-biți

RS	R/W	DB7	DB6	DB5	DB4	
0	0	0	0	1	0	
0	0	N	F	*	*	<i>Function set</i> pentru interfață de 4-biți, specifică nr. de linii și fontul caracterelor; nu mai pot fi modificate de aici înainte

RS	R/W	DB7	DB6	DB5	DB4	
0	0	0	0	0	0	
0	0	1	0	0	0	Afișaj OFF , cursor OFF, blink OFF

RS	R/W	DB7	DB6	DB5	DB4	
0	0	0	0	0	0	
0	0	1	1	0	0	Afișaj ON, cursor OFF, blink OFF

RS	R/W	DB7	DB6	DB5	DB4	
----	-----	-----	-----	-----	-----	--

```

0 0 0 0 0 0
0 0 0 1 I/D S setează entry mode

```

[sfârșitul inițializării 4 biți]

Cititorul dispune de biblioteca hd447804.jal respectiv hd447808.jal care realizează ambele inițializări pentru modul de conexiune, numai pentru scriere în LCD. Dacă doriți să lucrați în modul testare *busy-flag*, atunci biblioteca trebuie modificată.

Observație: Informațiile prezentate mai sus sunt aplicabile tuturor afișajelor Seiko, compatibile HD44780. Acestea sunt: M1641, L1651, M1632, L1642, L1652, L2012, L2432, L4042, L1614, L2014, M4024.

Modulele LCD cu care am lucrat și care **sunt total compatibile** cu algoritmul de mai sus, au fost: HD44780 2x16, KS0066 (modul KP-01) 2x16,1x16, T7934 1x16, și M6426 (modul NEC02070AA) 4x20. Pentru acestea, denumirea este de fapt numele driverului existent pe placa PCB a afișajului. Diferențele între module sunt reprezentate doar de potențialul necesar pentru contrast (VLC fig.4-2 sau fig.4-1) și adresa caracterelor în CG RAM.

4.2 Interfațarea LCD-ului inteligent în modul 6 fire (4date + 2 comenzi)

Modul de interfațare economic se utilizează acolo unde nu este nevoie de o magistrală de date de 8 biți, a cărei funcționalitate să fie împărțită între dispozitivul de afișare și altă componentă similară, (cum ar fi memoria SRAM cu acces paralel) iar microcontrolerul utilizat are un număr redus de pini. Și magistrala de 4 biți poate fi utilizată de mai multe dispozitive inteligente sau combinații între acestea și butoane independente (vezi cap.4.2.3) sau keypad-uri. Dacă nu intenționăm să citim informația provenită de la LCD, ci doar să scriem date spre el, atunci mai e nevoie de încă două linii de comandă: **ENable** și **Register Select**, pinul **Write-Read** fiind conectat la masă (fig.4-2). Este importantă asigurarea tensiunii de contrast pe pinul **VLC**, printr-un potențiomtru semireglabil divizor. Majoritatea afișajelor LCD necesită un potențial de cca. +1.8...+2.5V pe acest pin. Fără a iniția comunicația cu microcontrolerul, se alimentează afișajul LCD și se reglează din R2 până când se observă rețeaua de puncte ce formează matricea caracterului afișat. De obicei sunt vizibile matricile corespunzătoare primului rând al afișajului (primele 8 caractere pentru afișajul cu 1 x 16 caractere, primul rând pentru afișajul cu 2 x 16 caractere sau 4 x 20 caractere etc). Dacă totul este corect și nu observăm nimic pe afișaj, putem avea de a face cu un afișaj care necesită tensiune negativă pe pinul VLC (-3V...-5V). Biblioteca ce conține definiția pinilor microcontrolerului implicați în proiect trebuie scrisă sau modificată corespunzător. Inițial aceasta se numește HD44780p.jal iar pentru schema din fig.4-2 ea devine LCD6Wp.jal.

```

-- fila      : LCD6Wp.jal
-- data      : 21-may-2001
-- folosit de: hd447804.jal
-- IMPORTANT : include hd44780p trebuie marcată ca și comentariu în hd447804.lib

```

```

-- pini      :
-- PIC16F84  HD44780
-----
-- 5 Gnd     1 Gnd
-- 14 Vcc    2 Vcc
-- 3 Contrast
-- 6 B0      11 D4
-- 7 B1      12 D5
-- 8 B2      13 D6
-- 9 B3      14 D7
-- 10 B4     4 RS D/I
-- 13 B7     6 EN

var volatile bit  hd44780_4_DI is pin_b4
var volatile bit  hd44780_4_E  is pin_b7
var volatile byte hd44780_4_D  is port_b_low

procedure_hd44780_4_init is
  port_b_low      = 0
  pin_b4          = low
  pin_b7          = low
  port_b_low_direction = all_output
  pin_b4_direction   = output
  pin_b7_direction   = output
end procedure

```

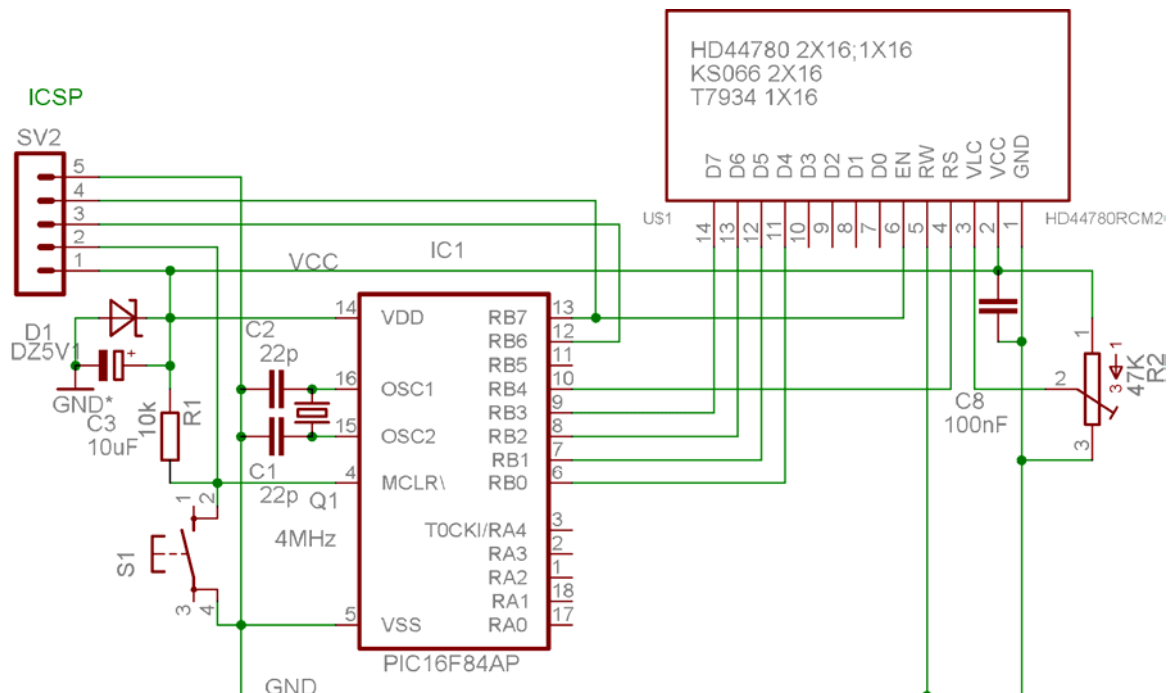

fig.4- 2 Modul de interfațare 4 + 2

Pentru programul de test al corectitudinii conexiunilor se poate utiliza unul foarte simplu:

```

include jpic
include LCD6Wp
include hd447804
HD44780_clear ; inițializarea modulului
HD44780_line1 ; cursor linia1 poziția 0

HD44780="C" HD44780="e" HD44780="" HD44780="F" HD44780="a"
HD44780="i" HD44780="n" HD44780="" HD44780="!"

```

Dacă se dorește identificarea setului de caractere al afișajului disponibil (CG RAM), aceasta se face printr-un programel foarte scurt:

```

include jpic
include LCD6Wp
include hd447804
include jprint
include jdelay
var byte a = 0
HD44780_clear

for 255 loop
  HD44780_line1 ; pe linia întâi poziția caracterului
  print_hexadecimal2 ( HD44780, a, "0" )
  HD44780_line2 ; pe linia a doua cum arată caracterul
  HD44780 = a
  delay_100mS ( 3 ); delay necesar să vedem ceva pe afișaj...
  a = a + 1
end loop

```

Se observă că în exemplul din fig.4-2, **ENable** este conectat pe unul din pini de programare ai microcontrolerului. Dacă afișajul LCD este alimentat din aceeași linie de alimentare cu +5V ca și microcontrolerul, programatorul de microcontrolere trebuie să asigure întregul curent de alimentare destinat programării, cât și cel necesar alimentării afișajului. Dacă dispuneți de un afișaj energofag (curent de alimentare mare), înscrierea microcontrolerului prin ICSP nu este posibilă. Există cel puțin două soluții elegante de remediere a problemei:

- Separarea alimentării microcontrolerului de cea a afișajului printr-o diodă, astfel încât programatorul să asigure tensiune de alimentare doar microcontrolerului. Deoarece microcontrolerul funcționează și la tensiuni de alimentare de 4.3V, căderea de tensiune pe diodă nu creează probleme.
- Alimentarea circuitului dintr-o sursă proprie care să alimenteze în același timp și programatorul paralel (LED-ul verde D2, fig.1-1 va lumina în momentul conectării ICSP în soclul de conexiune spre circuitul de programat).
- Utilizarea unui soclu pentru microcontroler și programarea lui prin orice altă modalitate decât ICSP

4.3 Interfațarea LCD-ului inteligent în modul 10 fire (8date + 2comenzi)

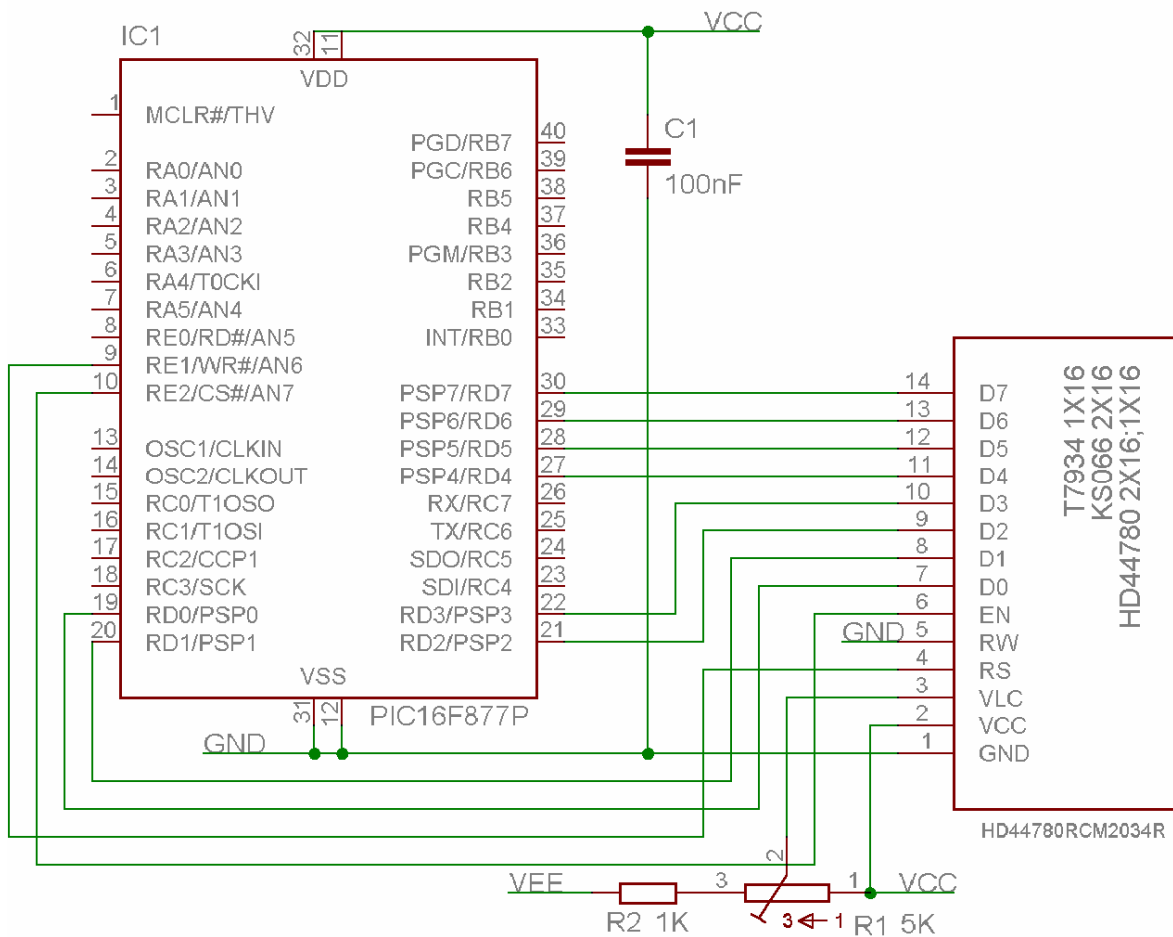

fig.4- 3 Modul de interfațare 8 + 2

Nu există o regulă anume de interfațare a modului de afișare, însă este util a păstra cei 8 biți de date pe același port, doar pentru simplificarea codului ce trebuie scris. Modul 8 + 2 fire se utilizează de obicei cu microcontrolere având un număr mai mare de pini (28 sau 40/44), însă se poate utiliza cu succes și pentru microcontrolere cu 18 pini, mai ales dacă este necesar un bus paralel de 8 biți. Timpul de procesor necesar scrierii în modulul LCD se micșorează față de modul de interfațare 4 + 2. Afișorul folosit în fig.4-3 necesită tensiune de contrast negativă. Biblioteca ce configurează modulul de afișare este următoarea:

```
-- filă           : f877_lcd.jal
-- scop           : hd44780 pini IO
-- pini          : vezi tabelul
-- utilizat de   : hd447808
-- important     : se anulează linia include hd44780p din hd44780.jal
```

```

--          HD44780          16f877
-- -----
--          1 Gnd            12,31 GND
--          2 Vcc            11,32 VCC
--          3 Contrast
--          4 RS D/I_        9 E1
--          5 R/W_           12,31 GND
--          6 E_             10 E2
--          7 D0             19 D0
--          8 D1             20 D1
--          9 D2             21 D2
--         10 D3             22 D3
--         11 D4             27 D4
--         12 D5             28 D5
--         13 D6             29 D6
--         14 D7             30 D7

var volatile bit  hd44780_8_DI is pin_e1
var volatile bit  hd44780_8_E  is pin_e2
var volatile byte hd44780_8_D  is port_d

procedure _hd44780_8_init is
    port_d           = 0
    pin_e1           = low
    pin_e2           = low
    port_d_direction = all_output
    pin_e1_direction = output
    pin_e2_direction = output
end procedure

```

Utilizarea comenzilor de scriere în modul se face identic cu cele pentru modul de conexiune 4+2.

4.4 Fantezii de interfațare pentru micșorarea numărului de pini utilizați

De cele mai multe ori, modulele inteligente destinate afișării unei mărimi fizice sau alfanumerice de uz general, utilizează și o mulțime de butoane necesare fie navigării prin meniuri, fie resetării sau pur și simplu unor comenzi individuale (schimbarea domeniului de măsură, a rezoluției de afișare etc.). Un utilizator avizat va folosi cel mai ieftin microcontroler care se potrivește aplicației sale sub aspectul numărului de pini utilizați și a memoriei ocupate; de aceea salvarea a 4 sau 8 pini de uz general (IO) este uneori un deziderat important. Exemplul următor arată o soluție mai puțin ortodoxă de interfațare a 4 butoane pe aceiași pini pe care se conectează modulul LCD. Se observă modul ciudat de conectare al butoanelor S2...S4 între liniile de date și pinul *ENable* al afișajului LCD. Aceasta pentru că în funcționare normală, HD44780 are nevoie de EN în stare *high* sau de tranziția EN din stare *high* în stare *low* pentru unele afișaje LCD, în timp ce butoanele au nevoie de semnalul EN în stare *low*, deoarece prin setarea registrului OPTION au fost conectate cu rezistență de pull-up toate intrările portului B. Apăsarea oricărui buton S2...S4 cât timp EN este *high* nu are nici un efect, pe deoparte datorită diodelor D2...D4 care nu

conduc și pe de altă parte datorită direcției pinilor Rb0...Rb3 care sunt ieșiri. Când EN este *low* și Rb0...Rb3 sunt intrări, apăsarea oricărui buton va trece intrarea corespunzătoare din stare logică *high* în stare logică *low*. Utilizatorul nu are altceva de făcut decât să valideze citirea.

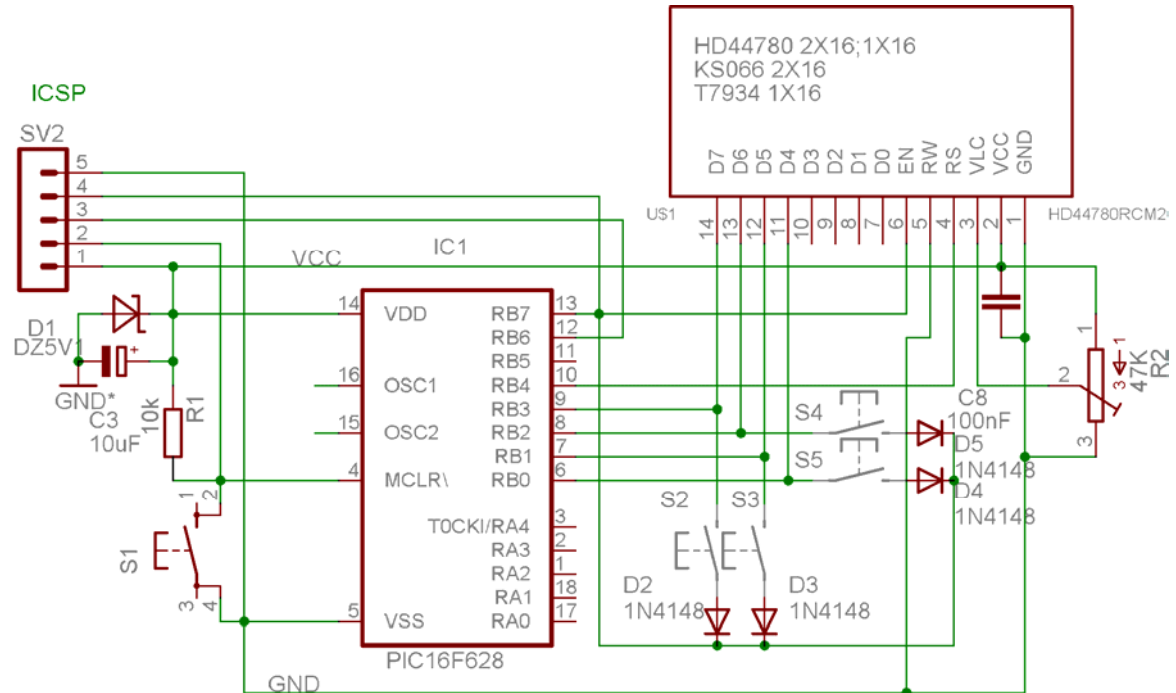

fig.4- 4 Butoane și LCD utilizând aceiași pini

De observat că acest mod de interfațare nu permite citirea butoanelor în întreruperi generate de TMR0, dacă se dorește utilizarea bibliotecii originale HD44780.jal, deoarece compilatorul nu permite apelarea aceleiași rutine utilizator atât din rutina de întreruperi cât și din programul principal (în cazul de față rutinele de afișare ale HD44780). Cu toate acestea, programul funcționează foarte bine în modul indicat mai jos:

```
var volatile byte button_direction is port_b_high_direction
var volatile bit buton_1 ; pin_b7
var volatile bit buton_2 ; pin_b6
var volatile bit buton_3 ; pin_b5
var volatile bit buton_4 ; pin_b4
```

```
pragma target fuses 0b_0011_1111_0011_1000
; cp off, lvp off, boden on, mclr, pwrte on, intrc_io, wdt off
cmcon = 0x_07 ; dezactivează comparatoarele
clear_watchdog
option = 0b_0100_1000
-- setează pullup pe port_b, prescaler-ul este asignat wdt-ului, int/rb0 pe front crescător
tmr0 = 0
procedure buton_clear is
-- -----
buton_1 = low buton_2 = low buton_3 = low buton_4 = low
```



```

end procedure
procedure buton_read is
-- -----
hd44780_4_E = low           ; dezactivează lcd
  buton_direction = all_input ; activează butoanele
  if      (! pin_b7 & tmrlif) then buton_1 = on tmrlif = low
  elsif  (! pin_b6 & tmrlif) then buton_2 = on tmrlif = low
  elsif  (! pin_b5 & tmrlif) then buton_3 = on tmrlif = low
  elsif  (! pin_b4 & tmrlif) then buton_4 = on tmrlif = low
  end if
  buton_direction = all_output ; dezactivează butoanele
end procedure

-- main program
-- *****
forever loop
; afișează ceva cu rutinele HD44780
  buton_clear
  buton_read
; program utilizator
end loop

```

Se observă trei particularități ale programului:

- ❖ Registrul OPTION are bitul de pull-up setat (și bitul de întreruperi care este folosit aici în alt scop este deasemenea setat)
- ❖ După fiecare afișare pe HD44780, se apelează procedura de ștergere a variabilelor buton_x, urmată de buton_read. Omiterea acestei secvențe va duce la setarea aleatoare a variabilelor buton_x, la prima citire, în funcție de data afișată anterior pe LCD.
- ❖ Se utilizează PIC16F628 cu oscilatorul intern RC, comparatorul intern este dezactivat

4.5 Principiul serializării

Principiul serializării în microcontrolere se bazează pe existența instrucțiunilor de rotire: *rotate left through carry* respectiv *rotate right through carry*. O rotire la stânga a unui octet înseamnă o înmulțire cu 2 în timp ce o rotire spre dreapta a aceluiași octet înseamnă o împărțire cu 2. În Jal înmulțirea și împărțirea consumă mai mult timp de procesor decât rotirile care sunt native și apar ca instrucțiuni assembler. Rotirea se execută prin bitul *carry*. De aceea, dacă se lucrează în assembler este necesară setarea sau resetarea acestui bit după o rotire, după cum situația o cere. În Jal acest lucru se face automat prin utilizarea instrucțiunii >> sau <<. Rotirea unui octet se execută în registrul respectiv, deci pentru a vedea efectul acestei rotiri la ieșirea unui pin al microcontrolerului, se poate testa starea bitului carry și efectuarea unei copii a acestuia pe pinul de ieșire. O rotație completă de 8 ori a orăruia octet, va transfera la un pin de ieșire, bit cu bit, valoarea octetului respectiv. Dacă a avut loc o rotire spre stânga, primul bit serializat va fi cel mai semnificativ (msb), dacă a avut loc o rotire spre dreapta, primul bit serializat va fi cel mai puțin semnificativ (lsb). Această serializare se poate aplica pe intrarea de date a unui registru de deplasare cu încărcare serială și ieșire paralelă (74LS164, 74HC595, HEF4049), rezultatul fiind refacerea octetului în cauză. Desigur că e nevoie de un semnal de tact ce trebuie generat de un alt pin al microcontrolerului, sincron cu bitul de date transmis. În mod

reciproc, utilizând un registru cu încărcare paralelă și ieșire serială (74LS165, 74LS166), un octet sau un cuvânt format din unul sau mai mulți octeți poate fi citit de microcontroler în mod serial, cu aceeași pini de tact respectiv de date folosiți pentru ieșire.

4.5.1 Interfațarea LCD prin serializare

Teoria fiind cunoscută și din parcurgerea subcapitolului 2.9.21, nu avem decât să prezentăm o variantă din multiplele posibilități de interfațare (fig.4-5), ce utilizează un registru de deplasare [12] de 8 biți, cu încărcare serială pe una din intrările A sau B, (intrarea neutilizată A [sau B] a registrului IC1 având rol de *enable* pentru intrarea de semnal B [sau A]) și reset asincron activ pe nivel *low*. In aplicația prezentată [5], ambele intrări sunt conectate împreună, funcția *enable* a registrului fiind anulată. Datele sunt rotite la fiecare tranziție *low-high* a impulsului de tact, dinspre QA spre QH. Modul de conectare al LCD-ului este de fapt 4 + 2, rețeaua R1, D1 asigură generarea semnalului EN printr-o logică de tip *and*. Atât timp cât QH este *high*, dioda D1 nu poate conduce, potențialul EN fiind fixat *high* prin rezistența R1, polarizată de către semnalul de date. Conexiunile registrului la PIC sunt fixate în fila hd44780s_p.jal:

```
-- file      : hd44780s_p.jal
-- used by   : hd447804, în mod serial
var volatile bit hd44780_s_clock is pin_b6
var volatile bit hd44780_s_data is pin_b7
var volatile bit hd44780_s_clock_dir is pin_b6_direction
var volatile bit hd44780_s_data_dir is pin_b7_direction

procedure _hd44780_s_init is
  hd44780_s_clock_dir = output
  hd44780_s_data_dir = output
end procedure
```

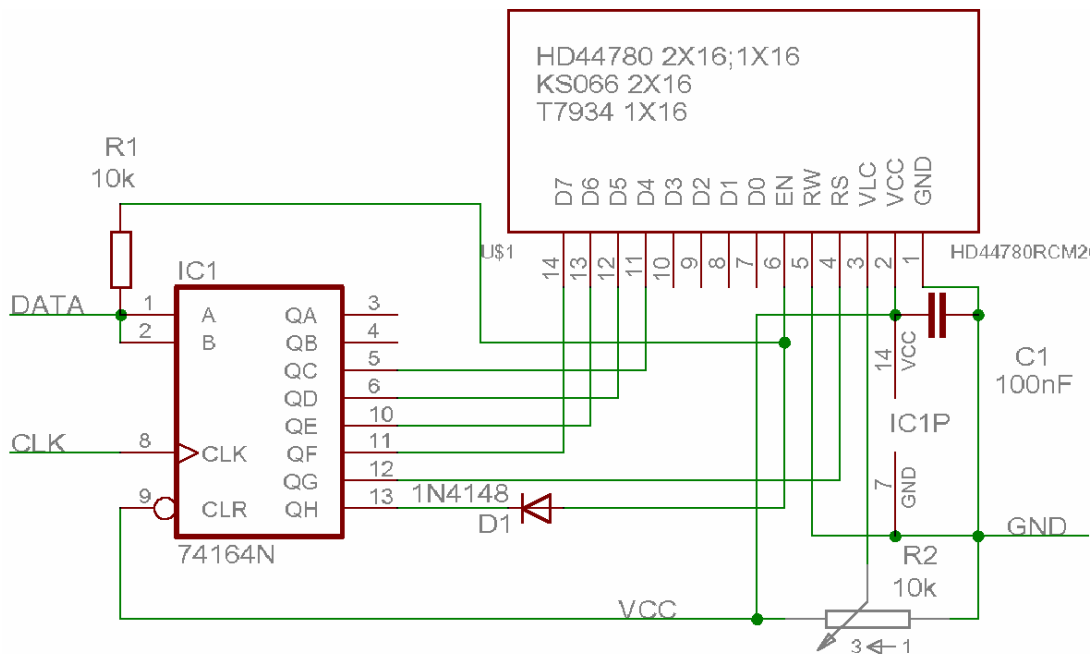

fig.4- 5 Serializarea comenzii unui afișaj LCD nativ-paralel

Biblioteca ce este utilizată de schema electronică din fig.4-5 este următoarea:

```
-- file      : hd44780s.jal
-- purpose   : hd44780 interfață serială 74164
-- includes  : jpic, jdelay

include hd44780p
include jpic
include jdelay

procedure send(byte in stemp) is ;încarcă un octet în 74164
  for 8 loop ;execută de 8 ori până la terminarea octetului
    asm bcf hd44780_S_data
    if ((stemp & 128) != 0) then
      ; 0b_1000_0000, testează bitul 8 (LCD enable)
      asm bsf hd44780_S_data ; asigură enable LCD prin semnalul data
    end if
    asm bsf hd44780_s_clock ; hd44780_S_clock = high, tranziția high-low
    asm bcf hd44780_s_clock ; hd44780_S_clock = low
    asm rlf stemp, f
    ; stemp = stemp << 1, rotire spre stânga, un pas, MSB este primul bit
  end loop
end procedure

-- trimite un octet cu instrucțiunea conținută în variabila value, spre HD44780 :

procedure HD44780_instruction( byte in value ) is
  var byte itemp
  itemp = (value >> 2) + 128
  -- rotire dreapta două poziții și adunare cu 0b_1000_0000

  send(0)
  -- șterge registrul SN74164 prin înscriere cu 0
  send(itemp) -- trimite instrucțiunea
  asm bsf hd44780_s_data ;hd44780_S_data = high
  asm bcf hd44780_s_data ;hd44780_S_data = low
  itemp = (value << 2) | 128
  -- rotire stânga două poziții , sau cu 0b_1000_0000

  send(0)
  send(itemp)
  asm bsf hd44780_s_data ;hd44780_S_data = high
  asm bcf hd44780_s_data ;hd44780_S_data = low
end procedure

-- trimite data conținută în variabila value spre HD44780:

procedure HD44780_write( byte in value ) is
  var byte itemp
  itemp = (value >> 2) + 192
  -- 0b_1100_0000 se adună cu value rotită 2x la dreapta

  send(0)
  send(itemp)
  asm bsf hd44780_s_data ;hd44780_S_data = high
```

```

asm bcf hd44780_s_data          ; hd44780_S_data = low
itemp = (value << 2) | 192
send(0)
send(itemp)
asm bsf hd44780_s_data          ; hd44780_S_data = high
asm bcf hd44780_s_data          ; hd44780_S_data = low
end procedure

procedure HD44780'put( byte in value ) is -- idem, pseudo-variabilă
  hd44780_write(value)
end procedure

procedure hdinit is           ; inițializare
  _hd44780_s_init             ; setarea pinilor IO
  delay_10mS(2)               ; întârziere de inițializare
  send(0)
  send(140)                    ; (0x30 >> 2) + 128 = 140
  asm bsf hd44780_s_data      ; hd44780_S_data = high
  asm bcf hd44780_s_data      ; hd44780_S_data = low
  delay_1mS(5)                 ; întârziere de 5mS
  asm bsf hd44780_s_data      ; hd44780_S_data = high, reset
  asm bcf hd44780_s_data      ; hd44780_S_data = low
  delay_10uS(16)
  asm bsf hd44780_s_data      ; hd44780_S_data = high, reset
  asm bcf hd44780_s_data      ; hd44780_S_data = low
  delay_10uS(16)
  send(0)
  send(136)                    ; (0x20 >> 2) + 128 = 136, setează LCD-ul în mod 4-biți
  asm bsf hd44780_s_data      ; hd44780_S_data = high
  asm bcf hd44780_s_data      ; hd44780_S_data = low
  delay_10uS(16)
  hd44780_instruction(0x28)    -- LCD cu două linii, mod 4-biți
  delay_10uS(16)
  hd44780_instruction(0x08)    -- stinge afișajul
  hd44780_instruction(0x01)    -- șterge DD RAM
  delay_1mS(5)
  hd44780_instruction(0x06)    -- setează direcția cursorului
  hd44780_instruction(0x0c)    -- afișaj aprins, cursor off, blink off
end procedure

hdinit
include hd44780                -- include procedura standard

```

Avantajul metodei constă în utilizarea a numai două linii de comandă din microcontroler. Dezavantajul este dimensiunea aproape dublă a codului hexa generat (PIC16F87x, compilator 04.55) pentru afișarea aceluiași mesaj “hello!” comparativ cu modul paralel 4 + 2. Dimensiunea este aceeași pentru PIC-uri de 1K. Este necesar și un mic surplus hardware constând în registrul SN74164. Nu se pot utiliza cele patru linii de date ale registrului decât pentru ieșiri, acesta fiind unidirecțional, însă rămân două linii nefolosite (QA și QB) a căror destinație poate fi semnalizarea optică sau comenzi de ieșire suplimentare.

4.5.2 Interfațarea butoanelor și a LED-urilor prin serializare

Am văzut în subcapitolul ce tocmai s-a încheiat cât de elegantă este metoda transformării unui afișaj LCD inteligent cu acces paralel, în unul cu acces serial. Realitatea este ușor mai complicată, editarea greșită a unei comenzi care nu generează eroare de compilare, sau montarea inversată a diodei D1, va produce bătăi de cap nebanuite utilizatorului.

Aceeași metodă de serializare poate fi folosită cu succes și pentru citirea stării unui set de 8 butoane. Precauția suplimentară va consta în faptul că anularea efectului tranzițiilor parazite la comutarea acestora trebuie făcută prin metode hardware (trigger schmidt, etc) sau prin metodele software deja prezentate. Metoda se pretează determinării stării unor jumperi sau butoane a căror stare nu se modifică deseori în timpul citirii lor. Schema electronică din fig.4-6 respectă setările originale din biblioteca ciop.jal și de aceea sunt utilizați trei pini ai microcontrolerului pentru fiecare registru de intrare IC2, respectiv de ieșire IC1, deși s-ar fi putut utiliza foarte bine același pin pentru generarea tactului, deoarece acțiunea asupra dispozitivului periferic este secvențială. Numărul de pini necesari pentru interfațare poate fi condensat la doar patru, trei din ei pentru clock, data și load, comuni ambilor regiștrii IC2, IC3 și unul pentru Output Enable IC1 (în schemă notat ca G), cu condiția ca doar unul dintre regiștrii să aibă ieșirea/intrarea activă la momentul în care se realizează comunicația. Registrul IC1 primește informația serială pe pinul SER în avans cu cel puțin 30nS față de tranziția *low-high* a impulsului de tact SCK. După opt tacti, datele sunt încărcate în registru intern de deplasare și un tact *low-high* pe intrarea RCK transferă datele din registrul intern de deplasare în registrul intern de memorare. Deoarece ieșirea este conectată în permanență, (validarea ieșirii G este menținută permanent în nivel logic *low*) datele memorate sunt transferate spre LED-uri. Este cel mai bun registru cu intrare serială și ieșire paralelă, deoarece are opțiunea de ieșire cu impedanță ridicată (permite accesul la un bus de date *tri-state*) și ieșirea este extrem de curată fără *glitch*-uri rezultate la încărcare datorită existenței a doi regiștrii interni de 8 biți, informația trecând din unul în celălalt. Citirea intrărilor registrului IC2 este ceva mai ciudată datorită unei particularități a registrului 74166 [13] de a încărcă bistabilii interni cu informația existentă pe intrarea serială SER când SH/LD este în nivel logic *high*, concomitent cu o deplasare a conținutului registrului cu o locație spre dreapta. Această opțiune este necesară pentru cascada mai multor astfel de regiștrii. Rezultatul firesc este că încărcarea provoacă și o deplasare care se pierde în cazul utilizării unui singur registru. Așadar cei șapte biți de intrare A...G rămași, (a căror stare logică este *low* dacă comutatoarele sunt închise, respectiv *high* dacă sunt deschise, intrările TTL fiind în vânt în această situație) sunt transferați sincron cu tranziția *low-high* a semnalului de tact CLK, cu condiția ca SH/LD să revină în prealabil în stare logică *low*. Nu încercați menținerea intrărilor în vânt dacă registrul nu este de tip TTL! Pentru regiștrii CMOS este obligatorie conectarea intrărilor cu rezistențe la VCC.

Pentru testarea circuitului, vă sugerez algoritmul de scriere/depanare al software-ului din aproape în aproape. Este cea mai simplă metodă de a obține un program funcțional cu dimensiuni mari (nu este cazul în exemplul de față). Primul pas va fi studierea bibliotecilor cio.jal și ciop.jal pentru a vă familiariza cu structura lor și modificările ce se

impun (numai pentru SN74166). Programul ce verifică transferul datelor pe 74HC595 este format din doar 6 linii:

```
include 16F84_4
include jpic
include cio

cio_out_byte ( 0b_0000_1111 )
cio_out_load
end
```

După ce observați într-adevăr modificarea stării logice a LED-urilor ne putem juca cu efecte luminoase pe șirul de 8 LED-uri:

```
; efecte luminoase cu 74HC595
include 16F84_4
include jpic
include jdelay
include cio
```

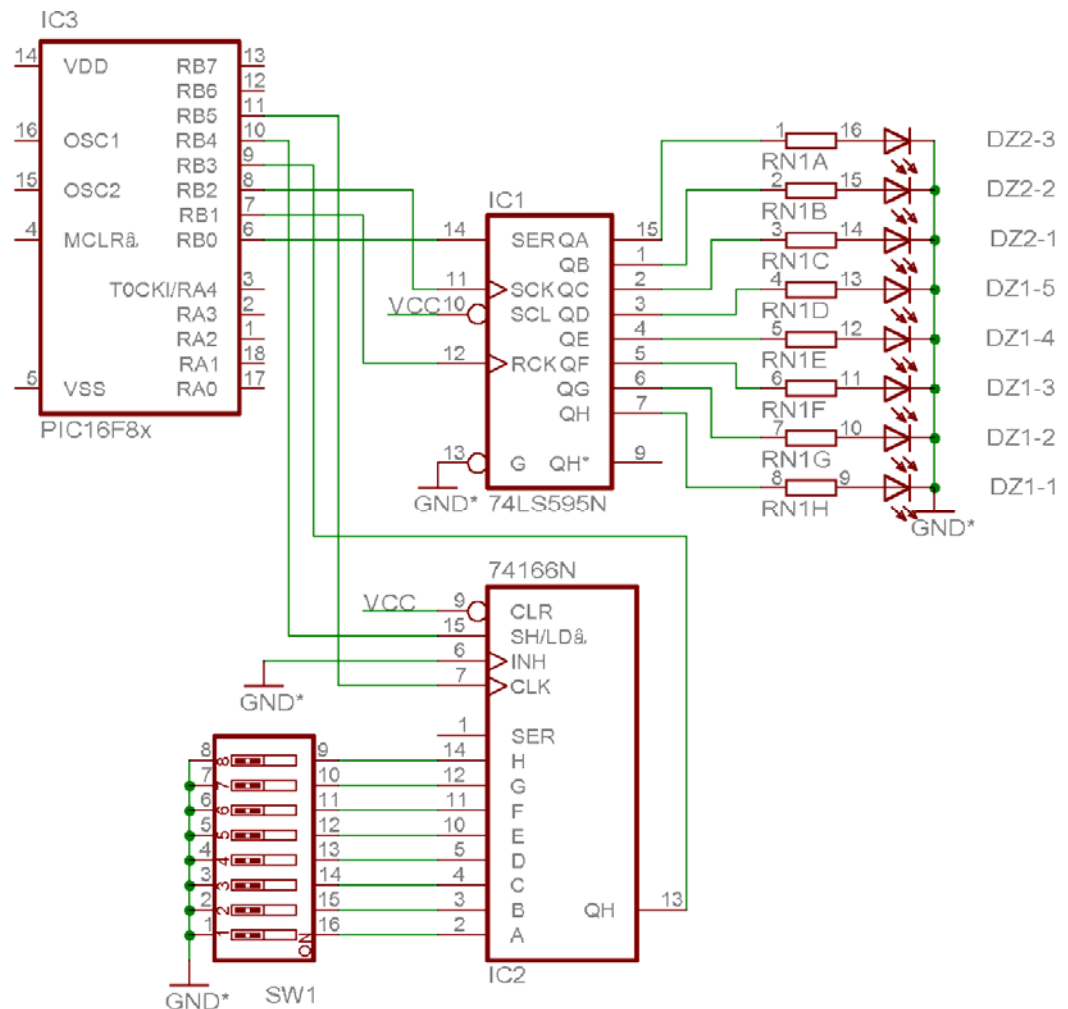

fig.4- 6 Citirea unor micro-întrerupătoare și afișarea stării acestora prin serializare

```

var byte first = 0b_0000_0001
                                ; călărețul pornește din dreapta cu LED-ul aprins
cio_out_byte ( first )         ; încărcarea serială a registrului
cio_out_load                    ; și scrierea informației pe LED-uri
delay_10mS ( 5 )

forever loop
for 7 loop                      ; apoi are loc o rotire spre stânga de 7 ori,
  first = first << 1
  cio_out_byte ( first )
  cio_out_load
  delay_10mS ( 5 )
end loop
first = 0b_1000_0000           ; până se atinge capătul din stânga

for 7 loop
  first = first >> 1           ; după care se întoarce spre dreapta, tot de 7 ori
  cio_out_byte ( first )
  cio_out_load
  delay_10mS ( 5 )           ; delay necesar pentru vizibilitate
end loop
end loop                       ; și situația se repetă la nesfârșit

```

Dacă totuși vi se pare biblioteca cio.jal prea complicată (este o bibliotecă universală care poate funcționa cu mai multe tipuri de regiștrii), o variantă a programului care nu o utilizează aproape de loc este prezentată mai jos; de această dată viteza de deplasare a călărețului este variabilă:

```

include 16f84_4
include jpic
include jdelay

var bit ddata          is pin_b0
var bit load           is pin_b1
var bit clock          is pin_b2
pin_b0_direction = output
pin_b1_direction = output
pin_b2_direction = output

procedure out_byte ( byte in data ) is

  var bit data_bit at data : 0
    for 8 loop          ; rotirea octetului de transmis , lsb este primul
      ddata = data_bit
      data = data >> 1
      clock = low      ; tact low_high pentru incarcare date
      clock = high
    end loop
    load = low         ; tact low_high pentru ieșire date
    load = high
  end procedure

var byte first = 0b_0000_0001

```

```

var byte viteza = 5           ; viteza reprezintă o cuantă de multiplicare a delay-ului

out_byte ( first )
delay_1mS ( viteza )
forever loop
  for 7 loop
    first = first << 1 ; rotește octetul de transmis
    out_byte ( first ) ; trimite-l în registru și afișează-l
    delay_1mS ( viteza )
    viteza = viteza - 1 ; scade delay-ul cu 1mS la fiecare pas
  end loop
first = 0b_1000_0000
  for 7 loop
    first = first >> 1
    out_byte ( first )
    delay_1mS ( viteza )
    viteza = viteza - 1
  end loop
if viteza == 1 then viteza = 5 end if
                                ; dacă e viteza maximă, revine la cea inițială
end loop

```

Se pot imagina variațiuni pe această temă la infinit. Un efect interesant se obține dacă se utilizează LED-uri bicolore (fie cu două, fie cu trei terminale) și două registre 74HC595. LED-urile bicolore cu două terminale se conectează între ieșirile cu același nume ale celor două registre prin rezistențe de limitare de cca 330 ohmi conectate în serie cu ele. LED-urile cu trei terminale se conectează cu anozii la ieșirile cu același nume ale celor doi regiștrii, iar catodii comuni se conectează la masă prin rezistențe de 220...470 ohmi (fig.4-7). Lăsăm la imaginația cititorului modul în care va jongla cu ieșirile regiștrilor, obținând efecte luminoase tricolore intermitente fie la nivel de șir, fie la nivel de LED. Dacă cititorul are de unde să procure LED-uri RGB (sunt ceva mai scumpe) utilizând trei (sau mai mulți) regiștrii conectați în mod *daisy-chain*, adică înlănțuiți) pot obține efecte luminoase având aproape orice culoare. Să revenim la citirea microîntrerupătoarelor din fig.4-6. Se impune o mică modificare a uneia dintre rutinele din biblioteca cio.jal (vezi CD:\tools\jal_compiler) după cum urmează:

```

-- input parallel load
procedure cio_in_load is
  _cio_delay
  ; _cio_in_load = on           -- _cio_in_load_active
  _cio_in_load = off          -- !_cio_in_load_active
  if _cio_in_clocked_load then
    _cio_in_pulse_clock
  else
    _cio_delay
  end if
  ; _cio_in_load = off         -- !_cio_in_load_active
  _cio_in_load = on           -- _cio_in_load_active
  _cio_delay
end procedure

```


Este vorba de modificarea polarității pulsului SH/LD care pentru registrul 74166 trebuie să fie activ pe nivel logic *low* pentru încărcare. Programul care citește starea comutatoarelor este foarte scurt:

```

; test citirea serială: in 74166, out 74HC595
include 16F628_4
include jpic628
include jdelay
include cio
var byte read_button

forever loop
  cio_in_load ; încarcă registrul și execută (nedorit !) o deplasare la dreapta
  cio_in_byte ( read_button ) ; citește registrul în microcontroler
  read_button = read_button >> 1 ; deoarece a avut loc o deplasare o corectăm

  cio_out_byte ( read_button ) ; și o scriem în registru 595
  cio_out_load ; și apoi pe LED-uri
end loop

```

Doar 7 (intrările A...H ale 74166) din cele 8 microcomutatoare vor fi citite. Pentru a citi și cel de-al optulea, este nevoie de încă o celulă de bistabil conectată la ieșirea QH a registrului care să memoreze prima rotire nedorită ce are loc odată cu încărcarea registrului.

Microcontrolerul din fig.4-7 este protejat împotriva alimentării inversate, de dioda D1. Alimentarea lui se face pe același conector ce realizează funcția de programare (SV1, ICSP). De această dată se utilizează și pinul de validare al încărcării (G) pentru a opri “clipirea” șirului de led-uri la fiecare încărcare serială a registrului.

```

include 12f675_4i ;comentați linia "include jpic" pentru a utiliza
include jpic675 ;biblioteca jpic675
osc_calibrate ;rutină pentru calibrarea oscilatorului RC intern
gp0_direction = output
gp1_direction = output
gp2_direction = output
gp5_direction = output
gp4_direction = output
var bit red_data is gp1
var bit enable is gp2
var bit green_data is gp0
var bit clock is gp5
var bit load is gp4
var byte viteza
const bit red = low ;definirea culorii LED-ului accesat de registru
const bit green = high
procedure out_byte ( byte in data, bit in color ) is
enable = on ;595 trece in tri-state pe perioada înscrierii cu date, astfel LED-urile nu pâlpâie
var bit data_bit at data : 0
for 8 loop
  if color == red then
    red_data = data_bit
    green_data = low
  elsif color == green then

```

```

green_data = data_bit
red_data = low
end if
data = data >> 1
clock = low
clock = high
end loop

```

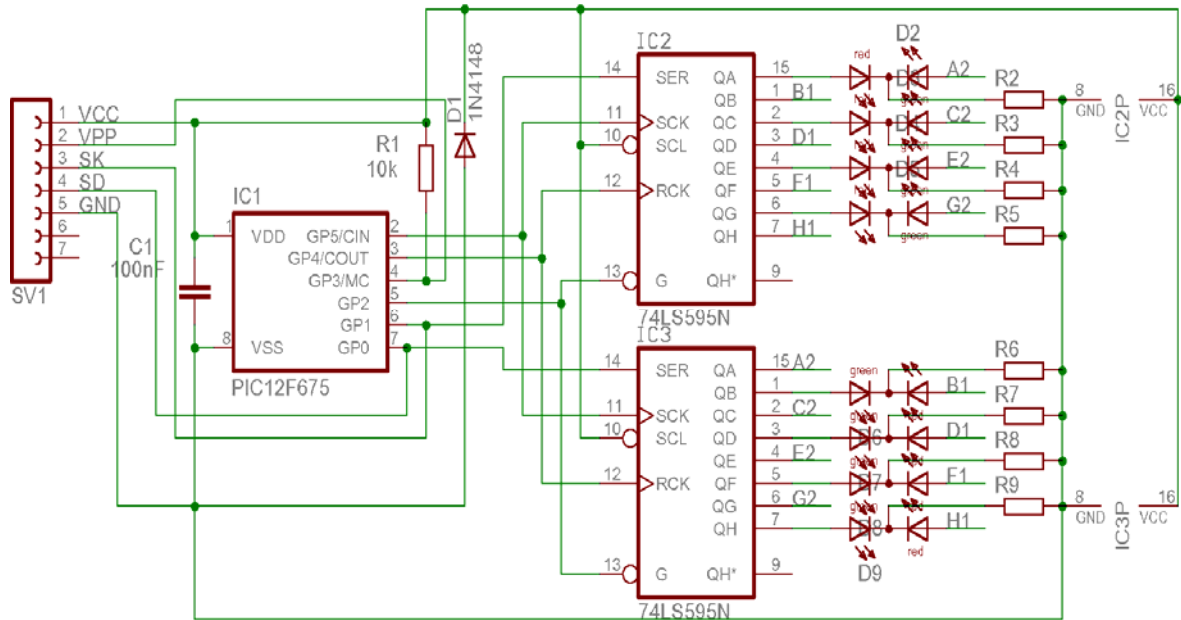

fig.4- 7 Efecte luminoase bicolore (roșu, verde) cu PIC12F675 și 74HC595

```

load = off
load = on
enable = off
end procedure
viteza = 5
forever loop ; secvență de afișare verde-roșu conform valorii încărcate în regiștii
out_byte ( 0, red )      out_byte ( 0b_1000_0000, green )
delay_100mS ( viteza ) out_byte ( 0b_1100_0000, green )
delay_100mS ( viteza ) out_byte ( 0b_1110_0000, green )
delay_100mS ( viteza ) out_byte ( 0b_1111_0000, green )
delay_100mS ( viteza ) out_byte ( 0, green )
out_byte ( 0b_0000_1000, red ) delay_100mS ( viteza )
out_byte ( 0b_0000_1100, red ) delay_100mS ( viteza )
out_byte ( 0b_0000_1110, red ) delay_100mS ( viteza )
out_byte ( 0b_0000_1111, red ) delay_100mS ( viteza )
end loop

```

4.6 Conversia AD

Conversia Analogic – Digital reprezintă unul din cele mai spectaculoase aspecte situate la granița dintre electronica pur analogică și electronica digitală. Este interesantă deoarece utilizatorul trebuie să stăpânească la perfecție problemele pe care le ridică măsurarea semnalelor analogice de nivel mic, în prezența zgomotelor introduse de comutația sistemului digital. Problemele sunt cu atât mai spinoase cu cât numărul de biți al convertorului interfațat este mai mare, (18 ...20 biți) deci rezoluția de măsură este în domeniul microvolților. Acest capitol nu-și propune să trateze în detaliu teoria funcționării convertoarelor AD și particularitățile acestora, ci doar problemele specifice ale convertorului AD cu eșantionare și memorare conținut în seria PIC16F87x respectiv interfațarea câtorva convertoare de 12, 14 și 18 biți, clasice la ora actuală. Cu toate acestea, o clasificare rapidă a convertoarelor AD după principiul de funcționare poate fi următoarea:

- ❑ Metode hardware:
 - conversie tensiune frecvență sau tensiune timp
 - conversie simplă pantă, dublă pantă sau multiplă pantă
 - conversie cu eșantionare-memorare (sample & hold)
 - conversie delta-sigma
- ❑ Metode software:
 - aproximația succesivă
 - măsurarea timpului de încărcare sau de descărcare al unui condensator

Cuvintele cheie ce definesc orice convertor AD sunt: rezoluție, neliniaritate, monotonie, cap de scală (*full-scale*), eroare de ofset (*zero scale offset*), impedanță de intrare, viteză de răspuns sau timp de conversie, metodă de comunicație (serială sau paralelă). Se pot implementa convertoare AD utilizând convertoare DA și metode hardware sau software. Pentru a vorbi aceeași limbă cu cititorul, este importantă definirea cuvintelor cheie amintite mai sus:

- **rezoluția** este numărul maxim de stări logice distincte la ieșire, pentru o tensiune de intrare:

$$\mathbf{r_d = 2^n \text{ sau } r_d = n \text{ (exprimare în număr de biți) sau}} \\ \mathbf{r_a = FS/2^n \text{ (exprimare în unități analogice)}}$$

De exemplu: un convertor de 10 biți va avea $2^{10} = 1024$ de stări distincte pentru o tensiune egală cu capul de scală, dacă aceasta este 5V atunci rezoluția convertorului exprimată în unități analogice va fi: $r_a = 5V/1024 = 4.8mV$.

Pentru un convertor de 18 biți rezoluția exprimată în unități analogice pentru același cap de scală de 5V va fi: $r_a = 5V/2^{18} = 19\mu V$, respectiv rezoluția exprimată în unități digitale este: $r_d = 2^{18} = 262144$

- **cap de scală (Full Scale)** este cea mai mare valoare posibilă la ieșirea convertorului AD. O variație a mărimii analogice de intrare peste valoarea maximă corespunzătoare FS va avea efect nul asupra ieșirii digitale a convertorului. Eroarea capului de scală reprezintă dispersia FS a lotului de convertoare de la valoarea măsurată, raportată la valoarea ideală a ieșirii, și se măsoară în fracțiuni de LSB.
- **eroarea de offset** este valoarea digitală de ieșire, corespunzătoare unei tensiuni de intrare nule. Se poate exprima în fracțiuni de LSB, **părți pe milion**, fracțiuni de FS, sau unități de măsură analogice (mV).
- **neliniaritatea diferențială** este diferența între deviația maximă a mărimii de ieșire pentru două stări succesive în intrare și deviația ideală corespunzătoare reprezentată de ecuația unei linii drepte. Se măsoară în fracțiuni de LSB. De exemplu $\pm \frac{1}{2}$ LSB înseamnă o deviație de ieșire cuprinsă între $1 - \frac{1}{2}$ LSB și $1 + \frac{1}{2}$ LSB pentru două valori succesive ale intrării analogice ce produc o modificare a ieșirii digitale.
- **neliniaritatea integrală** este deviația maximă a mărimii de ieșire față de linia dreaptă trasată prin punctele extreme ale caracteristicii convertorului.
- **monotonia** este proprietatea convertorului de a avea o variație pozitivă sau cel puțin nulă pentru o variație pozitivă a mărimii analogice de intrare.
- **impedanța de intrare** (sau impedanța maximă admisă a sursei de semnal) reprezintă raportul $\Delta U/\Delta I$ unde U este tensiunea de intrare, iar I este curentul absorbit de intrare în condițiile cele mai dificile de variație a temperaturii mediului ambiant. Poate să nu fie definită explicit ci implicit, ca o limită a impedanței maxime de ieșire a sursei de semnal conectate pe intrarea convertorului.
- **timpul de conversie** este intervalul de timp necesar generării codului binar din momentul startării conversiei și poate avea diverși substituenți ca perioada de conversie AD sau timp de achiziție, în funcție de producătorul convertorului și modul lui de funcționare.

4.6.1 Utilizarea modului AD intern al PIC16F87x, bibliotecă analogică

Microcontrolerul PIC16F87x dispune de un convertor de 10 biți cu 5 sau 8 canale în funcție de tipul de capsulă (cu 28 respectiv cu 40/44 de pini). Este un convertor de uz general, suficient de precis pentru o multitudine de aplicații, pornind de la măsurarea tensiunii sau curentului în aplicații industriale și terminând cu măsurarea semnalelor bioelectrice (utilizând amplificatoare corespunzătoare) în medicină. Descrierea accesului utilizatorului asupra modului de conversie este prezentat în fig.4-8 respectiv [14] CD:\datasheet\microchip\pic16F87xx, secțiunea “Analog-to-Digital converter module”.

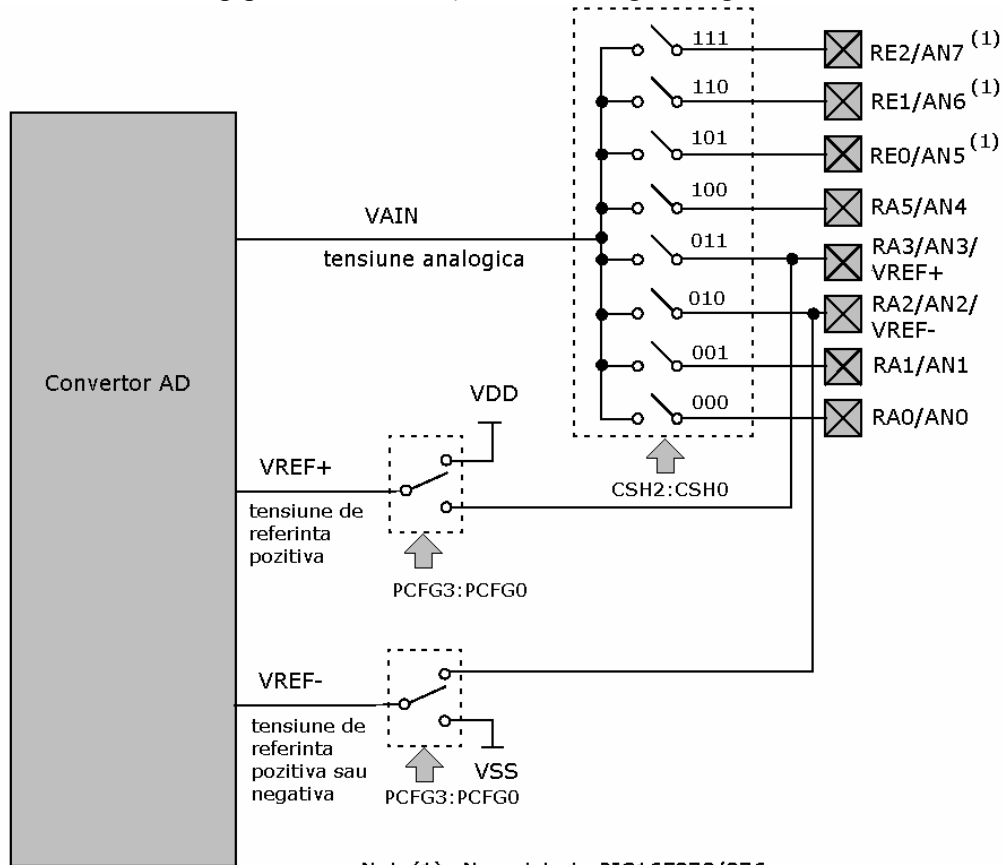

fig.4- 8 Etajul de multiplexare din convertorul AD al seriei PIC16F87x

Un simplu multiplexor analogic comandat de biții CHS0...CHS2 din registrul ADCON0, setează canalul analogic destinat măsurării, în timp ce biții PCFG3...PCFG0 din registrul ADCON1 setează cele două tensiuni de referință, fie intern ($+VREF \leq VDD$ respectiv $-VREF = VSS$), fie extern pe canalele RA2 respectiv RA3, care devin atunci intrări de referință și nu mai pot fi utilizate pentru măsurarea tensiunii. Deoarece setarea canalului destinat achiziției este relativ dificilă conform tabelului din fig.4-9, am imaginat o bibliotecă care să poată fi utilizată fără a avea nevoie de acest tabel și să conțină toate variantele de utilizare a convertorului AD. Deoarece bibliotecă are o dimensiune destul de mare și se găsește integral pe CD, voi prezenta doar rutinele necesare înțelegerii exemplului de achiziție implementat.

ADFM	-	-	-	PCFG3	PCFG2	PCFG1	PCFG0
R/W	U	U	U	R/W	R/W	R/W	R/W

ADFM: bitul de selecție al formatului rezultatului:
1 = aliniere la dreapta, cei mai semnificativi 6 biți ai ADRESH sunt citiți 0
0 = aliniere la stânga, cei mai puțin semnificativi 6 biți ai ADRESL sunt citiți 0
PCFG3:PCFG0: biții de configurare ai convertorului AD
Notă:
R/W = read/write; U = neimplementat; A = analogic, D = digital
* canalele AD nu sunt disponibile pentru PIC16F876/873 (28 pini)

PCFG 3:0	AN7 RE2*	AN6 RE1*	AN5 RE0*	AN4 RA5	AN3 RA3	AN2 RA2	AN1 RA1	AN0 RA0	Vref+	Vref-	AD /ref
0000	A	A	A	A	A	A	A	A	VDD	VSS	8/0
0001	A	A	A	A	Vref+	A	A	A	RA3	VSS	7/1
0010	D	D	D	A	A	A	A	A	VDD	VSS	5/0
0011	D	D	D	A	Vref+	A	A	A	RA3	VSS	4/1
0100	D	D	D	D	A	D	A	A	VDD	VSS	3/0
0101	D	D	D	D	Vref+	D	A	A	RA3	VSS	2/1
011X	D	D	D	D	D	D	D	D	VDD	VSS	0/0
1000	A	A	A	A	Vref+	Vref-	A	A	RA3	RA2	6/2
1001	D	D	A	A	A	A	A	A	VDD	VSS	6/0
1010	D	D	A	A	Vref+	A	A	A	RA3	VSS	5/1
1011	D	D	A	A	Vref+	Vref-	A	A	RA3	RA2	4/2
1100	D	D	D	D	Vref+	Vref-	A	A	RA3	RA2	3/2
1101	D	D	D	D	Vref+	Vref-	A	A	RA3	RA2	2/2
1110	D	D	D	D	D	D	D	A	VDD	VSS	1/0
1111	D	D	D	D	Vref+	Vref-	D	A	RA3	RA2	1/2

fig.4- 9 Registrul ADCON1, responsabil cu selecția canalului de măsură

```
-- file      : janalog.jal
-- date      : septembrie 2000, modificat martie 2001
-- purpose   : citirea mărimii analogice cu F87x
-- requires  : jpimc.jal, minim jal04.24
-----
-- următoarele rutine sunt disponibile aici:
-- ch0_on; ch1_on; ch2_on; ch3_on; ch4_on; ch5_on; ch6_on; ch7_on;
-- ad1_noref; ad3_noref; ad5_noref; ad6_noref; ad8_noref
-- ad2_refplus; ad4_refplus; ad5_refplus; ad7_refplus
-- ad1_refboth; ad2_refboth; ad3_refboth; ad4_refboth; ad6_refboth
-- no_ad; ch_write, ch_write_1023
-- sunt utilizate toate posibilitățile de lucru cu AD-F87x
-----

include bin2bcd3
include jdelay
var byte msd, isd, lsd
procedure ch1_on is ;inițializarea conversiei pe canalul a1
    if target_clock <= 10_000_000 then
```

```

        f877_adcon0 = 0b_0100_1001      -- a1, ad on, TAD = 8TOSC
    elsif target_clock > 10_000_000 then
        f877_adcon0 = 0b_1000_1001      -- a1, ad on, TAD = 32TOSC
    end if
end procedure

procedure ch2_on is ; inițializarea conversiei pe canalul a2
    if target_clock <= 10_000_000 then
        f877_adcon0 = 0b_0101_0001      -- a2, ad on
    elsif target_clock > 10_000_000 then
        f877_adcon0 = 0b_1001_0001
    end if
end procedure

procedure ad2_refboth is
; setarea convertorului cu două referințe externe și două canale de măsură: a0 și a1
    bank_1
    f877_adcon1 = 0b_1000_1101
                                -- a0,a1 adinput, a4,a5,a6,a7 digital IO, right justified
    bank_0
end procedure

var byte ch_hi = 0
var byte ch_lo = 0

procedure ch_write is
-----
    delay_10uS ( 2 )                -- așteaptă timpul minim de achiziție
    adcon0_go = high                 -- start conversie
    while adcon0_go loop end loop    -- așteaptă terminarea conversiei
    ch_hi = f877_adresh              -- copiază f877_adresh în ch_hi
    bank_1
    asm movf    f877_adresl,w        -- f877_adresl este în bank_1, mută-l în w
    bank_0
    asm movwf   ch_lo                -- și apoi în ch_lo aflat în bank_0
end procedure

procedure ch_write_1023 is
-----
-- returnează valoarea zecimală a conversiei în format 0...1023
    ch_write
    bin2bcd3 ( msd, isd, lsd, ch_hi, ch_lo )
                                -- procedură de conversie 2 octeți în 3 bcd
end procedure
; notă asupra prescurtărilor de mai sus:      most significant digit,
;                                              intermediate significant digit,
;                                              last significant digit

```

Procedura *ch_write* returnează în regiștrii *lsd* respectiv *isd*, valoarea hexadecimală a conversiei, aliniată la dreapta (*right justified*) datorită înscrierii valorii *high* în bitul ADFM din registrul ADCON1 (fig.4-9). Prin această aliniere la dreapta va rezulta valoarea reală a conversiei:

	ch_hi	ch_lo	zecimal
Right justified	0b_0000_0011	0b_1111_1111	1023
Left justified	0b_1111_1111	0b_1100_0000	32736

În timp ce o aliniere la stânga va multiplica rezultatul cu 2^6 . Este mult mai simplă obținerea multiplicată a rezultatului prin configurarea unui singur bit decât printr-o operație de multiplicare pe 10 biți (doi octeți implicați în operație). Păcat că producătorul microcontrolerului nu a rezervat doi biți pentru înmulțirea hardware cu un număr variabil cuprins între 2^3 și 2^6 a rezultatului conversiei; oricum acest lucru poate fi realizat destul de ușor prin software.

Un exemplu simplu de citire cu viteză mică a valorilor analogice aplicate pe intrările AN0 și AN1, utilizând biblioteca descrisă anterior, este în programul următor:

```
include f877_04
include jplic
include janalog
include jprint
include jdelay
include f877_lcd ; biblioteca de configurare a pinilor conform fig.4-10
include hd447808

hd44780_clear -- initializare afișaj LCD
ad2_refboth   -- a0,a1 intrări analogice, +vref, -vref active

forever loop
  ch0_on          -- pornește conversia pe ch_0
  ch_write_1023  -- convertește rezultatul ch_lo și ch_hi în format bcd
  hd44780_line1
    print_hexadecimal_2 ( hd44780, isd, "0" )
    hd44780_position1 ( 2 )
    print_hexadecimal_2 ( hd44780, lsd, "0" )
  ch1_on          -- pornește conversia pe ch_1
  ch_write_1023  -- execută conversia AD și transformă rezultatul în format BCD
  hd44780_line2
    print_hexadecimal_2 ( hd44780, isd, "0" )
    hd44780_position2 ( 2 )
    print_hexadecimal_2 ( hd44780, lsd, "0" )
  delay_100mS ( 3 )-- delay necesar pentru afișare
end loop
```

Schema de aplicație este cea din fig.4-10. Se observă importanța separării masei analogice de cea digitală și conectarea acestora într-un singur punct având impedanța AC minimă, foarte aproape de conectorul sursei de alimentare. De remarcat că o sursă de alimentare bine proiectată împreună cu un cablaj corect realizat, va face ca impedanța VCC respectiv GND să fie egale și foarte apropiate de zero. Este vorba despre impedanța de ieșire din sursa de alimentare care este cuprinsă uzual între 0.1 și 0.3 ohmi, iar impedanța masei este sub 0.1 ohmi, dacă cablajul are secțiunea suficient de mare și nu se creează bucle parazite de masă. Un condensator suplimentar de filtraj (100nF + 10uF) situat în imediata apropiere a pinilor de alimentare ai microcontrolerului poate reduce semnificativ zgomotele injectate în alimentări de comutația digitală. In fig.4-10 observați o **particularitate pe care nu o veți**

găsi în cartea tehnică a microcontrolerului chiar dacă v-ar ajuta niște ochi de șoim: tensiunea aplicată pe ANA1 sau ANA2 poate fi negativă, cuprinsă între limitele:

-0.5V...+4.5V sau pozitivă, cuprinsă între 0V și +5V. Pentru a putea măsura tensiuni negative în apropierea lui 0V trebuie ca: $-V_{ref} (RA2) = -0.5V$ respectiv $+V_{ref} (RA3) = +4.5V$. Se observă că relația: $|-V_{ref}| + |+V_{ref}| \leq 5V$ trebuie să rămână valabilă și pentru: $-V_{ref} < 0$. Măsurarea tensiunii negative este posibilă și datorită imperfecțiunii circuitelor de protecție existente pe fiecare intrare a microcontrolerului, circuite formate din două diode care se deschid la (GND – 0.6V) respectiv la (VCC + 0.6V).

Se observă că limita de -0.5V aplicată oricărei intrări nu deschide încă dioda de protecție dar este necesară limitarea curentului de măsură cu o rezistență serie (R8 pe referință respectiv R4 și R5 pe măsură) pentru a împiedeca depășirea curentului maxim admis absorbit din intrare, în cazul creșterii acestei valori peste |-0.5V|.

Obținerea rezoluției maxime de măsură (1024 de puncte) se face pentru:

$|+V_{ref}| - |-V_{ref}| = 2.5V...2.8V$. Condiția este adevărată numai pentru $0 < |-V_{ref}| < +2.5V$ și $+2.5V < +V_{ref} < +5V$. Deci nu încercați: $-V_{ref} = +4V$ și $+V_{ref} = +5V$ pentru că nu va merge decât cu o pierdere însemnată de rezoluție, în timp ce: $-V_{ref} = 2V$ și $+V_{ref} = 4.5V$ sau $-V_{ref} = 0V$ și $+V_{ref} = +5V$ este o opțiune perfect funcțională. Dacă este necesară măsurarea unui semnal mic (sub 1V) singura soluție rămasă este utilizarea unui amplificator operațional extern.

Câteva cuvinte trebuie spuse despre impedanța de ieșire a sursei de semnal. Microchip solicită ca impedanța echivalentă a sursei de semnal să fie maximum 10 K. Pentru această impedanță se recomandă un timp de achiziție de cca. 20 uS, timp provenit din ecuația următoare:

TACQ = Amplifier Settling Time + Hold Capacitor Charging Time + Temperature Coefficient
sau:

$TACQ = T_{AMP} + T_C + T_{COFF} = 2uS + T_C + [(temperature - 25C)(0.05uS/C)]$
iar:

$T_C = CHOLD (RIC + RSS + RS) \ln (1/2047) = 120pF (1K + 7K + 10K) \ln (0.0004885) = 16.5uS$
unde:

- RIC – rezistența internă a condensatorului
- RSS – impedanța internă a comutatorului de sampling
- RS – impedanța sursei de semnal
- CHOLD – capacitatea tipică a condensatorului de memorare (hold)
- TACQ – timpul de achiziție

$TACQ_{50C} = 2uS + 16.5uS + [(50C - 25C)(0.05uS/ C)] = 19.7uS$

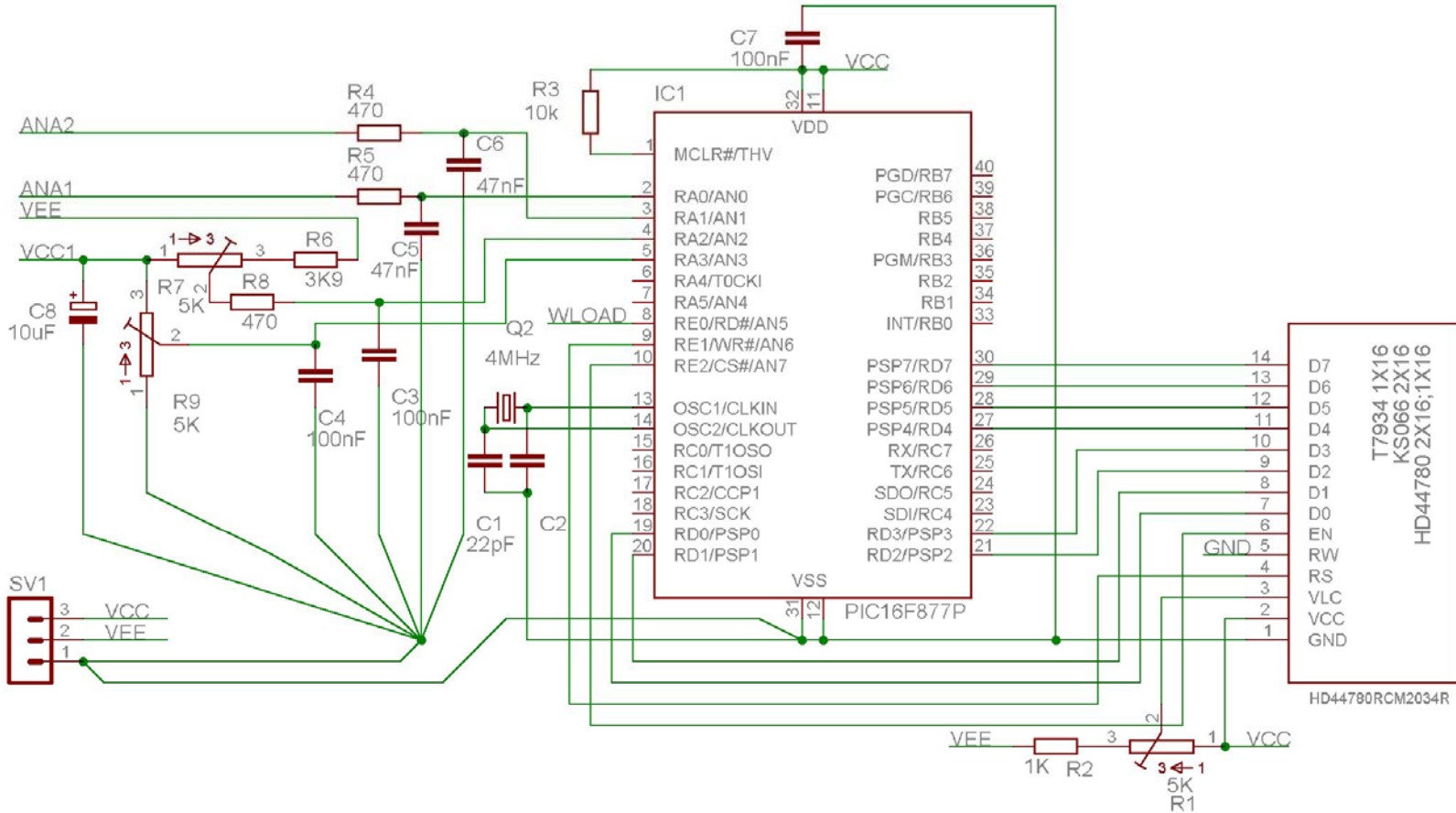

fig.4- 10 Achiziția de date cu polaritate pozitivă și negativă cu PIC16F877

Limitarea tensiunilor de intrare analogice cu rezistente, fara a scadea dramatic impedanta de iesire a semnalului peste limita solicitata de foaia de catalog (10K) si utilizarea unor tensiuni de referinta alese corect, permit masurarea unor tensiuni negative de valori mici, fara deteriorarea liniaritatii de masura. Conectarea corecta a masei analogice si a masei digitale este de obicei esentiala pentru orice tip de masuratoare analogica cu microcontrolerul PIC. C8 creeaza punctul de impedanta minima al masei analogice.

Modelul analogic al circuitului de eșantionare-memorare la care se referă ecuațiile anterioare, este cel din fig.4-12. Se observă că un curent de pierderi de cca $\pm 0.5\mu\text{A}$ poate afecta semnalul de intrare. La 25C acest curent va produce o cădere de tensiune pe rezistența sursei de semnal (10K) de aproximativ 50mV. Raportat la capul de scală FS = +5V, eroarea introdusă este de aproximativ 1% ceea ce este încă acceptabil. Deci se pot obține rezultate bune și pentru impedențe de ieșire ale sursei de semnal mai mari decât cele cerute în fila de catalog, cu mărirea corespunzătoare a TACQ și menținerea valorilor de intrare a tensiunii cât mai mari. Dacă nu se asigură TACQ și se măsoară semnale analogice pe mai multe canale, efectul observabil va fi cel de “mușcare” între canale, respectiv variația tensiunii pe un canal adiacent va modifica aparent tensiunea achiziționată pe canalul curent.

Un parametru important este TAD, timpul necesar de conversie pentru fiecare bit convertit. Pentru 10 biți sunt necesari cel puțin 12TAD. Sunt disponibile patru variante pentru setarea TAD:

Sursa de tact pentru convertorul AD (TAD)		Frecvența maximă [MHz]
Operația	ADCS1:ADCS0	
2TOSC	00	1.25
8TOSC	01	5
32TOSC	10	20
RC (nota 1,2)	11	(nota 1)

fig.4- 11 Setarea corectă a biților răspunzători de timpul de conversie

Nota 1: Oscilatorul RC are TAD tipic de $4\mu\text{s}$ dar acesta poate varia între 2-6 μs

2: Când frecvența oscilatorului este mai mare de 1MHz, se recomandă utilizarea oscilatorului intern RC numai pentru achiziție analogică în starea SLEEP

Aceste variante sunt setate prin modificare corespunzătoare a biților ADCS1 respectiv ADCS0 din registrul ADCON0, setare realizată în procedurile chX_on din biblioteca janalog.jal. De remarcat că biblioteca janalog.jal nu realizează citirea convertorului AD în întreruperi.

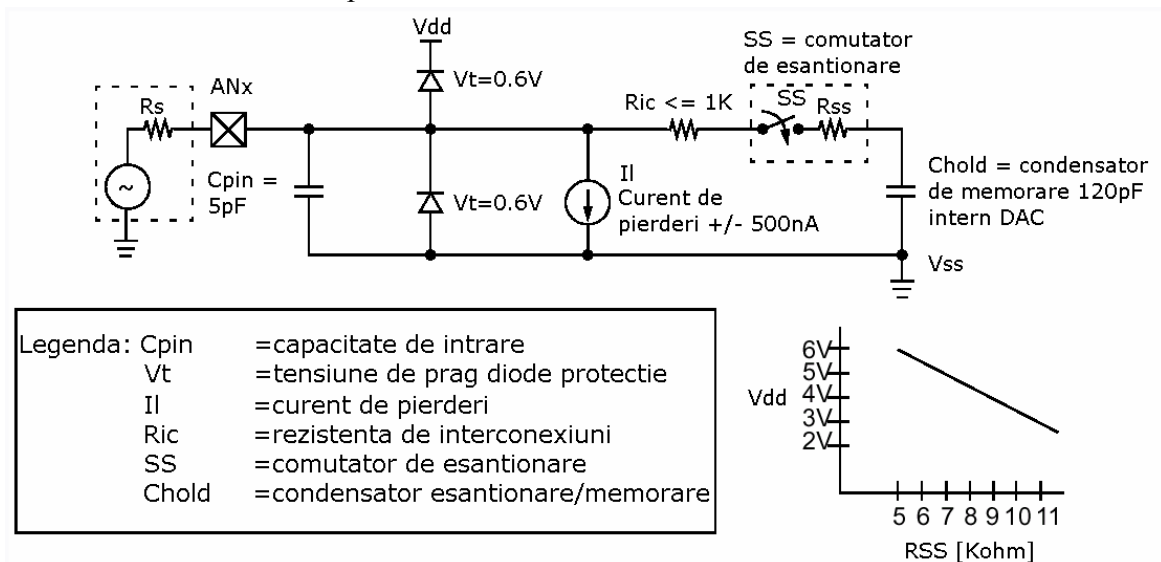

fig.4- 12 Modelul analogic corespunzător intrării AD pentru PIC16F87x

4.7 Convertorul AD de ±18 biți MAX132, exemplu de interfațare

Convertorul AD MAX132 este un convertor performant de 18 biți și semn, ce funcționează pe baza principiului de integrare cu pantă multiplă (multi-slope), având un FS = ±512mV și o rezoluție de 2μV/LSB. Poate executa până la 100 de conversii /secundă. Consumă cca 60μA în regim de funcționare și doar 1μA în regim de *sleep*. Interfațarea cu microcontrolerul se realizează în mod serial pe patru fire. La convertoarele cu integrare este important ca durata de integrare a semnalului de referință să fie un multiplu al celui mai puternic perturbator (care este rețeaua de curent alternativ), pentru ca sfârșitul integrării să găsească tensiunea de referință curată și nu suprapusă peste zgomotul injectat de alimentare. Deoarece la ora actuală există în lume două sisteme de distribuție a tensiunii alternative, respectiv cu frecvența de 50Hz și 60 Hz, sunt posibile ambele moduri de rejecție a perturbatorilor prin modificarea timpului de integrare fie la 655 perioade de tact, fie la 545 perioade de tact. Oscilatorul ce generează această bază de timp este stabilizat cu un cuarț de 32768 Hz. Numai în situația când nu este necesară rejecția perturbatorilor, rata de citire poate fi crescută la 100 citiri/secundă, cu diminuarea rezoluției convertorului la numai ±13 biți. Rezoluția acestui convertor este definită ca:

$$\text{Rezoluția [Volți/LSB]} = \text{Vin}(\text{FS})/262144$$

Pentru performanțe optime, producătorul recomandă ca FS analog să fie cuprins între ±390mV și ±550mV pentru o operare în sisteme cu frecvența de 50Hz. Deoarece INHI și INLO sunt intrări CMOS, protecția acestora la depășirea accidentală a tensiunii maxime de intrare este foarte importantă și este realizată prin R1[fig.4.14]. Un filtraj suplimentar al semnalului de intrare este necesar, realizat prin R1, C3. Tensiunea de referință trebuie să aibă valoarea de 655mV iar stabilitatea ei trebuie să fie în mod evident de ordinul ppm (părți pe milion). Expresia ce determină valoarea referinței pentru un cap de scală dorit este:

$$V_{ref} = \frac{655 \text{impulsuri} \times 512 \times \text{Vin}(\text{FS})}{262144}$$

Domeniul tensiunilor de referință recomandat este 500mV...700mV. Utilizarea altor valori duce la degradarea liniarității convertorului. Cum arată secțiunea analogică din convertor se poate vedea în [fig.4-13] iar schema de aplicație în [fig.4-14]. Etajul de intrare cu comutatoare CMOS execută secvența dictată de interfața digitală, potențialul este repetat printr-un buffer iar apoi integrat cu constanta de integrare dictată de utilizator, un comparator permițând încărcarea unui registru din secțiunea digitală cu un număr proporțional cu tensiunea de intrare (pentru o referință perfect constantă). Rezistența de integrare (R_{INT} fig.4-13, R2 fig.4-14) se determină din:

$$R_{INT} = V_{ref}/I_{INT}$$

Unde $I_{INT} = 0.5\mu\text{A} \dots 2.5\mu\text{A}$

Iar condensatorul de integrare (C_{INT} , C5) din:

$$C_{INT} = V_{in}(FS) t_{INT}/R_{INT} V_{SWING}$$

Unde $V_{SWING} = 1V \dots 3.5V$

$$t_{INT} = 655/f_{OSC}$$

Condensatorul de referință (C4) depinde doar de frecvența oscilatorului : $C_{REF} = 0.0033/f_{OSC}$
Acesta trebuie să aibă curenți de pierderi cât mai reduși, deoarece memorează tensiunea de referință pe perioada de integrare a acesteia (*deintegrate phase*), un condensator cu dielectric film metalizat (PMP) va fi cea mai bună opțiune.

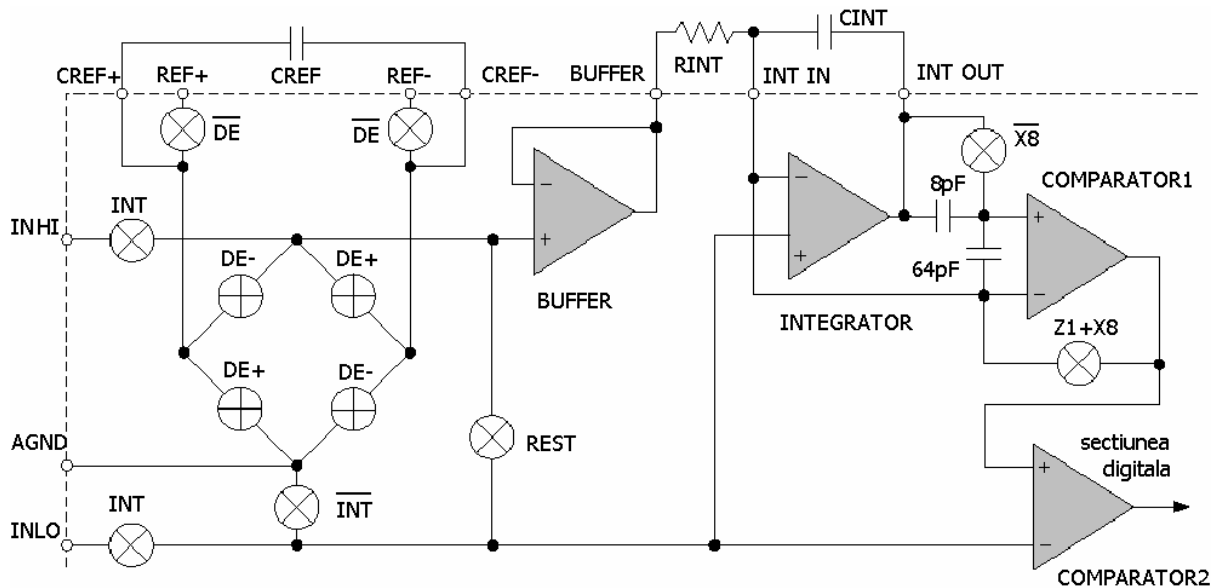

fig.4- 13 Modelul analogic echivalent al circuitelor de intrare în convertorul MAX132

Cum funcționează comunicația cu microcontrolerul ? Datele seriale pe DIN sunt trimise în pachete de 8 biți și sunt rotite în registrul intern de 8 biți ai convertorului pe fiecare front crescător al impulsului de tact CLK. Apoi datele sunt memorate pe frontul crescător al CS fie în registrul de comandă 0 fie în registrul de comandă 1, după cum LSB al octetului de date trimis a fost 0 sau 1 (fig. 4-15). Datele sunt transmise din registrul selectat pe fiecare front căzător al CLK. MSB (D7) este primul bit care trebuie rotit în registru la recepție, respectiv primul bit care se transmite. Rezultatul conversiei este transmis la ieșire în același timp cu datele de comandă recepționate la intrare.

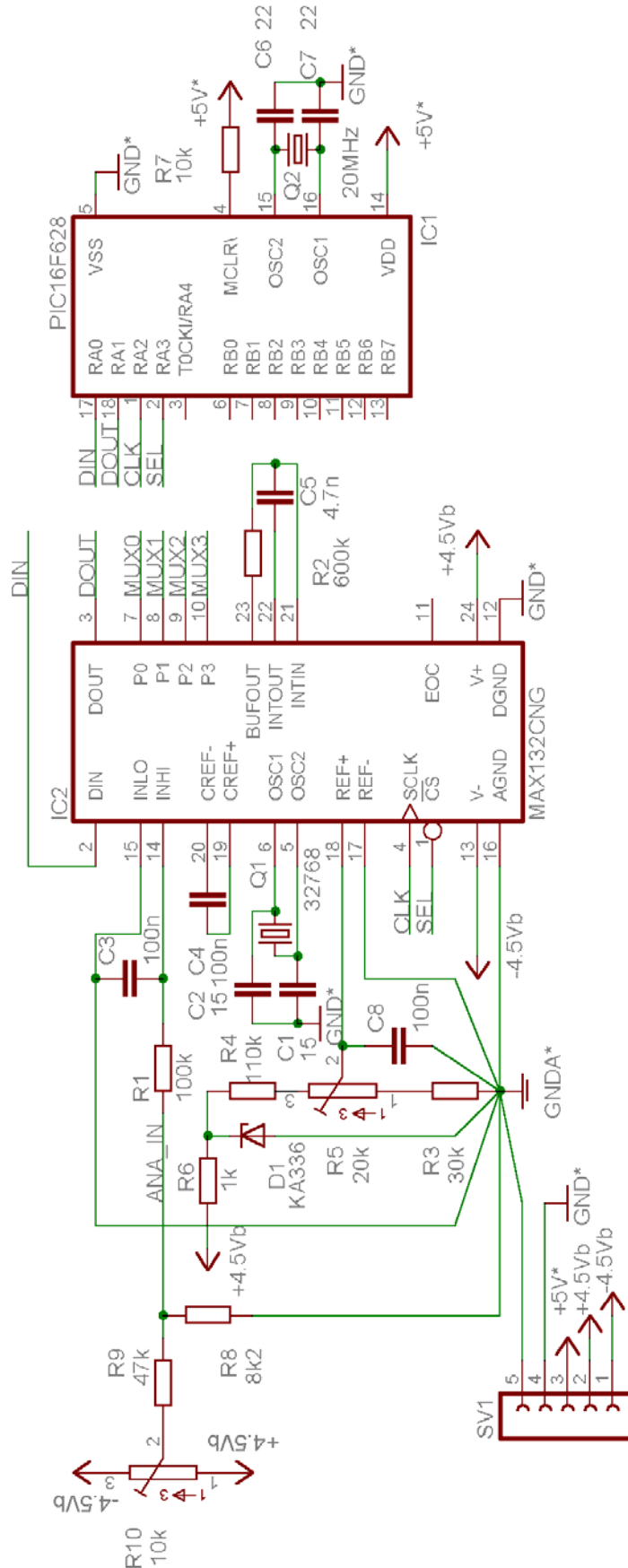

fig.4- 14 Interfațarea unui convertor “meseriaș” la microcontrolerul PIC16F628

REGISTRU		DATA							
		D7	D6	D5	D4	D3	D2	D1	D0
Registrul 0, intrare comenzi	1	Start conversie	50Hz	sleep	Citește zero	x	RS0	RS1	0
		Revino la 0 la EOC	60Hz	treaz	Citește Vin	x			
Registrul 1, intrare comenzi	0	Setează P3 ieșire	Setează P2 ieșire	Setează P1 ieșire	Setează P0 ieșire	x	x	x	1
Registrul 0, ieșire RS1=0, RS0=0		B10	B9	B8	B7	B6	B5	B4	B3
Registrul 1, ieșire RS1=0, RS0=1	1	B18 MSB	B17	B16	B15	B14	B13	B12	B11
Registrul status, ieșire RS1=0, RS0=0	0	coliziune	EOC	Integrare a intrării	sleep	Pol +	B2	B1	B0 LSB
		Fără coliziune	conversie	Fără integrare	treaz	Pol -			

fig.4- 15 Semnificația regiștrilor interni ai convertorului MAX132

Semnificația RS0 respectiv RS1 fiind:

RS1	RS0	EFFECT
0	0	Selectează registrul0, ieșire pentru B3-B10
0	1	Selectează registrul1, ieșire pentru B11-B18
1	0	Selectează registrul2, ieșire status pentru B0-B2, polaritate, sleep, integrare, EOC, bit de coliziune
1	1	Dată invalidă

fig.4- 16 Biții de selecție ai regiștrilor de date

Secvența pe care programul implementat de autor o realizează, este definită de tabelul următor:

Registru de instructiune		Data de ieșire
Ciclul 1: start, citește status	->	Ieșire în registrul status: EOC, polaritate, B2-B0
Ciclul 2: citește MSB	->	Registrul 1: B11-B18
Ciclul 3: citește LSB	->	Registrul 0: B3-B10

fig.4- 17 Algoritm de citire a datelor

Pentru înțelegerea mecanismului de funcționare a integrării cu pantă multiplă se consideră cunoscut principiul integrării dublă pantă, utilizat de majoritatea convertoarelor folosite în aparate de măsură digitale fără pretenții. Spre deosebire de acestea, integrarea cu pantă multiplă execută o serie de funcții suplimentare cum ar fi: corecția automată sau prin program a offsetului, corecția tensiunii reziduale ce rămâne pe condensatorul integrator după trecerea prin zero, tensiune ce generează o eroare aditivă. De exemplu, MAX132 execută trei cicluri distincte (DE-2, DE-3, DE-4) în care această tensiune reziduală este inversată, înmulțită cu 8 și urmată de o integrare a tensiunii de referință cu o polaritate opusă, încât ieșirea integratorului cade spre zero (fig. 4-18). MAX132 necesită măsurarea tensiunii de offset prin setarea bitului “read zero” în stare logică *high* (fig. 4-15). În acest moment comutatoarele INT și REST (fig.4-14) sunt închise. Se recomandă citirea a 2...4 valori din convertor și efectuarea unei medii aritmetice. Se preferă o mediere cu 2^n valori pentru simplificarea calculelor matematice.

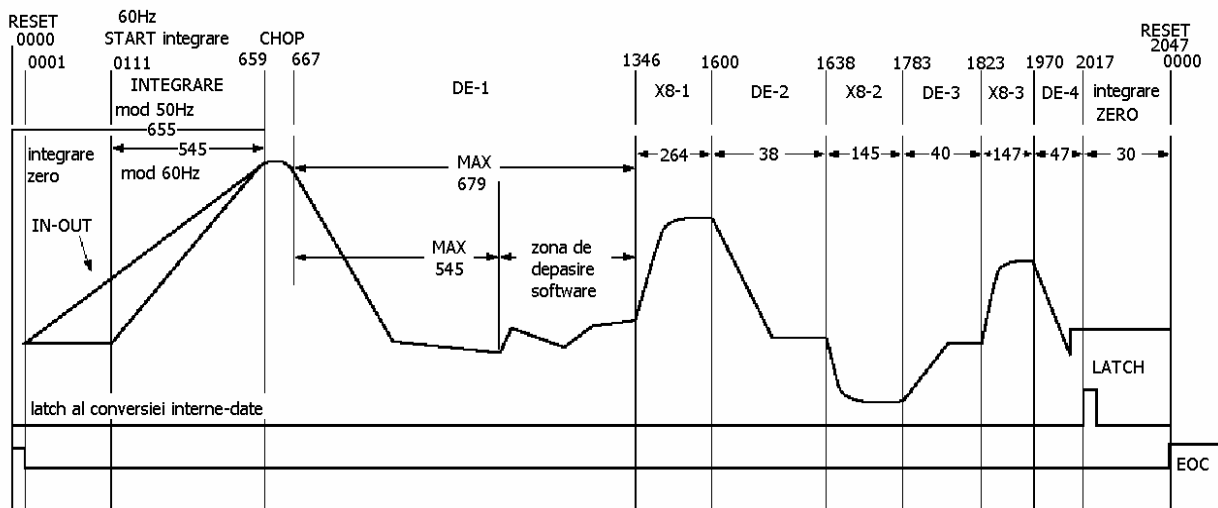

fig.4- 18 Algoritm de integrare cu pantă multiplă din MAX132

Inceperea conversiei este dictată de bitul D7 (fig.4-15) dacă acesta este setat *high*. Convertorul pornește imediat conversia, se oprește la terminarea acesteia și așteaptă o nouă comandă de pornire. Pentru obținerea unui flux continuu de date din convertor cea mai bună metodă pare a fi testarea bitului EOC din registrul *Status*. EOC devine *high* la terminarea conversiei. Cum are loc conversia propriuzisă? (fig. 4-18). După măsurarea tensiunii de offset (integrare zero) este integrată tensiunea de referință. Această integrare are o durată fixă prestabilă de 655 impulsuri de tact. La sfârșitul acestei etape (INTEGRARE) urmează faza de integrare cu polaritate opusă (DEintegration-1) dependentă ca durată de momentul trecerii prin zero a semnalului (deci de amplitudinea semnalului de intrare) când comparatorul de ieșire inhibă numărarea impulsurilor. Până în acest moment funcționarea este identică cu a convertorului dublă-pantă. Numărătorul ce acumulează rezultatul este bidirecțional (up-down), sensul de numărare (incrementare sau decrementare) fiind generat de polaritatea integrării în fazele DE-1 până la DE-4. La sfârșitul etapei de integrare a tensiunii de intrare (mijlocul fazei DE-1), numărătorul va conține maxim 512 tacti numărați. Deoarece are loc o multiplicare a tensiunii reziduale conținute de condensatorul de integrare cu 8, numărătorul se va incrementa sau decrementa cu 64 pe parcursul DE-2, cu 8 pe parcursul DE-3 sau cu 1 pe parcursul DE-4, din valoarea inițială memorată înaintea fiecărei faze. Rezultatul acestui numărător este transferat în registrul de rezultat la fiecare terminare

a conversiei. După fiecare fază DE-x (*deintegration*) urmează o fază de pauză care începe la trecerea prin zero a ieșirii integratorului și durează până la atingerea numărului de impulsuri numărate pentru faza respectivă DE-x. Când trecerea prin zero este detectată la sfârșitul DE-1, integrarea continuă până la următorul tact. Aceasta cauzează o ușoară încărcare suplimentară a condensatorului de integrare. Prima fază de înmulțire cu 8 (X8-1) inversează polaritatea acestei tensiuni și o înmulțește cu 8. DE-2 integrează această tensiune, și deoarece aceasta a fost înmulțită cu 8, fiecare tact al acestui ciclu este egal cu 1/8 din tactul utilizat în DE-1. La sfârșitul lui DE-2 și DE-3 are loc X8-2 respectiv X8-3 adică din nou o multiplicare cu 8 a tensiunii reziduale din ciclul precedent, având ca rezultat pentru fiecare fază, o creștere a rezoluției de 8 ori față de faza precedentă. Terminarea conversiei se face cu o integrare a zeroului, fază care are loc și la începutul conversiei.

Pentru a economisi pini de microcontroler în cazul utilizării unui multiplexor extern, convertorul are patru pini cu destinație selectabilă de către utilizator (P0...P3) selectabili din biții D4 ...D7 ai *Registrului 1 - intrare*. Pe aceștia poate fi interfațat un multiplexor analogic cu până la 16 canale. *Registrul 0 - ieșire* conține biții B3-B10 ai rezultatului conversiei. *Registrul 1 - ieșire* conține biții B11-B18 ai rezultatului conversiei în complement față de 2 (bitul de polaritate, msb din octet este 1 pentru polarități negative). *Registrul Status* conține biții B0-B2 care trebuie citiți utilizând o mediere aritmetică pentru a crește precizia. Bitul de polaritate (D3) va indica dacă citirea este sau nu în depășire. Bitul de semnalizare a fazei de integrare (D5) este *high* la începutul fazei de integrare și devine *low* la sfârșitul acesteia. Indică momentul când se poate modifica tensiunea la intrarea convertorului fără a afecta rezultatul conversiei curente. Bitul de coliziune (D7) avertizează microcontrolerul că regiștrii de date au fost modificate pe parcursul citirii acestora. Determinarea corectă a stării de coliziune se face înaintea și după citirea regiștrilor de ieșire *Registrul 1* și *Registrul 2*.

Programul exemplificat execută doar procedura de serializare și comunicație cu convertorul:

```
include f628_20
include jpic628
include max132p
include hd447804
include jprint

procedure init is
  clk = low
  cs = high
end procedure

procedure write_command ( byte in wordd ) is
asm bcf cs
  for 8 loop
    assembler
      bcf  clk      ; clk low
      bcf  dout     ; dout low
      btfs wordd, 7 ; testează dacă nu e low
      bsf  dout     ; dout = word, x x = 0...7
      bsf  clk      ; front crescător
      nop          ; min 400nS
      rlf  wordd, f ; rotește la stânga
      clrc        ; curăță carry
```

```

    end assembler
  end loop
asm bsf cs
end procedure

procedure read ( byte in wordd, byte out result ) is
asm bcf cs
result = 0
for 8 loop
  assembler
    bcf  clk      ; clk low
    bcf  dout     ; data_out low
    btfsc wordd, 7 ; bitul msb al octetului wordd este low ?
    bsf  dout     ; nu, data_out = word, x
    bsf  clk      ; clk front crescător, 200nS
    rlf  wordd, f ; da, rotește spre stânga, msb primul,200nS
    clrc          ; curăță carry, 200nS
    bcf  clk      ; clk front căzător
    btfsc din     ; data_in este zero ?
    bsf  status_c ; nu, setează flagul carry
    rlf  result, f ; da, rotește, msb primul
    clrc          ; curăță carry pentru operația următoare
  end assembler
end loop
asm bsf cs
end procedure

var byte mstatus
var byte reg0
var byte reg1
var byte command

init
hd44780_clear

forever loop

; read ( 0b_1101_0100, mstatus ) ; start, 50Hz, awake, read zero, read status
; secvența de mai sus este necesară pentru citirea offsetului
  read ( 0b_1100_0100, mstatus ) ; start, 50Hz, awake, read vin, read status, b3-b0
; write_command ( 0b_1010_0001 ) ; setează P3 on, P2 off, P1 on, P0 off

var bit colision at mstatus : 7
var bit eoc      at mstatus : 6
var bit polarity at mstatus : 3

  delay_20mS ( 10 )

; read ( 0b_0101_0010, reg1 ) ; read zero, b18-b11
; read ( 0b_0101_0000, reg0 ) ; read zero, b10-b3
; secvența anterioară este necesară pentru calibrarea ofsetului

  read ( 0b_0100_0000, reg0 ) ; read vin, b18-b11
  read ( 0b_0100_0010, reg1 ) ; read vin, b10-b3

```

```

hd44780_line1
print_binary_8 ( hd44780, reg0, "0" )
hd44780_position1 ( 8 )
print_binary_8 ( hd44780, reg1, "0" )
hd44780_line2
; print_binary_8 ( hd44780, command, "0" )
; print_binary_8 ( hd44780, mstatus, "0" )

end loop

```

Precauțiile care trebuie luate la transpunerea în realitatea abjectă ce ne înconjoară, respectiv la realizarea pe cablaj imprimat a circuitului, sunt numeroase: plan de masă pentru masa analogică, conexiunea într-un singur punct a masei digitale și a celei analogice, alimentarea secțiunii analogice din baterii care să asigure $\pm 4.5V$ pentru obținerea rezoluției maxime a convertorului, utilizarea unei referințe de tensiune precise și stabile (KA336 asigură o tensiune de +2.5V, stabilitate 20ppm, care trebuie divizată de grupul R3, R4, R5). Și o ultimă precauție: acest convertor este extrem de costisitor dacă se procură de la *dealerii* de componente electronice din țară...

4.8 Convertorul AD de 14 biți MAX121, exemplu de interfațare

MAX121 este un convertor de 14 biți ce face parte din categoria *sample & hold* cu aproximații succesive. Cu o ieșire serială de tipul **S**erial **P**heripheral **I**nterface, o viteză de conversie garantată de 308ksps (**k**ilo **s**amples **p**er **s**econd) adică un timp de conversie de 2.9 μ S și un domeniu de variație permis pentru mărimea analogică de intrare (analog Full Scale) de $\pm 5V$, este un convertor ușor de interfațat fie cu microcontrolere având interfață SPI hardware (se poate obține viteza maximă de conversie), fie cu microcontrolere ce simulează prin software interfața SPI (viteza comunicației este dependentă de frecvența oscilatorului acestuia și abilitățile de programator ale utilizatorului). Din fig.4-19 se poate observa alimentarea convertorului la +5V și -12V sau -15V. Puterea totală consumată este în jur de 210mW. Flotarea convertorului față de microcontroler este deasemenea posibilă (nu este prezentată în schemă pentru creșterea inteligibilității) utilizând doar patru optocupluri de viteză (datele sunt bidirecționale) cu intrare trigger schmidt sau optocupluri clasici de viteză cu fotodiodă și fototranzistor pentru cele trei semnale de comandă: CLKIN, CONVST și SDATA, plus un pin suplimentar de comandă a direcției pentru SDATA. Structura echivalentă a intrării analogice a convertorului din fig.4-20, ilustrează cum arată aproximativ circuitul de eșantionare- memorare. Condensatorul de memorare este încărcat prin intermediul unui *buffer*, pentru a scădea cât mai mult timpul de achiziție între două conversii. Impedanța echivalentă a intrării apare ca 6K în paralel cu capacitatea parazită a capsulei de 10pF. Intre conversii, intrarea bufferului este conectată cu intrarea analogică prin rezistența de intrare. În momentul începerii conversiei, bufferul este deconectat de la intrarea analogică, iar la sfârșitul acesteia este reconectat la intrare, în timp ce condensatorul de memorare menține valoarea tensiunii de încărcare, egală cu cea de intrare. Comutatorul *track & hold* este pe poziția *track* tot timpul când nu are loc o conversie. Modul *hold* se

inițiază la aproximativ 10nS după inițierea unei conversii. Referința internă de -5V alimentează convertorul DA intern. Ieșirea referinței la pinul Vref trebuie filtrată la masă

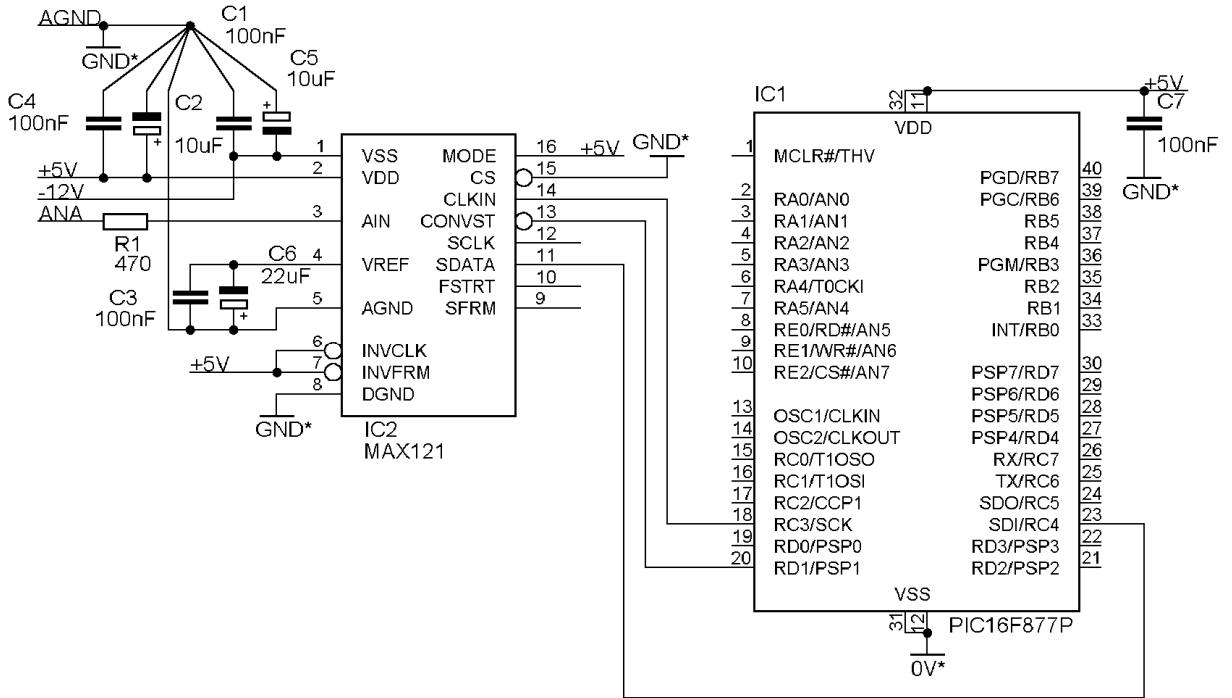

fig.4- 19 Interfațarea convertorului MAX121 prin hardware SPI cu PIC16F87x

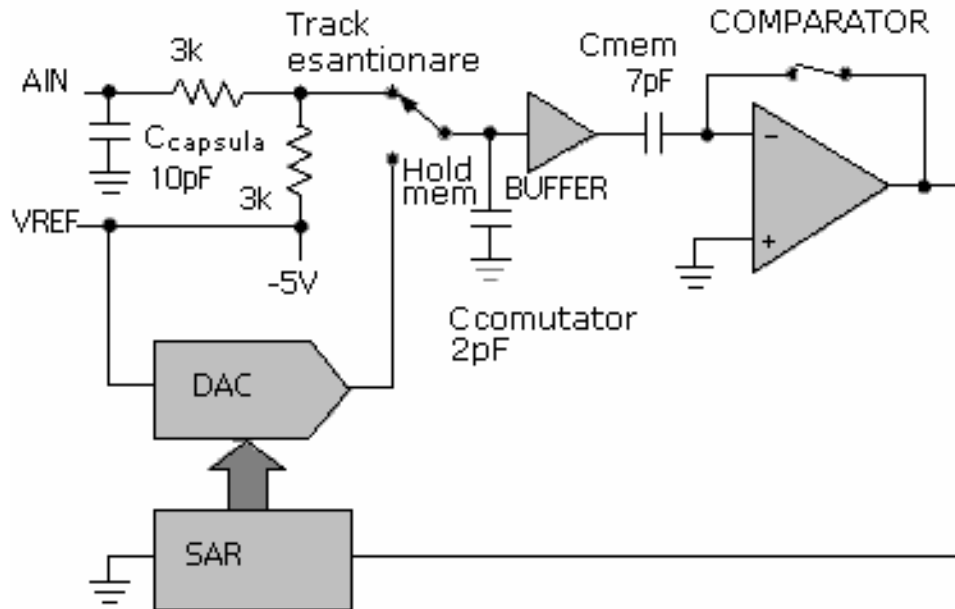

fig.4- 20 Modelul analogic simplificat al convertorului MAX121

cu un grup de condensatori (polarizat și ceramic). Este posibilă și utilizarea unei referințe externe de tensiune, dar aceasta trebuie să aibă valoarea în limitele -5.05V...-5.10V.

Tactul necesar pentru MAX121 trebuie să fie compatibil TTL/CMOS și să fie în domeniul 100kHz...5.5MHz. Rezultatul conversiei este un șir serial (*data stream*) de 16 biți de date, pornind cu MSB (bitul14) iar după LSB urmează doi biți 0 (în total 16 biți). Formatul datelor de ieșire este în complement față de 2, fiecare bit de date este transmis pe pinul SDATA pe frontul crescător al CLKIN. Sunt posibile trei moduri de operare a convertorului:

1. /CONVST este utilizat pentru controlul începerii conversiei. Se folosește pentru *Digital Signal Processing* (prelucrare digitală a semnalelor) când intrarea analogică trebuie citită la intervale foarte precise de timp
2. /CS controlează începerea conversiei. Se folosește în situația când mai multe dispozitive seriale împart aceeași magistrală de date. Când /CS este *high* ieșirile convertorului se găsesc în stare de impedanță ridicată
3. modul de conversie continuă, destinat achiziției de date de tip data-logger, unde convertorul este conectat la microcontroler prin intermediul unei memorii FIFO (**first in first out**).

Aplicația prezentată realizează operarea conversiei în modul 1. Un front negativ pe /CONVST trece comutatorul Track/Hold pe poziția H și pornește conversia în registrul de aproximații succesive SAR (fig.4-20). FSTRT care este în mod normal *low* (fig.4-19), trece în *high* pe următorul tact al CLKIN și rămâne așa pe durata a unui tact. Pe următorul front crescător al CLKIN, FSTRT devine *low*, și SFRM trece în stare logică *low*, (dacă /INVFRM este conectat la Vdd). SFRM indică faptul că MSB este gata de a fi memorat. SFRM rămâne *low* pentru următorii 16 tați (14 date + 2 zerouri). Comutatorul T/H revine în poziția T după ce ultimul bit de date (D0) este transferat pe pinul SDATA. Inițierea unei noi conversii se poate face după trecerea timpului de achiziție de 400nS, printr-o nouă comandă pe pinul /CONVST. Pentru a putea iniția conversia în modul 1, /CS trebuie să fie *low*.

Sunt necesare câteva precizări privind comunicația SPI. Standardul SPI necesită ca transferul blocului de date să aibă loc la nivel de octet, dar ieșirea MAX121 transferă date la nivel de 16 biți. De aceea sunt necesare două operații de citire succesivă a câte unui octet, pentru a recepționa întregul pachet de date de 14 biți de la convertor. Conversia este inițiată prin trecerea pinului de comandă IO al microcontrolerului în stare *low*. Apoi este necesară o operație de scriere dinspre PIC, chiar dacă aceasta nu conține o informație reală (*dummy data*) pentru a activa tactul serial și a citi primii 8 biți de date de la MAX121. Tranziția datelor la ieșirea convertorului se face pe frontul pozitiv al tactului în timp ce procesorul citește datele pe frontul căzător al tactului (pentru CKP = 0).

```
-- file      : max121p.jal
-- date      : 28.01.2002
-- purpose   : hd44780 configurație de bază, pini MAX121
-- used by   : hd447804
```

```
var volatile bit  hd44780_4_DI is pin_d2
var volatile bit  hd44780_4_E  is pin_d3
var volatile byte hd44780_4_D  is port_d_high
```

```
procedure _hd44780_4_init is
    port_d_high = 0
    pin_d2      = low
    pin_d3      = low
```

```

    port_d_high_direction      = all_output
    pin_d2_direction          = output
    pin_d3_direction          = output
end procedure

var volatile bit convst is pin_d1
pin_d1_direction = output
var volatile bit clk is pin_c3
pin_c3_direction = output
var volatile bit sdata is pin_c4
pin_c4_direction = input

-- max121 CLKIN (pin 14) conectat la 877 c3 ( pin 18-SCLK )
-- max121 CONVST(pin 13) conectat la 877 d1 ( pin 20-uz general )
-- max121 SDATA (pin 11) conectat la 877 c4 ( pin 23-SDIN )

```

Programul de citire al datelor din convertor utilizând biblioteca de configurare a pinilor, MAX121p este prezentat aici:

```

include f877_20
include max121p
include hd447804
include jprint
var byte msb, lsb

-- inițializare SPI, modul master
-- -----
convst = high ; stop conversie, master mode
-- sspstat: smp_cke_p_s_r/w_ua_bf
--
--                0 sspbuf = gol
--                1 sspbuf = plin, recepția completă
--
--                x
--
--                x
--
--                x
--                0 CKP = 0, data transmisă pe frontul căzător al clk
--                0 data de intrare eșantionată la mijlocul duratei de ieșire a datei
bank_1
f877_sspstat = 0b_0000_0000
bank_0
-- sspcon: wcol_sspov_sspen_ckp_sspm3_sspm2_sspm1_sspm0
--
--                0    0    0    0 spi master
--
--                0 = clock inactiv pe nivel low
--                0 dezactivează portul serial
--                1 activează portul serial și configurează sck,sdo,sdi,ss
--                1 = a fost recepționat un octet , sspbuf memorează data anterioară
--                0 = nu a avut loc depășirea
--
--                x

f877_sspcon = 0b_0010_0000 ; fosc/4
hd44780_clear

```

```

forever loop
convst = low ; pornește conversia
f877_sspbuf = 0 ; trimite orice caracter (dummy )
bank_1
while ! bf loop end loop ; așteaptă până la recepția primului caracter
bank_0
msb = f877_sspbuf
f877_sspbuf = 0 ; trimite din nou orice caracter pentru generarea clk
bank_1
while ! bf loop end loop
bank_0
lsb = f877_sspbuf
convst = high

hd44780_line1
print_binary_8 ( hd44780, msb, "0" )
hd44780_position1 ( 8 )
print_binary_8 ( hd44780, lsb, "0" )
delay_100mS ( 3 )
end loop

```

Modulul SPI (*Synchronous Pheripheral Interface*) echează doar microcontrolerele flash serioase ca 16F87x, 16F7x, sau mai tânărul 16F87xA, însă implementarea acestui protocol poate fi făcută și cu modulul USART funcționând în modul sincron, disponibil și în seria 16F62x. Înțelegerea funcționării interfeței SPI este destul de greoaie datorită multitudinii de posibilități de configurare a acesteia. După cum exemplul de mai sus o evidențiază, modulul operează cu trei semnale: *Serial CloK*, *Serial Data INput* și *Serial Data OUTput*. Ideea de bază este că SDIN și SDOUT funcționează sincron cu SCK, atât octetul de intrare cât și cel de ieșire sunt generate simultan. Se poate utiliza și un al patrulea pin de comandă *Slave Select* numai pentru situația când microcontrolerul este în mod sclav, ceea ce nu este cazul în situația de față. Inițializarea modulului SPI implică setarea unor biți din regiștrii SSPCON și SSPSTAT după cum se observă în fig.4-21 respectiv fig.4-22 și în exemplul jal prezentat. Pentru simplificarea lucrurilor, fig.4-21 și fig.4-22 tratează doar funcția biților utilizați în modul SPI (aici R = read, W = write).

Cei mai importanți biți ai registrului SSPSTAT (fig.4-22) și SSPCON (fig.4-21) referitori la parametrii comunicației, sunt biții CKE, SMP și CKP. Dacă configurarea acestora nu este făcută în concordanță cu semnalul ce urmează a fi recepționat din convertor este posibil să nu recepționăm niciodată un șir de date valid, mai ales că există un număr mare de combinații ce poate fi făcut cu valorile logice ale acestor regiștrii. Din fig.4-22 și fig.4-23 se observă flexibilitatea interfeței SPI: datele pot fi transmise respectiv recepționate atât pe frontul pozitiv cât și pe frontul negativ al tactului, polaritatea acestuia putând fi pozitivă (*active high*) sau negativă (*active low*) după cum combinația CKP + CKE o generează. Inclusiv eșantionarea citirii datelor de intrare poate avea loc la mijlocul sau la sfârșitul timpului de generare a datelor de ieșire (după valoarea logică a SMP), facilitate importantă pentru periferice ce necesită un timp de stabilizare a datelor din momentul accesării și până la momentul citirii.

WCOL	SSPOV	SSPEN	CKP	SSPM3	SSPM2	SSPM1	SSPM0
7 R/W	6 R/W	5 R/W	4 R/W	3 R/W	2 R/W	1 R/W	0 R/W
<p>SSPOV: bit de indicare al depășirii valorii maxime a registrului la recepție Pentru mod SPI: 1 = un nou octet s-a recepționat cât timp SSPBUF memorează data anterioară. Data din SSPR este pierdută la depășire. In mod sclav, utilizatorul trebuie să citească SSPBUF, chiar dacă transmite numai date, pentru a preîntâmpina depășirea. In mod stăpân, acest bit nu este setat, operația fiind inițiată prin scriere în registrul SSPBUF 0 = nu a avut loc depășirea</p>							
<p>SSPEN: bit de setare al modului Synchronous Serial Port Mod SPI: pinul trebuie configurat corespunzător ca intrare sau ieșire 1 = activează portul serial și configurează SCK,SDO,SDI și SS ca pini ai portului serial 0 = dezactivează portul serial și configurează pinii de mai sus ca pini IO cu utilizare generală</p>							
<p>CKP: bitul de selecție al polarității CLK Pentru mod SPI: 1 = starea inactivă a CLK este high 0 = starea inactivă a CLK este low</p>							
<p>SSPM3:SSPM0: biții de selecție ai portului sincron serial 0000 = SPI, stăpân, clock = fosc/4 0001 = SPI, stăpân, clock = fosc/16 0010 = SPI, stăpân, clock = fosc/64 0011 = SPI, stăpân, clock = TMR2 output/2 0100 = SPI, sclav, clock = pinul SCK , SS este activat 0101 = SPI, sclav, clock = pinul SCK, controlul via SS dezactivat, SS poate fi folosit ca pin IO SSPCON</p>							

fig.4- 21 Registrul SSPCON destinat setărilor pentru comunicația SPI

SMP	CKE	D/A	P	S	R/W	UA	BF
7 R/W	6 R/W	5 R	4 R/W	3 R	2 R	1 R	0 R
<p>SMP: bit de eșantionare Pentru mod SPI stăpân: 1 = data de intrare este eșantionată la sfârșitul duratei datei de ieșire 0 = data de intrare este eșantionată la mijlocul duratei datei de ieșire pentru mod SPI sclav: SMP trebuie resetat în acest mod</p>							
<p>CKE: flag pentru selecția frontului tactului SPI Mod SPI: dacă CKP = 0, 1 = data se transmite pe frontul crescător al SCK 0 = data se transmite pe frontul descrescător al SCK dacă CKP = 1, 1 = data se transmite pe frontul descrescător al SCK 0 = data se transmite pe frontul crescător al SCK</p>							
<p>BF: bit de status ce semnalizează umplerea bufferului (buffer full) La recepție (mod SPI și I2C): 1 = recepția completă, SSPBUF este plin 0 = recepția incompletă, SSPBUF este gol SSPSTAT</p>							

fig.4- 22 Biții corespunzători setărilor pentru SPI în registrul SSPSTAT

O explicație ceva mai elegantă este oferită de diagrama de timp a comunicației SPI pentru modul master al microcontrolerului:

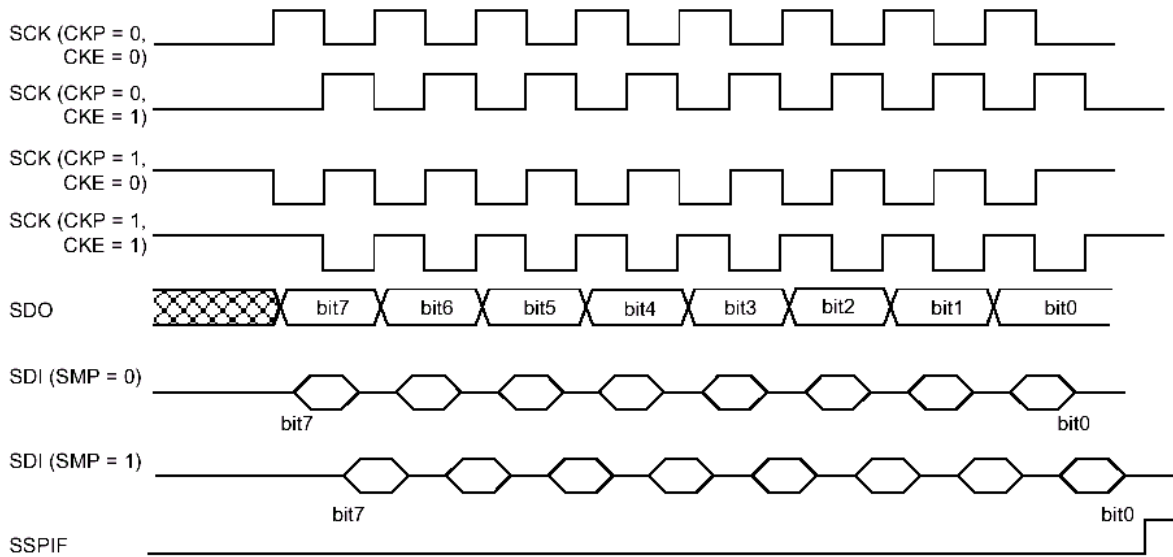

fig.4- 23 Diagrama de timp a modului SPI (PIC16F87x) pentru modul master

Dacă se intenționează conectarea a două microcontrolere în modul SPI, unul dintre acestea poate fi master iar celălalt slave. Modul de setare al modului slave se găsește în [14] sau: CD:\datsheet\microchip\pic16f87xc în capitolul “Master Synchronous Serial Port module”.

4.9 Convertorul AD dual de 12 biți, MCP3202

Dacă ați analizat cu atenție posibilitățile convertoarelor AD ale seriei Microchip midrange, atunci ați observat cu siguranță că producătorul nu a reușit să treacă de granița celor 10 biți, reprezentând rezoluția maximă a convertorului AD intern microcontrolerului. Cele mai performante convertoare AD independente produse de Microchip, nu depășesc limita celor 12 biți, (la momentul editării acestui material) și MCP3202 este unul dintre acestea. Integratul face parte din familia convertoarelor cu aproximații succesive având deasemenea *sample&hold* (eșantionare-memorare). Cele două intrări analogice pot fi utilizate separat sau ca o singură intrare pseudo-diferențială. O particularitate neplăcută este lipsa intrării separate pentru tensiunea de referință, aceasta fiind generată din tensiunea de alimentare, stabilitatea și valoarea acesteia afectând conversia. Protocolul de interfațare al convertorului este același SPI prezentat în capitolul anterior cu trei semnale de comandă: CLK, DIN și DOUT. Intrarea CLK este utilizată pentru a iniția conversia și pentru a sincroniza datele introduse sau extrase din convertor. Intrarea DIN se utilizează pentru transferul datelor de configurare a canalelor analogice în regiștrii interni convertorului. Ieșirea DOUT este destinată extragerii rezultatului conversiei. Suplimentar există și un pin de comandă /CS/SHDN, acesta este utilizat pentru inițierea comunicației cu convertorul (când este în stare logică *low*) și încheierea conversiei concomitent cu trecerea dispozitivului în stare de consum redus (când este în stare logică *high*). Intre două conversii /CS/SHD trebuie să fie menținut în stare logică *high*.

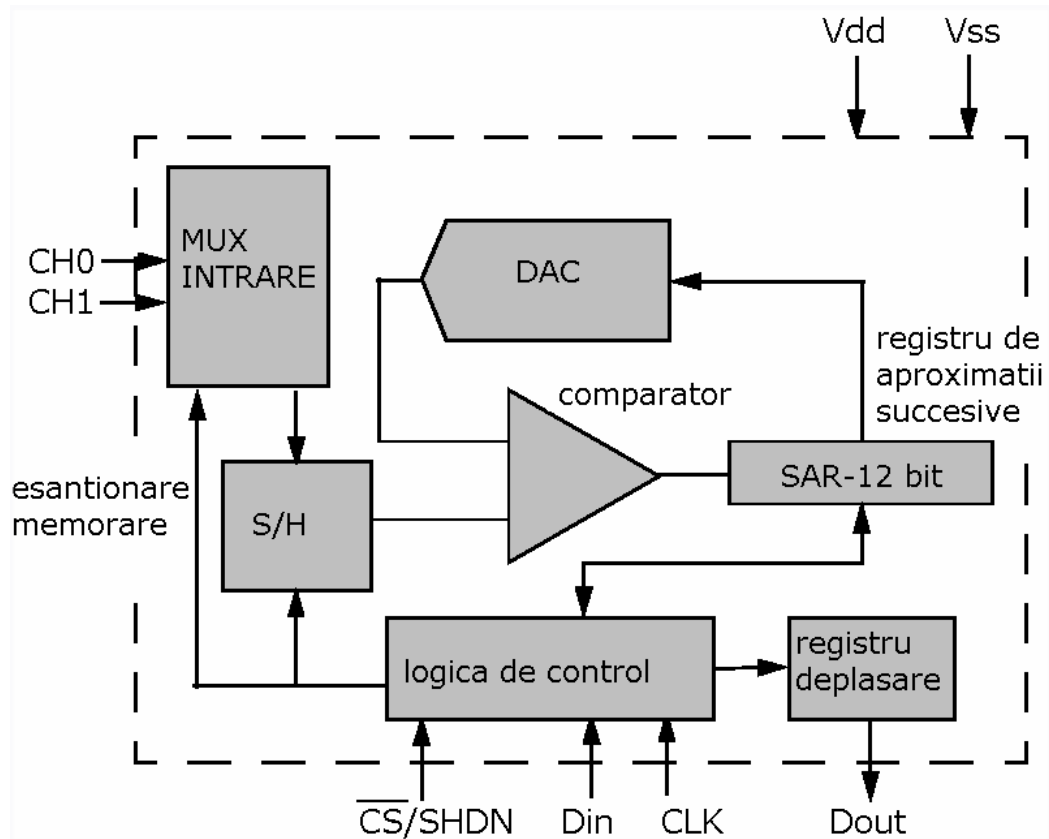

fig.4- 24 Schema bloc a convertorului MCP3202

Cum arhitectura prezentată în fig.4-24 vă este deja familiară din capitolul anterior și explicarea funcționării acesteia va fi mult mai inteligibilă. Un eșantion din tensiunea de intrare este achiziționată și memorată pe condensatorul de memorare, un timp de 1.5 durate de tact, începând cu al doilea front crescător al tactului după ce bitul de start a fost recepționat. După încheierea acestei perioade de timp, comutatorul de eșantionare memorare se deschide și tensiunea memorată pe condensator este utilizată pentru producerea codului digital de 12 biți. Rata maximă de conversie este de 100ksp/s. Modul de configurare analogică a intrării este dependent de biții de configurare care se transmit serial, imediat după bitul de startare a conversiei:

	Biții de configurare		Selecția canalului		GND
	SGL/DIFF	ODD/SIGN	0	1	
Mod unipolar	1	0	+		-
	1	1		+	-
Mod pseudo diferențial	0	0	In+	In-	
	0	1	In-	In+	

fig.4- 25 Biții de configurare ai MCP3202

Schema analogică echivalentă a convertorului este identică cu cea din convertorul AD intern al PIC16F87x, prezentată în fig.4-12, cu deosebiri minore privind capacitatea de memorare care pare a fi doar 20pF, și o rezistență internă a comutatorului de eșantionare memorare de 1Kohm, care obligă utilizatorul la utilizarea unei surse de semnal cu impedanță de ieșire cât mai aproape de 0. Acest impediment se datorează constantei de încărcare al condensatorului de eșantionare:

$T = (R_s + R_{ss}) \times C_{sample}$ unde:

R_s este impedanța de ieșire a sursei de semnal

R_{ss} este impedanța comutatorului de eșantionare

C_{sample} este capacitatea condensatorului de eșantionare

În afara acestei limitări ce apare la toate convertoarele microcontrolerelor Microchip, o altă limitare importantă este excursia tensiunii analogice de intrare pentru modul pseudo-diferențial, și anume excursia V_{in+} este în domeniul [$V_{in-} \dots V_{ref}(V_{ref} + V_{in-})$] în timp ce (V_{in-}) = $\pm 100mV$, măsurat față de masă. Dacă (V_{in+}) \leq (V_{in-}), codul rezultat va fi 000h. Dacă (V_{in+}) \geq ($V_{ref} + V_{in-}$) - 1LSB, codul rezultat va fi FFFh. Ecuația ce guvernează conversia, pentru situațiile ce nu se încadrează în restricțiile de mai sus este:

Digital Output Code = $4096 \cdot V_{in} / V_{CC}$ unde: V_{in} este tensiunea de intrare
 V_{CC} este tensiunea de alimentare

Există două moduri de a prelua informația digitală din convertor:

- ◆ Formatul cu MSB transmis primul
- ◆ Formatul cu LSB transmis primul

Vom analiza doar primul format, fiind cel mai inteligibil. În fig.4.26 se observă secvența de inițializare: bitul de start este generat pe parcursul primului impuls de tact după ce /CS a trecut în stare *low*. Următorii doi biți selectează modul de lucru al convertorului: două intrări unipolare sau o intrare pseudo-diferențială (SLG/DIFF), respectiv selecția canalului și polaritatea semnalului pentru modul pseudo-diferențial (ODD/SIGN). Imediat după bitul ODD/SIGN, este transmis spre convertor bitul de selecție al modului de transfer, acesta este *MSB first* pentru MSBF *low* respectiv *LSB first* pentru MSBF *high*, cu precizarea că prima transmisie a datelor dinspre convertor, în acest al doilea caz, va fi tot *MSB first*. Pe frontul căzător al MSBF, convertorul generează un bit nul, următorii 12 tacti secvențiali vor genera rezultatul conversiei. Datele sunt generate întotdeauna pe frontul căzător al impulsului de tact. Este posibil să se mențină /CS în stare logică *low* și să se genereze un octet de comandă nul (conținând datele egale cu zero) înainte bitului de start.

Funcționarea acestui convertor seamănă ca două picături de apă cu exemplele precedente, motiv pentru care lășăm cititorului plăcerea de a modifica exemplele de program implementate anterior pentru a obține o comunicație validă cu convertorul. O precizare ajutătoare ar fi următoarea: deoarece DIN și DOUT nu sunt active simultan (fig.4.26) ele pot fi conectate împreună dacă se optează pentru utilizarea unui protocol SPI generat prin software. Timpul minim de dezactivare prin trecerea CS *high* este min. 0.5μS, întârzierea minimă între CS *low* și primul front crescător al CLK este de 100nS iar timpul minim de eșantionare este 1.5 tacti CLK. Timpul de conversie durează maxim 12 tacti, pe durata celui mai puțin semnificativ bit B0 comparatorul intern este dezactivat, intrarea de referință a acestuia devenind stare de înaltă impedanță în timp ce tactul CLK transferă spre ieșire valoarea bitului B0.

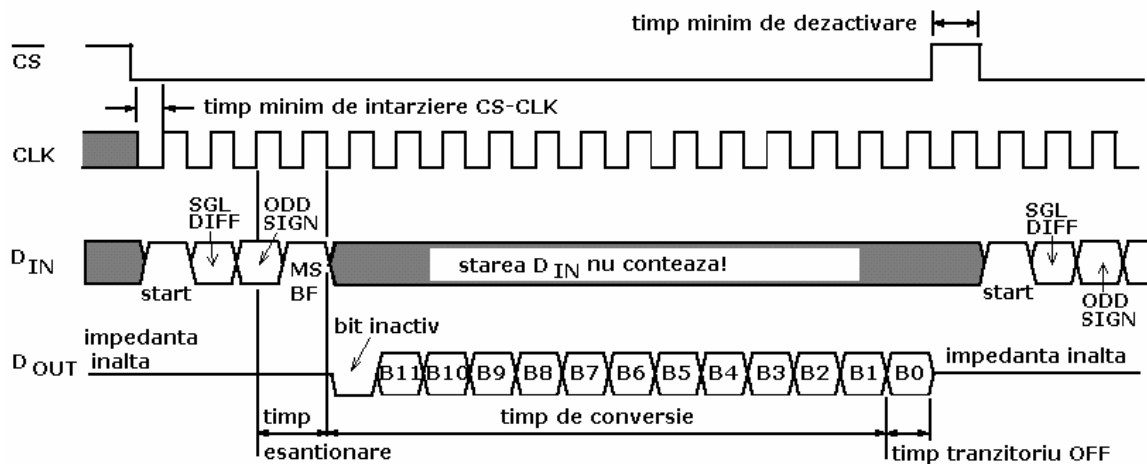

fig.4- 26 Transmisia datelor în formatul *MSB first*

4.10 Măsurarea temperaturii

Se pare că orice om are păsărica lui. Unii au chiar câte un stol întreg. Lipsă. Parcurgând rapid acest capitol se pare că metodele de măsură a temperaturii ambiante fac și ele parte din din stolul meu. Există cel puțin patru categorii de senzori destinați măsurării temperaturii:

- ❖ senzori analogici semiconductori:
 - diode
 - tranzistoare

- circuite integrate specializate (termorezistențe integrate sau “diode” cu pantă îmbunătățită)
- ❖ senzori pasivi (necesită polarizare externă) :
 - termistoare PTC și NTC
 - termorezistențe
- ❖ senzori activi (nu necesită polarizare):
 - termocuple
 - senzori indicatori cu bimetal
- ❖ Senzori inteligenți cu ieșire digitală pe *bus* cu unu, două sau trei fire

și două mari clase de metode de măsură:

- ❖ măsurarea temperaturii prin contact direct al senzorului cu mediul de măsurat
- ❖ măsurarea temperaturii fără contact cu mediul prin metode radiative

Presupunând că dumneata, destinatarul acestor rânduri ești deja un potențial emigrant pentru Canada care cunoști cum se măsoară temperatura utilizând metodele descrise mai sus, voi face o trecere în revistă foarte sumară a teoriei de funcționare a acestor dispozitive.

4.10.1 Dispozitive semiconductoare cu joncțiune (diode și tranzistori)

Orice joncțiune semiconductoare parcursă de un curent constant, va produce o cădere de tensiune la terminalele ei a cărei valoare este dependentă de tehnologia de realizare a joncțiunii și de temperatura ambiantă la care aceasta funcționează. De exemplu, pentru o diodă semiconductoare de 500mW pe plachetă de siliciu, funcționând la 25C, tensiunea anod-catod va avea valoarea cuprinsă între 0.5V și 0.7V pentru un curent de polarizare constant. Acest curent de polarizare poate produce încălzirea joncțiunii prin disipație termică, motiv pentru care, dacă joncțiunile sunt utilizate în scopul măsurării temperaturii, vor necesita un curent de polarizare mic (între 100uA și maxim 1mA). Ecuația care stă la baza măsurării de temperatură (dar și la efectuarea operațiilor matematice log, antilog și raport prin metode analogice) este:

$$I_d = I_s(e^{\frac{V_d}{kV_t}} - 1)$$

Unde: I_d este curentul prin joncțiune [A]

V_d este căderea de tensiune pe joncțiune [V]

I_s este curentul de saturație [A]

k este un factor de proporționalitate $k = 1 \dots 2$, crește cu scăderea I_d

respectiv:

$$V_t = kT / q = T / 11000$$

V_t este “tensiunea termică” [V] și are valoarea cuprinsă între 25...35mV la 20C

T este temperatura joncțiunii [K]

k este constanta lui Boltzman

q este sarcina electronului

Această ecuație nu arată unui electronist, decât faptul că încălzirea unei diode semiconductoare, produce o variație a tensiunii pe joncțiune de $-2.0\text{mV} \dots -2.5\text{mV}$ pentru modificarea temperaturii cu fiecare 1°C , dacă joncțiunea se menține sub curent constant. Unui fizician însă, îi poate crea sentimente demiurgice, determinându-l să scrie pagini întregi de teorie.

O primă analiză ne arată că această caracteristică de variație a “tensiunii termice” cu temperatura ambiantă, necontrolabilă perfect nici în cadrul aceluiași lot de dispozitive similare, face ca dioda sau tranzistorul să nu posede capacitatea de înlocuire directă (*direct replacement*) ceea ce îl face de neutilizat în producția de serie. Din ecuația prezentată mai sus rezultă două metode de măsură a temperaturii cu diode:

- ❖ Injectarea unui curent constant în joncțiune și măsurarea căderii de tensiune pe joncțiune
- ❖ Alimentarea joncțiunii cu tensiune constantă și măsurarea variației curentului prin joncțiune

Din punct de vedere practic, prima variantă are avantaje majore prin faptul ca dioda poate fi montată în bucla de reacție negativă a unui amplificator operațional în configurație inversoare, a cărui intrare se alimentează de la o referință de tensiune. Rezultatul va fi un generator flotant de curent constant performant. Dacă considerăm joncțiunea semiconductare ca fiind chiar joncțiunea bază-emitor a unui tranzistor comun, atunci putem descoperi ușor încă cel puțin două moduri de măsurare a temperaturii:

- 1) Din ecuația statică de funcționare a tranzistorului, redusă la cazul practic ($\alpha = 0$) $I_c = \beta I_b + \alpha I_e$, împreună cu logaritmarecuației anterioare rezultă:

$$\frac{V_{be}}{kVt} = \ln \frac{I_b}{I_s}$$

Executând o manevră inginerescă de ascundere a tuturor constantelor de dispozitiv în aceeași constantă k_1 , (inclusiv logaritmul din constanta I_s pe care l-am pierdut pe parcurs tocmai fiindcă este o constantă) putem scrie fără lacrimi în ochi:

$$I_b = e^{\frac{V_{be}}{k_1 Vt}}$$

sau fără prea multă imaginație:

$$V_{be} = k_1 Vt \ln I_b$$

sau în sfârșit:

$$I_c = \beta \times e^{\frac{V_{be}}{k_1 Vt}}$$

Deci $I_c = f(T)$, dacă se păstrează polarizarea tranzistorului sub tensiune constantă, curentul de colector va fi proporțional cu variația de temperatură a joncțiunii bază-emitor. Factorul de amplificare este în acest caz elementul de proporționalitate.

- 2) Polarizarea tranzistorului în regiunea activă normală și măsurarea tensiunii V_{ce} asigurând un curent constant de colector respectiv de bază, va da măsura variației de temperatură ambiantă.

Există încă două metode cunoscute dar care sunt derivate din cele prezentate, și care nu fac altceva decât să introducă “finețuri” algoritmului deja prezentat. În concluzie, avantajul măsurării temperaturii cu diode și tranzistoare derivă din simplitatea metodei, dezavantajele sunt însă numeroase:

- Nu sunt reproductibile, deci dispozitivele semiconductoare nu pot fi înlocuite direct ci doar printr-o recalibrare a electronicii de măsură
- Pot măsura temperaturi cuprinse doar între $-50C...+100C$, nefiind perfect liniare pe întregul domeniu
- Depășirea accidentală a temperaturii de $125C$ duce la distrugerea ireversibilă a joncțiunii

4.10.2 Circuite integrate destinate măsurării temperaturii, cu ieșire analogică

Dezavantajul joncțiunilor semiconductoare este corectat de circuitele integrate specializate de măsură a temperaturii. Aspectul acestor circuite integrate este identic cu al tranzistoarelor, având împachetarea în diverse capsule de la cele subminiatură până la capsulele standard TO-xx. Spre deosebire de diode a căror pantă de variație cu temperatura a tensiunii termice este variabilă de la dispozitiv la dispozitiv, circuitele integrate au o variație fixă de $10mV/C$ sau $25mV/C$ asigurând o tensiune de ieșire proporțională cu diverse sisteme de măsură a temperaturii (Celsius, Kelvin, Fahrenheit), astfel încât tensiunea de ieșire este egală (cu un factor de corecție) cu temperatura măsurată, pentru sistemul de măsură ales. Astfel de circuite integrate sunt: LM35 (cu echivalentul românesc $\beta M135$) pentru ieșire în sistem Kelvin, cu prețul de cost foarte redus, interschimbabili pentru o precizie garantată de $\pm 3^\circ$, LM34 (Fahrenheit), LM45 (Celsius), LM50 (Celsius) LM335, AD22100KT etc. Și aceste circuite integrate au limitări, cea mai deranjantă este necesitatea amplificării semnalului analogic utilizând amplificatoare operaționale, pentru compatibilizarea nivelului de semnal cu intrarea convertorului AD al microcontrolerului. O altă limitare importantă este necesitatea utilizării a câte unui pin AD al microcontrolerului pentru fiecare senzor de temperatură interfațat, respectiv imposibilitatea utilizării unor conexiuni directe foarte lungi între senzori și microcontroler, datorită mixării zgomotelor peste semnalul util. Corectarea problemelor de zgomot se face utilizând convertoare tensiune-curent în imediata apropiere a senzorului, astfel că transmisia semnalului de temperatură analogic se face în curent (mult mai greu de perturbat), iar la nivelul plăcii microcontroler se revine printr-o conversie curent-tensiune (cea mai simplă conversie este banala rezistență, urmată de un filtru cu condensator) la o mărime compatibilă cu intrarea convertorului AD.

Termorezistențele semiconductoare fac parte din noua generație de dispozitive destinate măsurării temperaturilor medii. Ele nu pot fi utilizate mai sus de $300C...350C$, necesită un curent de polarizare sub $1mA$ și au aspectul clasic al unei diode semiconductoare în capsulă de sticlă (capsula DO-34). Terminalele acestora trebuiesc conectate prin sudură prin puncte sau prin contact mecanic (cu șurub sau cu presare)

deoarece peste 200C sudurile cu fludor se înmoaie. Variația tipică a rezistenței termorezistenței KTY8X pentru intervalul 20C...300C și $I_t = 0.5...1mA$ este de la 300 la 1200 ohmi, aproape liniară și puternic dependentă de curent. Termorezistențele semiconductoare sunt mult mai ieftine decât termorezistențele cu fir de platină sau cupru, având dezavantajul temperaturii maxime de lucru mai reduse și a proprietăților mecanice destul de slabe, comparativ cu cele clasice. Gabaritul redus le face să fie extrem de utilizate în aplicații de termocontrol unde de multe ori păstrarea unei inerții termice reduse este esențială.

4.10.3 Senzori pasivi pentru măsurarea temperaturii

Din această categorie fac parte termistoarele și termorezistențele. Sunt senzori pasivi deoarece necesită polarizare fie în curent fie în tensiune. După modul de variație a rezistenței cu temperatura ambiantă există termistoare cu variație negativă cu temperatura, NTC, a căror lege de variație este:

$$R_t = a \times e^{\frac{b}{T}}$$

Unde: R_t este rezistența termistorului

a, b sunt constante de material, orice producător serios va publica aceste constante în fila de catalog a termistorului respectiv

T este temperatura în grade kelvin

și termistoare cu lege de variație pozitivă cu temperatura, PTC:

$$R_t = a + c \times e^{\frac{b}{T}}$$

Unde: R_t este rezistența termistorului,

a, b, c sunt constante de material

T este temperatura în grade kelvin

După cum se observă în relațiile de mai sus, variația rezistenței ambelor tipuri de termistoare este puternic neliniară cu temperatura. O primă concluzie este că acest tip de senzori sunt dificil de utilizat, necesitând fie liniarizare prin tabele stocate în memoria microcontrolerului, fie prin rezolvarea unor ecuații matematice nu tocmai simple pentru microcontrolerul de 8 biți. Cu toate acestea, există firme care produc termistori de mare precizie care pot fi interschimbabili, au dimensiuni microscopice și măsoară foarte precis temperaturi cuprinse între -50C și +120C. În ceea ce privește metodele de conectare în circuit a acestor senzori, sunt clasice conectarea în semipunte de măsură (un senzor), conectarea în punte de măsură (unu sau doi senzori), sau alimentarea sub curent constant a unui singur senzor. Toate metodele enumerate necesită o referință de tensiune, eventual un generator de curent constant pentru a minimiza eroarea de măsură datorată variației curentului cu temperatura prin senzor (în metoda semipunte) și un circuit de amplificare a potențialului cules de pe senzor. Scalarea se face direct în memoria microcontrolerului. Se

practică interfațarea directă cu convertorul AD sau convertorul tensiune-timp din microcontroler prin alegerea corespunderă a rezistenței inițiale a senzorului și a curentului de polarizare astfel încât tensiunea generată pe intervalul de temperatură de măsurat să poată fi preluată cu rezoluția maximă de către microcontroler. Sunt situații când scalarea duce la scăderea rezoluției de la 10 biți la 6...7 biți. Dacă aplicația nu necesită decât o comparare grosieră cu o temperatură de referință cu valoare întreagă, reducerea rezoluției datorată scalării nu prezintă probleme. Dacă se dorește însă afișarea cât mai precisă a temperaturii măsurate, este nevoie de rezoluția maximă a convertorului AD.

Termorezistențele (**Resistor Temperature Dependent**) sunt cele mai comune dispozitive de măsură a temperaturii utilizate în automatizări pentru domeniul $-200\text{C} \dots +600\text{C}$ (RTD cu platină) respectiv $+250\text{C}$ (RTD cu cupru). Se prezintă într-o largă varietate de forme și dimensiuni, de la cele cilindrice ($d = 5\text{mm}$, $l = 50\text{mm}$) până la cele subminiatură având aspectul unui film subțire (**Thin Film RTD**). Există mai multe metode de conectare a acestor termorezistențe în circuit, pentru a minimiza căderea de tensiune pe terminale datorită curentului de polarizare (amintiți-vă metoda de măsură a rezistenței aval și amonte învățată în liceu), cele mai cunoscute sunt cu două fire (pentru distanțe foarte scurte), cu trei fire (pentru distanțe lungi, este metoda cea mai utilizată), cu patru fire (măsurători speciale de etalonare)

4.10.4 Senzori activi de măsură a temperaturii

Termocuplele au fost catalogate de autor drept senzori activi deoarece generează tensiune electromotoare. Termocuplele funcționează pe baza efectului Seebeck îmbunătățit, (după numele celui ce la pus pentru prima dată în evidență, în 1821, Thomas Seebeck) și anume, dacă două fire metalice cu electronegativități diferite sunt puse în contact mecanic (sudură), la capetele lor menținute la temperatura ambiantă se va produce o diferență de potențial proporțională cu diferența de temperatură între joncțiunea încălzită și temperatura ambiantă, tensiune dependentă de tipul de material aflat în contact. O primă concluzie firească este că fiecare termocuplu având două terminale se transformă într-un grup de trei termocuple prin simpla conectare a terminalelor acestuia cu conductoare având alt material decât cel conținut de termocuplu. Această concluzie nefericită obligă utilizatorul perfecționist să folosească numai cabluri speciale realizate din perechi de conductoare din materiale identice cu cele din termocuplu, dacă semnalul se transferă la distanță, sau să folosească convertoare de semnal în imediata apropiere a termocuplelor (mai ales pentru termocuple S, R, B unde cablul costă o avere). Tipurile existente de termocuple, evidențiază o variație extrem de mare a tensiunii seebeck corespunderă variației temperaturii cu 1C .

Determinarea termocuplului optim se face în funcție de ceea ce dorim să măsurăm. Este la mintea cocoșului că nu vom utiliza niciodată un termocuplu pentru a măsura temperatura ambiantă ($-30\text{C} \dots +50\text{C}$) și nici un termocuplu S pentru domeniul $200\text{C} \dots 400\text{C}$. Un aspect neplăcut al utilizării termocuplului este compensarea temperaturii joncțiunii reci. Temperatura contactelor termocuplului (unde se culege temperatura măsurată) trebuie fie să fie păstrată la o temperatură fixă (de obicei 0C), fie să fie măsurată cu un senzor de temperatură ambiantă și apoi efectuată corecția de măsură. Desigur că eroarea generată de lipsa acestei corecții pentru o temperatură măsurată de 1000C este suficient de mică ca în practică corecția să poată lipsi. Nu același lucru se poate spune

pentru o temperatură măsurată mult mai mică (de exemplu 200C) unde eroarea poate ajunge la 10%. Această compensare complică și tehnologia de “culegere” a tensiunii de pe terminalele reci, care sunt montate în contact termic cu un bloc metalic pentru a avea amândouă aceeași temperatură. Senzorul de temperatură ambiantă se montează pe acest bloc metalic. Se utilizează conectori standardizati de tip baionetă, cu cheie de poziționare (împiedică schimbarea accidentală a polarității) care asigură o bună presiune de contact.

Termocuple, referința se găsește la 0C

J (fier-constantan)	-210C...+760C, aprox. 50μV/C
K (chromel-alumel)	-270C...+1370C, aprox. 40μV/C
E (chromel-constantan)	-270C...+1000C, aprox. 60μV/C
T (cupru-constantan)	-270C...+400C, aprox. 40μV/C
S (platină-platină,10%rhodiu)	0C...+1760C, aprox. 5...6μV/C
R (platină-platină,13%rhodiu)	0C...+1760C, 5...6μV/C
B (platină-6%rhodiu,platină-30%rhodiu)	0C...+1820C, 2...3μV/10C

Cea mai spinoasă problemă referitoare la interfațarea termocuplelor cu microcontrolerul se reduce la măsurarea corectă a unei tensiuni utilizând modulul AD intern și implicit la asigurarea nivelului de tensiune corespunzător pe intrare. De exemplu, un termocuplu S sau R funcționând la 1700C, implică măsurarea unei tensiuni de $1700 * 5\mu V = 8.5mV$. Pentru obținerea rezoluției maxime de $1700C/1024 = 1.6C$, semnalul trebuie amplificat de $8.5mV * 588 = 4998 mV$ (aproximativ 5V, CS al AD). Este evident că este nevoie de un amplificator operațional performant având o tensiune de offset de cel puțin 10 ori mai mică decât valoarea livrată de termocuplu și foarte stabilă cu variația temperaturii ambiante. Dacă dispunem de acest amplificator e minunat, dar dacă acesta lipsește, sinapsele neuronilor noștri vor fi încercați cu proiectarea unui amplificator compus din mai multe amplificatoare, având amplificarea globală egală cu 588 dar performanțele individuale ceva mai slabe. Acest lucru va fi posibil datorită scăderii amplificării individuale a amplificatoarelor din lanț, cu efecte benefice asupra driftului termic global.

4.11 Interfațarea circuitului integrat LM135 sau AD22100A

Atât LM135A (National Semiconductors) sau βM135 (IPRS Băneasa) cât și AD22100A (Analog Devices) sunt senzori de temperatură ambiantă cu ieșire analogică. Singura diferență o reprezintă panta de variație a semnalului de ieșire cu temperatura. Acesta este motivul pentru care, caracteristicile comparative ale celor doi senzori se găsesc în tabelul următor:

Parametru	LM135A	AD22100A
domeniu temperatură	-55C...+150C	-50C...+150C
eroare maximă la 25C	±1C	±2C
eroare maximă FS	±2.7C	±3.7C
coeficient de temperatură	+10mV/K	(V+/5) *22.5mV
alimentare	400μA...5mA	5V
timp de răspuns în aer	3min	100S
capsula	TO92, SO-8, TO46	TO92, SOIC

Din punct de vedere al structurii interne cei doi senzori se deosebesc radical, LM135 este echivalentul electric al unei diode zenner, având un pin de compensare al caracteristicii de răspuns, în timp ce AD22100 este un senzor de temperatură rezistiv montat într-o semipunte de măsură, tensiunea diferențială fiind preluată de un amplificator diferențial.

Din punctul de vedere al modului de interfațare la microcontroler, cei doi senzori se comportă identic, tensiunea fiind preluată obligatoriu de o intrare de convertor AD. β M135 are tensiunea $U_{0^{\circ}\text{C}}=2.7315\text{V}$ pentru un curent $I_{\text{senzor}} = 0.4\dots 5\text{mA}$, eroarea maximă de măsură la 0C respectiv 100C , cu calibrarea efectuată la 20C , este de $\pm 1.5^{\circ}\text{C}$. Calibrarea se face utilizând un potențiomtru semireglabil de 10K , conectat în mod potențiomtric pe terminalele anod și catod ale sensorului al cărui cursor este conectat cu pinul de ajustare. Dacă curentul generat în senzor se păstrează constant, interschimbabilitatea senzorilor este dependentă de prezența acestui potențiomtru. Variația tensiunii de ieșire a lui AD22100 este cuprinsă între 1375mV pentru 0C și 3625mV pentru 100C . Ambii senzori necesită amplificare suplimentară dacă se dorește obținerea rezoluției maxime de măsură, însă pot fi interfațați direct la convertorul AD intern al PIC-ului, pentru măsurători nepretențioase.

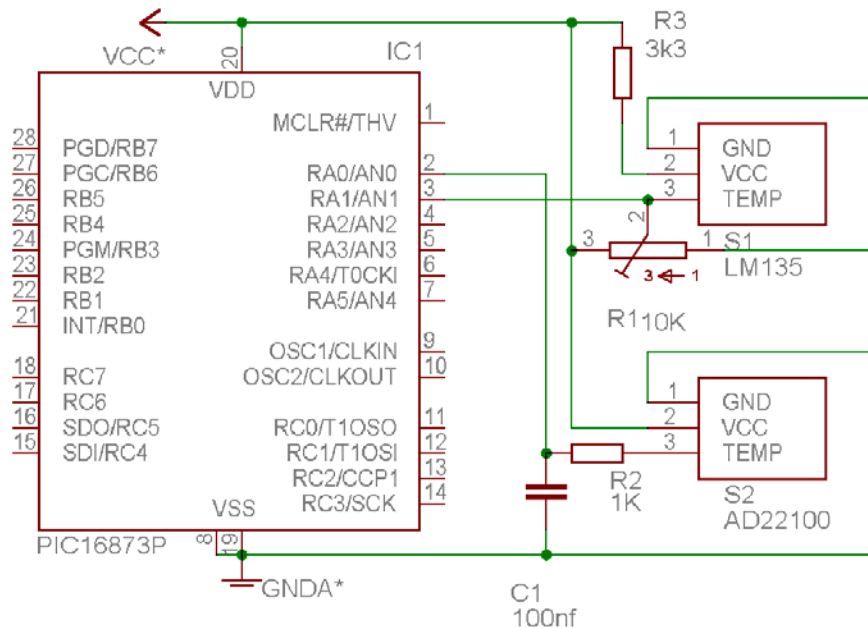

fig.4- 27 Interfațarea directă a senzorilor LM135 și AD22100

Un astfel de exemplu în care sunt utilizați doar 7 biți din cei 10 posibili oferiți de convertorul AD pentru citirea unui senzor β M135, este sugerat în rutina de mai jos:

```

procedure temperature_read is
-----
f877_adcon0 = 0b_1000_0001  -- fosc/32, a0, ch0 on
delay_10uS ( 2 )           -- așteaptă timpul min. de achiziție
adcon0_go = high           -- pornește conversia
while adcon0_go loop end loop
                           -- așteaptă terminarea conversiei

```

```

    ch_hi = f877_adresh
    bank_1
    asm movf    f877_adresl,w
    bank_0
    asm movwf   ch_lo
    temperature = ( ch_lo - 0x2e ) / 2    -- 0...127 range; 7 bit res
end procedure

-----
-- temperature control
-----

no_int           -- dezactivează întreruperile
temperature_read -- măsoară temperatura
if temperature > 100 then avarie q_apa = on
    display_ava    -- display avarie !
    ava_ret        -- ieșire din semnalizare avarie
end if

```

Alegând convenabil valoarea rezistenței R3 (sau poziția cursorului potențimetrului semireglabil R1) pentru temperatura de referință în jurul căreia este necesară măsurarea cu precizie maximă, se poate calcula simplu valoarea care trebuie afișată (și care reprezintă temperatura reală măsurată), prin scăderea unei constante din tensiunea generată de senzor, urmată de o împărțire întreagă. Eroarea obținută este de cca. 1C în jurul lui 25C și mai mult de 10C la temperaturi în jur de 100C, însă suficient de bună pentru aplicația considerată drept exemplu.

Bineînțeles că rezoluția poate fi crescută la maxim utilizând un amplificator operațional diferențial și o referință stabilă de tensiune. Ajustând convenabil polaritatea și valoarea tensiunii de referință, se poate obține pentru capul de scală al temperaturii de măsurat, valoarea maximă admisă de convertorul AD al PIC-ului. Rezultatul este obținerea unei rezoluții de 10 biți pentru tot domeniul de temperatură, care produce un semnal electric la ieșirea amplificatorului cuprins între 0 și 5V.

4.12 DS1820, DS1620 termometru digital inteligent interfațat pe bus de 1 fir sau de 3 fire

Familia de senzori inteligenți de temperatură produși de Dalas Semiconductors este extrem de bogată. Eu am avut plăcerea să lucrez cu două tipuri de senzori: DS18S20 cu ieșire pe bus cu un singur fir și DS1620 cu ieșire standard pe bus de trei fire. Diferențele interne dintre cei doi senzori fiind minore, diferind doar capsula, algoritmul de împachetare al datelor și modul de ieșire al acestora spre utilizator, le voi prezenta comparativ în ceea ce urmează.

parametru	DS1620	DS18S20
temperatura	-55C...+125C	-55C...+125C
rezoluție/precizie	9biți/0.5C sau 0.1C	9biți/ 0.5C sau 0.1C
trigger alarmă	da	da
comunicație	3 fire: data, clk, reset	1 fir: data bidirecționala
autoîncălzire	da	nu
cod serial unic	nu	da 64 biți

parametru	DS1620	DS18S20
alimentare	2.7V...5.5V	3V...5.5V
capsula	DIP8, SOIC	TO92, SOIC

Ambii senzori au un trigger de alarmare cu două nivele (HI și LO) pentru valori prestabilite de utilizator. Diferența majoră constă în faptul că DS1620 are disponibili la capsulă atât T_{HIGH} , T_{LOW} cât și T_{COM} ceea ce îi dă posibilitatea de a fi utilizat ca termostat independent (poate controla direct un releu prin intermediul unui buffer) în timp ce DS18S20 trebuie să fie conectat în permanență cu microcontrolerul. Precizia de măsură cu calibrare inițială este de 0.5C însă poate fi crescută la 0.1C cu niște artificii destul de complexe.

Atât DS1620 cât și DS18S20 măsoară temperatura numărând impulsurile de tact generate de un oscilator cu un coeficient de temperatură coborât, care trec printr-o poartă logică comandată de un oscilator având un coeficient de stabilitate termică ridicat. Numărătorul corespunzător oscilatorului a cărui frecvență este variabilă cu temperatura, este presetat cu o valoare ce corespunde unei temperaturi de $-55C$. Dacă numărătorul atinge valoarea 0 înainte de terminarea perioadei în care poarta lasă să treacă impulsurile, registrul de temperatură (presetat și el la $-55C$) este incrementat, indicând creșterea temperaturii. Același numărător este încărcat cu valoarea determinată de registrul acumulator al amplificării, care compensează neliniaritatea de tip parabolic a dependenței frecvenței oscilatorului cu temperatura prin schimbarea numărului de impulsuri necesar pentru ca numărătorul să fie incrementat cu un grad (conținutul numărătorului fiind în unități de temperatură). Pentru a obține rezoluția dorită este nevoie ca ambele valori ale numărătorului și ale acumulatorului să fie cunoscute pentru o temperatură dată. Astfel registrul acumulator conține o informație de înaltă rezoluție a temperaturii măsurate, care poate fi citită și utilizată la compensarea prin metode numerice a rezoluției de ieșire, de la 0.5C la 0.1C. Pentru rezoluția de 0.5C acest calcul este făcut automat în interiorul senzorului. Temperatura rezultată este extrasă în format complement față de 2, pe 9 biți pentru DS1620, respectiv pe doi octeți pentru DS18S20:

temperatura	DS1620		DS18S20	
	ieșire binară	ieșire hexa	ieșire binară	ieșire hexa
+125C	0_1111_1010	00Fah	0000_0000_1111_1010	00Fah
+25C	0_0011_0010	0032h	0000_0000_0011_0010	0032h
+0.5C	0_0000_0001	0001h	0000_0000_0000_0001	0001h
+0C	0_0000_0000	0000h	0000_0000_0000_0000	0000h
-0.5C	1_1111_1111	01FFh	1111_1111_1111_1111	FFFFh
-25C	1_1100_1110	01CEh	1111_1111_1100_1110	FFCEh
-55C	1_1001_0010	0192h	1111_1111_1001_0010	FF92h

Pentru DS1620 data poate fi citită sau scrisă fie ca un cuvând de 9 biți prin trecerea pinului RST în stare logică *low* după al nouălea bit, fie ca două cuvinte de 8 biți pentru care primii 7 biți ai octetului de semn sunt ignorați. Această a doua metodă este utilizată și pentru citirea datelor din DS18S20. Ecuația ce permite obținerea rezoluției înalte de măsură, aplicabilă ambilor senzori este:

$$temperature = temp_read - 0.25 + \frac{count_per_c - count_remain}{count_per_c}$$

Unde: *temp_read* este valoarea de temperatură ce apare în tabelul de mai sus dar care este trunchiată la 0.5C (se pierde un LSB), *count_remain* este valoarea număratorului după blocarea porții logice și poate fi citită cu comanda READ COUNTER, *count_per_c* este valoarea existentă în acumulator și poate fi citită cu comanda READ SLOPE. Formatul acestei ecuații nu este cel mai fericit pentru algoritmul matematic ce se poate implementa cu PIC, motiv pentru care trebuie puțin rearanjată într-o formă care poate fi mult mai folositoare:

$$\text{temperature} = \text{temp_read} + 1/2\text{LSB} - \text{count_remain} / \text{count_per_c}$$

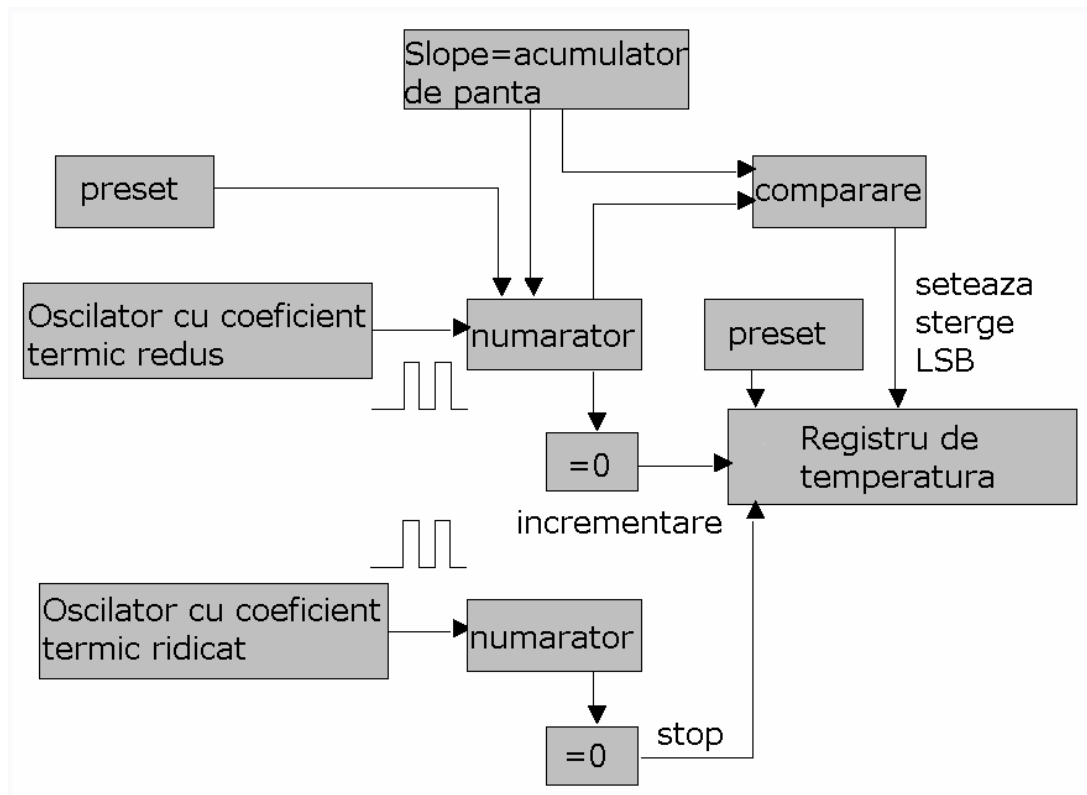

fig.4- 28 Principul de măsură a temperaturii utilizat în DS1620 și DS18S20

DS620 dispune de registru de configurare numit STATUS REGISTER al cărui biți sunt:

DONE	THF	TLF	NVB	1	0	CPU	1SHOT
DONE: 1, conversie terminată 0, conversie în progres							
THF: 1, $t \geq TH$, rămâne neschimbat după setare până la reset							
TLF: 1, $t \leq TL$, rămâne neschimbat după setare până la reset							
NVB: 1, scriere în memoria eeprom în progres (o scriere durează cel puțin 10mS) 0, not busy							
CPU: 0, funcționare independentă, CLK are rol de start conversie când RSTeste low 1, DS1620 comunică cu microcontrolerul							
1SHOT: 0, conversie continuă 1, o singură conversie							

Setul de instrucțiuni al DS1620 conține 11 comenzi:

Read temperature [Aah] citește ultima valoare de temperatură (9biți)

Write TH [01h] scrie valoarea temperaturii în registrul TH

Write TL [02h] scrie valoarea temperaturii în registrul TL

Read TH [A1h] citește valoarea registrului TH

Read TL [A2h] citește valoarea registrului TL

Read counter [A0h] citește valoarea numărătorului

Read slope [A9h] citește valoarea acumulatorului

Start convert T [Eeh] începe o conversie de temperatură

Stop convert T [22h] termină o conversie; oprește modul de conversie continuă

Write config [0Ch] scrie în registrul de configurare (status)

Read config [Ach] citește valoarea registrului status

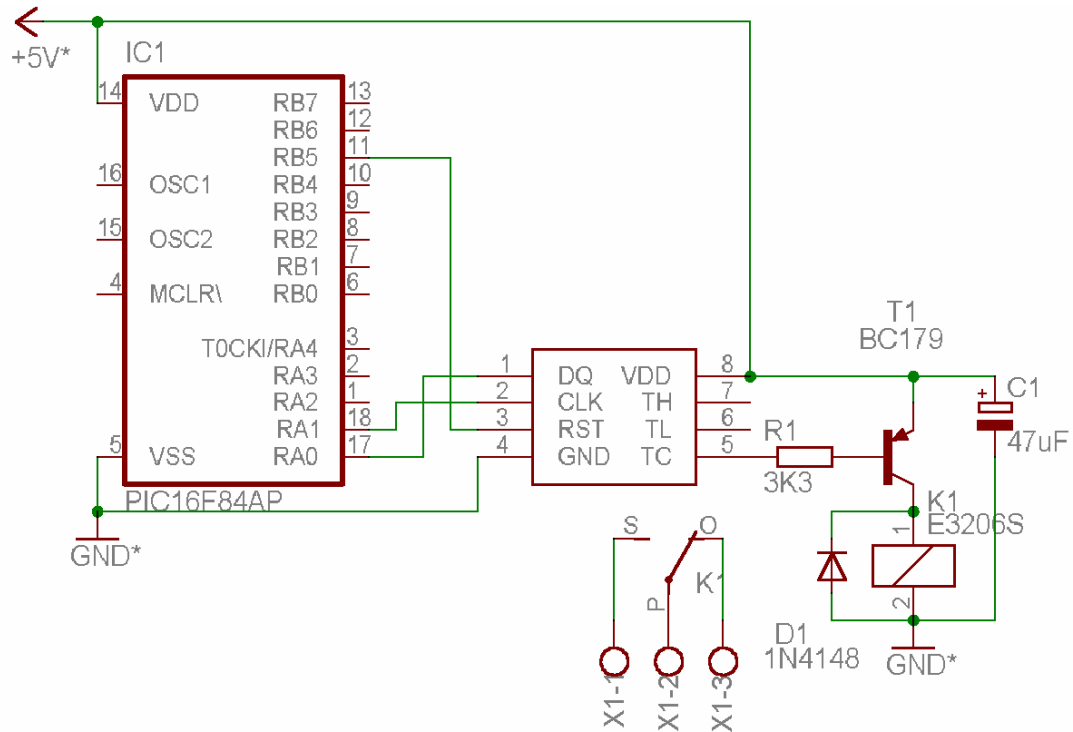

fig.4- 29 Interfațarea DS1620 la microcontroler cu acționare de termostat independentă

DS1620 nu pune nici o problemă de interfațare cu microcontrolerul, certitudine rezultată din programul de mai jos, realizat într-un lung weekend ploios:

```
; biblioteca pentru comunicație pe 3 fire, testată pe DS1620
include 16f628_4
include jpic628
include jdelay
```

```

include ds1620p
include hd447804
include jprint

pragma target fuses 0x_3fc1      ; configurează fuse-urile
cmcon = 0x07                    ; dezactivează comparatorul

var volatile bit data ; pin_a0 is data
var volatile bit clk is pin_a1
pin_a1_direction = output
var volatile bit reset is pin_b5
pin_b5_direction = output

procedure out_3w ( byte in data_3w ) is ; trimite data serial
  pin_a0_direction = output
  for 8 loop
    assembler
      bcf  clk          ; clk low
      bcf  data         ; data low
      btfscl data_3w, 0 ; dată validă pentru transmis ?
      bsf  data         ; dacă da trimite data
      rrf  data_3w, f   ; serializează, lsb este primul
      bsf  clk          ; clk high
    end assembler
  end loop
end procedure

procedure in_3w ( byte out data_3w ) is ; recepționează serial data
  pin_a0_direction = input
  for 8 loop
    assembler
      bcf  clk          ; clk low
      bcf  status_c     ; curăță status pentru următoarea verificare
      btfscl data       ; verifică dacă vine o dată validă
      bsf  status_c     ; dacă da, prepară ultimul bit
      rrf  data_3w, f   ; și rotește-l în data_3w
      bsf  clk          ; clk high
    end assembler
  end loop
end procedure

; citește cuvântul de configurare
procedure read_config ( byte out config_status ) is
  reset = high
  out_3w ( 0x_ac )
  in_3w ( config_status )
  reset = low
end procedure

; scrie cuvântul de configurare
procedure write_config ( byte in new_config_status ) is
  reset = high
  out_3w ( 0x_0c )
  out_3w ( new_config_status )

```



```

    reset = low
end procedure

; pornește conversia
procedure start_convert is
    reset = high
    out_3w ( 0x_ee )
    reset = low
end procedure

; oprește conversia
procedure stop_convert is
    reset = high
    out_3w ( 0x_22 )
    reset = low
end procedure

; încarcă numărătorul ( pentru mod de înaltă rezoluție )
procedure load_counter is
    reset = high
    out_3w ( 0x_41 )
    reset = low
end procedure

; citește numărătorul ( pentru mod de înaltă rezoluție )
procedure read_counter ( byte out count_lsb, byte out count_msb ) is
    asm bsf reset
    out_3w ( 0x_a0 )
    in_3w ( count_lsb )
    in_3w ( count_msb )
    asm bcf reset
end procedure

procedure read_temperature ( byte out temp_lsb, bit out sign,
                             bit out half_degree ) is
    asm bsf reset                ; reset high
    out_3w ( 0x_aa )             ; comandă specifică
    in_3w ( temp_lsb )           ; citește lsb
    asm bcf status_c             ; curăță carry
    asm rrf temp_lsb, f           ; temp = temp/2, jumatea de grad în carry
    if status_c then asm bsf half_degree
                                ; setează bitul half_degree
    else asm bcf half_degree end if
    var byte temp_msb
    in_3w ( temp_msb )           ; citește msb
    asm bcf reset                ; reset low
    asm bcf status_c             ; clear c
    asm rrf temp_msb, f           ; adu semnul în carry și
    if status_c then sign = high ; testează, dacă are valoare negativă convertește
        asm comf temp_msb, f      ; complementează,
        asm incf temp_msb, f      ; și incrementează = valoare pozitivă
    else sign = low end if       ; valoare pozitivă, nemodificată
end procedure

```

```

; scrie valoarea termostatalui
procedure write_tx ( byte in l_h, byte in tx_low,
                    byte in tx_sign ) is
; l_h = 0x_01 for TH ( high temperature register )
; l_h = 0x_02 for TL ( low temperature register )
  reset = high
  out_3w ( l_h )           ; adresa low sau high a termostatalui
  out_3w ( tx_low )       ; scrie lsb
  out_3w ( tx_sign )     ; scrie msb -> doar semnul
  reset = low
end procedure

; citește valoarea termostatalui doar pentru test
procedure read_tx ( byte in l_h, byte out tx_low, byte out tx_sign )
is
; l_h = 0x_a1 pentru TH
; l_h = 0x_a2 pentru TL
; tx_sign = 0  temperatură pozitivă
; tx_sign = 1  temperatură negativă
; tx_low în concordanță cu fila de catalog a dispozitivului
  asm bsf reset
  out_3w ( l_h )           ; adresa low sau high a termostatalui
  in_3w ( tx_low )        ; citește lsb
  in_3w ( tx_sign )       ; citește semnul
  asm bcf reset
end procedure

var bit sign, half_degree
var byte temp_lsb, TH, TL, degree_lo, degree_hi, count_lo, count_hi
var volatile byte config_status
; citește numărătorul pentru modul hi_res
procedure hi_res_read is
  read_counter ( count_lo, count_hi )
  load_counter
  read_counter ( degree_lo, degree_hi )
end procedure

hd44780_clear
write_config ( 0x_0A )      ; comunicație cu cpu, conversie continuă
delay_lmS ( 10 )          ; necesar pentru scrierea în eeprom
write_tx ( 0x_01, 0x_2e, 0x_00 ) ; TH = +23C, termostat high
delay_lmS ( 10 )
write_tx ( 0x_02, 0x_2a, 0x_00 ) ; TL = +21C, termostat low
delay_lmS ( 10 )
start_convert              ; pornește conversia
  forever loop
; read_config ( config_status ) ; testăm funcționarea corectă
  read_temperature ( temp_lsb, sign, half_degree )
                    ; citește temperatura și semnul

hd44780_line1
if sign then hd44780 = "-" else hd44780 = "+" end if
hd44780_position1 ( 1 )
print_decimal_2 ( hd44780, temp_lsb, "0" )
hd44780 = "."

```

```

if half_degree then
  hd44780 = "5"
else hd44780_position1 ( 4 ) hd44780 = "0"
end if
hd44780 = 223 ; simbolul °, pătrățos dar gata definit...
hd44780 = "C"
delay_100mS ( 3 ) ; întârziere pentru afișare
end loop
    
```

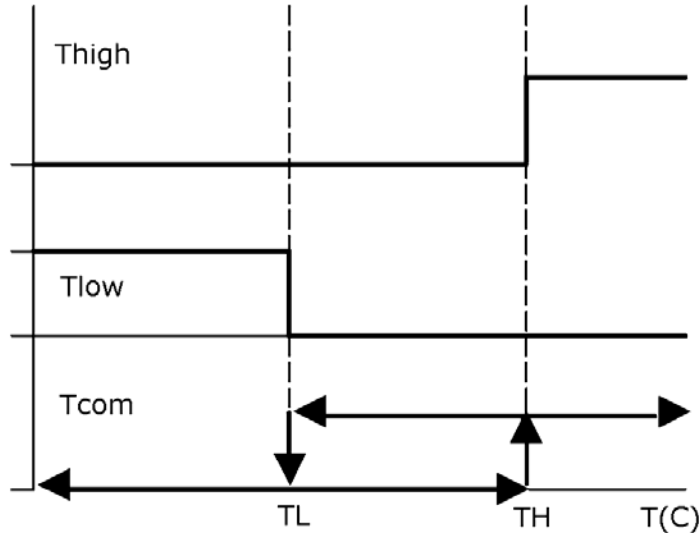

fig.4- 30 Diagrama de histerezis a ieșirii de termostat

Progrămelul de mai sus realizează afișarea temperaturii ambiante utilizând modul de afișare cu rezoluție de 0.5C, pe un afișaj LCD din cele prezentate în subcapitolul 4.1.3. Funcția de termostat a DS1820 este de asemenea implementată, termostatul va funcționa între limitele TH = 23C respectiv TL = 21C conform algoritmului cu histerezis din figura 4.30

Arhitectura internă a lui DS18S20 este ascunsă în spatele unui *scratchpad* (fig.4-31) (matrice de memorie reinscriptibilă) fiind identică cu cea descrisă în fig.4.28

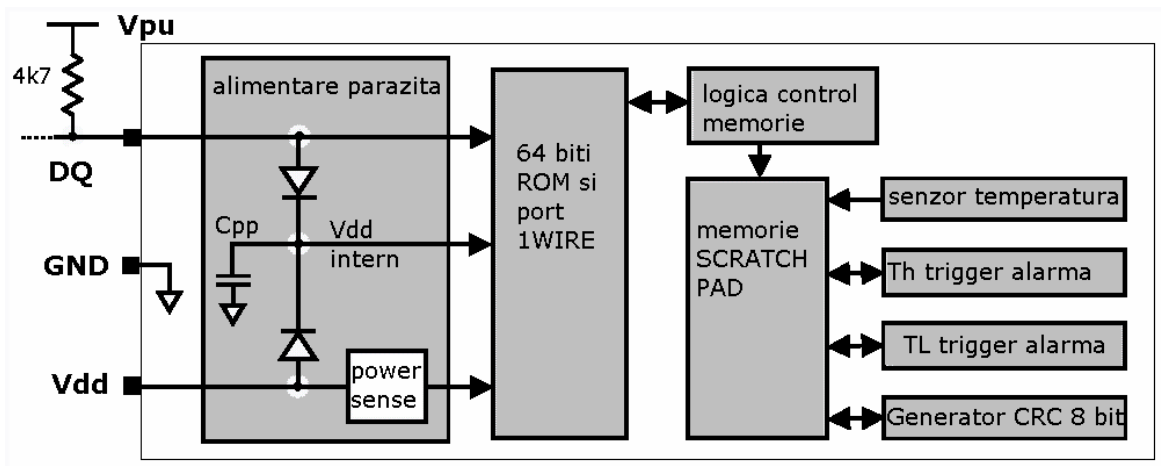

fig.4- 31 Schema bloc a senzorului de temperatură DS18S20

Blocul de alimentare cu tensiune “parazită”, fură energie de alimentare din semnalul ce se vehiculează pe intrarea/ieșirea de date DQ când aceasta se găsește în stare logică *high*. Condensatorul intern Cpp se încarcă în acest moment și menține tensiunea de alimentare când DQ este *low*. Desigur că opțiunea de alimentare de la o sursă exterioară rămâne valabilă, însă sunt situații când alimentarea cu doar două fire este benefică, în detrimentul utilizării unui software mai complicat. Deoarece înscrierea datelor din *scratchpad* în eeprom consumă cca. 1.5mA, este necesară utilizarea unei rezistențe de *pull_up* suficient de mici pentru a asigura acest curent când au loc operații interne de conversie sau scriere în eeprom. Pentru a putea conecta mai multe dispozitive pe același bus este nevoie de un mijloc de identificare a sensorului a cărui temperatură se citește. Codul ROM de 64 de biți realizează acest lucru. El se compune din:

(MSB) 8 bit CRC 48 bit număr de serie 8bit codul familiei[10h] (LSB)

Microcontrolerul trebuie să recalculeze CRC-ul și să-l compare cu valoarea memorată în senzor utilizând generatorul polinomial din figura următoare, algoritmul fiind implementat în funcția *dlw_read_byte_with_CRC*:

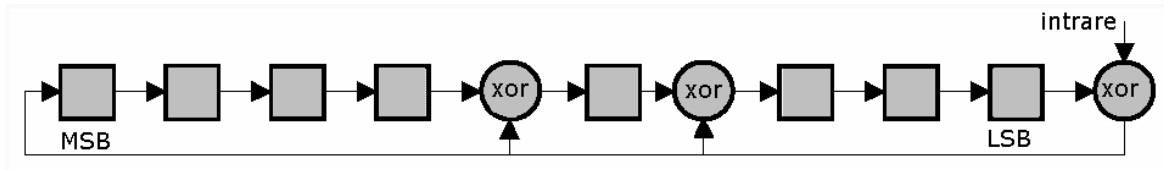

fig.4- 32 Generatorul polinomial de refacere al CRC

Memoria *scratchpad* are 8 octeți (fig. 4.34). Setul de instrucțiuni ce jonglează cu datele memorate aici diferă de cele utilizate de DS1620.

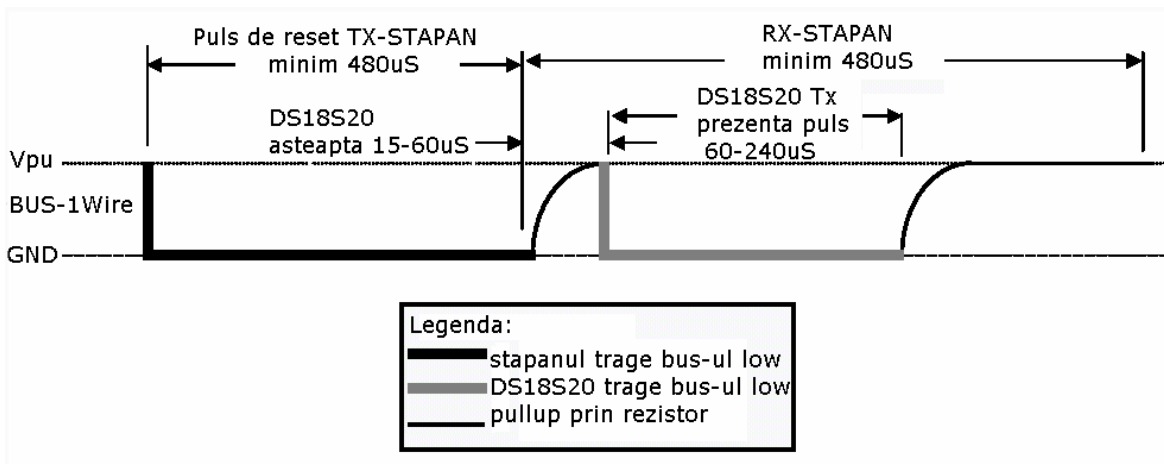

fig.4- 33 Inițializarea DS18S20

Inițializare: secvență de pulsuri transmisă pe bus de master urmată de prezența pulsurilor transmise de slave (fig4.33)
Comenzi ROM, operează cu codul unic de 64 biți:

Search ROM [F0h] identifică numărul de sclavi conectați la bus și tipul acestora

Read ROM [33h] citește codul de 64 biți pentru un singur senzor existent pe bus

Match ROM [55h] comanda, urmată de 64 biți (adresa sclavului) permite masterului să adreseze un sclav specific

Skip ROM [CCh] în urma acestei comenzi, masterul adresează toți senzorii conectați pe bus. Pentru un singur senzor prezent pe bus, următoarea comandă trebuie să fie **Read Scratchpad**.

Alarm Search [ECh] comandă similară cu **Search ROM**, va răspunde doar sclavul cu bitul de alarmă setat

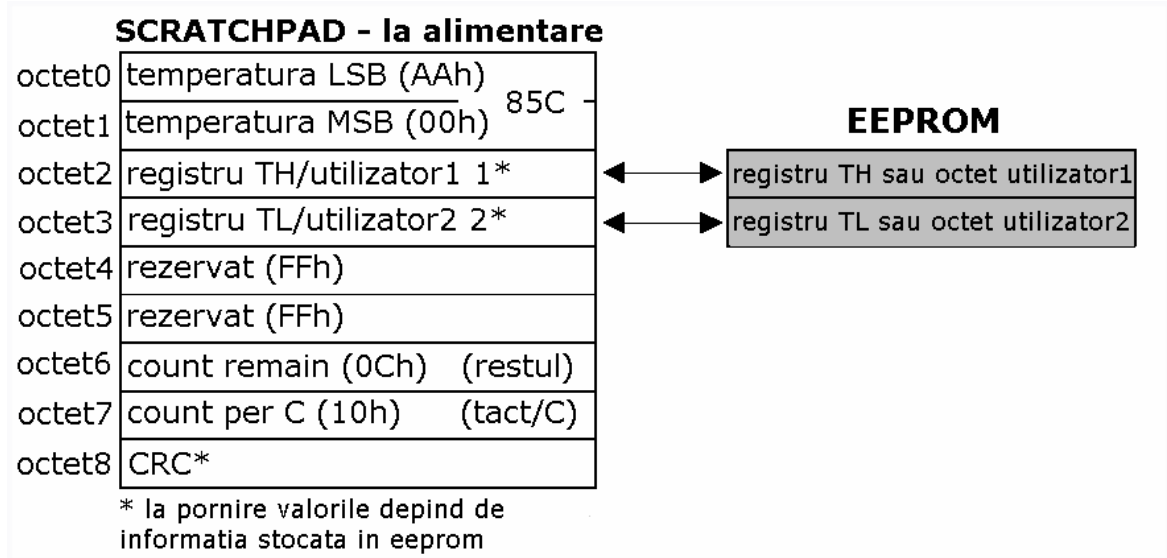

fig.4- 34 Conținutul memoriei “scratchpad”; LSB conține valoarea temperaturii iar MSB semnul acesteia

Comenzi funcționale (comenzi de citire-scriere și inițiere a conversiei):

Convert T [44h] inițiază o singură conversie de temperatură. Rezultatul este scris în cei doi regiștrii: temperature LSB și temperature MSB. Dacă senzorul se găsește în modul cu alimentare parazită, PIC-ul trebuie să asigure o rezistență de pull-up suficient de scăzută, cel puțin 10uS după primirea comenzii. În modul de alimentare cu sursă externă, DS18S20 va răspunde trimițând 0 pentru o conversie de temperatură aflată în progres, respectiv 1 pentru o conversie terminată.

Write scratchpad [4Eh] doi biți sunt scriși în *scratchpad*, primul în TH și al doilea în TL, LSB este trimis primul.

Read scratchpad [BEh] Masterul citește conținutul *scratchpad*-ului pornind cu octetul 0 LSB și terminând cu octetul 9.

Copy scratchpad [48h] regiștrii TH și TL sunt copiați în eeprom, necesită cel puțin 10uS de pull-up suficient de redus.

Recall [E2h] citește TH și TL din eeprom și îi rescrie în *scratchpad*, DS18S20 transmite 0 cât timp acțiunea este în desfășurare și 1 după terminarea acesteia.

Read power supply [B4h] comandă utilizată pentru detectarea senzorilor de pe bus ce folosesc modul de alimentare parazită. Pe durata *read time slots* bus-ul va fi, fie în stare *low* (stare generată de senzorii alimentați parazit) fie *high* (stare generată de senzorii cu alimentare independentă) conform fig.4-35.

În ceea ce privește algoritmul de măsură al temperaturii cu DS18S20 se întrevăd câteva mici probleme: deoarece există posibilitatea conectării mai multor senzori pe același bus, utilizatorul trebuie întâi să cunoască codul unic de 64 de biți al fiecărui senzor utilizat. Programul care citește acest cod și îl transmite PC-ului pe interfața serială, utilizând comunicația supervizată de USART-ul intern (PIC16F628x sau PIC16F87x) este următorul:

```
include 16f628_20
include jpic628
include usart ; bibliotecă de comunicare serială, cap.6
include jprint ; bibliotecă standard de conversie

var byte data
var bit GOOD_crc ; bitul de memorare al rezultatului calculului CRC
var volatile bit dlw_bus_in is pin_b5
var volatile bit dlw_bus_out is pin_b5_direction
dlw_bus_out = high ; pinul PIC devine intrare menținută high prin pull-up
```

- După definirea variabilelor globale, programul se compune dintr-o serie de rutine structurate la nivel de bit și octet pentru scriere și citire pe bus:

```
procedure dlw_write_bit( bit in x ) is ; scrierea unui bit pe bus prin:
    dlw_bus_out = low ; pinul este ieșire
    delay_10us( 1 ) ; timp de 10uS
    if x == high then dlw_bus_out = high ; testează bitul citit de pe bus și menține...
    end if ; direcția intrare
    delay_10us( 8 ) ; menține bus-ul high 80uS
    dlw_bus_out = high ; dacă bitul a fost low, trece bus-ul high
    delay_10us( 1 ) ; și menține 10uS
end procedure
```

```
procedure dlw_write_byte( byte in b ) is ; scrierea unui octet pe bus
    var bit x at b : 0 ; lsb primul
    for 8 loop ; de 8 ori
        dlw_write_bit( x ) ; scrie bit cu bit,
        b = b >> 1 ; rotește dreapta...
    end loop ; întregul octet
end procedure
```

```
procedure dlw_read_bit( bit out x ) is ; citirea unui bit
    x = high
    dlw_bus_out = low ; inițializare 10uS
    delay_10us( 1 )
    dlw_bus_out = high ; pinul devine intrare
    asm nop asm nop ; scurtă întârziere de 0.4uS (20MHz)
    if dlw_bus_in == low then x = low
```

```

    end if                                ; adu valoarea lui x în concordanță cu bus-ul
    delay_10us( 7 )
end procedure

procedure dlw_read_byte( byte out c ) is ; citirea unui octet de pe bus
    var bit x at c : 7                    ; definirea bitului msb al octetului
    for 8 loop                             ; generarea cuvântului de 8 biți, bit cu bit
        c = c >> 1                         ; rotire dreapta
        dlw_read_bit( x )                  ; și citire
    end loop
end procedure

```

- Apoi sunt definite instrucțiunile specifice senzorului DS18S20:

```

procedure dlw_reset is                    ; secvență de reset
    dlw_bus_out = low
    delay_10us( 70 )
    dlw_bus_out = high
    delay_10us( 70 )
end procedure

```

```

procedure DS1820_start_temperature_conversion is
    dlw_reset
    dlw_write_byte( 0xCC )
    dlw_write_byte( 0x44 )
end procedure

```

```

procedure DS1820_read_temperature_raw( byte out h, byte out l ) is
    dlw_reset
    dlw_write_byte( 0xCC )
    dlw_write_byte( 0xBE )
    dlw_read_byte( l )
    dlw_read_byte( h )
end procedure

```

- Pentru afișarea simplificată a datelor sub controlul unui program terminal pe PC, este folosită o procedură ce ascunde rutina de transmisie a `usart.jal` într-o pseudovariabilă utilizată de o procedură `put`. Aceasta deoarece funcționarea modulului USART va fi explicată doar în capitolul 6 în timp ce procedura de tip `put` sau `get` a fost deja analizată în capitolul 2.

```

-- pseudo-variabilă utilizată de usart cu jprint.jal
procedure async_tx_usart'put( byte in value ) is
    async_tx( value )
end procedure

```

- Funcția următoare realizează citirea a 8 sau 9 octeți reprezentând seria senzorului respectiv temperatura și calculează crc-ul, dacă transmisia a fost corectă, valoarea octetului calculat va fi 0, respectiv bitul returnat va fi în stare `low`

```

var byte d1, d2, d3, d4, d5, d6, d7, d8, d9
var byte GOOD_crc

```

```

function dlw_read_byte_with_CRC( byte in nr_byte ) return bit is

    var byte bb = 0, n = 0 , crcbyte = 0    -- reset inițial
-- biții necesari reconstrucției prin generator polinomial ( fig4.32 )
    var bit  bb_bit0 at bb : 0
    var bit  crcbyte_bit0 at crcbyte : 0 ,
            crcbyte_bit2 at crcbyte : 2
    var bit  crcbyte_bit3 at crcbyte : 3 ,
            crcbyte_bit7 at crcbyte : 7
    var bit  crcbit

for nr_byte loop    -- 8 octeți pentru readrom ID,
                    -- 9 octeți pentru citirea temperaturii
    dlw_read_byte( bb )
    n = n + 1        -- n = 1
    if n == 1 then d1 = bb end if
                    -- d1...d9 sunt aici variabile globale
    if n == 2 then d2 = bb end if
    if n == 3 then d3 = bb end if
    if n == 4 then d4 = bb end if
    if n == 5 then d5 = bb end if
    if n == 6 then d6 = bb end if
    if n == 7 then d7 = bb end if
    if n == 8 then d8 = bb end if
    if n == 9 then d9 = bb end if

-- ---calculul crc-----
for 8 loop
    crcbit = crcbyte_bit0 ^ bb_bit0        ; bit0 sau exclusiv cu LSB
    crcbyte = crcbyte >> 1                ; generarea octetului crcbyte
    crcbyte_bit7 = crcbit                  ; refacerea bitului 7
    crcbyte_bit2 = crcbyte_bit2 ^ crcbit   ; bit2 sau exclusiv cu crcbit
    crcbyte_bit3 = crcbyte_bit3 ^ crcbit   ; bit3 sau exclusiv cu crcbit
    bb = bb >> 1                           ; șiftare necesară !
end loop
-----
end loop

if crcbyte == 0 then crcbit = true  else crcbit = false
end if                                -- crcbyte = 0; nu este eroare CRC
return crcbit
end function

dlw_reset
dlw_write_byte( 0x33 )    -- READROM ID
GOOD_crc = dlw_read_byte_with_CRC( 8 )
-- afișează cei 8 octeți ai codului unic pentru DS18S20

async_tx( "I" ) async_tx( "D" ) async_tx( " " )
print_hexadecimal_2( async_tx_usart , d1, "0" ) async_tx( " " )
print_hexadecimal_2( async_tx_usart , d2, "0" ) async_tx( " " )
print_hexadecimal_2( async_tx_usart , d3, "0" ) async_tx( " " )
print_hexadecimal_2( async_tx_usart , d4, "0" ) async_tx( " " )

```



```

print_hexadecimal_2( async_tx_usart , d5, "0" ) async_tx( " " )
print_hexadecimal_2( async_tx_usart , d6, "0" ) async_tx( " " )
print_hexadecimal_2( async_tx_usart , d7, "0" ) async_tx( " " )
print_hexadecimal_2( async_tx_usart , d8, "0" ) async_tx( " " )

if GOOD_crc == true then data = "Y" else data = "N" end if
async_tx( "C" ) async_tx( "R" ) async_tx( "C" )
async_tx( "=" ) async_tx( data ) async_tx( " " ) async_tx( 13 )

```

- Dacă a avut loc o citire corectă rezultatul vizibil pe screen-ul programului terminal va fi:

ID 10 AB 1A 3B 00 00 00 42 CRC Y , unde 10 AB 1A 3B 00 00 00 42 reprezintă seria sensorului respectiv, diferită pentru fiecare senzor în parte (nu vă așteptați să-l vedeți pe acesta!). Observați că `async_tx_usart` este o pseudovariabilă utilizată de `print_hexadecimal_2` în timp ce `async_tx` este procedura standard de transmisie USART. În acest moment, cunoscând valoarea seriei fiecărui senzor, putem scrie rutina de identificare a lor. Pentru doi senzori DS18S20 aceasta poate fi următoarea:

```

var byte sensor_number
var byte name1, name2, name3
; numele senzorilor au trei caractere ASCII

procedure MatchRom( byte in probe_number ) is
    dlw_reset
    dlw_write_byte( 0x55 )

-- adresarea unui singur senzor odată:
    if sensor_number == 1 then
        d1 = 0x_10 -- ID 10 AB 1A 3B 00 00 00 42
        d2 = 0x_AB d3 = 0x_1A d4 = 0x_3B d5 = 0x_00
        d6 = 0x_00 d7 = 0x_00 d8 = 0x_42
        name1 = "B" name2 = "0" name3 = "1"
    end if

    if sensor_number == 2 then
        d1 = 0x_10 -- ID 10 A4 F2 3A 00 00 00 0D
        d2 = 0x_A4 d3 = 0x_F2 d4 = 0x_3A d5 = 0x_00
        d6 = 0x_00 d7 = 0x_00 d8 = 0x_0D
        name1 = "B" name2 = "0" name3 = "2"
    end if

    dlw_write_byte( d1 )      -- trimite ID-ul
    dlw_write_byte( d2 )
    dlw_write_byte( d3 )
    dlw_write_byte( d4 )
    dlw_write_byte( d5 )
    dlw_write_byte( d6 )
    dlw_write_byte( d7 )
    dlw_write_byte( d8 )
end procedure

```

- Și în final putem scrie programul principal, care va demara conversia, va adresa ciclic cei doi senzori pe rând, apoi va citi conținutul *scratchpad* și va afișa regiștrii d2 (octetul

cel mai semnificativ (adică semnul temperaturii) și d1 rotit la dreapta cu un bit, sau dacă doriți împărțit cu doi (adică valoarea întreagă a temperaturii)

```

forever loop

DS1820_start_temperature_conversion
sensor_number = sensor_number + 1 ; incrementare adresă senzor
if sensor_number > 2 then sensor_number = 1 end if
  MatchRom( probe_number )  -- adresarea unui singur senzor
  dlw_write_byte( 0xBE )    -- citește temperatura ( read scratchpad )
  GOOD_crc = dlw_read_byte_with_CRC( 9 )  -- 9 biți
print_hexadecimal_2( async_tx_usart , d1, "0" ) async_tx( " " ) ; mso
print_hexadecimal_2( async_tx_usart , d2, "0" ) async_tx( " " ) ; lso
print_hexadecimal_2( async_tx_usart , d3, "0" ) async_tx( " " ) ; TH
print_hexadecimal_2( async_tx_usart , d4, "0" ) async_tx( " " ) ; TL
print_hexadecimal_2( async_tx_usart , d5, "0" ) async_tx( " " ) ; res
print_hexadecimal_2( async_tx_usart , d6, "0" ) async_tx( " " ) ; res
print_hexadecimal_2( async_tx_usart , d7, "0" )
                                async_tx( " " ) ; CR
print_hexadecimal_2( async_tx_usart , d8, "0" )
                                async_tx( " " ) ; CC
print_hexadecimal_2( async_tx_usart , d9, "0" )
                                async_tx( " " ) ; CRC
async_tx( " " )

                                ; semnificația d1..d9 din fig4.33
if GOOD_crc == true then data = "Y" else data = "N" end if
async_tx( "C" ) async_tx( "R" ) async_tx( "C" ) async_tx( "=" )
async_tx( data ) async_tx( " " )
async_tx( name1 ) async_tx( name2 ) async_tx( name3 ) async_tx( ":" )
async_tx( " " )
print_decimal_2( async_tx2 , d1/2 , "0" ) async_tx( 13 )
print_decimal_2( async_tx2 , d2 , "0" ) async_tx( 13 )
  delay_1s
end loop

```

După cum ați observat, modul de alimentare al celor doi senzori conectați pe bus-ul comun din exemplul precedent era alimentarea separată. Este intuitiv faptul că alimentarea din sursă externă de tensiune creează probleme mult mai mici decât alimentarea parazită, prin “furt” de energie din semnalul de date. Însă după ce programul testat cu senzorul alimentat extern merge fără erori, se poate trece la modul parazit. Este importantă lungimea bus-ului și valoarea rezistenței de pull-up care poate fi modificată în limite largi (1k5...4k7). Producătorul recomandă creșterea curentului de pull-up prin scăderea rezistenței în timpul conversiei sau al scrierii în eepromul intern al senzorului.. Testarea bus-ului, citirea și scrierea pe bus, trebuie făcute conform cu marjele de timp impuse de *time slot*. Orice pin al portului B al PIC-ului, cu setarea corespunzătoare din registrul OPTION poate reduce valoarea rezistenței externe prin conectarea în paralel cu aceasta a rezistenței de pull-up interne PIC-ului.

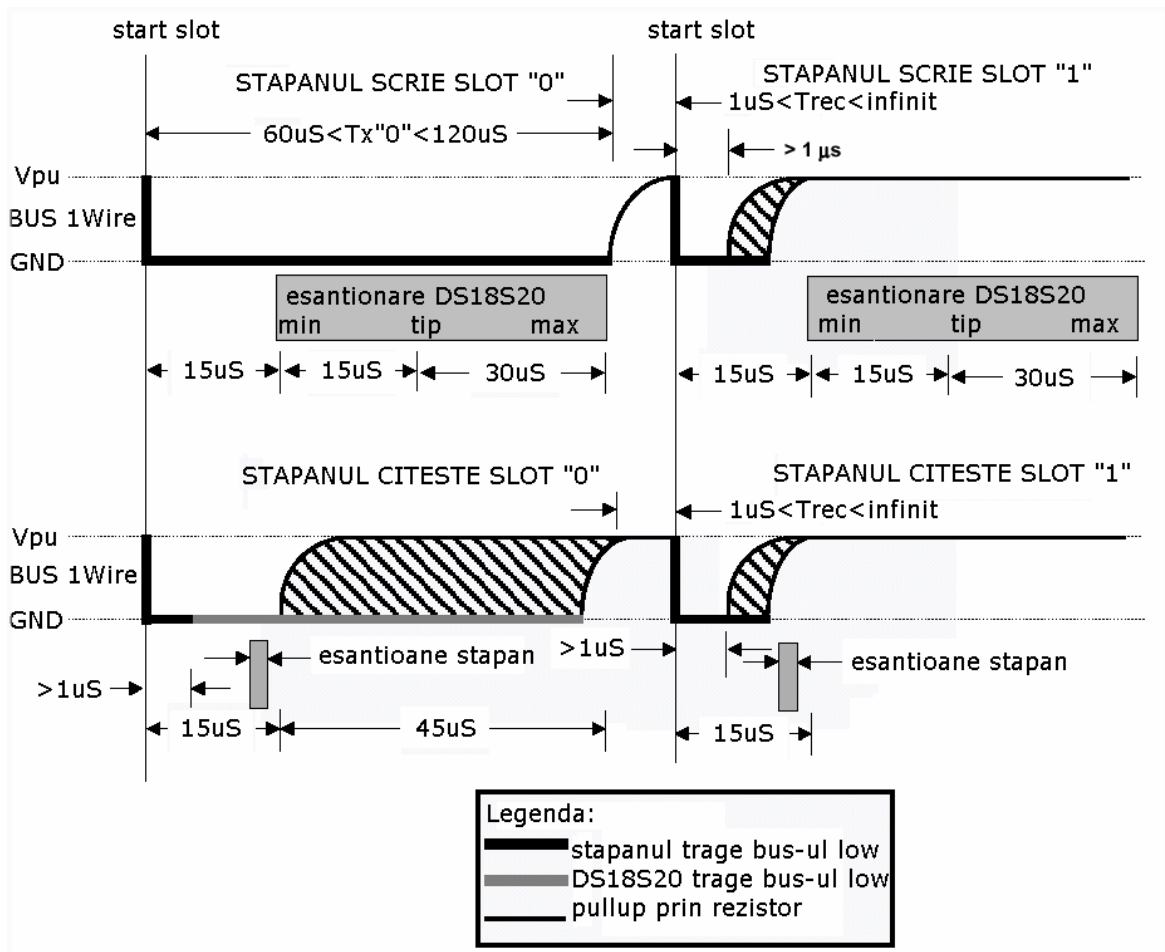

fig.4- 35 Intervalele de timp obligatorii pentru citire și scriere în DS18S20 (read-write)

Graficul din fig.4-35 poate fi completat cu doar câteva cuvinte:

- Timpul este diferit la scrierea unui 1 logic de către PIC sau a unui 0 logic de către DS18S20 pe bus; Pic-ul inițiază ambele tipuri de scriere/citire prin trecerea bus-ului în 0 logic pentru cel puțin 1µS:

Write 1 = inițializarea scrierii și eliberarea bus-ului (bus-ul în 1 logic) timp de 15µS

Write 0 = inițializarea scrierii și menținerea bus-ului în stare 0 logic timp de 60µS

Read 0 sau *read 1* = inițializarea citirii și eliberarea bus-ului. DS18S20 va începe transmisia unui 1 (lasă bus-ul liber) sau 0 (trage bus-ul la masă). Datele scrise pe bus sunt valide doar 15µS după frontul căzător al semnalului de inițializare, de aceea PIC-ul trebuie să elibereze bus-ul și să citească starea acestuia în primele 15µS de la generarea *time slot*-ului.

- Fereastra de scriere în DS18S20 are loc după 15µS de la inițierea scrierii și poate dura până la 60 µS
- Durata minimă la scriere/citire este pentru orice situație minimum 60µS, cu o durată de revenire între două scrieri de minim 1µS.

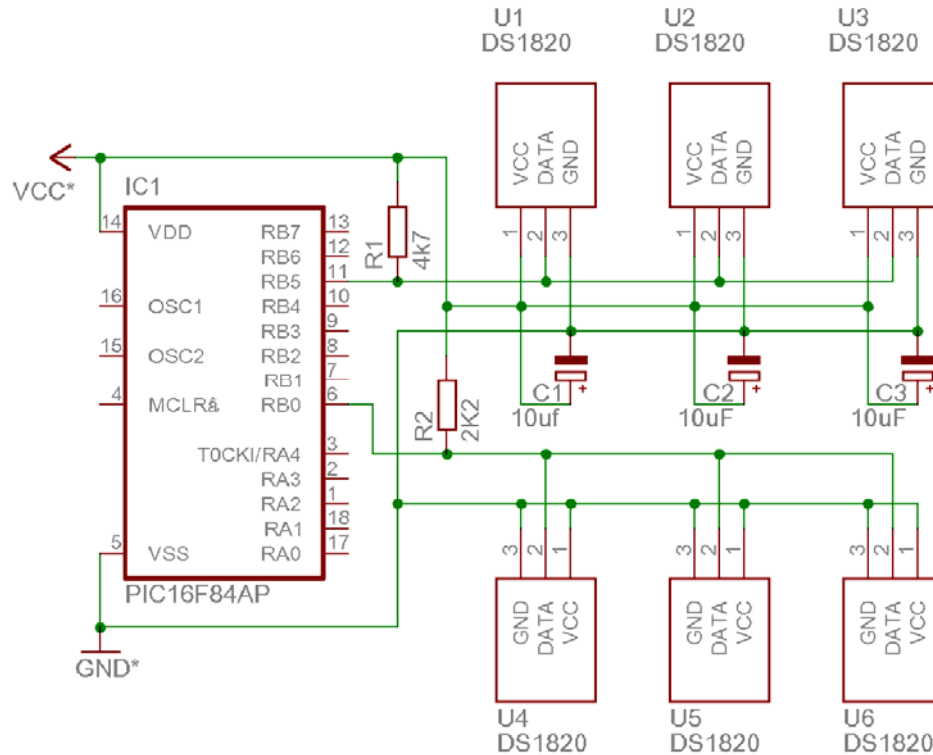

fig.4- 36 Conectarea mai multor senzori DS18S20 pe bus cu alimentare separată și parazită

Schema de conexiune pe bus de 1 fir sau 3 fire, cu și fără alimentare parazită este cea din fig.4-36. Dacă bus-ul cu alimentare separată permite filtrarea zgomotului indus în linie datorită lungimii acestuia, bus-ul cu alimentare parazită trebuie realizat cu fir torsadat pentru minimizarea zgomotului și menținerea capacității parazite a liniei în limite convenabile.

4.13 Un ceas cu termometru la îndemâna oricui !

Una din curiozitățile oricărui mare oraș este ceasul electronic situat în piețele sau intersecțiile mai importante. Cel mai interesant lucru când mergi la servicii este să verifici ce prostie mai arată, fie când afișează ora exactă care este inexactă... fie când afișează o temperatură total anormală pentru anotimpul în care te găsești. Ei bine, un ceas ce afișează ora exactă și temperatura și se află la tine pe birou este la fel de folositor...

Parcurgând capitolele anterioare aveți la îndemână toate elementele componente necesare acestui proiect, o mână de ajutor fiind acordată în continuare. Schema din imaginea următoare ar trebui să vă fie deja familiară. Noutatea introdusă față de cele discutate anterior, ar fi modul de alimentare cu baterie de back-up al PIC-ului. Singura precauție ce trebuie luată este că acumulatorul BAT1 trebuie să fie deja încărcat la introducerea sa în circuit, iar PIC-ul trebuie să aibă BOR inactiv, altfel va rămâne permanent în reset. Se poate utiliza cu succes un acumulator recuperat de pe o placă de bază de PC (*motherboard*). Pentru a obține precizia mai bună de 5S/lună deviație de la timpul etalon este obligatorie

măsurarea reală a frecvenței generate de oscilator. Dacă utilizatorul dispune de un oscilator extern de precizie (este în capsulă metalică cu alimentare independentă și are înscris un număr de 6 zerouri după virgulă) indiferent de valoarea acestuia, poate aplica cu succes algoritmul descris în cap.3.4.2. Dacă nu este disponibil un astfel de oscilator, se poate măsura frecvența oscilatorului utilizând un repetor (74SN407 sau inversor 74SN404) cu rol de buffer între ieșirea oscilatorului și intrarea frecvențmetrului, pentru a nu perturba oscilatorul cu capacitatea parazită a sondei de măsură. În fine, dacă utilizatorul nu are nici frecvențmetru, (poate începe prin a și-l construi singur studiind schemele prezentate în CD:\pic16F84_applications\frequency_meters...) atunci, poate utiliza un algoritm iterativ de modificare a regiștrilor notați roman_x în programul inclus pe CD în directoarea CD:\jal_applications\clock_thermometer, până la obținerea preciziei respective. Aveți răbdare dacă utilizați această metodă ! E nevoie de cel puțin trei-patru reglaje consecutive la interval de patru-cinci zile, cu urmărirea efectului modificării prin compararea cu un ceas etalon.

Nu pot să vă urez altceva decât succes, dacă ați lucrat corect atunci veți obține un dispozitiv cu acuratețe comparabilă cu semnalul radio de ceas provenit din Germania, diferențele lunare maxime între ceasul construit de dvs. și orice *radio-clock* ce funcționează corect vor fi sub 5 secunde.

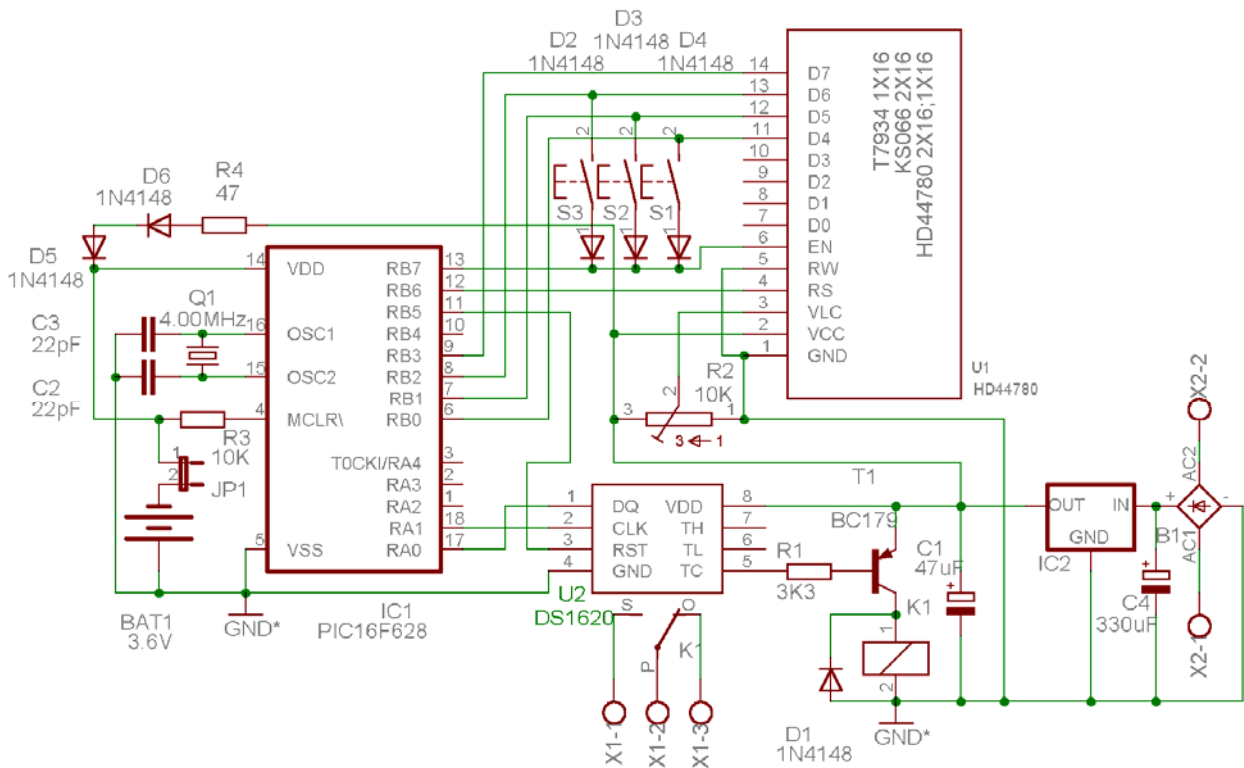

fig.4- 37 Ceas de mare precizie și termometru termostat cu PIC16F628 și DS1620

Bibliografie:

1. Utilizarea LCD HD44780, <http://www.epemag.wimborne.co.uk/resources.htm>
2. Setul de instrucțiuni HD44780, <http://www.doc.ic.ac.uk/~ih/doc/lcd/instruct.html>
3. DS1620 datasheet, 1999, <http://www.dalsemi.com>
4. DS18S20 datasheet, <http://www.dalsemi.com>
5. Grup de lucru via email, <http://groups.yahoo.com/group/jallist>
6. β M135, filă de catalog, IPRS Băneasa
7. AD22100A, datasheet, Analog Devices
8. MAX121, 308 ksps ADC with DSP interface, datasheet, 1993
9. MAX132, ± 18 bit ADC with serial interface, datasheet, 1995
10. MCP3202, datasheet, Microchip, <http://www.microchip.com>
11. SN74HC595, datasheet, Texas Instruments
12. SN74LS164, datasheet, Texas Instruments, <http://www.ti.com>
13. SN74166, datasheet, Texas Instruments
14. PIC16F87x, datasheet, Microchip Technology Inc, 2001

5 Intreruperi și alte șmecherii hardware

5.1 In sfârșit, despre întreruperi

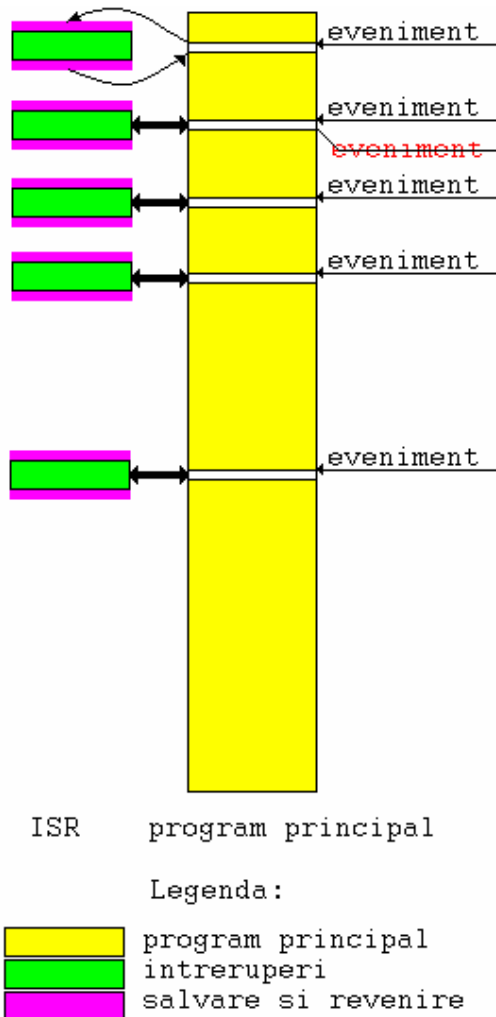

fig.5- 1 Tratarea unei întreruperi multiple

Intreruperile au o importanță decisivă în elaborarea unui program coerent și performant. Deși microcontrolerul efectuează o singură operație cu exteriorul la un moment dat, el poate să întrerupă programul principal, fie la momente de timp determinate de acțiunea unor circuite integrate interfațate cu el, fie la momente dictate de resursele sale hardware, să execute o altă porțiune de program a cărei acțiune se derulează mult mai rapid și să revină apoi în programul principal. Modul de tratare a unui eveniment în întreruperi este evidențiat în fig.5-1. Declanșarea oricărui eveniment duce la intrarea în execuție a rutinei ISR (*Interrupt Service Routine*), recunoscută de compilator datorită instrucțiunii *pragma interrupt* sau *pragma raw_interrupt*. În momentul în care se este întâlnită comanda *pragma interrupt*, compilatorul execută automat o secvență de program (cunoscută celor familiari cu microcontrolerul Z80 ca *push-pop*). Dacă utilizatorul se încapățânează să lucreze numai cu instrucțiuni de asamblare sau utilizează comanda *pragma raw_interrupt* în rutina ISR (chiar dacă aceasta este editată în totalitate în JAL), va trebui să scrie această secvență singur la începutul și sfârșitul ISR.

Compilarea unei secvențe tipice JAL în care se utilizează întreruperile:

```
include 16f84_4
include jpic
procedure whats_new_Stan is
  pragma interrupt
end procedure
```

și inspectarea filei *assembler* generate de compilator ne conduce la următoarea observație:

```

ORG 0000
  goto    __main
ORG 0004      ;Salvarea registrilor esentiale (PUSH)
  movwf   H'0C'           ; movwf temporary_w
  swapf   H'03',w        ; swapf status,w
  clrf    H'03'          ; clrf status
  movwf   H'0D'           ; movwf temporary_status
  movfw   H'0A'           ; movfw pclath
  movwf   H'0E'           ; movwf temporary_pclath
  clrf    H'0A'          ; clrf pclath
  movfw   H'04'           ; movfw FSR
  movwf   H'0F'           ; movwf temporary_FSR

  goto    __interrupt
ORG 000E
  __interrupt: ; 000E ; interrupt user code
  _7577_vector: ; 000E
  p_7577_whats_new_stan: ; 000E
  e_7577_whats_new_stan: ; 000E

```

După salvarea registrului W, a registrului STATUS și a FSR în regiștii temporari, utilizând instrucțiunea *swapf* deoarece aceasta nu modifică registrul STATUS în timpul salvării lui, urmează corpul propriuzis al rutinei ISR, unde utilizatorul poate trata unul sau mai multe evenimente care-l interesează. Dacă evenimentele se derulează cu viteză mare și rutina de întreruperi nu ține seama de durata necesară efectiv pentru a efectua instrucțiunile (1uS pentru tact de 4MHz respectiv 0.20uS pentru tact de 20MHz) este posibil ca evenimente ce apar pe parcursul duratei necesare tratării evenimentelor anterioare să nu poată fi procesate, fie din vina utilizatorului fie din cauză ca evenimentele se succed mult prea repede, astfel că acestea vor fi “pierdute”. Un foarte bun exemplu este tentativa de citire a unui semnal cu factor de umplere foarte mic (raportul între perioadele când semnalul este în stare logică *high* respectiv în stare logică *low*, contorizată pe parcursul unei întregi perioade a semnalului). Dacă pulsul semnalului are durata comparabilă cu durata unui ciclu mașină și procesorul nu are interfață hardware de comparare/captură, în mod cert o întrerupere pe RB0/int cu acest semnal nu va fi sesizată. Soluția este creșterea duratei impulsului și simetrizarea acestuia prin utilizarea unui bistabil extern. Bistabilul va executa o divizare cu doi fiind necesară o corecție a algoritmului din ISR. Incheierea rutinei ISR se face cu secvența *pop*, care este o secvența *push* cu ordine inversată, iar întoarcerea în programul principal se face cu instrucțiunea *retfie*:

```

                                ; RESTAURAREA REGISTRILOR INITIALI (POP)
  movfw   H'0F'           ; movfw temporary_FSR
  movwf   H'04'           ; movwf FSR
  movfw   H'0E'           ; movfw temporary_pclath
  movwf   H'0A'           ; movwf pclath
  swapf   H'0D',w        ; swapf temporary_status, w
  movwf   H'03'           ; movwf status
  swapf   H'0C',f        ; swapf temporary_w, f
  swapf   H'0C',w        ; swapf temporary_w, w
  retfie                                ; retfie
__main: ; 0017

```

Este important de notat că salvarea registrului *pclath* nu este necesară decât pentru microcontrolere ce au mai mult de 2koceteți de memorie program. Registrul Program

Counter are dimensiunea de 13 biți fiind împărțit în Program Counter Low și Program Counter High. Din aceștia numai PCL poate fi scris și citit. PCH poate fi scris doar prin registrul PCLATH. Orice instrucțiune *call* sau *goto* generează 11 biți de adresă, ceea ce este suficient pentru navigarea în pagini de memorie sub 2K. Biții superiori sunt generați de PCLATH (bitul 4 și bitul 3). Aceștia doi sunt cei vinovați de adresarea spațiului de memorare superior graniței de de 2K.

Retfie va seta automat bitul corespunzător din registrul INTCON responsabil cu întreruperile globale, (INTCON_GIE cap.3, fig.3-4) astfel că întreruperile vor rămâne active după interpretarea primului eveniment. Acest lucru obligă utilizatorul ca prima activare a întreruperilor să fie făcută în programul principal, altfel tratarea întreruperilor nu va avea loc. Rămâne la latitudinea aceluiași utilizator dezactivarea întreruperilor în momente cheie ale execuției programului principal utilizând de exemplu o procedură de dezactivare globală a întreruperilor (se pare că procedura de verificare a bitului INTCON_GIE după resetarea lui era necesară doar pentru primele microcontrolere Microchip, bug-ul respectiv fiind corectat în noile microcontrolere flash) sau numai dezactivarea întreruperilor specifice din regiștrii PIE și INTCON, dacă anumite întreruperi trebuiesc să rămână active pentru “curgerea corectă” a programului principal.

```

procedure no_int is
  assembler
    local loop
    loop: bcf    intcon_gie      -- dezactivează toate intreruperile
          btfsc intcon_gie     -- fi sigur că au fost dezactivate
          goto  loop
    end assembler
end procedure

-- programul principal:
intcon_gie = high -- întreruperi globale active
intcon_rbie = high -- întreruperi la schimbarea stării active
intcon_t0ie = high -- întreruperi ale TMR0 active
tmrlie = high

forever loop
  ...
  no_int -- dezactivează toate întreruperile
  -- linii utilizator, de exemplu: citește convertorul AD, compară rezultatul cu o constantă de 16 biți,
  dacă rezultatul este mai mic decât... salt la punctul A, dacă rezultatul este mai mare decât ...atunci
  salt la punctul B; deoarece întreruperile afectează citirea convertorului AD, saltul poate fi fals!
  intcon_gie = high -- activează întreruperile globale
  ...
end loop

```

Numărul de întreruperi pentru seria flash midrange este variabil în funcție de resursele interne ale fiecărui microcontroler și poate fi maximum 15 (PIC16F877A) după cum urmează:

- **întreruperi externe** pe pinul RB0/INT și intreruperi ale TMR0, flagurile corespunzătoare se găsesc în registrul INTCON (INTCON_INTE, INTCON_T0IE)
- **întreruperile perifericelor** sunt conținute în regiștrii speciali PIR1 și PIR2. Regiștrii de setare corespunzatori sunt conținuți în regiștrii PIE1 și PIE2 iar registrul global de setare a întreruperilor periferice în registrul INTCON (INTCON_PEIE)

Definirea exactă a tipului de intrerupere (internă sau a perifericelor) pentru PIC16F87x este prezentată în fig 5-2. Diferențe semnificative se întâlnesc la:

- PIC16F8x care nu are decât 4 surse de intreruperi: TMR0, RB0/INT, schimbarea stării portului B, (Rb4...Rb7) și scrierea completă a EEPROM – ului,
- PIC16F62x care are intreruperi identice cu PIC16F8x și intreruperi specifice la modificarea stării comparatorului (bitul CMIE corespunzător registrului PIE1 și INTCON_PEIE trebuie să fie setate pentru ca intreruperea să aibă loc) respectiv bitul CMIF corespunzător registrului PIR1 va fi *high* dacă a avut loc o intrerupere prin comparator, CMIF trebuind să fie resetat software,
- PIC16F87xA care este o mixtură între PIC16F87x și PIC 16F62x având atât intreruperile primului cât și intreruperile specifice celui din urmă referitoare la comparatorul intern, are în total 15 surse de intreruperi

Semnificația biților din fig.5-2 este:

- T0IF (INTCON) este bitul de overflow al TMR0, T0IF = 1, a avut loc modificarea valorii registrului TMR0 de la FFh la 0h, resetarea software a T0IF este obligatorie (nu se resetează hardware). Numărarea începe de la valoarea existentă în TMR0; exemplu: pentru TMR0 = 254 și prescalerul 1:1 sunt necesare doar două incrementări ale registrului până ce INTCON_T0IF își va schimba starea.
- INTF (INTCON) este bitul de intrerupere externă, INTF = 1 a avut loc o intrerupere externă pe pinul RB0/INT, resetarea software a INTF este obligatorie. Intreruperea RB0/INT este intreruperea principală pentru PIC16F fiind considerată cea mai sigură pentru identificarea evenimentelor externe microcontrolerului.
- RBIF (INTCON) bitul de intrerupere la schimbarea stării portului B<4...7>, RBIF = 1 înseamnă că unul din pinii Rb4...Rb7 și-a schimbat starea, resetarea software este obligatorie. Această intrerupere poate fi dezactivată resetând INTCON_RBIF
- PSPIF (PIR1) bitul de intrerupere al portului paralel sclav, PSPIF = 1 înseamnă că a avut loc o operație de citire/scriere
- ADIF (PIR1) bitul de intrerupere al convertorului AD, ADIF = 1 înseamnă că s-a terminat o conversie AD
- RCIF (PIR1) bitul de intrerupere al USART, RCIF = 1 înseamnă că buferul Rx este plin
- TXIF (PIR1) bitul de intrerupere al USART, TXIF = 1, buferul Tx este gol
- SSPIF (PIR1) bitul de intrerupere al portului serial sincron, cu funcții diferite în modul SPI și I²C
- CCP1IF (PIR1) bitul de intrerupere pentru modul compare/capture/pwm
- TMR2IF (PIR1) bitul de intrerupere la egalizarea valorilor PR2 și TMR2
- TMR1IF (PIR1) bitul de overflow al TMR2, TMR1IF = 1 depășirea a avut loc, resetarea software este obligatorie
- EEIF (PIR2) = 1, operația de scriere în eeprom s-a terminat, resetarea software este obligatorie
- BCLIF (PIR2) bitul de intrerupere la coliziunea pe bus-ul I²C, BCLIF = 1, a avut loc o coliziune în mod stăpân
- CCP2IF (PIR2) bit de intreruperi pentru modul capture/compare referitor la TMR1

Tip PIC/întrerupere															
	T0IF (TMR0)	INTF (întrerupere externă)	RBIF/GPIF/RAIF (on change)	PSPIF (paralel sclav)	CMIF (comparator)	ADIF (convector AD)	RCIF (USART)	TXIF (USART)	SSPIF (port serial)	CCP1IF (CCPWM1)	TMR2IF (TMR2)	TMR1IF (TMR1)	EEIF (EEprom)	BCLIF (port serial)	CCP2IF (CCPWM2)
PIC16F876/873	X	X	X	-	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
PIC16F874/877	X	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
PIC16F627/628	X	X	X		X	-	X	X	-	X	X	X	X	-	-
PIC16F83/84	X	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-
PIC12F675/629	X	X	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	X	-	-
PIC16F630/676	X	X	X	-	X	X	-	-	-	-	-	X	X	-	-

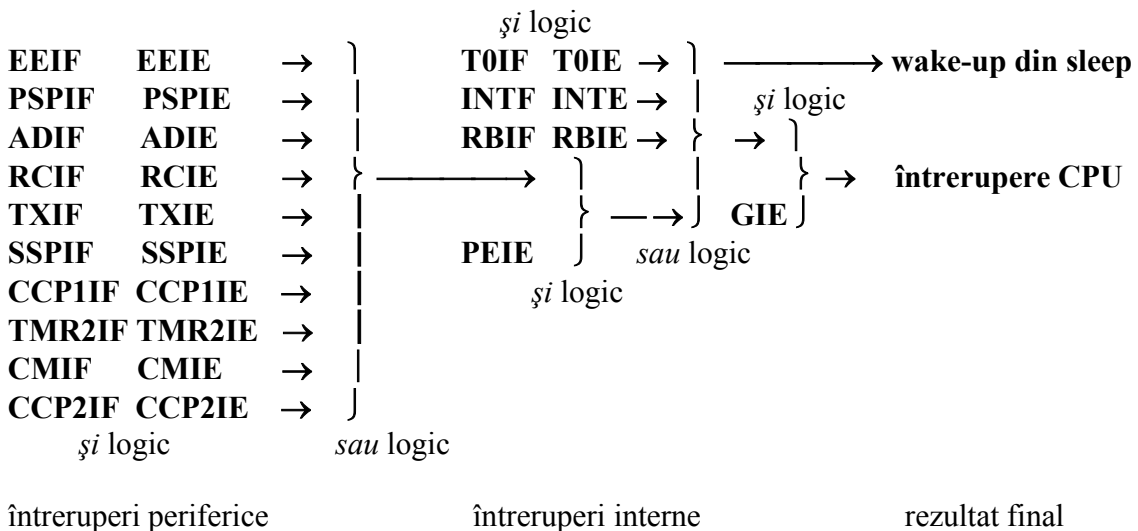

fig.5- 2 Sursele înreruperilor în PIC

Idea de bază a funcționării tuturor înreruperilor este că înreruperea se poate activa sau dezactiva din regiștrii INTCON și PIE (denumirea biților corespunzători au terminația E) în timp ce flagurile care semnalizează că a avut loc o înrerupere anume, se găsesc în regiștrii INTCON și PIR (denumirea biților corespunzatori au terminația F). Aceste flaguri trebuiesc resetate prin software după ce a avut loc evenimentul, pentru a da posibilitatea programului să sesizeze viitoarea înrerupere. In fig.5-2 înreruperile perifericelor sunt grupate în coloana din stânga, condiționările dintre flagurile E și F fiind un și logic iar acțiunea lor comună fiind de tip sau. Toate intreruperile periferice sunt condiționate de bitul PEIE prin și logic, în timp ce bitul care condiționează toate înreruperile, inclusiv pe cele interne, este GIE.

PSPIF	ADIF	RCIF	TXIF	SSPIF	CCP1IF	TMR2IF	TMR1IF
7 R/W	6 R/W	5 R	4 R	3 R/W	2 R/W	1 R/W	0 R/W
<p>PSPIF: flag de întreruperi pentru citire/scriere a portului paralel sclav 1 = o citire/scriere a avut loc, bitul se resetează software 0 = nu a avut loc citire/scriere</p>							
<p>ADIF: flag-ul de întreruperi al convertorului AD 1 = o conversie AD s-a terminat 0 = conversia AD nu este completă</p>							
<p>RCIF: flag de întrerupere pentru recepția USART, nu poate fi scris doar citit 1 = buffer-ul USART de recepție este plin 0 = buffer-ul USART de recepție este gol</p>							
<p>TXIF: flag de întrerupere pentru transmisia USART, nu poate fi scris doar citit 1 = buffer-ul USART de transmisie este plin 0 = buffer-ul USART de transmisie este gol</p>							
<p>SSPIF: flagul de întrerupere al portului SSP 1 = condiția de întrerupere a avut loc, resetarea software înainte de ieșirea din ISR este obligatorie. Poate fi setat de:</p> <ul style="list-style-type: none"> • SPI, dacă a avut loc o transmisie/recepție • I2C sclav, dacă a avut loc o transmisie/recepție • I2C stăpân, dacă: <ul style="list-style-type: none"> - a avut loc o transmisie/recepție - comanda START, STOP sau RESTART a fost terminată de SSP - ACKnowledge-ul generat a fost terminat de SSP - un START sau STOP a fost generat cu modulul SSP inactiv (multimaster) <p>0 = nu a apărut nici o condiție de întrerupere SSP</p>							
<p>CCP1IF: flag-ul de întreruperi CCP1 Mod captură: 1 = a avut loc o captură prin TMR1, resetare software necesară 0 = nu a avut loc o captură prin TMR1 mod comparare: 1 = a avut loc o egalitate a registrului de comparare TMR1 0 = nu a avut loc o egalitate a registrului de comparare TMR1</p>							
<p>TMR2IF: flag de întrerupere la coincidență TMR2/PR2 1 = a avut loc coincidența, resetare software necesară 0 = nu a avut loc coincidența</p>							
<p>TMR1IF: flag de întrerupere la depășirea valorii maxime a TMR1 (overflow) 1 = registrul TMR1 a depășit valoarea 255 0 = registrul TMR1 nu a depășit valoarea maximă</p>							
							PIR1

fig.5- 3 Registrul PIR1 conține flagurile pentru întreruperile externe

PSPIE	ADIE	RCIE	TXIE	SSPIE	CCP1IE	TMR2IE	TMR1IE
7 R/W	6 R/W	5 R/W	4 R/W	3 R/W	2 R/W	1 R/W	0 R/W
PSPIE: flag pentru setarea întreruperii pentru citire/scriere a portului paralel sclav							
ADIE: flag pentru setarea întreruperii convertorului AD							
RCIE: flag pentru setarea întreruperii pentru recepția USART							
TXIE: flag pentru setarea întreruperii pentru transmisia USART,							
SSPIE: flag pentru setarea întreruperii întrerupere al portului SSP							
CCP1IE: flag pentru setarea întreruperii CCP1							
TMR2IE: flag pentru setarea întreruperii la coincidență TMR2/PR2							
TMR1IF: flag pentru setarea întreruperii la depășirea valorii maxime a TMR1 (overflow)							
Pentru toate flag-urile implicate: 1 = activează întreruperea respectivă 0 = dezactivează întreruperea respectivă							
							PIE1

fig.5- 4 Registrul PIE1 conține biții de setare individuală pentru întreruperi ale perifericelor

-	rezervat	-	EEIF	BCLIF	-	-	CCP2IF
7	6 R/W	5	4 R/W	3 R/W	2	1	0 R/W
Biții neimplementați se citesc ca "0"							
Biții rezervați se mențin resetați							
EEIF: flag de întrerupere pentru scriere în EEPROM 1 = scrierea a fost terminată 0 = scrierea nu este terminată sau nu a fost începută							
BCLIF: flag de întrerupere pentru coliziune pe bus 1 = a avut loc coliziune în SSP configurată pentru mod I2C master 0 = nu a avut loc nici o coliziune							
CCP2IF: întrerupere pentru activarea CCP2 Captura: 1 = a avut loc o captură de registru TMR1; resetare software necesară 0 = nu a vut loc captura TMR1 Comparare: 1 = a avut loc o coincidență a valorii registrului TMR1 0 = nu a avut loc coincidența							
PWM : nefolosit							PIR2

fig.5- 5 Registrul PIR2 conține flagurile pentru întreruperi ale CCP2, SSP, EEPROM și comparator

-	rezervat	-	EEIE	BCLIE	-	-	CCP2IE
7	6 R/W	5	4 R/W	3 R/W	2	1	0 R/W
Biții neimplementați se citesc ca "0"							
Biții rezervați se mențin reseați							
EEIE: întrerupere pentru activarea scrierii în EEPROM 1 = activează întreruperea 0 = dezactivează întreruperea							
BCLIE: întrerupere pentru activarea coliziunii pe bus 1 = activează întreruperea 0 = dezactivează întreruperea							
CCP2IE: întrerupere pentru activarea CCP2 1 = activează întreruperea 0 = dezactivează întreruperea							
							PIE2

fig.5- 6 Registrul PIE2 conține biții de setare individuală pentru întreruperile CCP2, coliziunile modulul SSP (port serial sincron), EEPROM și comparator

5.1.1 Particularități ale întreruperilor în programele JAL

Fiecare compilator sau limbaj de programare are chichițele lui. Nici Jal-ul nu stă mai prejos în ceea ce privește tratarea întreruperilor. Este esențial modul în care utilizatorul implementează "împărțirea" timpului procesorului pentru tratarea programului principal (*main loop*) și a rutinei ISR (*interrupt service routine*). Deși nu mă pot declara un expert în întreruperi, există trei cazuri distincte pe care le-am observat în programele altor utilizatori sau le-am folosit (atât assembler cât și limbaj de nivel înalt):

- Timpul de execuție al programului principal este lung (peste 90% din timpul total de procesor), deservirea ISR este extrem de scurtă. Este situația din fig.5-1 și poate fi considerat cazul ideal de funcționare cu întreruperi. Evenimentele externe cu durate scurte sunt sesizate în proporție de cel puțin 99%. Evenimentele generate de perifericele interne sunt sesizate în proporție de 100%.
- Timpii de execuție ai programului principal și ISR sunt egali. Situația este posibilă pentru tratarea întreruperilor lente (ce se succed la nivelul sutelor de microsecunde). Nu poate fi folosită cu succes și pentru întreruperi ale perifericelor interne, decât cu condiția ca intervalul de repetare al evenimentelor dictate de acestea să fie suficient de mare.
- Timpul de execuție al ISR devine 80%-90% din timpul total consumat de procesor în timp ce programului principal i se alocă restul. Este o situație anacronică care schimbă *main-loop*-ul cu ISR, dar care poate fi perfect funcțională dacă se folosesc un număr mic de întreruperi. Nu este implementabil pentru programe foarte lungi.

O precauție aparte trebuie acordată utilizării anumitor instrucțiuni Jal când se urmărește tratarea rapidă a unei întreruperi, ca în exemplul următor:

```
-- setările pentru rutina de întreruperi
-- -----
var bit apa is pin_b6
pin_b6_direction = input
var bit usa is pin_b7
pin_b7_direction = input
var byte w_temp
var byte status_temp
var byte fsr_temp
var bit apa_flag = low
var bit usa_flag = low
var volatile bit but1, but2, but3, but4
but1 = low but2 = low but3 = low but4 = low
var bit int_t0if = low
var byte kbd = 0
```

În această rutină de întreruperi se testează prin întreruperi, la schimbarea stării pinilor b6 și b7, două semnale de intrare numite “apa” și “ușa” care au prioritate maximă, urmate de citirea butoanelor but1...but4 și generarea unui orologiu de timp real cu tmr1, pe intrarea de oscilator extern a acestuia fiind conectat un cuarț de 32768 Hz. Secvențele de *push* și *pop* sunt marcate ca și comentarii deoarece este prezentă comanda *pragma interrupt*. Dacă se utilizează *pragma raw_interrupt* ele trebuie inserate în program. În cazul detectării tranziției *low-high* pe oricare din intrările “ușa” sau “apa” se setează automat doi biți, numiți “ușa_p” respectiv “apa_p” care sunt utilizați convenabil în programul principal. Se poate observa că înaintea setării acestor biți, se dezactivează întreruperile la schimbarea stării portului b, pentru a preîntâmpina detectarea altor tranziții ce pot apare în timpul tratării întreruperilor ce deja sunt executate. Ieșirea din assembler se face cu activarea întreruperilor TMR1, pentru că următoarele instrucțiuni formează un ceas de timp real ce funcționează prin decrementare.

```
Procedure isr is
-----
pragma interrupt
assembler
local usa_p, apa_p, tmr
-- push
-- movwf w_temp      -- salvare necesară pentru pragma raw_interrupt
-- swapf status, w
-- movwf status_temp
-- movf fsr, w
-- movwf fsr_temp
        btfss intcon_rbif  -- testează dacă apare interrupt on change
        goto tmr          -- dacă nu du-te la întreruperea tmr0
        btfsc usa         -- dacă da, testează care pin
        goto usa_p
        btfsc apa
        goto apa_p
        goto tmr
apa_p:
```

```

        bcf    intcon_rbie    -- dezactivează interrupt on change
        bsf    apa_flag
        goto   tmr
    usa_p:
        bcf    intcon_rbie
        bsf    usa_flag
    tmr:
        bsf    status,5      -- bank_1
        bcf    status,6
        bsf    tmrlie        -- activează întreruperile la depășirea tmr1
        bcf    status,5
        bcf    status,6      -- bank_0
        bcf    intcon_rbif    -- pregătește pentru o nouă interrupt on change
    end assembler

if tmrlif then second = second - 1 ; decrementează secunde
    if second == 255 then second = 59 minute = minute - 1 end if
    if minute == 255 then minute = 59 end if
end if

if intcon_t0if then kbd = kbd + 1 -- întârziere pentru butoane
    if kbd == 3 then                -- 3x65ms = 195ms
        int_t0if = intcon_t0if
        kbd = 0
    end if
end if
if (! Pin_a2) & int_t0if then but1 = on
elseif (! Pin_a4) & int_t0if then but2 = on
elseif (! Pin_a5) & int_t0if then but3 = on
elseif (! Pin_e0) & int_t0if then but4 = on
end if
int_t0if = low

    assembler
        bsf    intcon_rbie    -- setează pentru următoarea întrerupere
        bcf    intcon_t0if    -- curăță t0if pentru următoarea întrerupere
        bcf    tmrlif        -- curăța tmrlif
-- pop                                -- restaurează regiștrii
-- movf    fsr_temp, w
-- movwf   fsr
-- swapf   status_temp, w
-- movwf   status
-- swapf   w_temp, f
-- swapf   w_temp, w
-- retfie
    end assembler
end procedure

```

Citirea butoanelor se face în întreruperi generate de TMRO cu multiplicarea timpului maxim de *rollover* al acestuia de trei ori, folosind un numărător suplimentar numit *kbd*. Acesta permite inspectarea butoanelor cu o rată mai mare de timp necesară în aplicația respectivă. Detecția butoanelor este însoțită de setarea variabilelor *but1...but4* și resetarea *INTCON_T0IF*. Flagurile *but1...but4* sunt resetate în programul principal după ce sunt

utilizate pentru diferite comenzi. Ieșirea din ISR se face obligatoriu cu setări care să permită apariția următoarelor întreruperi. De asemenea programul principal începe cu setări similare necesare detectării primelor întreruperi și întrării corespunzătoare în ISR:

```
intcon_gie = high -- activează întreruperile globale
intcon_rbie = high -- activează interrupts on change
intcon_t0ie = high -- activează întreruperile tmr0
-- main program
...
```

Se poate observa că rutina ISR prezentată, face parte din prima categorie despre care vorbeam. Practic întreruperile exemplificate pot fi considerate ca pseudoîntreruperi deoarece (înafara orologiului de timp) duratele desfășurării lor depind și de programul principal fiindcă aici se interpretează variabilele a căror setare are loc în ISR. Astfel, chiar dacă evenimentul a fost detectat, tratarea lui trebuie să se facă cu o asemenea viteză încât să nu se piardă următorul eveniment “apa”, “ușa” sau “but1...but4”; ceea ce nu este cazul în aplicația de față, viteza de succedare a acestora fiind relativ mică (de ordinul milisecundelor). Rutina a fost utilizată în aceeași instalație de tratamente în câmp de microunde de mare putere prezentate în cap.3.1.2 Precauțiile ce trebuiesc luate în programul principal pentru tipul de ISR de mai sus sunt:

- ❑ O buclă *while...loop...end loop* nu este afectată de întreruperi dacă orice variabilă setată în ISR nu este citită și resetată în interiorul instrucțiunii *while...loop* respective. Intreruperile care au loc în timpul execuției unei astfel de instrucțiuni *while...loop*, vor fi active după ce instrucțiunea și-a epuizat de executat bucla.
- ❑ O instrucțiune *if...then...else* este afectată de întreruperi instantaneu cu apariția acestora, excepție fac utilizarea instrucțiunilor ce introduc întâzieri prin iterare ca *for...loop...end loop* în interiorul unei instrucțiuni *if...then...else*, întreruperea va fi activă doar la sfârșitul execuției acestui ciclu.
- ❑ Nu este recomandată apelarea acelorași rutine în ISR și main, mai ales a operatorilor matematici predefiniți.
- ❑ Se recomandă utilizarea la maxim a assemblerului pentru scrierea ISR deși sunt permise *call*-uri ale altor rutine jal sau assembler.

5.2 Comanda triacelor cu microcontroler la trecerea prin zero a rețelei.

Una din problemele pe care utilizatorul de microcontrolere le întâlnește atunci când este nevoit să comande tiristoare sau triace este comanda acestora la trecerea prin zero a rețelei de alimentare. Avantajele metodei sunt descrise în numeroase cărți de specialitate [10], ideea principală este că se evită generarea unor zgomote perturbatoare în rețea, mai ales când sarcina este inductivă, importantă ca valoare (de exemplu, primarul unui transformator de 1KW/220V) și triacul este protejat la apariția vârfurilor nedorite de tensiune. Problema se rezumă la detectarea precisă a trecerii prin zero a rețelei și aprinderea instantanee a triacului. Deasemenea poate fi necesară comanda PWM a sarcinii, acest lucru implică, pe lângă generarea precisă a momentelor de timp pentru comenzile *on-off* și

sincronizarea comenzii *on* cu trecerea prin zero a rețelei. Pentru sarcini inductive este destul de dificilă sesizarea trecerii prin zero a curentului de sarcină (care este decalat în urma tensiunii și necesită utilizarea unui transformator de curent), motiv pentru care în exemplul următor, comanda *off* nu este sincronizată cu rețeaua. Trecerea prin zero este sesizată prin intermediul unui triger schmidt de tipul MMC4093, de către RB0/INT. Este necesară prezența decodorului IC1 din două motive:

- ◆ Pentru comanda a 10 triace (nu sunt figurate decât 4) se utilizează doar 4 pini ai microcontrolerului.
- ◆ Separarea comenzii printr-un decodor binar-zecimal împiedică distrugerea triacelor în situația unei comenzi concomitente pe mai mult de o grilă, situație ce poate apărea în faza de alimentare tranzitorie a microcontrolerului, dacă comanda triacelor se face direct din microcontroler.

Se observă că nu există nici un circuit de izolare galvanică între microcontroler și rețea, masa circuitului fiind conectată la pământ, respectiv la nulul rețelei. Interfațarea acestui sistem cu un PC, trebuie făcută obligatoriu cu izolarea galvanică a comunicației.

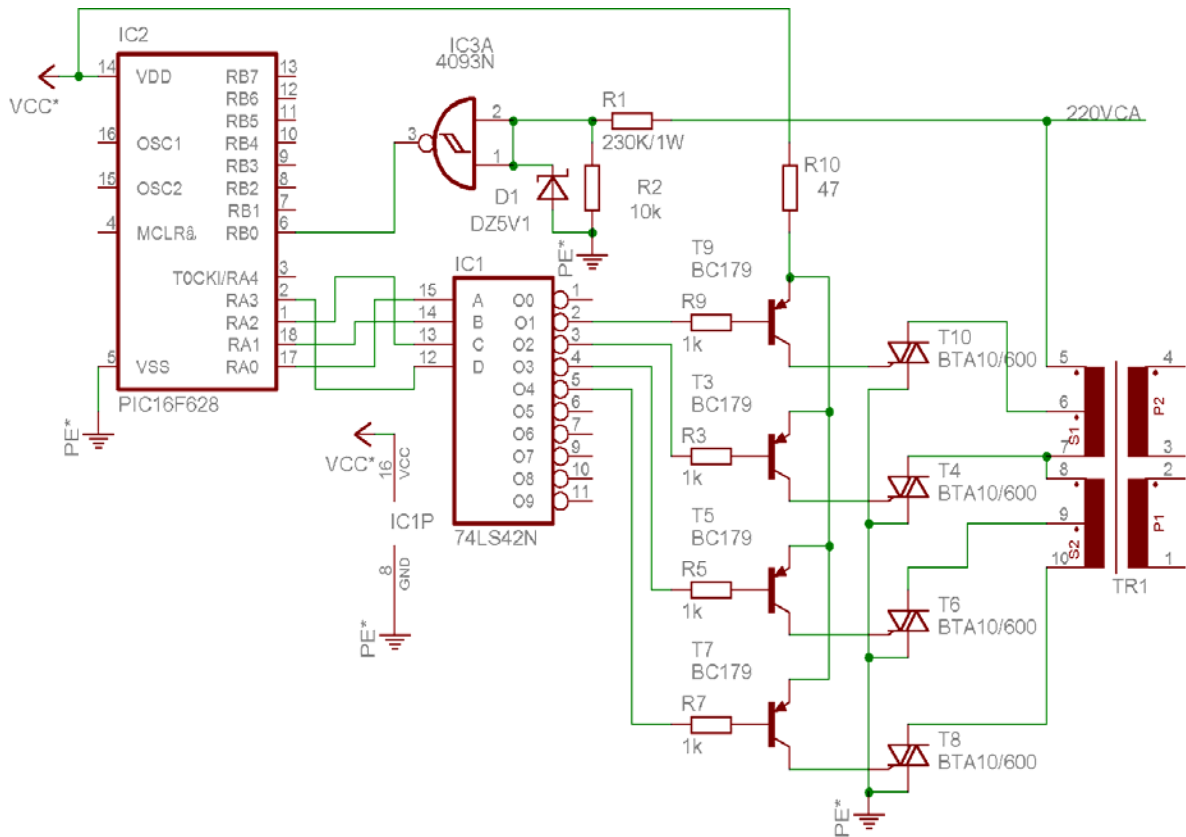

fig.5- 7 Interfațarea triacelor cu comandă în cadranul III

Iată și o porțiune din programul de comandă:

```

include 16f628_4
include jpic628
include digestp
include ds1820hi
include hd447804
include jprint
include jascii

pragma target fuses 0b_0011_1111_0001_0000
; cp off, lvp off, boden off, mclr internal, pwrt on, intrc_io, wdt off
cmcon = 0x_07 ; fără comparatoare
var byte pwr = 1
var bit start_prog = low
var volatile byte data is port_a_low ; comanda pe 4 biți a ieșirilor
port_a_low_direction = all_output
var byte puls_c

var bit write = low
var bit filament is pin_a4
pin_a4_direction = output
filament = high

clear_watchdog -- option este aici o pseudovariabilă !
option = 0b_0100_1000 ; enable pullup port_b, prescaler asignat la wdt,
; int/rb0 front crescător

tmr0 = 0

procedure isr is
-- notă: această procedură este destinată instrucțiunii pragma interrupt,
-- fără apelări din programul principal
pragma interrupt
if intcon_intf then ; eveniment la fiecare 100 milisecunde
asm bcf intcon_inte ; dezactivează întreruperile externe rb0/int
if start_prog then
if puls_c < 10 then ; pentru un PWM < 100 %, dependent de valoarea lui puls_c
if milisecond == 10 then data = pwr end if
; pwr se modifică în rutina de programare parametrilor, nu apare aici
if milisecond == (10 - puls_c) then data = 0 end if
; terminare puls PWM
end if
if puls_c == 10 then data = pwr end if
; pentru acțiune continuă, PWM = 100%
end if
end if
asm bsf intcon_inte ; activează întreruperile externe
; ... alte secvențe de întreruperi
end procedure

asm bsf intcon_gie -- activează toate întreruperile
bank_1
asm bsf tmr1ie -- activează întreruperile tmr1 overflow

```

```

bank_0
uart_init                -- inițializare USART

forever loop
; *****
; ...                    ; alte rutine utilizator
start_prog = on          ; flag de condiționare a unei secvențe din ISR
write = on               ; flag de condiționare a scrierii în eeprom
display_tmp_value ; procedură de afișare a modului “măsură temperatură”
temp_measurement        ; rutină de măsură a temperaturii cu DS1820
    if ( minute == 0 ) & ( second == 0 ) then ; timpul s-a scurs
        filament = high ; comenzi de ieșire
        start_prog = off ; dezactivare secvență în întrerupere, vezi ISR
        intcon_t0ie = low ; dezactivează întreruperile tmr0 overflow
        data = 0         ; scrie un nibble = 0 la ieșire
    end if
; ...                    ; alte rutine utilizator
end loop

```

Deoarece este posibil ca exemplul să fie ceva mai greu inteligibil, fiind o mică parte dintr-un program ce comandă printre altele și triace, sunt necesare câteva explicații suplimentare:

- “data” este o comandă pe 4 biți cu valoare cuprinsă între 0 și 9 (BCD) care, prin intermediul unui decodor de tip 7442 acționează asupra comenzii de grilă a 10 triace, indiferent de valoarea pe care o are “data” doar un singur triac va fi comandat la un moment dat.
- “filament” este comanda de grilă a unui triac suplimentar ce alimentează un transformator de mică putere de cca. 50VA . Toți triacii sunt comandați în cadranul III.
- “puls_c” ia orice valoare de la 1 la 10 prin programare de la tastatură și reprezintă valoarea de comparare care va dicta factorul de umplere al PWM-ului generat (de la 10% la 100%)
- rutina de întrerupere este completată cu algoritmul de generare al unei perioade precise de timp prezentate în cap.3.4.2 de această dată setările fiind făcute pentru 100mS și deoarece algoritmul se repetă, nu a mai fost prezentat aici.
- o porțiune din ISR este validată sau nu prin intermediul unui flag “start_prog” comandat din programul principal.
- microcontrolerul utilizează oscilatorul și reset-ul intern așa cum setările lui *pragma target fuses* o definesc.

În exemplul anterior rezoluția PWM-ului ce comandă variabila de ieșire “data” a fost de 100mS. Acest lucru înseamnă un semnal activ de 0.1 S urmat de 0.9S pauză pentru o comandă memorată de 10%. În această situație prin semnal activ se înțelege un tren de impulsuri active fie pe nivel logic *low* fie pe nivel logic *high*, pauza având polaritatea opusă pulsului. Sunt situații în care e nevoie de o rezoluție mai slabă; de exemplu iată cum se poate genera un PWM cu o rezoluție de 1S (o comandă de 10% înseamnă 1S semnal activ urmată de 9S pauză):

```

procedure isr is
  pragma interrupt
  ; aici este amplasată una din rutinele de generare a secunde despre care am discutat în 3.4.2
  if intcon_intf then
    asm bcf intcon_inte ; dezactivează întreruperile pe rb0/int
    if start_prog then
      if puls_c < 10 then
        if(second == 0) | (second == 50) | (second == 40) |
          (second == 30) | (second == 20) | (second == 10)
        then data = pwr end if
      -- generează comanda la fiecare 10 secunde
      if (second == 60 - puls_c) | (second == 50 - puls_c) |
        (second == 40 - puls_c) | (second == 30 - puls_c) |
        (second == 20 - puls_c) | (second == 10 - puls_c)
      then data = 0 end if
      -- oprește comanda la expirarea timpului dat de rezoluția PWM-ului (puls_c)
    end if

    if puls_c == 10 then data = pwr end if
  -- comandă validă permanent reprezentând un PWM de 100%
  end if
end procedure

```

Cititorul își poate imagina cu ușurință că se poate genera orice PWM prin software având o rezoluție de cel puțin 50...100 de ori mai mare decât tactul procesor. Pentru durate mai scurte este nevoie de mult meșteșug în manipularea instrucțiunilor de asamblare sau utilizarea modulului CCP.

5.3 Dimensionarea corectă a unei surse de alimentare liniare pentru microcontrolere

Dealungul timpului, urmărind discuțiile ce au loc în grupul <http://www.piclist.com> susținut de un inimos administrator de rețea de la M.I.T. (James Michael Newton) am constatat cu stupeoare că pentru cei mai mulți interlocutori (de obicei studenți) problemele principale în elaborarea unui produs *embedded technology* sunt cele legate de hardware și nu de firmware. Cauza principală este cu siguranță și lipsa experienței în abordarea corectă a proiectării surselor de alimentare, acestea fiind vinovate de obicei pentru toate dezastrele ce au loc în sisteme cu microcontrolere. Din fericire în ultimii 20 ani, în țară au apărut cărți valoroase ce tratează acest subiect. [1] [2]. De aceea voi puncta doar metodologia particulară de realizare a unei surse liniare de +5V destinată alimentării microcontrolerului. Datele de intrare necesare sunt:

- Puterea necesară la ieșire sau tensiunea și curentul necesar de la sursă
- Variația tensiunii de alimentare (rețeaua de curent alternativ) la intrarea în sursă
- Regimul de lucru preconizat (funcționare continuă sau intermitentă). Pentru funcționare continuă se recomandă supradimensionarea radiatorului cu 30% din valoarea de calcul teoretic. Această supradimensionare ține cont și de tipul de răcire utilizat (forțată sau naturală) respectiv de materialul din care este confecționată carcasa sursei

În situația particulară prezentată, vom alege tensiunea de ieșire $V_o = +4.75V \dots +5.25V$ (standard de alimentare TTL), curentul necesar $I_o = 500mA$, alimentarea se va face din rețeaua de curent alternativ 220V (+10% -15% adică 184V...242V) 50Hz. Din start, variația mare a tensiunii de alimentare (standardizată!) trebuie să dea de gândit asupra modalității de efectuare a calculelor: tensiunea minimă necesară pe circuitul integrat stabilizator se va calcula pentru valoarea minimă a rețelei (184V) iar puterea disipată de orice componentă activă sau pasivă a sursei, pentru valoarea maximă a tensiunii rețelei (242V). Acest lucru va duce la o creștere a disipației termice globale în sursă și chiar dacă se va întâmpla doar o dată pe an, ca tensiunea din rețea să scadă la valoarea minimă garantată, sau să crească la cea maximă, sursa noastră va trebui să funcționeze corect chiar și atunci. Schema acestei surse e atât de simplă încât ideea (greșită) este că ea nu poate să nu funcționeze corect (fig.5-8). O eroare tipică poate apare la elaborarea circuitului imprimat, unde asigurarea căii

cele mai scurte pentru curentul ondulatoriu (preluat de condensatorul de filtraj) este esențială (mai ales la curenți tari).

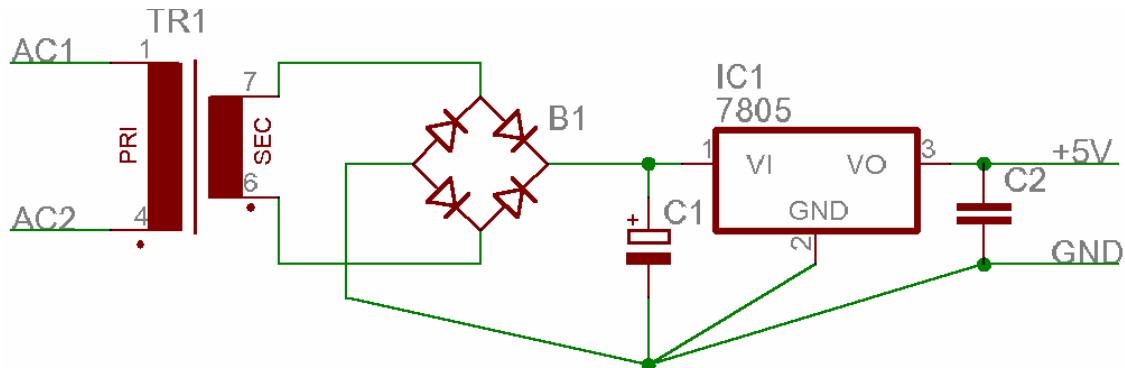

fig.5- 8 Cea mai simplă sursă de alimentare cu stabilizator monolitic cu 3 terminale

De aceea, ordinea de amplasare fizică pe circuitul imprimat este obligatoriu să fie: puntea redresoare B1, condensatorul de filtraj C1 și apoi stabilizatorul monolitic IC1. Orice abatere de la acest traseu, ca de exemplu amplasarea condensatorului C1 la mare distanță față de puntea B1 în timp ce IC1 se conectează direct la bornele punții B1, poate duce la apariția unor pulsuri datorate unor curenți de masă paraziți care acționează asupra referinței IC1, se regăsesc în ieșirea stabilizatorului și nu pot fi suprimați nici dacă se mărește cu două ordine de mărime condensatorul C2 de la valoarea normală de 100nF...10uF. De aceea este figurat modul de conectare al masei într-un singur punct cu impedanța (calculată pentru c.a.) minimă, acesta fiind bornele condensatorului de filtraj. Atât referința stabilizatorului (pinul2) cât și condensatorul C2 cu rol de suprimare al autooscilațiilor parazite a stabilizatorului, trebuie să fie conectate cu traseul cel mai scurt la borna “-“ a condensatorului de filtraj, a cărui pini vor fi deasemenea conectați cu traseul cel mai scurt spre puntea redresoare. A doua greșeală tipică este dimensionarea incorectă a condensatorului de filtraj. Amatorul va monta un condensator de filtraj “după ureche” probabil cât mai mare ca valoare pentru a avea factorul de ondulație minim pe intrarea stabilizatorului, fără să țină seama că va “omorâ” în mod cert transformatorul. Osciloscoparea tensiunii alternative de intrare în puntea redresoare va evidenția un semnal alternativ distorsionat, trapezoidal (în loc de unul curat, sinusoidal). Este semnul cert că, fie condensatorul de filtraj are valoare prea mare, fie transformatorul de alimentare nu poate asigura curentul de încărcare al condensatorului, fie puntea redresoare a suferit o străpungere parțială ireversibilă (situație valabilă numai la curenți de peste 2A). Pentru a preîntâmpina astfel de situații, un algoritm corect de calcul este următorul:

1. Se calculează tensiunea minimă necesară în intrarea 1 a stabilizatorului IC1. Conform datelor de catalog aceasta este: $V_i = 4V + V_o = 9V$ pentru 7805. Se determină valoarea condensatorului C1. Acesta se încarcă în cca. 3mS și se descarcă în 7 mS pentru o redresare bialternanță ($f = 100Hz$, $T = 10mS$). Alegerea acestor valori de încărcare-descărcare sunt rezultatul observației experimentale. Descărcarea condensatorului se realizează pe o rezistență echivalentă $R_{min} = U_{min} / I_o$, unde I_o este curentul maxim absorbit de stabilizator (se poate neglija curentul de mers în gol al stabilizatorului). Pentru exemplul ales, $R_{min} = 9V / 0.5A = 18 \text{ ohm}$.
2. Se calculează valoarea condensatorului impunând valoarea maximă admisă a riplului:

$$U_{\min} = U_{\max} \times e^{-\frac{\Delta t}{R_{\min} \times C1}}$$

Unde $\Delta t = 7\text{ms}$ este timpul de descărcare al condensatorului pe rezistența echivalentă de sarcină, iar $U_{\min} = 9\text{V}$, $R_{\min} = 18\text{ohm}$, $R_{\text{iplu}} = U_{\text{max}} - U_{\min}$. Pentru un sistem digital valoarea maximă a riplului poate fi de ordinul 1...5V. Alegând $R_{\text{iplu}} = 4\text{V}$ rezultă $U_{\max} = 13\text{V}$. Logaritmând expresia anterioară obținem:

$$C1 = \frac{\Delta t}{R_{\min} \times \left| \ln \frac{U_{\min}}{U_{\max}} \right|}$$

Pentru exemplul nostru $C1_{\text{calcul}} = 1057\mu\text{F}$, se alege $1000\mu\text{F}$. Căderea de tensiune pe puntea redresoare este de $2 \times V_{\text{dioda}} = 2 \times 0.6\text{V} = 1.2\text{V}$. Deci tensiunea alternativă efectivă a secundarului transformatorului trebuie să fie:

$$U_{\text{ef}} = \frac{\sqrt{2}}{2} U_{\max} + 1.2\text{V}$$

Adică pentru exemplul considerat, $U_{\text{ef}} = 0.707 \times 13\text{V} + 1.2\text{V} = 10.4\text{V}$. Remarcați că această valoare este necesară pentru tensiunea de rețea minimă de 184V și curentul nominal absorbit de 0.5A . Pentru 240V valoarea tensiunii va crește cu 25% din valoarea anterioară :

$$U_{\text{ef}240} = 13.1\text{V}$$

- Se calculează disipația maximă de putere pe stabilizator la 240V :
 $U_{\max240} = U_{\text{ef}240}/0.707 = 18.5\text{V}$, această valoare determină și tensiunea nominală a condensatorului $C1$ iar $U_{\min} = 11,3\text{V}$
 $P_{\text{dmax}} = (U_{\text{med}} - V_0) \times I_0 = \{(U_{\max240} + U_{\min240})/2 - V_0\} \times I_0 = (15-5) \times 0.5 = 5\text{W}$
unde $V_0=5\text{V}$ este tensiunea la ieșirea stabilizatorului iar U_{med} este căderea de tensiune medie pe stabilizator. Se observă că are loc o disipație importantă de putere pe stabilizator pentru o variație extremă a tensiunii de alimentare. Stabilizatorul ales trebuie să aibă puterea disipată de cel puțin două ori mai mare decât puterea calculată. Este evident că stabilizatorul necesită un radiator adecvat (7805 necesită radiator la puteri disipate mai mari de 2W și nu poate funcționa corect la mai mult de $6...8\text{W}$ - capsula TO220, chiar cu radiator). O soluție rezonabilă este utilizarea unor stabilizatoare low-drop care necesită căderi de tensiune mult mai mici decât clasicul 7805, cuprinse între 0.5V și 2.5V (seria LM29xx)
- Se dimensionează puntea redresoare pentru o tensiune de lucru $U > 2U_{\max}$ (de regulă se alege puntea cu tensiunea minimă de lucru de 50V sau 100V) și un curent $I > (2...3) \times I_0$

Observații: reducerea riplului tensiunii de intrare prin creșterea capacității condensatorului $C1$ va duce la scăderea amplitudinii tensiunii maxime necesare dar concomitent va duce la creșterea valorii curentului ondulatoriu prin punte, condensator și transformator. Din această cauză producătorii de punți redresoare recomandă utilizarea unei rezistențe de limitare a curentului ondulatoriu, rezistență de valoare mică în serie cu capacitorul de

filtraj, recomandare care este uzual omisă la proiectare deoarece este un element disipativ în plus.

Concluzia ce se desprinde este că stabilizatorul liniar nu va putea fi folosit niciodată pentru obținerea curentului maxim precizat în foaia de catalog, datorită limitării date de puterea disipată a capsulei prin asigurarea diferenței minime de tensiune de intrare-ieșire necesară pentru funcționarea corectă (7805 are curentul maxim debitat în funcție de capsulă de: 100mA/TO72, 1A/TO220, respectiv 3A/TO3) Pentru curenți mai mari de 1-2A se recomandă realizarea unor surse de tensiune în comutație, cu precizarea că zgomotul de comutație indus de acestea în sistem este mai mare decât riplul la ieșirea unei surse liniare.

5.4 Flotarea microcontrolerului la tensiuni înalte

O idee preconcepută este aceea că modulul microcontroler trebuie să fie izolat galvanic de orice tensiune continuă sau alternativă a căror valoare depășește cu mult tensiunea de alimentare a microcontrolerului. Dacă produsul realizat este cu funcționare independentă (*stand alone*) și fără interfațări cu alte sisteme (sau cu interfațări izolate galvanic), este foarte posibil ca microcontrolerul să fie flota peste o tensiune înaltă (de exemplu o tensiune continuă de +200V). Condiția imperativă de bună funcționare este dată de următoarele aspecte:

- Tensiunea înaltă nu trebuie să fie zgomotoasă
- Comenzile generate de microcontroler sunt disponibile față de masa acestuia și nu față de masa sursei de înaltă tensiune.
- Este obligatorie realizarea îngrijită a cablajului imprimat pentru a evita curenți de scurgere capacitivi suficienți pentru a distruge porturile microcontrolerului.
- Eventualele tastaturi, butoane, LED-uri trebuie să fie bine izolate față de masa sistemului, masă conectată la pământ, pentru a asigura protecția operatorului și fiabilitatea produsului.

O aplicație în care am utilizat acest principiu a fost un supraveghetor de flacără pentru un grup de 8 arzătoare cu gaz, utilizate într-un cuptor de uscarea tunel. Deoarece singura metodă acceptată pentru supravegherea acestui tip de arzător este tija de ionizare (detectorii fotovoltaici sensibili în UV fiind perturbați de radiația arzătoarelor adiacente și a ambrazurii cuptorului), sunt necesare câteva cuvinte despre principiul de funcționare al acesteia. Polarizând o tijă confecționată din material inoxidabil situată în flacăra de gaz cu tensiune continuă înaltă, va apare un curent de ionizare între aceasta și corpul metalic al arzătorului legat la masă (și la masa de protecție, adică la pământare). Dependența curentului de ionizare de tensiunea de polarizare are o alură exponențială până la tensiunea de 180V...200V după care, creșterea valorii acesteia este nesemnificativă chiar dacă tensiunea de polarizare ajunge la 1000V.

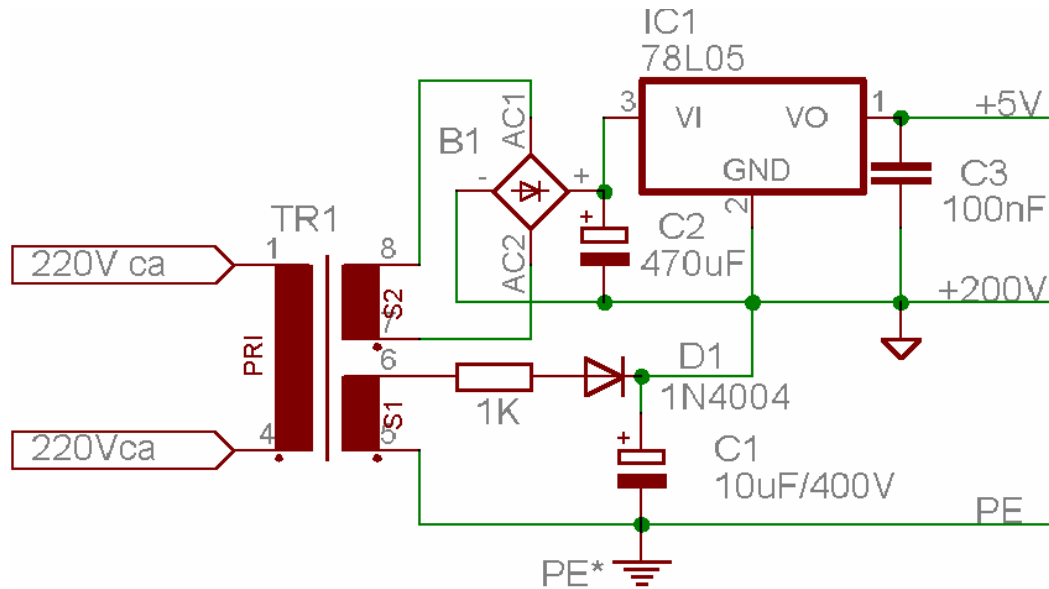

fig.5- 9 Alimentare flotantă “călărită” la +200V

Există o întreagă teorie și metodologie privitoare la supravegherea flăcării de gaz pe care nu am intenția să o detailez aici. Regula de bază este utilizarea redundanței sistemului de supraveghere împreună cu îmbunătățirea fiabilității designului, acesta din urmă tinzând spre perfecțiune. Este evident că obținerea unui sistem electronic de supraveghere perfect este absolut imposibilă.

Sunt disponibile două surse de alimentare (fig.5-9): +200V (măsurată față de masa de protecție PE) la un curent mic (limitarea acestuia fiind realizată de R1), tensiune ce generează curentul de ionizare și o sursă de +5V pentru alimentarea microcontrolerului (măsurată față de aceeași masă flotantă +200V) sau +205V măsurată față de masa de protecție PE. După cum se poate observa, microcontrolerul funcționează flotant “agățat” la +200V tensiune nestabilizată cu ripple zero, deoarece curentul de ionizare are valoarea totală mult sub 1 mA pentru toate cele 8 supraveghetoare alimentate din această sursă. În fig.5-10, R1 este rezistența de sesizare a curentului de ionizare și trebuie să asigure potențialul $V_{GSoff} = -1...-5V$. R2 respectiv D1 asigură protecția tranzistorului T1 de tip FET-N, în situația unui scurt circuit accidental al țigii de ionizare (situație ce poate să apară la manevrarea defectuoasă a acesteia în faza de montaj). C1 este extrem de important și trebuie calibrat în funcție de frecvanța de pălpâire a flăcării, care este o constantă de arzător. Curentul de ionizare apare odată cu flacăra și are o “curgere” convențional teoretică dinspre +200V spre masa de protecție PE. Lipsa curentului va deschide tranzistorul T1 până la R_{DSon} , prezența curentului îl va bloca. Semnalul preluat din drena T1 este interfațat direct cu microcontrolerul, deși portul B poate fi conectat cu rezistențe interne de pull-up s-a preferat utilizarea rezistențelor externe pentru o ușoară corecție a dispersiei parametrilor interni ai tranzistoarelor FET. Microcontrolerul transmite datele culese de la țigile de ionizare ca un cuvânt de 8 biți prin intermediul unei conexiuni industriale prin interfață RS485 optoizolată, la o unitate centrală ce semnalizează funcționarea a 10 grupuri identice cu cel prezentat aici. *Modul1* până la *modul8* sunt copii ale detectorului curentului de ionizare grupat în jurul tranzistorului T1.

Precauțiile care se iau în situația exemplificată sunt:

- Facilitatea ICSP nu poate fi folosită decât dacă se deconectează tensiunea înaltă de pe modulul ce urmează a fi programat
- Măsurarea accidentală a tensiunilor pe pinii microcontrolerului față de masa de protecție cu un instrument cu impedanță mică de intrare, sau scurtcircuitarea accidentală a acestora chiar prin condensatoare, poate distruge microcontrolerul.
- Cutia în care se amplasează modulul electronic trebuie să fie din material izolator iar circuitul masei de protecție pe cablaj să fie bine separat

Intregul proiect poate să funcționeze cu alimentare clasică dacă se utilizează suplimentar încă 8 optocupluri în fiecare modul de supraveghere (modul1...modul7), pentru separarea tensiunii înalte de alimentarea microcontrolerului.

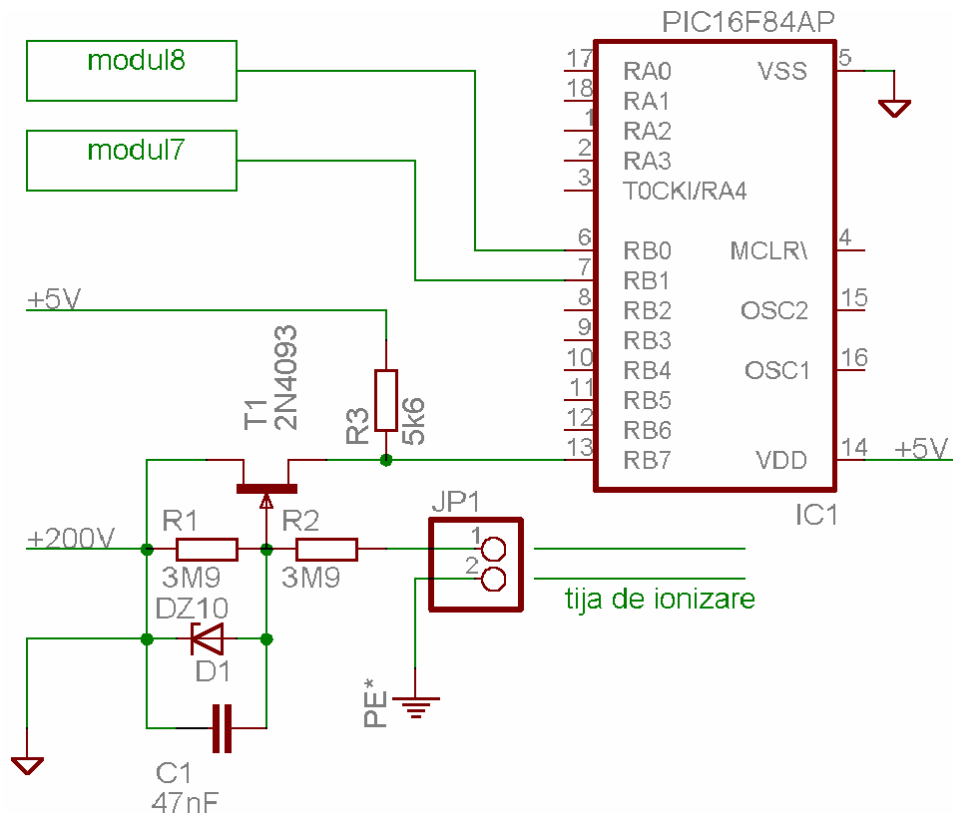

fig.5- 10 Interfațarea a 8 detectoare a curentului de ionizare la PIC

5.5 Alegerea tipului adecvat de oscilator extern

Microcontrolerele PIC funcționează cu patru tipuri de oscilatoare:

- Oscilator extern pe bază cristal de cuarț (modul LP până la 200KHz, XT: 200KHz până la 4MHz și HS: 4MHz până la 20MHz)
- Oscilator extern pe bază de rezonator ceramic cu două terminale (condensatorii externi necesari)
- Oscilator extern pe baza de rezonator ceramic cu trei terminale (condensatori incluși)
- Oscilator extern sau intern cu circuit RC (unele necesită doar rezistență exterioară)
- Oscilator extern independent

Pentru a nu vă întreba la nesfârșit de ce un cuarț nou nu oscilează când este conectat corect la PIC trebuie să aveți în vedere câteva aspecte:

- Microcontrolerele dispun de un cuvânt de configurare al “fuzibilelor” (capitolul *Special features of the CPU* al documentației microcontrolerelor) care trebuie setat corespunzător cu tipul de oscilator care este folosit. În jal acest lucru se face prin *pragma target_chip* sau *pragma config_fuses*. De remarcat că nu toate programatoarele pot seta aceste fuzibile din meniul propriu (de obicei din niște butoane în fereastra windows), motiv pentru care această setare e bine să fie făcută în program. Astfel, la compilare, fila hexa va conține informația de configurare a fuzibilelor și acestea vor marca automat *fuse*-urile în programator.
- Osciloscopul cu care se verifică funcționarea oscilatorului trebuie să aibă banda de frecvență ceva mai mare decât frecvența la care oscilează acesta. Cu un osciloscop modest cu banda de 10MHz se poate vedea de obicei oscilația unui cuarț de 10 sau 20MHz, dar amplitudinea acestuia va fi mai mică decât cea reală. Utilizarea unui osciloscop digital poate să dubleze semnele de întrebare pe care utilizatorul începător le are, deoarece un osciloscop având 20Msps (*megasample per second*) poate avea banda analogică de numai 5MHz sau chiar mai puțin. Deasemenea dacă impedanța de intrare a sondei este mai mică de 10Mohm, este posibil ca semnalul să fie atenuat de către sonda de măsură, în timpul măsurătorii.
- Pentru cuarțuri cu carcasă metalică nu strică să verificați în prealabil dacă nu este nici un scurtcircuit între fiecare dintre pinii activi și carcasă
- Cuarțul (rezonatorul) trebuie conectat în imediata apropiere a microcontrolerului, în dreptul pinilor CLKIN și CLKOUT și nu la mare distanță de aceștia. Condiția este valabilă și pentru condensatorii de amorsare ai oscilației. Singurul oscilator care poate fi montat pe placă, la distanță ceva mai mare de microcontroler este oscilatorul cu alimentare independentă care are ieșirea buffer-ată (amplificată) prin inversor logic.

Și în fine, consumul unui microcontroler este dependent de frecvența la care acesta lucrează, limitele de consum fiind pentru PIC16F84 de 50uA în mod 32KHz, LP, de 5mA pentru 4MHz, XT, RC, respectiv 13mA pentru 4MHz, HS, fără nici o sarcină suplimentară la pinii acestuia. Nu vă așteptați la rezultate extrem de precise (mai ales pentru măsurarea timpului) dacă utilizați rezonatoare ceramice. Nici chiar oscilatoarele cu cuarț de 32768 Hz folosite pentru ceasuri nu au frecvența identică cu ceea ce este marcat pe cuarț, de aceea utilizarea unui condensator trimer pe CLKOUT este importantă pentru ajustarea hardware a tactului. Termostatarea cuarțului este o metodă de îmbunătățire a stabilității acestuia cu două fețe, pe de o parte alegerea eronată a temperaturii de menținere a termostatului poate duce la apariția unei variații extrem de mari a frecvenței de oscilație, pentru o variație extrem de mică a temperaturii, deoarece fiecare cuarț în parte este sensibil altfel la temperaturi situate în limitele 45...70C, pe de altă parte dacă cuarțul este selectat corespunzător se pot obține rezultate extrem de spectaculoase.

În cazul în care este necesară furnizarea unui tact comun mai multor PIC-uri, există două variante posibile:

- Utilizarea unui oscilator extern cu cuarț sau rezonator ceramic pentru PIC1 și conectarea CLKOUT a PIC1 cu CLKIN a PIC2
- Utilizarea unui oscilator independent extern și conectarea comună a celor doi pini CLKIN al PIC1 respectiv CLKIN al PIC2, la ieșirea oscilatorului. Precauțiile privind liniile foarte lungi trebuie luate și aici (planul de masă este obligatoriu).

5.6 Elemente hardware importante pentru funcționarea corectă a PIC-ului

Seria PIC16Fx poate funcționa la tensiuni cuprinse între 2 și 5.5V, cu mici variații în funcție de specificul fiecărui tip în parte. PIC16F62x are domeniul tensiunilor de alimentare cuprinse doar între 3V și 5.5V în timp ce PIC16LF87xA funcționează începând de la 2V la frecvențe mai mici de 4 MHz și numai de la 3V pentru frecvențe mai mari de 10MHz. De aceea utilizatorul trebuie să studieze cu atenție fila de catalog cu specificațiile electrice pentru fiecare tip de capsulă în parte și să coreleze informația găsită acolo cu frecvența la care microcontrolerul este utilizat în aplicația respectivă.

O atenție deosebită trebuie acordată setării BOR (*brown out detect*). Setarea acestui bit al cuvântului de configurare al fuzibilelor pune automat în funcțiune circuitul de resetare automată internă pentru situația când tensiunea de alimentare scade sub 3.6V...4.4V. Această dispersie este dată de referința internă și circuitul de comparare, valoarea tipică fiind 4V. Deci nu uitați să resetați BOR dacă alimentați PIC-ul sub 4.5V fiindcă altfel programul dvs. se va transforma într-un ciclu infinit de start-reset.

Deși fila de catalog specifică curentul maxim debitat sau absorbit de un singur pin ca fiind 20mA, este cu desăvârșire interzis consumul sau debitarea acestei valori simultan de pe toți pinii IO ai microcontrolerului, deoarece puterea maximă disipată de capsulă (1W) poate fi ușor depășită. Performanțele electrice specificate de producător sunt contradictorii; de exemplu toate nivelele logice garantate sunt date la curenți debitați maximi $I_{OL} = 8.5\text{mA}$ ($V_{OL} = 0.6\text{V}$) respectiv la curenți absorbiți $I_{OH} = -3\text{mA}$ ($V_{OH} = V_{DD} - 0.7\text{V}$) deși limitele sugerate în notele de aplicație sunt mult mai mari. De asemenea tensiunea maximă a pinului open drenă RA4 este numai de 8.5V, deși producătorul recunoaște că nu este o valoare testată ci doar tipică. O atenție sporită trebuie acordată programării cu tensiune redusă LVP. Pentru acest lucru trebuie setat bitul LVP din cuvântul de configurare și trebuie să aibă loc în prealabil o primă programare normală cu HVP (de obicei acest lucru are loc în fabrică). După aceea, pinul RB4 trebuie conectat obligatoriu la masă cu o rezistență de 5K6...10K. Atât timp cât se lucrează cu LVP acest pin nu mai poate fi folosit decât ca și intrare. De notat că facilitatea LVP nu este disponibilă pentru PIC16F8x.

Resetarea este o altă noțiune destul de controversată pentru seria PIC. În mod normal, cu o proiectare adecvată a sursei de alimentare (parametrul în discuție este viteza de variație până la stabilizarea tensiunii generate), circuitul de reset se compune dintr-o rezistență de pull-up pe pinul MCLR ($R = 10\text{K}$) și de un condensator $C = 100\text{nF}$ conectat de pe același pin la masă. Descărcarea condensatorului la deconectarea sursei de alimentare, se

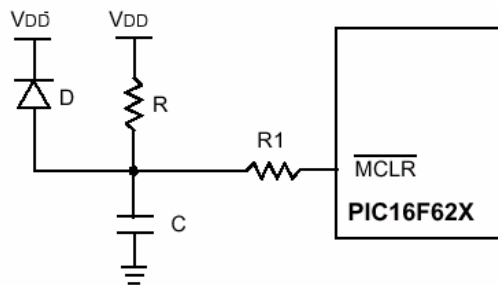

fig.5- 11 Circuitul tipic de reset sugerat de producător

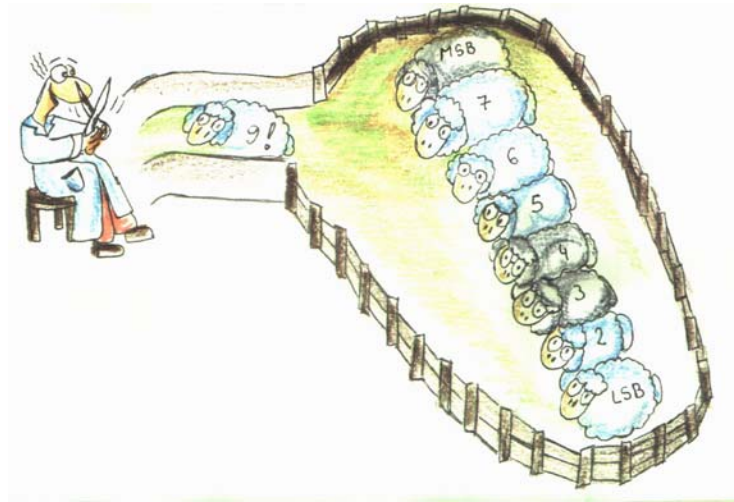
poate face rapid cu ajutorul unei diode suplimentare conectate în paralel cu rezistența. Remarcați că dioda respectivă D, împiedică buna funcționare a ICSP (*in circuit serial*

programming). R1 are valoarea de 100 ohm până la 1Kohm și are rolul de a proteja intrarea MCLR în cazul descărcării condensatorului prin intrare în urma unui stres ESD (*ElectroStatic Discharge*). Experiența arată că atât D cât și R1 pot să lipsească fără nici o problemă de funcționare, cu o sursă proiectată corect. Dacă viteza de variație a tensiunii de alimentare până la tensiunea nominală, este mai mare de 72 mS și bitul PWRT (*power-up timer*) este resetat, va avea loc o întârziere în demararea programului vizibilă ca un reset prelungit rezultat numai ca acțiune a POR (*power on reset*) sau BOR (*brown out detect*). Adică, programul va începe numai după o întârziere cumulată egală cu timpul necesar stabilizării tensiunii de alimentare plus o întârziere fixă de 28...132mS (tipic 72mS). Deoarece timpul de stabilizare al sursei este de obicei sub valoarea de 72mS, doar dispersia valorii PWRT datorate variației temperaturii cipului în limitele precizate de fila de catalog, pot să “dea peste cap” secvența de pornire. Dacă bitul PWRT este setat (bit conținut în cuvântul de configurare al fuzibilelor), demararea programului are loc instantaneu cu alimentarea microcontrolerului, sursa trebuind să aibă un timp de stabilizare foarte scurt.

Bibliografie:

1. I.Ristea, C.A. Popescu - Stabilizatoare de tensiune, Editura tehnică, București
2. Viorel Popescu – Stabilizatoare de tensiune în comutație, Editura de Vest, Timișoara, 1992
- Note de aplicație din Embedeed Control Handbook, vol1, Microchip, 1997, DS0009D:
3. **AN585** – A Real-Time Operating systems for PIC micro Microcontrollers
4. **AN576** – Tehniques to Disable Global Interrupts
5. **AN566** – Using the PortB Interrupt on Change as an External Interrupt
- File de catalog Microchip:
6. PIC16F8x - datasheet, DS30430C, 1998
7. PIC16F62x - datasheet, DS40300B DS80047B, 1999
8. PIC16F87x - datasheet, DS30292A DS30292B DS30292C, 1998-2001
9. PIC12F675 - datasheet, DS41190A, 2002
10. M.Bodea, șa – Diode și tiristoare de putere, volII, Editura tehnică București 1990

6 Comunicații seriale

Comunicațiile seriale reprezintă vârful metodelor de interfațare între sistemele ce conțin procesoare sau microcontrolere. Și aceasta din trei motive: numărul mic de linii necesare (minim una, de regulă două sau trei), distanțele mari și foarte mari ce pot fi acoperite, viteza de comunicație suficient de ridicată pentru aplicații comune. Am intrat deja în domeniu, în capitolul 3 abordând comunicația SPI prin metode software sau hardware. În acest capitol ordinea de zi conține cuvinte cheie ca: RS232 , I²C, RS485.

6.1 Interfața RS232

Standardul RS232 este cu atât mai important pentru că permite interfațarea seriei PIC mid-range la calculatorul personal din orice generație, fie că este un biet PC din seria 486 / Pentium1 sau este vorba de un terminal miniatural de buzunar de genul Palmpilot. Standardul de conexiune RS232 este reprezentat de doi conectori rack cu 9 și 25 de

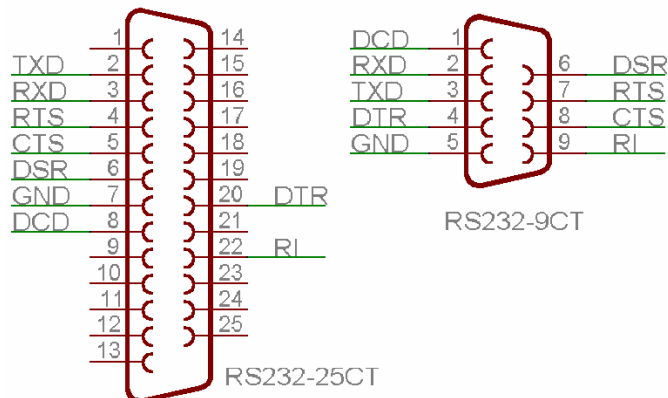

fig.6- 1 Conectorii standardizați pentru comunicația RS232

contacte, deși există și aparatură cu conectori superminiatură RS232 de tipul jack audio stereo (având doar RxD, TxD și GND). În ceea ce privește modul de “curgere” al pachetelor de informație, sunt disponibile trei variante:

- Simplex, în care numai un echipament emite iar celălalt recepționează
 - Half-duplex în care pe rând fiecare echipament transmite în timp ce echipamentul opus recepționează
 - Full-duplex în care simultan fiecare echipament transmite și recepționează date
- Semnificația pinilor conectorilor este cea menționată de abreviere:

TXD - ieșire transmisie date
 RXD - intrare recepție date
 GND - masă de semnal
 RTS - Request To Send, ieșire de interogare a perifericului
 DTR - Data Terminal Ready, ieșire de semnalizare pentru terminal liber
 CTS - Clear To Send, intrare de acceptare a pachetului de date
 DSR - Data Set Ready, intrare de validare a comunicației
 DCD - Data Carrier Detect, intrare de semnalizare a prezenței purtătoarei modemului
 RI - Ring Indicator, intrare de semnalizare a funcționării soneriei pentru terminalul opus

RTS și CTS sunt folosite pentru a controla curgerea datelor dintre calculator și periferic (modem). Când PC-ul este pregătit pentru a transmite datele, trece RTS în stare logică 1. Dacă perifericul este pregătit să recepționeze, va trece CTS în stare logică 1. Dacă PC-ul nu poate procesa datele dintr-un motiv oarecare, va dezactiva RTS trecându-l în 0 logic.

DTR și DSR sunt utilizate numai pentru inițierea comunicației. Când PC-ul este pregătit pentru comunicația cu perifericul va seta DTR în nivel logic 1. Dacă perifericul este pregătit de recepție, va seta DSR pentru a informa PC-ul. Dacă există o eroare hardware în

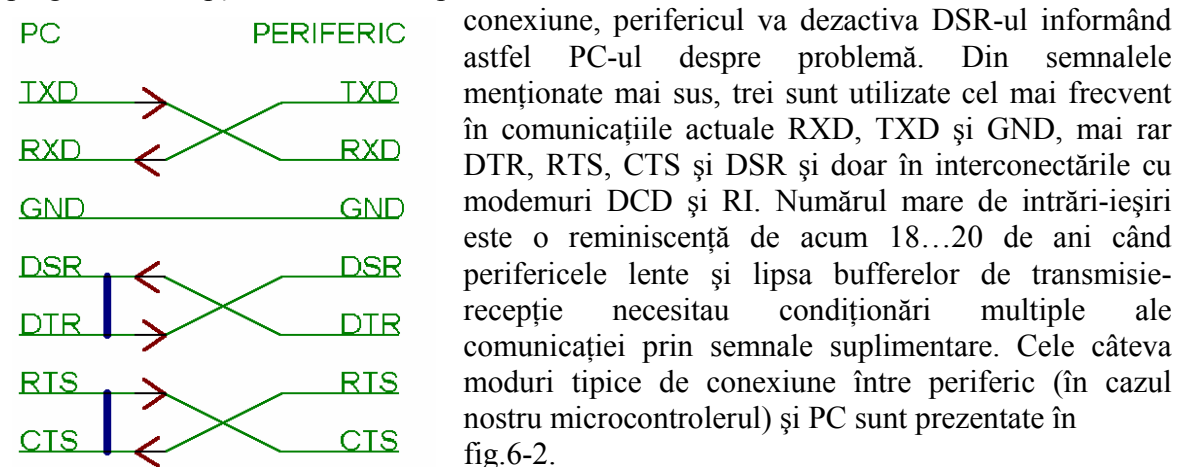

fig.6- 2 Conexiuni posibile în standardul RS232 între periferic și PC

Se observă că numărul maxim de conexiuni este 7, însă acesta se poate reduce la 5 (RTS și CTS lipsesc) sau la 3, (DSR și DTR respectiv RTS și CTS puțin fiind fi conectați local) chiar și pentru o comunicație full duplex. Ieșirile neutilizate pot fi folosite pentru a obține tensiune

de alimentare (de curent mic) necesară unor montaje electronice; metoda poartă denumirea de “furt de energie” din interfața serială. Comunicația acceptată de RS232 este asincronă spre deosebire de SPI sau I2C unde există un semnal de tact:

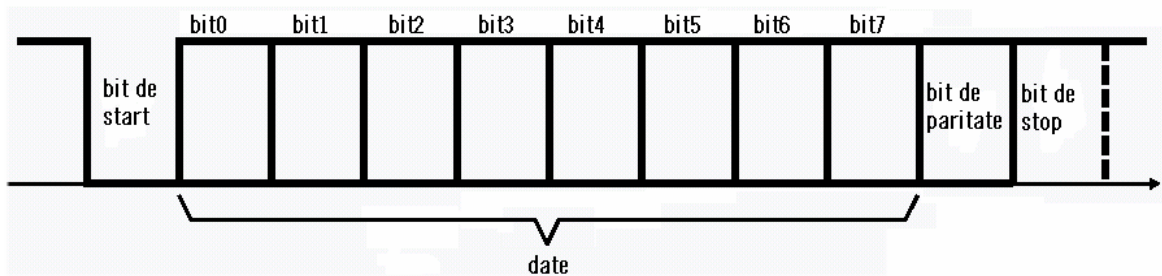

fig.6- 3 Formatul comunicației asincrone

De aceea pachetul trimis are nevoie de un bit de start pentru sincronizare, de la 4 la 8 biți de date ce transferă informația propriuzisă, un bit de paritate care poate fi dezactivat, par, impar, semn sau spațiu și 1, 1.5 sau 2 biți de stop. Este agreat formatul cu 7 sau 8 biți de date, cele mai utilizate formate fiind 8N1 (8 biți de date, fără paritate, 1 bit de stop) sau 7N2. Bitul de paritate cu semn este reprezentat de bitul de paritate aflat întotdeauna în 1 logic; bitul de paritate cu spațiu reprezintă un bit aflat întotdeauna în stare logică 0; paritatea înseamnă că se verifică atât formatul biților de date cât și al bitului de paritate, dacă ambele sunt 1 s-a transmis un cuvânt par, dacă ambele sunt 0 atunci s-a transmis un cuvânt impar. Bitul de stop are doar rolul de a da atât transmițătorului cât și receptorului timp până la sosirea următorului pachet, de aceea pentru sisteme rapide, existența lui nu este foarte importantă. Bitul de paritate este în esență un decodor de eroare de 1 bit indicând dacă data a fost recepționată corect sau nu.

Viteza de comunicație reprezintă numărul de biți transmiși într-o secundă și se măsoară în bps (*bit per second*) sau baud. Ratele de transmisie standardizate pentru RS232 sunt: 110, 300, 1200, 2400, 4800, 9600, 19200, (28800, 33600), 38400, 57600, 76800, 115200, 230400, 460800, 921600 bps. Rata maximă acceptată de PC este diferită de la generație la generație, în timp ce la 486 nu poate fi mai mult de 57600 bps, P1 acceptă 115200 bps iar P4 poate transmite chiar 921600bps. Adresele porturilor COM în PC în ordinea crescătoare a COM-urilor, sunt: 03F8, 02F8, 03E8, 02E8.

De notat că standardul EIA RS-232 nu permite conexiuni bidirecționale multipunct, există doar două echipamente pe linie ce comunică între ele full-duplex. Acest lucru nu înseamnă că nu se pot realiza comunicații simplex (TX și GND), multiplexate în timp sau nu, între un terminal stăpân (*master*) și mai multe terminale cu rol de sclavi (*slave*), utilizând aceeași linie de comunicație (sau un sistem radial de linii). Marginea de zgomot a semnalelor RS232 este mult mai bună comparativ cu standardul TTL (6V față de numai 2V pentru TTL, vezi fig.6-4), ceea ce explică distanțele mari acoperite (până la 900m). Remarcați că RS232 nu este foarte “standard” deoarece limitele superioare declarate ale valorilor tensiunilor pentru nivelul logic 1 pot fi de la -3V până la -15V, iar pentru nivelul logic 0 între +3V până la +15V pentru receptorul RS232, în timp ce emițătorul are nivelele cuprinse între $\pm 5V \dots \pm 15V$. Tensiunile mici la nivelul emițătorului (maxim $\pm 8V$) sunt generate de obicei de unele *laptop*-uri, în timp ce interfețele cu destinație specială au tensiunile maxime de $\pm 25V$, fiind înafara precizărilor standardului, motiv pentru care, înainte de a interfața două echipamente pe RS232 este bine să verificați tensiunile generate

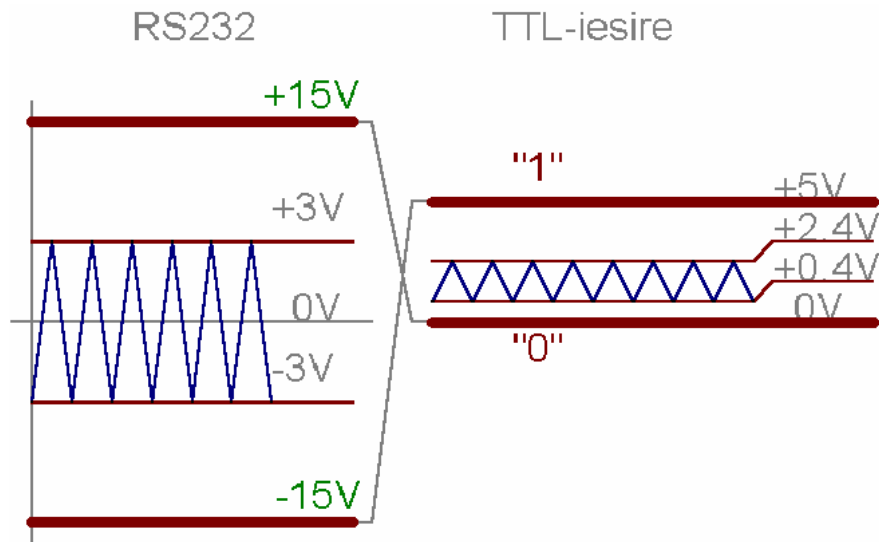

fig.6- 4 Nivelele logice ale RS232 comparativ cu semnalul TTL

de fiecare echipament terminal și să înțelegeți de ce lungimea liniei poate fi doar 15m/19200bps pentru unele echipamente sau de 900m/2400bps pentru altele, în timp ce puterea disipată de receptor/emisător este diferită pentru diferite combinații de echipamente existente la capetele liniei, ducând uneori la încălzirea excesivă a convertoarelor de nivel. Impedanța de sarcină garantată a liniei trebuie să fie cuprinsă între 3...7 Kohm în paralel cu maxim 2500pF. Corelarea lungimii liniei cu tipul de cablu utilizat, viteza de comunicație și impedanța de sarcină este un lucru absolut necesar. Distanțe foarte mari se pot obține doar cu cablu ecranat (cu dezavantajul unor capacități parazite mari) sau torsadat (capacități mai mici dar imunitate mai slabă la zgomote) unde fiecare semnal activ și linia de masă fac perechi și numai pentru viteze mici de comunicație ce nu depășesc 4800 bps.

Cum se detectează pachetele de date care circulă pe RS232 este o altă poveste, ușor abordabilă împreună cu modul de interfațare la microcontroler.

6.1.1 Conversia PIC-RS232 utilizând rutine de tipul *busy-polling*

Noțiunea de citire prin *busy-polling* se referă la determinarea stării logice a unui pin de intrare în PIC, utilizat ca linie RxD, într-o buclă nesfârșită, realizată prin metode software ce au la bază obținerea unor întârzieri precise de timp. Este evident că tactul microcontrolerului care generează operațiunea de citire, trebuie să aibă frecvența mult mai mare decât viteza de comunicație, altfel citirea corectă a fiecărui bit din pachetul recepționat este imposibilă. Atât timp cât nu se detectează prezența caracterului ce urmează a fi recepționat, microcontrolerul nu face nimic altceva decât să aștepte într-un ciclu "*busy-looping*" sosirea acestuia. Dacă tactul procesor este suficient de ridicat, întârzierile pot fi înlocuite cu diverse operațiuni utile dar care au întotdeauna aceeași lungime, consumând întotdeauna aceeași cicli mașină (pentru a asigura întârzieri reproductibile). Cunoscând

viteza de comunicație a pachetului și numărul de biți pe care acesta îl are, se poate afla cu certitudine intervalul de timp necesar pentru detectarea unui bit. Acesta este:

$T_{\text{bit}} [\mu\text{S}] = 1 / \text{baud_rate} [\text{bps}]$. El poate fi, pentru câteva rate de comunicație, următorul:

Viteza[bps]	timp[μS]
9600	104
19200	52
38400	26
76800	13

Pentru un PIC funcționând la 4 MHz, tactul procesor va fi exact de $1\mu\text{S}$ datorită existenței divizorului intern cu 4. Condiția ca citirea pachetului să fie corectă, este ca utilizatorul să asigure o întârziere de aproximativ jumătate din această perioadă după detectarea bitului de start, pentru ca fiecare detecție ce urmează, să prindă cu siguranță o stare stabilă a bitului și nu regimul tranzitoriu ce poate avea loc la momentul tranziției dintre doi biți consecutivi purtând informație de polaritate opusă. Pentru exemplificare se consideră transmisia octetului 10101010:

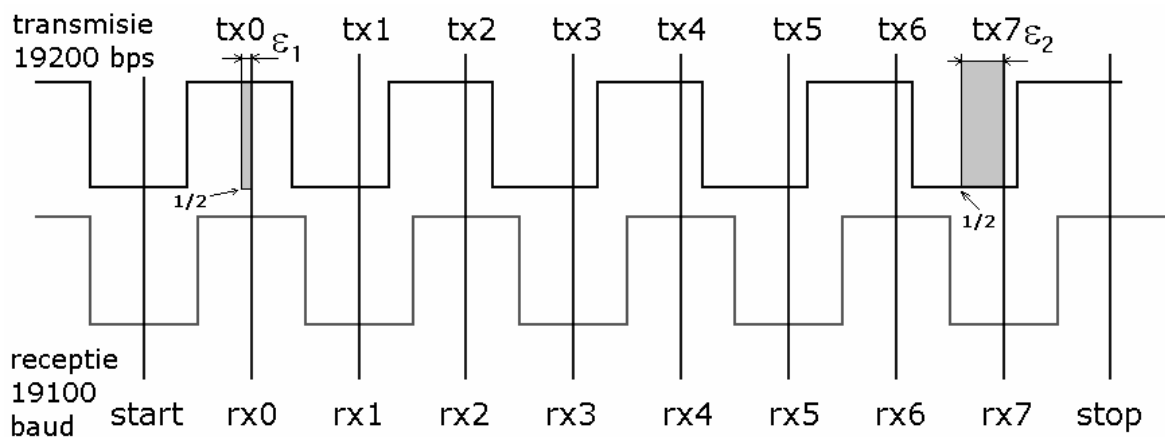

fig.6- 5 Eroarea de *sampling* între două semnale având viteze diferite de comunicație

Dacă sincronizarea se face simultan pe primul front căzător al semnalelor de transmisie respectiv de recepție (fig.6-5), odată cu bitul de start, primii biți recepționați (rx0...rx4) vor fi corecți chiar dacă momentul detecției s-a modificat vizibil față de mijlocul perioadei bitului transmis (referința este considerată a fi semnalul la recepție), în timp ce biții rx5...rx7 au șanse din ce în ce mai mari de a fi recepționați greșit pe măsura îndepărtării de momentul sincronizării ($\epsilon_2 \gg \epsilon_1$). Eroarea este deci aditivă până în momentul unei noi sincronizări (recepția unui nou bit de start). Pentru refacerea datelor prin metode *busy-polling* se consideră acceptabilă o eroare de maxim 3% între vitezele de comunicație ale emițătorului și receptorului. Exemplul din fig.6-5 (exagerat pentru evidențierea fenomenului) prezintă o eroare de 0.5% ceea ce este mai mult decât perfect pentru o comunicație reală. Această eroare se datorează imperfecțiunii oscilatoarelor cu cuarț sau cu rezonator, utilizate în PIC sau în PC. De remarcat faptul că rezonatoarele au frecvența mult mai dependentă de temperatura ambiantă decât cuarțurile iar precizia lor este mai proastă comparativ cu a cristalelor de cuarț.

Rutina ce execută operația de recepție/transmisie pentru viteza de 19200bps este următoarea:

```
-- jseriala; bibliotecă pentru comunicație busy-polling
procedure delay10 is -- 10 μS incluzând call-urile
    -- call=2 + return=2 + 3*(goto=2)
    assembler
        local L1, L2, L3
            goto L1
        L1: goto L2
        L2: goto L3
        L3:
    end assembler
end procedure
procedure delay44 is -- 44 μS incluzând call-urile
    -- call=2 + return=2 + 4*10
    delay10
    delay10
    delay10
    delay10
end procedure
```

Asigurarea întârzierilor necesare se face prin înlănțuirea unei rutine de întârziere de 10μS și a uneia de 44μS rezultată tot din prima.

```
procedure asynch_send( byte in x ) is
    var bit current_bit at x : 0
    var byte times
    assembler
        local sendloop, L1, L2, by0, by1
            -- așteaptă doi biți ( 52+52=104μS )
            call delay44
            call delay44
            call delay10
            call delay10          -- 108 este acceptabil
            bcf asynch_out_pin
    -- generarea bitului de start, începe numărătoarea întârzierii generate
        call delay44          -- 44
        movlw 8                -- cei 8 biți de transmis, 1
        movwf times           -- 1
                                -- 44+2=46
        goto L1               -- 46+2( goto)=48
    L1: goto L2               -- 48+2=50
    L2:
    sendloop:
        btfss current_bit    -- asynch_out_pin = current_bit
        goto by0
        bsf asynch_out_pin
        goto by1
    by0:
        bcf asynch_out_pin
        nop
    by1:
        rrf x, f              -- 5
                                -- 6
```

```

    call    delay44          -- 44+6=50
                                -- end loop
    decfsz times, f         -- 51
    goto    sendloop       -- 53,suficient de bine
                                -- generarea bitului de stop

    bsf    asynch_out_pin
    call    delay44
    call    delay10        -- 55
end assembler
end procedure

var byte last_received
procedure asynch_receive is
var byte times
assembler
    local WaitIdle, WaitStart, RecvLoop
                                -- așteaptă pentru lipsă bit

WaitIdle:
    btfss asynch_in_pin    -- activ low
    goto  WaitIdle
                                -- așteaptă pentru bitul de start

WaitStart:
    btfsc asynch_in_pin    -- activ low
    goto  WaitStart
                                -- așteaptă aproximativ o jumătate de bit ( 26 )

    call    delay10
    call    delay10        -- 20
    nop
                                -- 1
                                -- încarcă counterul pentru repetare de 8 ori:

    movlw   8              -- 1
    movwf   times         -- 1
    goto    recvloop      -- 2+20+3=25, aproape bine
recvloop:
    call    delay44        -- 44
    nop
                                -- 1
    clrc
                                -- 1
    rrf    last_received, f -- 1
                                -- bit x:7 = asynch_in_pin

    btfsc   asynch_in_pin  -- 1
    bsf    last_received, 7 -- 1
                                -- bucla s-a terminat dacă s-a rotit al 8-lea bit

    decfsz times, f       -- 1
    goto    recvloop      -- 2
                                -- așteaptă pentru primul bit de stop

    call    delay44        -- 44+8=52, perfect!
end assembler
end procedure

```

Acest tip de rutine se folosesc numai în microcontrolere ce nu dispun de modul USART incorporat, ca PIC16F8X sau 12FXXX, sau când e nevoie de mai mult de o transmisie serială (cazul multiplexorului de RS232 realizat cu microcontroler). Un exemplu simplu care utilizează un PIC16F84 (sau PIC16F628 setat fără USART) pe post de terminal,

repetând caracterele tastate sub programul Hyperterminal (existent în mediul Windows) pe un afișaj cu cristale lichide și apoi trimițându-le înapoi spre PC este prezentat în continuare.

Noutatea intervenită în fig.6-6 este convertorul de nivel IC2, MAX232 (tensiunea minimă de alimentare +5V) sau MAX3232 (tensiunea minimă de alimentare +3V). De remarcat că se găsesc pe piață circuite integrate echivalente cu aceste cipuri (ST232CN) cu preț de cost mult redus și funcționare identică. Programul terminal are doar câteva linii:

```
include 16f84_4  -- definirea fuzibilelor și a tactului
include jpic    -- definirea regiștrilor PIC
include max232p -- bibliotecă de configurare hardware
include jseriala -- conține rutinele seriale 19200,8,n,1
include hd447804 -- interfațarea la lcd în modul 4+2 fire

hd44780_clear      -- initializare lcd
hd44780_line1     -- cursor LCD pe linia 1 char0
var byte count = 0 -- contor

forever loop      -- execută la nesfârșit următoarele:
asynch_receive    -- recepționează un caracter pe pinul rx
  if count == 8 then -- verifică dacă prima linie LCD e completă
    hd44780_line2   -- dacă da, sari pe linia 2 a LCD
  elsif count > 15 then -- verifică dacă a doua linie e completă
    count = 0       -- resetează numărătorul
    hd44780_clear   -- șterge afișajul
    hd44780_line1  -- cursor LCD pe linia1 char0
  end if           -- termină testările
  hd44780 = last_received -- scrie pe lcd
  count = count + 1 -- incrementează numărătorul
asynch_send ( last_received )
  -- trimite înapoi la PC caracterul recepționat
end loop          -- și reia de la capăt
```

Singura specificare suplimentară trebuie făcută pentru biblioteca max232p care configurează conexiunile hardware la LCD și la convertorul de nivel MAX232:

```
-- fila          : max232p.jal
-- IMPORTANT : include hd44780p se marchează ca și comentariu în hd447804.jal, pentru a lăsa
-- active liniile de mai jos referitoare la HD44780

var volatile bit tx is pin_a0
pin_a0_direction = output
var volatile bit rx is pin_a1
pin_a1_direction = input

var volatile bit hd44780_4_DI is pin_b4
var volatile bit hd44780_4_E is pin_b7
var volatile bit hd44780_4_RW is pin_b5
var volatile byte hd44780_4_D is port_b_low

procedure _hd44780_4_init is
  port_b_low = 0
  pin_b4 = low
```

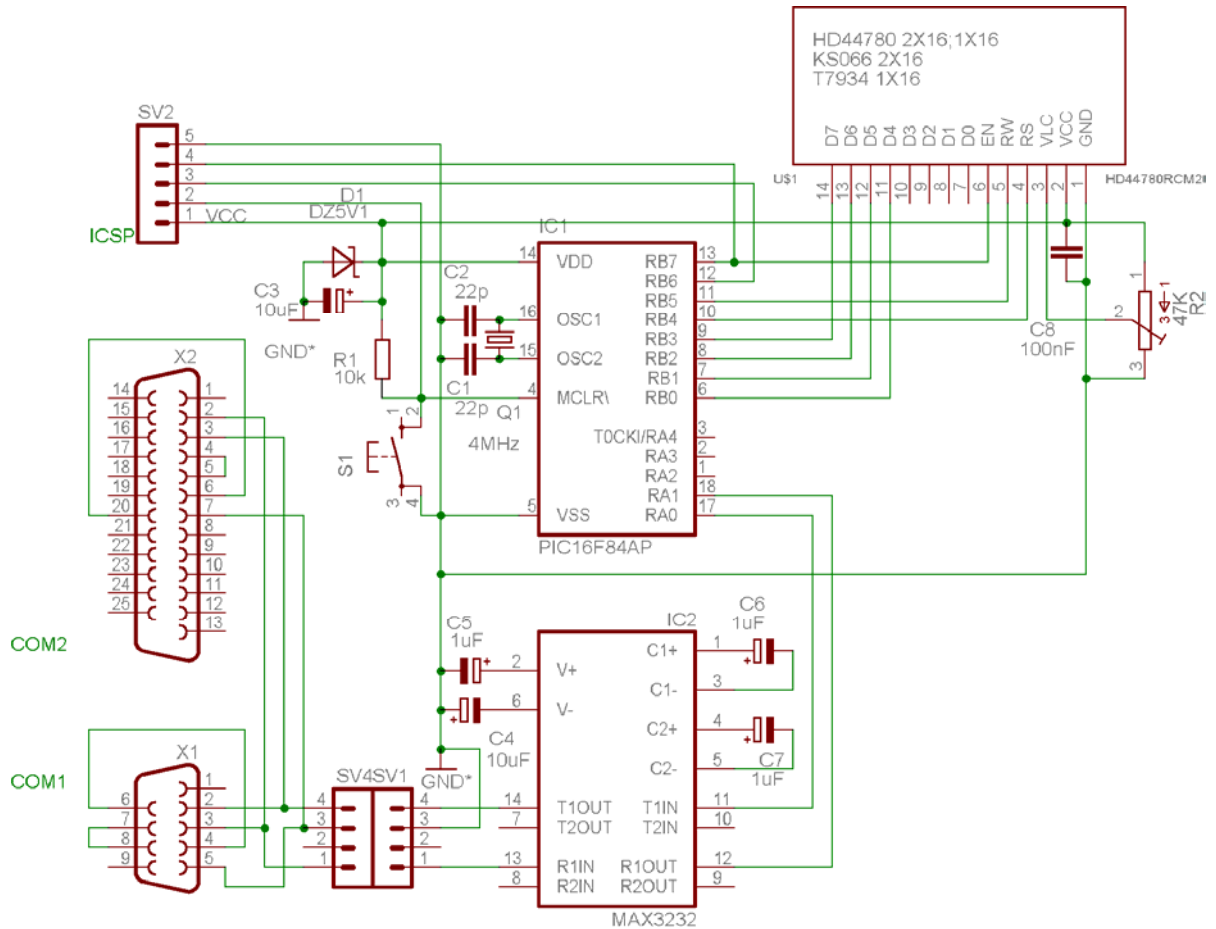

fig.6- 6 Un terminal cu PIC16F84 și afișaj LCD compatibil HD44780

```

pin_b5           = low
pin_b7           = low
port_b_low_direction = all_output
pin_b4_direction = output
pin_b5_direction = output
pin_b7_direction = output
end procedure

```

MAX232 are în componența sa două inversoare, deci semnalele dinspre și spre PC, vor fi întotdeauna inversate ca polaritate față de semnalele TTL existente la intrarea/ieșirea pinilor de comunicație ai PIC-ului, care sunt active *low*. Dacă se intenționează utilizarea unui convertor de nivel neinvertor realizat cu componente discrete, polaritatea semnalului trebuie analizată în consecință. Avantajul utilizării circuitului MAX232 pentru conversia nivelului este simplitatea circuitului și posibilitatea utilizării a două tensiuni de $\pm 8...10V$ existente pe pinii 2 și 6, pentru alimentarea unor blocuri analogice ce pot fi necesare în aplicația utilizator. Altfel, este perfect posibilă utilizarea unui singur tranzistor PNP alimentat din interfața serială a PC-ului, ca schimbător de nivel pentru linia Tx a interfeței TTL-RS232, linia Rx necesitând o banală rezistență pentru conversia inversă RS232-TTL.

6.1.2 Conversia PIC-RS232 utilizând modulul USART

Dezavantajul major al comunicației *busy-polling* este modul destul de greu al utilizării întreruperilor sau al programelor ramificate, deoarece intervalele de timp contorizate sunt stricte. Nici viteza de comunicație nu poate fi prea mare decât cu artificii importante la 4 MHz sau utilizând doar PIC-uri ce lucrează la 20MHz. De aceea apariția microcontrolerelor flash cu USART încorporat și preț de cost extrem de scăzut (PIC16F628) a fost extrem de benefică pentru utilizatori. USART-ul asigură transmisia asincronă full-duplex, cu rate de transmisie standardizate până la cca. 1Mbps pentru frecvențe de funcționare ale microcontrolerului de 20MHz. Poate funcționa deasemenea în mod sincron half-duplex ca master sau slave. Există cinci regiștrii importanți care guvernează funcționarea USART: TXSTA registru de setare a parametrilor transmisiei, RCSTA registru de setare a parametrilor recepției, registrul generator al vitezei de comunicație SPBRG și regiștrii de transmisie TXREG și de recepție RXREG a caracterului.

Registrul TXSTA permite selecția numărului de biți (8 sau 9 prin bitul TX9), modul de comunicație (sincron sau asincron prin bitul SYNC), selecția vitezei ridicate de comunicație (BRGH) și începerea transmisiei (TXEN).

CSRC	TX9	TXEN	SYNC	-	BRGH	TRMT	TX9D
7 R/W	6 R/W	5 R/W	4 R/W	3	2 R/W	1 R	0 R/W
CSRC: bitul de selecție al sursei de tact Mod asincron: nu contează valoarea Mod sincron: 1 = mod master, tactul este generat intern din BRG 0 = mod sclav, tactul este generat din sursă externă							
TX9: bit de selecție pentru transmisia bitului 9 1 = selectează transmisia cu 9 biți 0 = selectează transmisia cu 8 biți							
TXEN: bitul de startare a transmisiei 1 = transmisia este activată 0 = transmisia este dezactivată SREN/CREN rescrie TXEN în modul SYNC							
SYNC: bitul de selecție al modului de funcționare USART 1 = mod sincron 0 = mod asincron							
BRGH: bitul de selecție al comunicației de viteză ridicată Mod asincron: 1 = viteză mărită 0 = viteză scăzută Mod sincron : neutilizat							
TRMT: bitul de status al registrului de rotire (Transmit Shift Register) 1 = TSR este gol 0 = TSR este plin							
TX9D: al nouălea bit al datei transmise, poate fi bit de paritate							TXSTA

tab.6- 7 Registrul de transmisie TXSTA

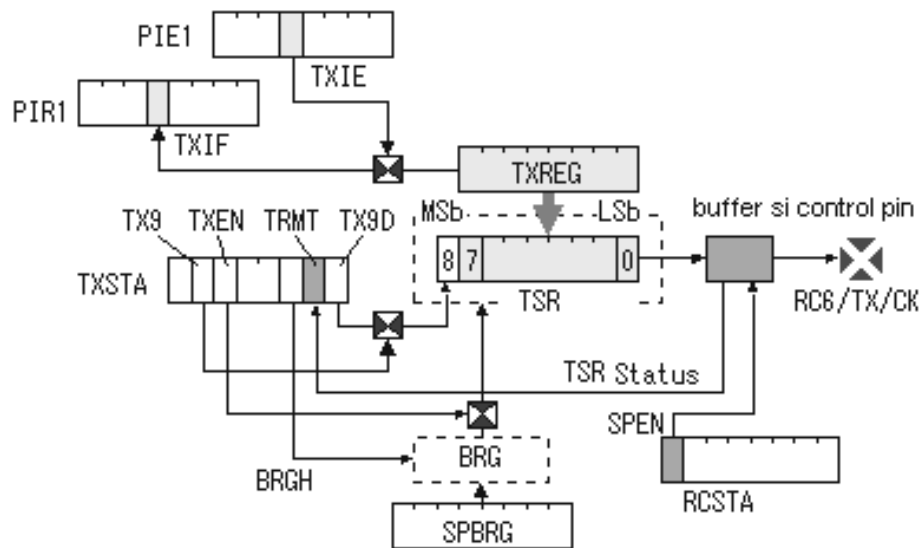

fig.6-7 Efectuarea transmisiei prin USART

La transmisie, SPEN trece în stare logică *high* iar portul RC6 devine ieșire TX. Data existentă în registrul TXREG este transferată hardware în **Transmit Shift Register** de unde este serializată (primul bit transmis este LSB) spre pinul de ieșire RC6. Bitul TXEN (registrul TXSTA) setat *on*, demarează transmisia. În acest moment TXIF (PIR1) devine *high*, și are loc întreruperea. Atenție, TXIF nu poate fi resetat software! Această întrerupere semnalizează că a fost golit conținutul TXREG în TSR și poate avea loc o nouă înscriere a acestuia. Transmisia poate fi fluentă numai dacă detecția acestei întreruperi este făcută în mod continuu. Bitul TRMT (TXSTA) devine *high* de fiecare dată când s-a golit TSR. Verificarea periodică a acestuia prin polling, confirmă golirea TSR. De remarcă că TSR nu poate fi scris sau citit direct. Viteza de golire a TSR este dictată de BRG. Paritatea nu este suportată prin hardware dar poate fi generată în mod software și memorată ca al nouălea bit. În acest caz, bitul de paritate este transmis prin setarea lui TX9D *on* în registrul TXSTA, iar apoi setând bitul TX9 din același registru. TX9D trebuie setat înainte de a transmite data în registrul TXREG. Acest mod de transmisie startează imediat ce data a fost încărcată în TXREG. Dacă TX9D nu a fost setat în prealabil, are loc o transmisie normală fără bit de paritate. Dacă TXEN este resetat în timp ce comunicația are loc, aceasta încetează și RC6 trece în impedanță ridicată. Pașii necesari la realizarea unei transmisii sunt:

- ◆ Inițializarea SPBRG pentru rata de transmisie dorită, setarea BRGH pentru viteză mărită dacă este cazul.
- ◆ Activarea portului asincron prin resetarea bitului SYNC al TXSTA și setarea bitului SPEN al RCSTA.
- ◆ Dacă sunt necesare întreruperi, setarea bitului TXIE al registrului PIE.
- ◆ Dacă este necesară transmisie pe 9 biți, setarea bitului TX9 al registrului TXSTA.
- ◆ Activarea transmisiei prin setarea bitului TXEN al TXSTA, TXIF din PIR1 devine *high*, semnalizând posibilitatea scrierii în TXREG.
- ◆ Dacă a fost selectată transmisia pe 9 biți, bitul 9 trebuie încărcat în TX9D.
- ◆ Transmisia are loc în momentul încărcării datei de transmis în TXREG.

Registru de recepție RCSTA permite activarea sau inhibarea recepției (SPEN), selectarea numărului de biți recepționați la 8 sau 9 (RX9), activarea recepției în mod continuu (CREN) și detecția a două tipuri de erori: *frame error* (FERR) când se recepționează caractere eronate datorită unei incompatibilități între viteza transmisorului și cea a USART-ului setată prin valoarea registrului SPBRG, respectiv *overrun error* (OERR), când s-a recepționat un nou caracter fără ca registrul de recepție RCREG să fie golit după a treia detecție de caracter (când *fifo*-ul intern de doi biți ce copiază valoarea registrului RCREG a fost depășit).

SPEN	RX9	SREN	CREN	ADDEN	FERR	OERR	RX9D
7 R/W	6 R/W	5 R/W	4 R/W	3R/W	2 R	1 R	0 R
<p>SPEN: bitul de setare al portului serial 1 = portul serial este activ (pini RX și TX sunt configurați ca pini ai portului serial) 0 = portul serial este dezactivat</p>							
<p>RX9: bitul de selecție pentru recepția bitului 9 1 = selectează recepția bitului 9 0 = selectează recepția a 8 biți de date</p>							
<p>SREN: bitul de selecție pentru recepția unui singur octet de date Mod sincron, stăpân: 1 = setează recepția singulară 0 = dezactivează recepția singulară Mod asincron și sincron, sclav: nu contează</p>							
<p>CREN: bitul de activare al recepției continue Mod asincron: 1 = activează recepția continuă 0 = dezactivează recepția continuă Mod sincron: 1 = setează recepția continuă până când CREN este resetat 0 = dezactivează recepția continuă</p>							
<p>ADDEN: bitul de selecție pentru detectarea adresei Mod asincron pe 9 biți (RX9=1) : 1 = activează detectarea adresei, setează întreruperile și citește bufferul de recepție când RSR:8 este setat 0 = dezactivează detecția adresei, toți biții sunt recepționați, bitul 9 poate fi folosit ca bit de paritate</p>							
<p>FERR: bitul de eroare la recepție fragmentată 1 = eroare de fragmentare, poate fi șters prin citirea RCREG și recepția următorului octet valid 0 = nu este eroare de fragmentare</p>							
<p>OERR: bitul de semnalizare al erorii prin depășire 1 = a avut loc o eroare prin depășire, se poate șterge resetând bitul CREN 0 = nu a fost eroare</p>							
<p>RX9D: al 9-lea bit al datei recepționate (poate fi bit de paritate, calculat de utilizator)</p>							

RCSTA

tab.6- 8 Registrul de recepție RCSTA al USART

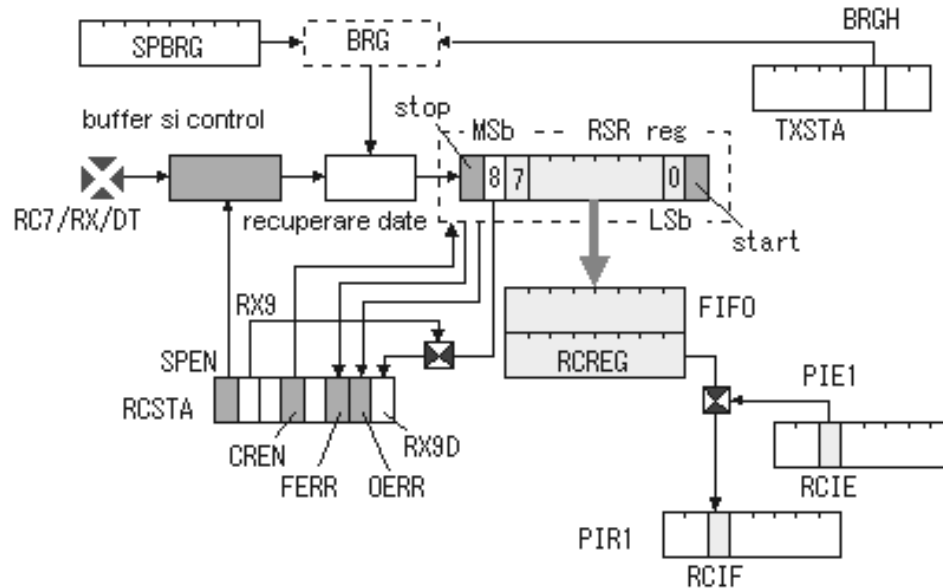

fig.6-8 Recepția prin USART

La recepție, bitul SPEN al RCSTA devine *high* și transformă RC7 în pin de intrare. Data care a fost recepționată la portul RX ajunge în registrul RSR prin registrul de recuperare *data recovery*. Are loc o eșantionare a datei de intrare pe front căzător, repetată de trei ori, după care este memorată în RSR cu viteza specificată în registrul SPBRG respectiv și de bitul BRGH al TXSTA. Când se detectează un bit de stop, conținutul registrului RSR este transferat în RCREG. Când data este memorată în RCREG, bitul RCIF al PIR1 devine *high*. Pentru a valida aceasta ca întrerupere, trebuie inițial setat bitul RCIE al PIE1. RCREG este alcătuit din 2 FIFO și poate memora 2 octeți, ca o protecție pentru întâzieri software în procesul de citire. RCIF nu poate fi decât citit, fiind șters la citirea RCREG. Dacă RCREG nu a fost citit până la terminarea recepției în RSR, bitul OERR al RCSTA devine *high*, și se semnalizează eroare. Data care a fost memorată în acest timp în RSR este pierdută. Operația de recepție nu se termină, bitul CREN al RCSTA și OERR este resetat. Bitul FERR al RCSTA este setat când se detectează eroare de recepție în RSR. RX9D și FERR sunt rescrise de fiecare dată când se recepționează un octet. Bitul FERR trebuie verificat înainte de a fi citit conținutul registrului RCREG. Când se recepționează o secvență corectă după una eronată, informația stocată în FERR dispăre. Secvența necesară la recepție este următoarea:

- ◆ Inițializarea SPBRG și/sau a BRGH pentru rata de comunicație corespunzătoare aplicației
- ◆ Setarea portului serial prin resetarea bitului SYNC al TXSTA și setarea bitului SPEN al RCSTA
- ◆ Dacă sunt necesare întreruperi, setarea bitului RCIE al PIE1
- ◆ Dacă este necesară recepția pe 9 biți, setarea lui RX9 în RCSTA
- ◆ Activarea recepției prin setarea lui CREN în RCSTA
- ◆ Bitul RCIF al PIR1 devine *high* dacă recepția este completă iar întreruperea este generată prin setarea prealabilă a bitului RCIE din PIE1
- ◆ Citirea registrului RCSTA pentru obținerea bitului 9 și determinarea apariției oricărui tip de eroare în timpul recepției

- ◆ Citirea datei recepționate din RCREG
- ◆ Stergerea oricărei erori apărute la recepție se face prin resetarea bitului CREM din RCSTA

Așa cum am observat, viteza de comunicație a USART-ului cade în seama registrului SPBRG atât la transmisie cât și la recepție. Formula ce stabilește această viteză este diferită pentru modul de lucru cu viteză redusă (bitul BRGH = 0) sau ridicată (BRGH = 1) :

$$\text{spbrg} = (\text{xtal}[\text{hz}]/(\text{baudrate}[\text{bps}] * 64)) - 1 \text{ pentru } \text{brgh} = \text{low}$$

$$\text{spbrg} = (\text{xtal}[\text{hz}]/(\text{baudrate}[\text{bps}] * 16)) - 1 \text{ pentru } \text{brgh} = \text{high}$$

Valoarea spbrg poate fi de minimum 0 și maximum 255, fiind un registru de 8 biți. Xtal este frecvența oscilatorului cu cuarț măsurată în Hz.

Limitele posibile pentru trei frecvențe rotunde de lucru sunt prezentate în tabelul următor:

xtal (MHz)	baud_rate	spbrg/brgh	spbrg/brgh
20	1200	255 0	
	2400	129 0	
	4800	64 0	
	9600		129 1
	19200		64 1
	28800		42 1
	33600		36 1
	38400		32 1
	57600		20 1
	115200		10 1
10	1200	129 1	
	2400	64 0	
	4800	31 0	
	9600		64 1
	19200		31 1
	28800		21 1
	33600		18 1
	38400		15 1
57600		10 1	
4	300	207 0	
	1200	51 0	
	2400	25 0	
	4800	12 0	
	9600		25 1
	19200		12 1

Se observă că valoarea registrului SPBRG nu poate fi decât întreagă. Utilizatorul poate să-și pună pe bună dreptate întrebarea: care este eroarea cu care funcționează în mod real comunicația față de valoarea standardizată a vitezei de comunicație ? Această eroare este diferită pentru cele două moduri menționate anterior și anume:

$$\text{Eroarea} = (\text{baud_rate_calcul} - \text{baud_rate_real}) * 100 / \text{baud_rate_real}$$

Unde:

$$\text{Baud_rate_calcul} = \text{xtal}[\text{Hz}] / (64(\text{spbrg} + 1)) \text{ pentru } \text{brgh} = \text{low} \quad \text{respectiv}$$

$$\text{Baud_rate_calcul} = \text{xtal}[\text{Hz}] / (16(\text{spbrg} + 1)) \text{ pentru } \text{brgh} = \text{high}$$

reprezintă vitezele de comunicație calculate pentru valorile SPBRG rotunjite la întreg cu relațiile de calcul anterioare ce generează și tabelul de mai sus, iar *baud_rate_real* este viteza de transmisie standardizată. Erorile vor fi mult diferite pentru diverse combinații SPBRG/BRGH și valori ale cristalului de cuarț. O limită acceptabilă pentru care comunicația va funcționa în acest caz este de 5%. Pentru minimizarea erorii se pot utiliza cuarțuri speciale a căror frecvență este un multiplu de 1.8432Mhz (3.6864MHz, 7.3728MHz sau 14.7456MHz) construite special pentru generarea timingului în comunicațiile seriale. Calculând eroarea pentru un PIC lucrând la 20MHz, cu 115200, brgh = high, spbrg = 10 vom obține o viteză de comunicație reală, baud_rate_real = 113636bps ceea ce corespunde unei erori de -1.37%, eroare perfect acceptabilă. Dacă vom încerca să obținem aceeași viteză la 10MHz, cu brgh = high și spbrg = 4 vom obține baud_rate_real = 125000bps ceea ce corespunde unei erori de +7.84%, rezultatul fiind inacceptabil. Schimbând cuarțul cu unul având 14.7456 MHz, pentru spbrg = 7 și brgh = high vom obține baud_rate_real = 115278, ceea ce corespunde unei erori de +0.06 % și este mai mult ca perfect. Cu speranța înțelegerii importanței calculului erorii în determinarea valorii registrului SPBRG, vom elucida mecanismul transmisiei via USART printr-un exemplu de comunicație [4] între PIC16F628 și PC:

```

const xtal = target_clock
const baudrate = 2400          -- modificați conform nevoilor proprii

procedure uart_init is       -- inițializarea modulului USART
-- -----
    pin_b2_direction = output    -- tx
    pin_b1_direction = input     -- rx
    bank_1
assembler
    bcf txsta, tx9              -- modul cu 8 biți
    bsf txsta, txen            -- demarează transmisia
    bcf txsta, sync            -- selectează modul asincron
    -- bcf txsta, brgh          -- dezactivează high baud rate sau
    bsf txsta, brgh            -- activează high baud rate
    bcf txsta, tx9d            -- curăță tx9d
end assembler

if brgh then -- calculează spbrg, verificați rezultatul !
    spbrg = ( xtal / ( baudrate * 16 ) ) - 1
elsif ! brgh then
    spbrg = ( xtal / ( baudrate * 64 ) ) - 1
end if
; pragma test assert spbrg = xxx pragma test done
bank_0
assembler
    bsf rcsta, spen            -- activează modul serial
    bcf rcsta, rx9            -- pentru 8 biți
    bsf rcsta, cren            -- recepție constantă activată

```

```

    bcf rcsta, ferr          -- curăță framing error
    movf rcreg, w          -- curăță registrul de recepție și cele 2 fifo
    movf rcreg, w
    movf rcreg, w
    movlw 0
    movwf txreg           -- trimite orice "dummy" caracter
end assembler
end procedure

procedure async_rx ( byte out rx_data , bit out no_data_bit) is
    assembler
        local ser_in, uart_ready, no_int, overerror, frameerror, no_data
    ser_in:
        btfsc rcsta,oerr
        goto overerror     -- tratare overflow error...
        btfsc rcsta,ferr
        goto frameerror    -- tratare framing error...
    uart_ready:
        btfss pirl,rcif
        goto no_data       -- return bit pentru bufer gol
    no_int:
        bcf intcon_gie     -- dezactivează întreruperile
        btfsc intcon_gie   -- asigură-te
        goto no_int
        movf rcreg,w       -- preia datele uart
        bsf intcon_gie     -- activează întreruperile
        bsf no_data_bit    -- s-a recepționat ceva
        movwf rx_data      -- salvează în registrul de recepție
        return

    overerror:
        bcf intcon_gie     -- rcrg este plin după al treilea bit recepționat ?
        btfsc intcon_gie   -- dezactivează întreruperile
        goto overerror
        bcf rcsta,cren     -- dezactivează recepția continuă,resetare oerr
        movf rcreg,w       -- curăță rcreg + 2 fifo, ferr va fi resetat
        movf rcreg,w
        movf rcreg,w
        bsf rcsta,cren     -- activează recepția continuă, reset oerr
        bsf intcon_gie     -- activează întreruperile
        goto ser_in       -- reia de la capăt
    frameerror:
        bcf intcon_gie     -- dacă se recepționează "gunoaie"
        btfsc intcon_gie   -- dezactivează întreruperile
        goto frameerror   -- fii sigur
        movf rcreg,w       -- citirea rcreg curăță ferr
        bsf intcon_gie     -- activează întreruperile
        goto ser_in       -- reia de la capăt
    no_data:
        bcf no_data_bit    -- buferul FIFO este gol
        return           -- ieșire din bucla de recepție
end assembler
end procedure

```

```

procedure async_tx ( byte in tx_data ) is
  assembler
    local transmit, interrupt
    movf tx_data,w    -- copiază tx_data în w
  transmit:
    btfss pirl,txif
    goto transmit    -- așteaptă pentru flagul de întrerupere al transmisiei
  interrupt:
    bcf intcon_gie   -- dezactivează întreruperile
    btfsc intcon_gie -- asigură-te
    goto interrupt
    movwf txreg      -- încarcă data de transmis
    bsf intcon_gie   -- activează întreruperile
    return           -- data de transmis este în w
  end assembler
end procedure

```

În speranța că rutina prezentată își explică singură funcționarea prin comentariile prezente, precizările suplimentare ar fi:

- se poate renunța la dezactivarea/activarea întreruperilor ce intervin în rutinele de transmisie respectiv de recepție, dacă programul nu utilizează întreruperi,
- dacă se dorește modificarea vitezei de comunicație atunci este necesară reinițializarea (prin lansarea procedurii `uart_init`) cu o valoare corespunzătoare în registrul SPBRG; reinițializarea trebuie făcută cu valoarea tuturor regiștrilor existentă după reset

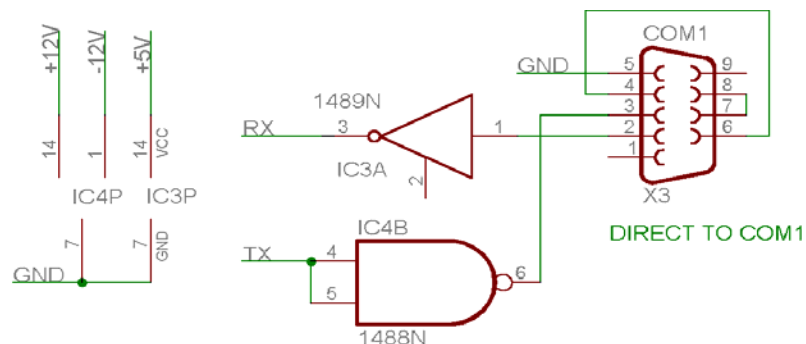

fig.6- 9 Convertoare de nivel clasice (1488/1489) pentru RS232

Cele mai ieftine și accesibile convertoare de nivel datează din anii 80 (fig.6-9), sunt energofage și necesită tensiuni de alimentare multiple. Dacă receptorul cvarduplu cu inhibare, 1489 are nevoie doar de +5V, emițătoarele 1488 se pot alimenta cu +5V și -12V fie cu $\pm 12V \dots \pm 15V$. La ora actuală au fost înlocuite cu circuitele integrate cu mecanism de generare proprie a tensiunii ridicate din linia de +5V utilizând structura *charge-pump*, prin care un oscilator local urmat de un multiplicator de tensiune încarcă/descarcă patru condensatoare electrolitice externe. Creșterea frecvenței acestui oscilator a făcut posibilă înlocuirea condensatorilor electrolitici cu gabarit mare cu condensatoare nepolarizate de 100nF, însă capacitatea de curent a acestor drivere este redusă și nici tensiunile generate în linie de transmițător nu depășesc valoarea de +10V respectiv -10V în cazul cel mai bun. Acest tip de circuit integrat se pretează foarte bine la furtul de energie din liniile nefolosite ale interfeței seriale. Astfel se pot realiza ușor convertoare RS232 izolate galvanic față de sistemul care comunică și care poate fi în contact fie cu tensiuni înalte, fie cu țesuturi umane supuse analizei sau stimulării (în aplicații medicale).

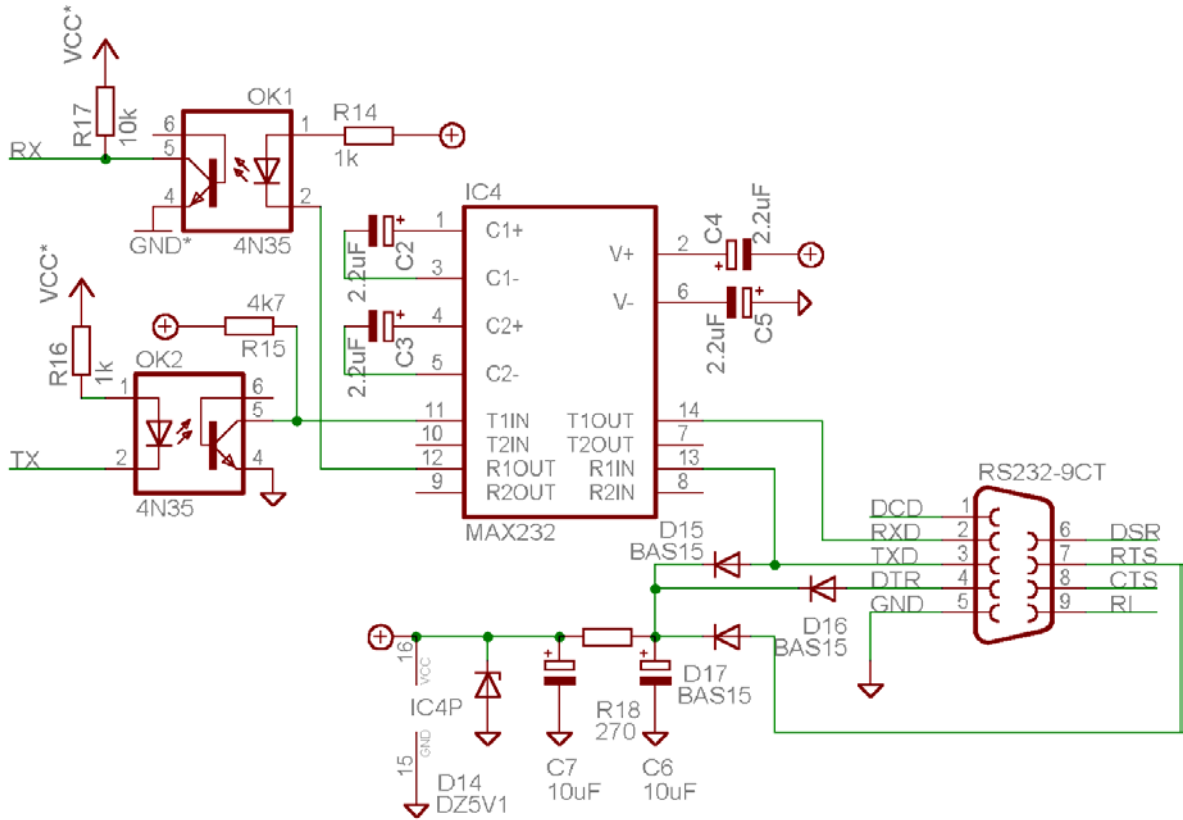

fig.6- 10 Interfață optoizolată RS232 alimentată prin “furt” de energie din PC

Interfața optoizolată din fig.6-10 utilizează liniile DTR și RTS pentru obținerea celei mai importante părți din energia de alimentare și TX pentru o cantitate infimă (când aceasta se găsește în stare logică 0, standard RS232). Diodele sunt de comutație, tipul 1N4148 este perfect pentru acest scop. Se observă că optocuplorii asigură trecerea cu polaritate neinvertată a semnalului TX respectiv RX spre PIC. Viteza de comunicație este limitată de MAX232 și de viteza optocuplorilor. Interfața din figură a fost utilizată la maxim 4800 bps. Pentru obținerea vitezelor mai ridicate sunt necesari optocuplori de viteză, MAX232 având frecvența de transfer suficient de ridicată. Deși datele de catalog pentru C2...C5 recomandă valoarea de 100nF sau 1uF, utilizarea unor valori ceva mai mari (2.2uF) este posibilă și benefică în același timp. Se recomandă utilizarea condensatorilor cu tantal. Pini Rx și TX ai USART la care se conectează semnalele RX și TX din fig.6-10, diferă de la PIC la PIC:

PIC	TX	RX
16F628	8 (Rb2)	7 (Rb1)
16F877	25 (Rc6)	26 (Rc7)
16F876	17 (Rc6)	18 (Rc7)

6.2 Comunicația I²C

Standardul I2C a fost descoperit acum 20...22 de ani de către Philips, în tentativa de a comunica între un microcontroler și diverse circuite integrate cu specific audio și video în aparatură electronică comercială (TV, vidorecorder, etc.) Denumirea este un acronim al cuvântului “Inter IC bus” printr-o prescurtare matematică a variantei anterioare: **IIC**. O primă informație ce derivă de aici este că lungimea liniei I2C nu este foarte lungă, fiind de regulă cel mult egală cu mărimea standardizată a cablajului imprimat sau în cazul cel mai defavorabil, când se utilizează caburi torsadate pentru transmisie între diverse module, de ordinul a 1...2 metri. Viteza de comunicație este 100KHz sau 400KHz (fast-mode) și scade proporțional cu lungimea liniei și modul de adaptare al terminatorului de linie (ce poate fi activ sau pasiv). Fiecare circuit conectat pe bus are adresă de identificare unică.

Transmisia se realizează cu trei fire SDA, SCL și masă. **Serial DA**ta și **Serial CL**ock sunt amândouă bidirecționale. Există două protocoale de funcționare: master-slave (stăpân-sclav) și multimaster (mai mulți stăpâni). În modul master-slave circuitul integrat conectat pe bus care inițiază comunicația devine master (în cazul nostru PIC-ul), celelalte circuite răspunzând interogării ca slave. În modul multimaster două sau mai multe circuite integrate pot iniția comunicația pe rând, caz în care este nevoie de un algoritm de arbitrare pe bus.

În modul master-slave [5] inițierea comunicației se face cu comanda **start transmisie**, care este o secvență SDA = *low* urmată de SCL = *low*. În acest moment toate dispozitivele conectate pe bus așteaptă o **adresă** (de 7 biți pentru standardul I2C sau de 10 biți pentru I2C fast-mode). Aceasta este transmisă împreună cu bitul de start într-o secvență de unul sau doi octeți. Dacă adresa unuia dintre sclavi se potrivește, acesta va răspunde cu **ACKnowledge**, punând linia SCL = *low*, urmând să primească secvența de **date** formată din 8 biți, MSB fiind primul bit transmis. Dacă master-ul nu primește ACK, poate să blocheze transferul datelor trimițând o comandă de **stop transmisie**. De altfel terminarea transmisiei pe bus se face tot cu această comandă care înseamnă trecerea SCL = *high* urmată de SDA = *high*.

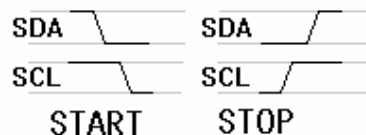

fig.6- 11 Comenzile START transmisie și STOP transmisie pe bus-ul I2C

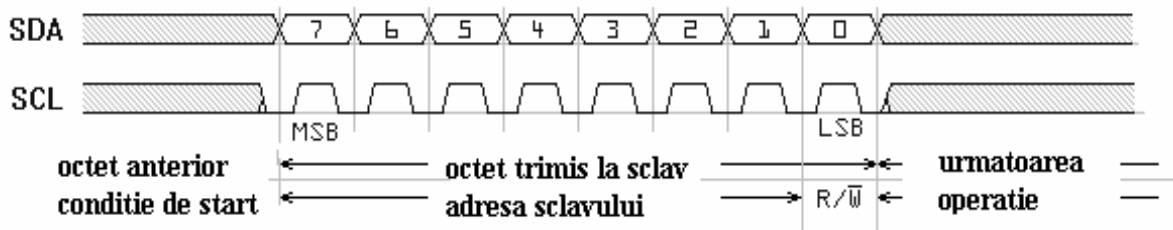

fig.6- 12 Transmisia unui octet spre sclav

Primul octet trimis după comanda START va identifica sclavul și va selecta modul de operare [fig.6-12]. Conținutul celorlalți octeți va fi dependent de răspunsul sclavului. Dacă pe bus sunt sclavi care au 10 biți de adresă, ei vor răspunde toți la semnalul ACK inițiat de master. Următorul octet transmis de master va fi luat în considerare și valoarea acestuia evaluată pentru determinarea adresei interogate. Și în acest mod extins cu adresă de 10 biți, primul bit după comanda START va determina modul de acces al sclavului (1 = citește, 0 = scrie). Odată ce sclavul a fost adresat și acesta a răspuns cu ACK, poate fi recepționat un octet de la sclav dacă bitul R/W din adresă a fost setat 1. Protocolul de citire este identic cu cel de transmisie a unui octet spre sclav, cu precizarea că master-ul nu mai controlează linia SDA, ci generează un front crescător pe SCL (2)) [fig.6-13], citește nivelul logic pe SDA (3) și generează un front descrescător pe SCL (4). Sclavul nu va schimba datele atât timp cât SCL = *high*, altfel pot fi generate condiții false urmate de generarea comenzii START/STOP.

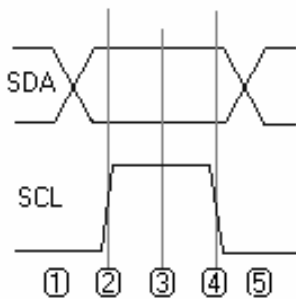

fig.6- 13 Algoritmul de citire a datelor dinspre sclav cu generarea concomitentă a tactului

Algoritmul prezentat în fig.6-13 este repetat de 8 ori pentru a se obține un octet de date [fig.6-14]. Semnificația informației acestui octet depinde numai de sclav, iar bitul care se transmite primul este întotdeauna MSB. De aceea pentru interpretarea corectă a rezultatului trebuie citită cu atenție fila de catalog a sclavului specific care se utilizează.

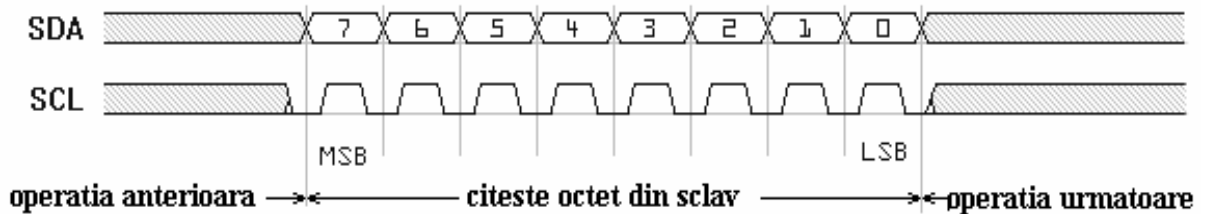

fig.6- 14 Generarea cuvântului de către sclav

Am observat că răspunsul sclavului după recepționarea unui octet de adresă sau de date se face prin ACKnowledge. Acest lucru înseamnă punerea liniei SDA în stare *low* imediat după recepția celor 8 biți transmiși, sau în cazul recepției adresei, imediat după evaluarea valorii adresei.

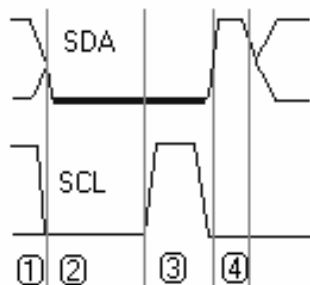

fig.6- 15 Generarea acknowledge-lui de către sclav

Imediat ce master-ul pune SCL în stare *low* pentru a termina transmisia bitului (1)[fig.6-15], SDA va fi pusă în stare *low* de către sclav (2), master-ul va genera un tact pe SCL (3) iar sclavul va elibera linia SDA înainte de terminarea tactului (4). Bus-ul este din nou disponibil pentru master, ca acesta să continue să transmită date sau să genereze o comandă STOP. In cazul unei date scrise în sclav, ciclul trebuie completat

înaintea generării unei condiții de stop. Sclavul va bloca bus-ul ținând linia SDA în stare *low*, până când masterul a generat un impuls de tact pe SCL. În mod analog, după recepția unui octet transmis de sclav, master-ul trebuie să aducă la cunoștința sclavului, prin acknowledge, acest lucru. În acest moment, master-ul deține controlul total asupra liniilor SDA și SCL.

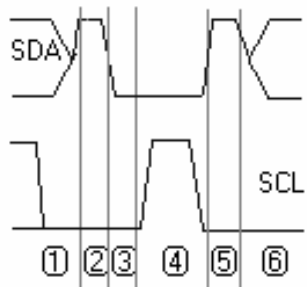

fig.6- 16 Generarea acknowledge-lui de către master

După transmisia ultimului bit spre master (1) [fig.6-16], sclavul va elibera controlul asupra liniei SDA, care va trece în stare logică *high* (2). Master-ul va trage acum linia SDA în stare *low* și va genera un tact pe SCL (4). După terminarea acestui impuls de tact, master-ul va elibera din nou linia SDA (5) în timp ce sclavul va prelua din nou controlul asupra ei (6). În mod real stările (2) și (5) explicate aici nu sunt vizibile pe un osciloscop fără memorie, având durate foarte scurte. Răspunsul cu acknowledge după orice octet primit de la sclav este obligatoriu, cu excepția ultimului octet. Dacă master-ul dorește să oprească recepția datelor de la sclav, trebuie să poată trimite o comandă de stop. Deoarece sclavul preia controlul liniei SDA după acknowledge-ul generat de master, în acest moment pot apărea probleme: să presupunem că următorul bit pregătit pentru transmisie spre master este 0. Linia SDA va fi trasă în stare *low* de către sclav, imediat după ce masterul trage linia SCL *low*. Master-ul este pregătit acum să trimită o comandă de stop pe bus. Eliberează întâi linia SCL și apoi încearcă să elibereze linia SDA care este ținută în stare *low* de către sclav. Concluzia este că nu a putut fi generată comanda de stop pe bus. Această situație se numește **NotACKnowledge** și nu trebuie confundată cu **NO ACKnowledge**. În timp ce NACK poate apărea după ce master-ul a citit un octet de la sclav, NOACK poate apărea după ce masterul a scris un octet spre sclav. NOACK este o stare ce poate apărea pe parcursul curgerii datelor dintre stăpân și sclav. Dacă după transmisia celui de-al 8-lea bit dinspre master spre sclav, sclavul nu pune SDA *low*, aceasta este considerată o condiție NOACK. Acest lucru poate însemna implicit:

- Sclavul nu este prezent (sau nu are adresa validă)
- Sclavul pierde un puls și iese din sincronizarea generată de master pe SCL
- Bus-ul este defect, una din linii fiind în permanență scurtcircuitată la masă

Bus-ul I2C se bazează pe o structură de ieșire a circuitului integrat cu tranzistor open-drenă sau open-colector, respectiv de intrare prin buffer. Când linia este inactivă, ea se găsește în stare logică *high*. Tranzistorul cu drenea în vânt necesită o rezistență de sarcină care se găsește amplasată în capătul liniei spre +5V. Pentru a transfera informație pe bus, circuitul respectiv trage linia în stare logică *low*. Dacă lungimea liniei este mare, aceasta va avea o capacitate parazită importantă. Adăugând și capacitățile parazite interne ale fiecărui integrat conectat pe bus, cu cât numărul acestora este mai mare, constanta de timp a liniei (RC) este mai mare și implicit frecvența de transfer a datelor mai scăzută. Efectul vizibil pe un osciloscop conectat pe bus este “înmuierea” fronturilor de comutare. Un terminator rezistiv poate fi folosit pentru capacități ale liniei sub 200pF. Dacă adaptarea terminatorului la linie nu este corectă pot apărea oscilații care se “plimbă” pe bus.

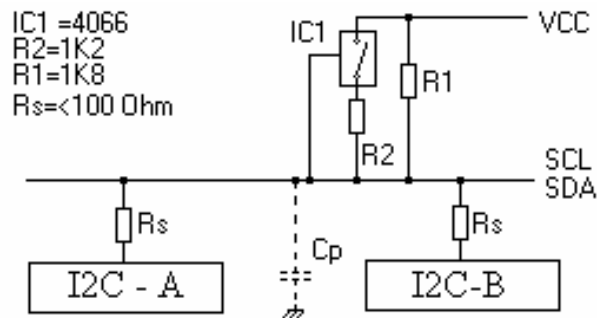

fig.6- 17 Implementarea unui terminator activ pentru bus I2C

Efectul vizibil pe osciloscop este oscilația fronturilor semnalelor sau jitter. Pentru linii cu capacitate mai mare de 200pF, funcționând la 400kHz e nevoie de terminatoare active. Acestea sunt construite în jurul a două sau trei tranzistoare cu efect de câmp a căror rol este de a scădea rezistența de pull-up în situația prezenței unei capacități parazite (distribuite pe bus) de valoare mare. În momentul când condensatorul parazit s-a încărcat, valoarea rezistenței este crescută din nou pentru a minimiza consumul suplimentar de curent pe bus. Un astfel de terminator activ se poate realiza cu ajutorul unui comutator CMOS MMC4016, MMC4066 sau al oricărui multiplexor MMC405x. [fig.6-17] Rezistențele R_s (47...82ohm), în serie cu circuitele integrate conectate la bus protejează intrările acestora la supracreșteri de tensiune. Presupunând că linia este inactivă (SDA, SCL sunt în stare logică 1) și că IC1 nu este montat în circuit, timpul de încărcare al capacității parazite a liniei C_p depinde doar de valoarea rezistenței R_1 . Cu cât aceasta este mai mare, cu atât va fi nevoie de o perioadă mai lungă de timp pentru încărcarea C_p . La 200pF și 1K8, timpul de încărcare va fi de aproximativ 360nS, mai mare decât limita prevăzută de 300nS pentru I2C rapid, curentul de încărcare fiind de cca 3mA. În momentul în care tensiunea pe bus se găsește în zona 0.8-2V, comutatorul se închide și pentru o scurtă perioadă de timp, crește curentul la $5V/R_1 || R_2$ adică la 7mA, rezultând o încărcare completă a C_p în mai puțin de 300nS. Când tensiunea pe bus s-a stabilizat, comutatorul se deschide scăzând curentul la valoarea inițială.

În modul multimaster două sau mai multe circuite integrate pot iniția comunicația pe rând, caz în care este nevoie de un algoritm de arbitrare pe bus. Acest mod de funcționare este ceva mai complicat, pentru a evita ca datele transferate să fie interpretate greșit. Presupunem că pe bus se găsesc doi masteri și mai mulți sclavi. Dacă master-ul A generează o comandă de START, și trimite o adresă pe bus, toți sclavii (inclusiv master-ul B care poate fi considerat în acest moment sclav) vor aștepta. Dacă adresa nu se potrivește cu cea a master-ului B, acesta trebuie să înceteze orice activitate pe bus până când acesta devine din nou liber ca urmare a unei comenzi STOP. Cât timp cel de-al doilea master nu face altceva decât să monitorizeze linia, totul este OK. Problemele încep când unul dintre masteri pierde secvența de START și crede că bus-ul e liber. De aceea orice master care schimbă starea liniei în *high*, trebuie să verifice că într-adevăr comanda respectivă a schimbat starea liniei în *high*. Dacă linia rămâne totuși *low*, înseamnă că alt master are controlul asupra liniei. Regula generală va fi: dacă un master nu poate trece linia în stare *high*, înseamnă că a pierdut controlul asupra bus-ului și va rămâne inactiv până la următoarea comandă STOP, fără a încerca să trimită altă comandă de START. Această regulă va împiedica orice interpretare eronată a datelor, deoarece nici un master nu poate conturba

activitatea altui master și neputând detecta trecerea uneia dintre liniile bus-ului în stare *high*, va trece imediat în stare inactivă.

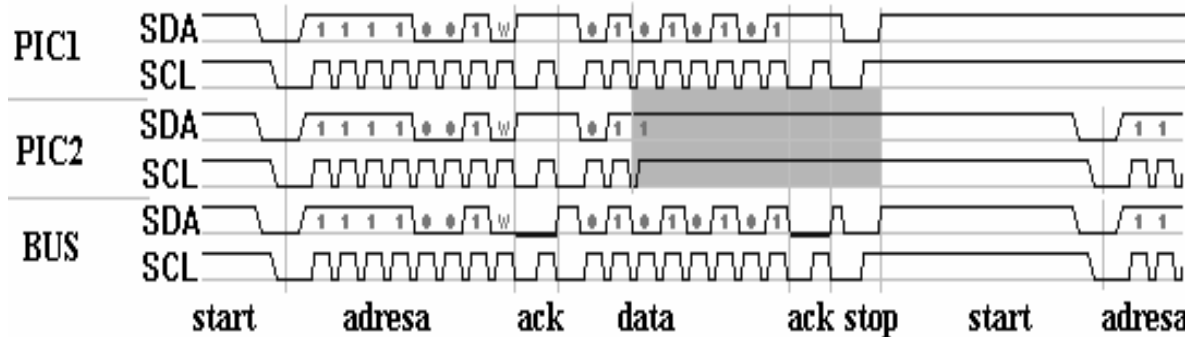

fig.6- 18 Arbitrarea bus-ului în modul multimaster

Exemplul de arbitrare a bus-ului este prezentat în fig.6-18. În acest exemplu s-a considerat că două microcontrolerele (notate ca PIC1 și PIC2), scriu pe bus la adresa 1111001. La această tentativă, slave-ul răspunde cu ACK. Până în acest moment amîndouă PIC-urile au impresia că dețin controlul pe bus. PIC1 dorește să trimită 01010101 spre sclav în timp ce PIC2 dorește să transmită 01100110. În momentul în care datele nu mai sunt identice, deoarece PIC-ul trimite ceva diferit de ceea ce este pe bus, unul dintre PIC-uri va pierde controlul bus-ului și va deveni inactiv (acesta va fi cel care nu-și va regăsi datele transmise pe bus). Atât timp cât nu s-a generat nici o comandă STOP pe bus, liniile SDA și SCL ale acestuia rămân flotante (zona hașurată din fig.6-18). În momentul în care a fost detectat un STOP, PIC2 poate încerca să transmită din nou. Din exemplul de mai sus putem trage concluzia că PIC-ul care ține bus-ul low într-o situație arbitrară, este cel care câștigă întotdeauna controlul bus-ului, în timp ce PIC-ul care dorește ca bus-ul să fie *high* în timp ce acesta este ținut *low* de celălalt PIC, pierde controlul asupra bus-ului. Când un PIC pierde controlul asupra bus-ului are nevoie obligatorie de apariția unei comenzi STOP pe bus; în acest moment el știe că transmisia anterioară a luat sfârșit.

Ultima mare realizare în standardul I2C este evoluția acestuia spre standardul ultra-rapid, care permite transferul datelor la cca. 3 Mbps, putând menține și compatibilitatea cu standardul rapid sau normal. În standardul ultra-rapid, biții de adresă se transmit organizați pe doi octeți, primul conține rezerva de adresă a standardului extins și primii doi biți semnificativi din adresa curentă, iar al doilea octet conține biții mai puțin semnificativi ai adresei curente.

În capitolul 2 cititorul a văzut cum se pune problema transferului datelor prin I2C, studiind exemplul de interfațare al circuitului LM75. Mecanismul de funcționare al magistralei I2C fiind dezvăluit în detaliu, exemplul tipic de interfațare la microcontroler este eepromul I2C. Deși PIC-urile flash dispun de eeprom intern, este foarte posibil fie ca dimensiunea memoriei acestuia să nu ajungă, fie ca utilizatorul să scrie în mod repetat, cu o frecvență ridicată la aceleași adrese de memorie și având sentimentul că acestea se vor distruge în timp, să intenționeze stocarea datelor într-un eeprom extern. Așa cum v-am obișnuit și în cazul comunicației SPI, există două moduri de scriere în eeprom: prin algoritm software (pentru toate PIC-urile) și prin algoritm hardware (numai PIC-urile ce dispun de interfață **Master Synchronous Serial Port**).

6.2.1 Adresarea memoriei eeprom seriale cu interfață I2C

Memoria eeprom [6] (CD:/datasheet/microchip/24C04.pdf) este alcătuită dintr-o matrice de tranzistoare MOS a căror capacitate poate fi încărcată sau ștearsă electric și o logică de comandă ce acționează direct asupra un buffer **First In First Out**, a unui registru *pointer* (index) și care generează intern tensiunea de programare V_{pp} (fig.6-19).

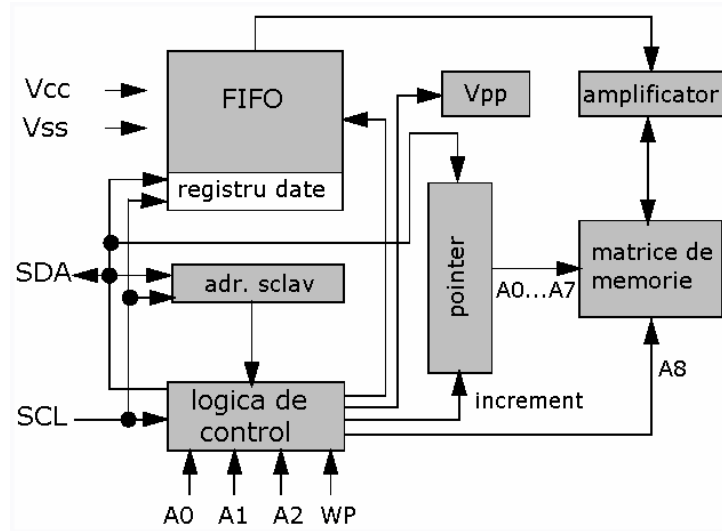

fig.6- 19 Memorie eeprom-schemă bloc

Memoria comunică în exterior cu SDA și SCL având semnificația descrisă în subcapitolul anterior, trei linii de adresă pentru configurare hardware și un pin de protecție la scriere (WP=0 permite citirea/scrierea întregii memorii, WP=1 bancul superior de memorie 256KB este protejat la scriere). Memoria eeprom nu poate fi decât sclav pe bus-ul I2C. Adresa acesteia are un format standardizat pentru toate tipurile de eepromuri I2C (fig.6-20).

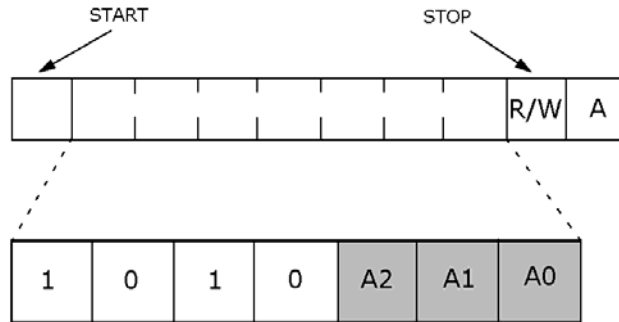

fig.6- 20 Semnificația biților de adresă a memoriei sclav

Primii patru biți (1010) reprezintă familia I2C de memorii eeprom, A2, A1 și A0 sunt pini de validare a selecției memoriei pentru o adresă dată. Memoria nu va fi accesată dacă biții respectivi din cuvântul de adresă nu respectă valoarea logică a semnalelor electrice existente pe liniile A2, A1 și A0. De exemplu, dacă memoria este conectată astfel: A2=0, A1=1, A0=0, cuvântul corect de adresă va fi: 1010_0100 pentru scriere în eeprom (R/W = 0) respectiv 1010_0101 pentru citire din eeprom (R/W=1). Un eeprom cu trei linii de selecție este 24C256. Rezultă că se pot conecta pe un bus I2C, maxim 8 astfel de memorii ($2^3 = 8$

unde 3 = nr. de stări posibile, 2 = baza sistemului de numerație). Unele memorii organizate pe două blocuri de memorie, au doar două astfel de linii de adresă, A0 având rolul de selecție internă a blocului de memorie (24C04, A0=0 blocul 0-0FF, A0=1 blocul 100-1FF). Pentru acestea A0=0. Din punct de vedere al organizării matricii interne, există memorii de 8 biți sau de 16 biți. Algoritmul de citire/scriere a unei locații de memorie este foarte asemănător pentru ambele tipuri, la cele de 16 biți repetându-se secvența pentru fiecare din cei doi octeți de adresă :

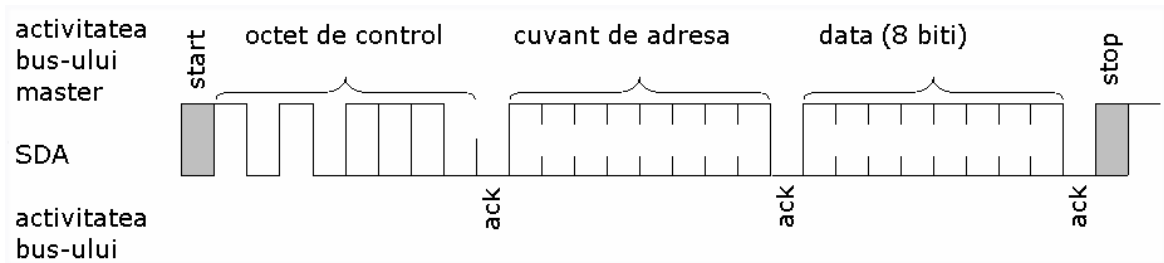

fig.6- 21 Exemplu de scriere (R/W = 0) a unui octet în eeprom de 8 biți

Modul de generare a semnalelor de start, stop, ack, nack este prezentat în biblioteca i2cm.jal. Secvența de scriere începe întotdeauna cu un start, transmitia octetului de control corelat cu tipul de operație ce urmează (citire sau scriere), adresa și data. După fiecare octet recepționat memoria răspunde cu ack, dacă se dorește încheierea secvenței este necesară și comanda de stop. Citirea unei adrese curente are un algoritm asemănător:

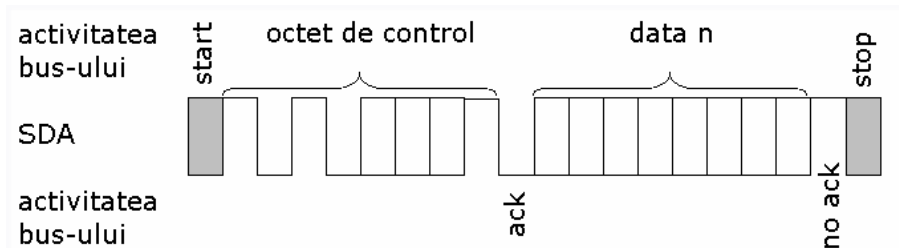

fig.6- 22 Exemplu de citire a adresei curente în eeprom de 8 biți

Această operație este necesară deoarece după fiecare scriere în eeprom, indexul de adresă se incrementează automat necesitând re poziționarea lui la citire. Dacă memoria are 2 octeți de adresă, se vor succeda cele două valori ale MSB și LSB (dublarea secvenței DATA n din fig.6-22) cu acknowledge-ul corespunzător după MSB. Terminarea secvenței se face obligatoriu cu nack și stop. Este evident că e nevoie întâi de o scriere, DATA n (fig.6-22) fiind adresa de la care se citește, urmată de aceeași secvență în care octetul de control este setat pentru citire, DATA n fiind acum data memorată la adresa accesată anterior. Memoriile eeprom dispun și de o metodă mai rapidă de scriere/citire la nivel de pagină (8 sau 16 biți) algoritmul asemănător cu cel prezentat anterior, se găsește în orice filă de catalog pentru memoria eeprom utilizată. Pe capsula memoriei este marcată explicit capacitatea memoriei măsurată în biți și nu în octeți: $24C04 = 4096\text{biți} = 4\text{Kbit}/8 = 512$ octeți.

În fig.6-23 sunt interfațate două memorii 24C04-PIC, utilizându-se toate liniile de comandă ale acestora, mai puțin protecția la scriere (WP=0, citirea și scrierea sunt posibile, WP=1 scrierea în bancul superior de memorie este interzisă). Din punct de vedere logic este aberant să utilizăm două astfel de memorii în configurația prezentată, deoarece există memorii cu capacitate dublă (24C08). Din punct de vedere educațional, exemplul arată cum se pot interfața orice două circuite I2C cu rol de sclav pe același bus.

6.2.2 Interfațarea eeprom-ului I2C la PIC prin algoritm software

Indiferent de modul de abordare al interfațării, este importantă cunoașterea precisă a modului de funcționare al eepromului ales. Copierea rutinelor dedicate unor memorii pentru a fi utilizate cu alte tipuri de memorii, dau de obicei rezultate negative, atât timp cât memoriile au alt algoritm de scriere/citire. Deci nu încercați din start această metodă “oarbă” de interfațare chiar dacă eepromul are aceeași denumire dar producători diferiți !

Ambele linii ale bus-ului I2C sunt bidirecționale și necesită terminatoare rezistive spre Vcc, datorită configurației specifice de intrare-ieșire utilizată de biblioteca i2cm, care este definită în i2cp.jal:

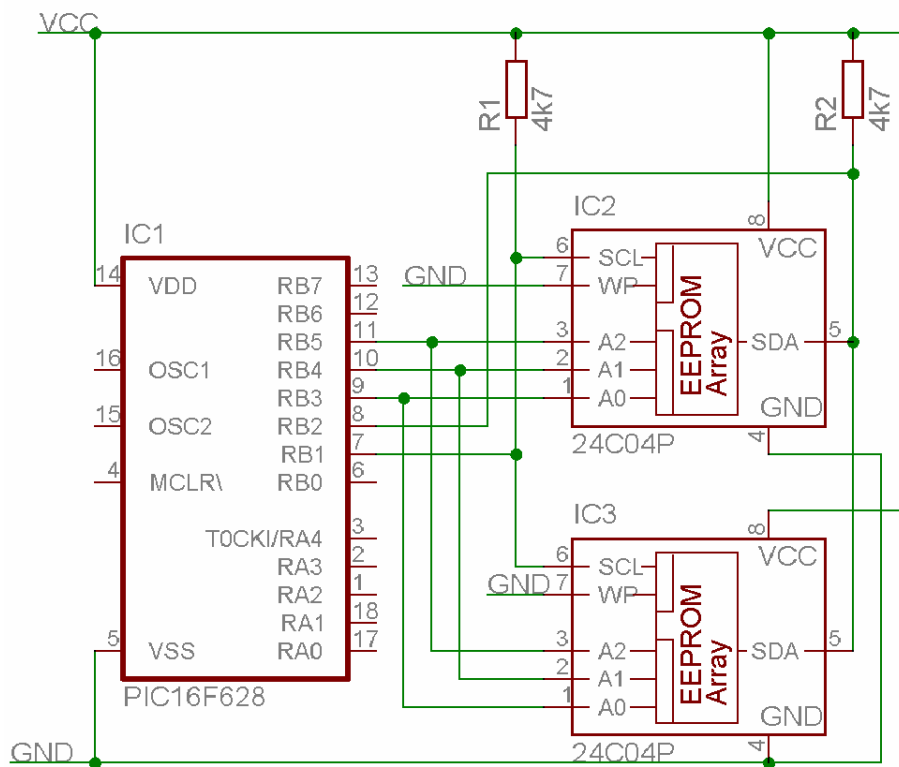

fig.6- 23 Interfațarea memoriilor 24C04 la PIC cu utilizarea totală a liniilor de adresă

```
var volatile bit i2c_clock_in   is pin_b1           ; b1 = CLK
var volatile bit i2c_clock_out  is pin_b1_direction
var volatile bit i2c_data_in    is pin_b2           ; b2 = SDA
var volatile bit i2c_data_out   is pin_b2_direction
```


Se observă modul de manipulare al liniilor de tact și date în mod *open drenă* (chiar dacă liniile respective sunt ieșiri MOS standard), astfel încât, pentru situația în care liniile sunt intrări, nivelul logic *high* este asigurat doar de rezistențele de *pull-up*. Programul ce efectuează comunicația este următorul, biblioteca *i2cm* (*i2cm* modificată) se găsește în distribuția JAL de pe CD.

```

include 16F628_20
include jplic
include i2cm

; eeprom 24C04
const byte eeprom1_adr = 0b_1010_0000 ; A2,A1 = 0, A0 = 0, bloc0
const byte eeprom2_adr = 0b_1010_1110 ; A2,A1 = 1, A0 = 1, bloc1
; adresele celor 2 sclavi

var byte test_data1, test_data2
var volatile bit A2 is pin_b5
pin_b5_direction = output
var volatile bit A1 is pin_b4
pin_b4_direction = output
var volatile bit A0 is pin_b3
pin_b3_direction = output

; _i2c_init                ; inițializarea comunicației I2C
; i2c_put_stop             ; este realizată în i2cm.jal
; _i2c_wait

; configurează hardware adresarea memoriei eeprom1
A2 = low A1 = low A0 = low
; scrie la locația 0x00 a memoriei eeprom1, valoarea 0xAA
i2c_write_2( eeprom1_adr , 0x00 , 0xAA )
; adresează locația ce va fi citită ( adresa curentă )
i2c_write_1( eeprom1_adr , 0x00 )
; citește locația 0x00 , valoarea citită este 0xAA ?
i2c_read_1 ( eeprom1_adr , test_data1 )

; configurează hardware adresarea memoriei eeprom2
A2 = high A1 = high A0 = high
; scrie în ultima locație a memoriei eeprom1, valoarea 0xEE
i2c_write_2( eeprom2_adr , 0xFF , 0xEE )
; adresează locația ce va fi citită ( adresa curentă )
i2c_write_1( eeprom2_adr , 0xFF )
; citește locația 0x00 , valoarea citită este 0xEE ?
i2c_read_1 ( eeprom2_adr , test_data2 )

if test_data1 == 0xAA then
    ; operație de semnalizare "succes" la discreția utilizatorului
elseif test_data2 == 0xEE then
    ; idem, semnalizare succes
else ; semnalizare eșec
end if

end

```

De notat că liniile de adresă ale eepromurilor nu este necesar să fie conectate la PIC, ele pot fi conectate direct la GND și VCC așa cum logica o cere.

6.2.3 Interfațarea eeprom-ului I2C la PIC prin algoritm hardware

Modulul intern al PIC-ului responsabil pentru transfer I2C hardware este MSSP. **Master Synchronous Serial Port** este un modul care pare atât la prima cât și la o a doua privire, complicat, încurcat, destinat unui utilizator cu un dezvoltat simț al răbdării. Vom analiza doar funcționarea acestuia în modul I2C master. Sunt nici mai mult nici mai puțin de șase regiștrii utilizați în modul I2C, doi regiștrii de control SSPCON și SSPCON2, un registru status SSPSTAT, registrul de stocare a datei de transmis sau de recepționat SSPBUF, un registru de serializare SSPSR care din fericire nu este direct accesibil și un registru de adresă SSPADD. Pentru a simplifica puțin lucrurile, regiștrii vor fi descriși în conformitate cu rolul lor ocupat în rutinele ce realizează comunicația cu o memorie eeprom 24LC21 [7] (1024 biți = 1Kbit). Trei pini sunt utilizați pentru a interfața această memorie: **Write Enable**, **Serial CLock** și **Serial Data**. W_EN în 1 logic permite scrierea în memoria eeprom, ceilalți doi pini au funcțiile descrise anterior.

```
pin_c3_direction = input  -- SCL este pin_c3 al PIC-ului
pin_c4_direction = input  -- SDA este pin_c4 al PIC-ului
pin_c5_direction = output -- W_EN este pin_c5 al PIC-ului
```

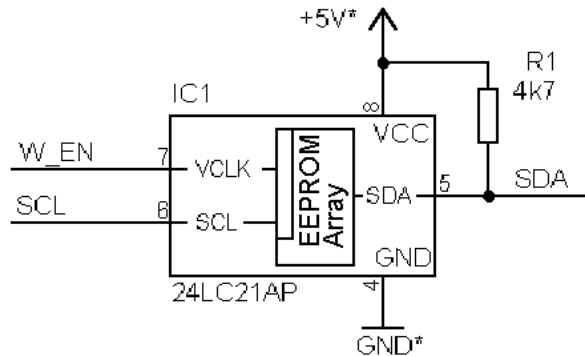

fig.6- 24 Configurația pinilor eepromului

```
procedure i2c_init is -- inițializarea comunicației
    bank_1
    f877_sspstat = 0b_1000_0000 -- slew rate control dezactivat
    f877_sspcon2 = 0b_0110_0000 -- setarea acknowledge-ului
    -- baud rate = fosc/(4x(f877_sspadd + 1 ))
    if target_clock == 4_000_000 then -- viteza de comunicație 100kHz
        f877_sspadd = 9
    elsif target_clock == 10_000_000 then
        f877_sspadd = 24
    elsif target_clock == 20_000_000 then
        f877_sspadd = 49
    else pragma error ; oscilator cu altă frecvență !
    end if
    bank_0
    pin_c5 = high
```

```
-- activează scrierea în eeprom ( pin_c5=low, permite doar citirea )
   f877_sspcon = 0b_0010_1000 ; portul serial in mod i2c master
end procedure
```

Inițializarea modului se face scriind viteza de comunicație standard (100KHz/1MHz, SMP=1) sau cea rapidă (400KHz, SMP=0) [fig6-25], în registrul SSPSTAT. Pentru o mai bună inteligibilitate, toți regiștrii prezentați vor fi explicați doar pentru modul I2C al MSSP. Registru SSPCON2 [fig.6-26], este destinat modului de setare al răspunsului prin ACKDT respectiv pentru inițierea secvenței acknowledge pe pinii SDA și SCL prin ACKEN, generarea comenzii de start prin bitul SEN și cea de stop prin PEN, generarea comenzii de restartare prin RSEN și activarea recepției prin RCEN. In tabelul de mai jos sunt prezentate comparativ rutinele de start, restart și stop scrise în limbaj assembler sub topică JAL (stânga), respectiv aceleași rutine în limbaj JAL pur (dreapta).

Rutine în assembler sub JAL	Rutine în JAL pur
<pre>procedure i2c_start_asm is bank_1 assembler local l1 BSF SEN l1: BTFSC SEN GOTO l1 end assembler bank_0 end procedure</pre>	<pre>procedure i2c_start_jal is bank_1 SEN = high while SEN loop end loop bank_0 end procedure</pre>
<pre>procedure i2c_restart_asm is bank_1 assembler local l2 BSF RSEN l2: BTFSC RSEN GOTO l2 end assembler bank_0 end procedure</pre>	<pre>procedure i2c_restart_jal is bank_1 RSEN = high while RSEN loop end loop bank_0 end procedure</pre>
<pre>procedure i2c_stop_asm is bank_1 assembler local l3 BSF PEN l3: BTFSC PEN GOTO l3 end assembler bank_0 end procedure</pre>	<pre>procedure i2c_stop_jal is bank_1 PEN = high while PEN loop end loop bank_0 end procedure</pre>

SMP	CKE	D/A	P	S	R/W	UA	BF
7 R/W	6 R/W	5 R	4 R	3R	2 R	1 R	0 R
<p>SMP: bitul de eșantionare Mod I2C stăpân sau sclav: 1 = control de viteză dezactivat pentru viteza standard (100KHz și 1MHz) 0 = control de viteză activat pentru mare viteză (400KHz)</p>							
<p>CKE: selecția frontului tactului SPI Mod I2C stăpân sau sclav: 1 = nivel de intrare conform specificației SMBUS 0 = nivel de intrare conform specificației I2C</p>							
<p>D/A: data sau adresa 1 = indică faptul că ultimul octet recepționat a fost data 0 = indică faptul că ultimul octet recepționat a fost adresa</p>							
<p>P: bitul de stop (bit resetat când MSSP este dezactivat, SSPEN resetat) 1 = bitul de stop a fost ultimul detectat (acest bit este 0 la reset) 0 = bitul de stop nu a fost detectat</p>							
<p>S: bitul de start (bit resetat când MSSP este dezactivat, SSPEN resetat) 1 = bitul de start a fost ultimul detectat 0 = bitul de start nu a fost detectat</p>							
<p>R/W: bitul de informație pentru operația de citire/scriere (acest bit este valid de la ultima adresare până la următoarea operație de start, stop sau not ackn) Mod I2C sclav: 1 = citește 0 = scrie Mod I2C stăpân: 1 = transmisie în desfășurare 0 = transmisia nu este în desfășurare</p>							
<p>UA: adresă extinsă (numai în mod I2C cu 10 biți de adresă) 1 = utilizatorul trebuie să modifice adresa în registrul SSPADD 0 = adresa nu trebuie modificată</p>							
<p>BF: bitul de status al bufferului La recepție, mod I2C: 1 = recepția este completă, SSPBUF este plin 0 = recepția nu e completă, SSPBUF este gol La transmisie, mod I2C: 1 = transmisia de date este în desfășurare (fără biții de stop și not ack), SSPBUF este plin 0 = transmisia s-a terminat (fără biții de stop și not ack), SSPBUF este gol SSPSTAT-i2c</p>							

fig.6- 25 Configurația registrului SSPSTAT pentru modul I2C

GCEN	ACKSTAT	ACKDT	ACKEN	RCEN	PEN	RSEN	SEN
7 R/W	6 R/W	5 R/W	4 R/W	3R/W	2 R/W	1 R/W	0 R/W
GCEN: bitul pentru setarea adresării universale (numai modul I2C sclav) 1 = setează întreruperea la o recepție în SSPSR a unei comenzi 0000h 0 = adresarea universală este dezactivată							
ACKSTAT: bitul status al ack (numai în mod I2C stăpân, transmisie) 1 = nu a fost recepționat ack de la sclav 0 = a fost recepționat ack de la sclav							
ACKDT: bitul de semnalizare al ack (numai în mod I2C stăpân) Reprezintă valoare ce va fi transmisă când utilizatorul inițiază o secvență ack la sfârșitul recepției 1 = nack, 0 = ack							
ACKEN: bitul de validare al secvenței de ack (în mod I2C stăpân, recepție) 1 = inițiază secvența ack pe pini SDA, SCL și transmite ACKDT, resetat hardware 0 = fără secvență ack							
RCEN: bit de setare a recepției (numai mod I2C stăpân) 1 = activează modul de recepție I2C 0 = recepția este inactivă							
PEN: bit de setare a condiției de stop (numai I2C stăpân) 1 = inițiază condiția de stop pe SDA și SCL, resetat hardware 0 = condiția de stop inactivă							
RSEN: bit de setare a condiției de restart (numai mod I2C stăpân) 1 = inițiază condiția de restart pe SDA și SCL, resetat hardware 0 = condiția de restart inactivă							
SEN: bit de setare a condiției de start (numai mod I2C stăpân) 1 = inițiază condiția de start pe SDA și SCL, resetat hardware 0 = condiția de start inactivă							
							SSPCON2

fig.6- 26 Registrul SSPCON2

Revenind la rutina de inițializare, bitul SSPEN din registrul SSPCON (fig.6-27), este cel care inițializează portul serial și configurează SDA și SCL ca pini ai portului serial, în timp ce SSPM3...SSPM0 setează modul de lucru al interfeței (în cazul nostru master, cu frecvența de tact = $F_{osc}/(4*(SSPADD+1))$). Rutinele de start, restart și stop, testează biții corespunzători din registrul SSPCON2 (fig.6-26). Cele două modalități de abordare a rutinelor sunt un exercițiu comparativ între limbajul de asamblare și limbajul pur JAL, funcționalitatea finală fiind identică (nu același lucru putem spune despre dimensiunea codului hexa generat în urma compilării, care este ceva mai mare pentru rutinele în limbaj Jal pur).

```

procedure i2c_transmit ( byte in data ) is
  f877_sspbuf = data
  bank_1
  assembler
  local l4
  l4:   BTFSCR_W

```

```

        GOTO    14
        BCF    status_C
        BTFSC  ACKSTAT
        BSF    status_C
    end assembler
    bank_0
end procedure

procedure i2c_receive ( byte out data ) is
    bank_1
    ACKDT = low
    assembler
        local 15, 16
            BTFSC  status_C
            BSF    ACKDT
            BSF    RCEN
15:      BTFSS  BF
            GOTO  15
            BSF    ACKEN
16:      BTFSC  ACKEN
            GOTO  16
    end assembler
    bank_0
    data = f877_sspbuf
end procedure

procedure write_24C21 ( byte in address, byte in data ) is
    i2c_start_asm
    i2c_transmit ( 0xa0 ) -- octet de comandă, scrie
    if status_c then i2c_stop end if -- NoACK eroare
    i2c_transmit ( address )
    i2c_transmit ( data )
    i2c_stop_asm
end procedure

procedure read_24C21 ( byte in address , byte out data ) is
    i2c_start_asm
    i2c_transmit ( 0xa0 ) -- octet de comandă, scrie
    i2c_transmit ( address )
    i2c_restart_asm
    i2c_transmit ( 0xa1 ) -- octet de comandă, citește
    i2c_receive ( data )
    i2c_stop_asm
end procedure

```

O inspecție detaliată a rutinelor de mai sus, evidențiază faptul că acestea nu pot fi utilizate în întreruperi deoarece nu este utilizat bitul SSPIE (registrul PIE1), pentru activarea întreruperii I2C, respectiv bitul SSPIF (registrul PIR1), pentru citirea evenimentului (ambii regiștrii sunt prezentați în capitolul 5). De asemenea ele nu pot fi utilizate la accesarea memoriilor eeprom cu adresa organizată pe doi octeți. De aceea, o altă variantă funcțională a programului de citire/scriere a eepromului este prezentată în continuare:

WCOL	SSPOV	SSPEN	CKP	SSPM3	SSPM2	SSPM1	SSPM0
7 R/W	6 R/W	5 R/W	4 R/W	3R/W	2 R/W	1 R/W	0 R/W
<p>WCOL: bitul de detecție al coliziunii la scriere Mod stăpân: 1 = s-a încercat scrierea în SSPBUF cât timp condițiile I2C nu erau valide 0 = nu a fost coliziune Mod sclav: 1 = SSPBUF este scris cât timp se transmite cuvântul anterior (ștergere soft) 0 = nu a fost coliziune</p>							
<p>SSPOV: bitul de semnalizare a depășirii la recepție 1 = un octet este receptionat cât timp SSPBUF menține octetul anterior (ștergere soft) 0 = nu este depășire</p>							
<p>SSPEN: bitul de setare al portului sincron serial 1 = activează portul serial și configurează SDA, SCL ca pini ai portului serial 0 = dezactivează portul serial, SDA,SCL devin pini IO</p>							
<p>CKP: bitul de selecție al polarității semnalului (folosit numai în I2C sclav) 1 = setează tactul 0 = ține tactul low</p>							
<p>SSPM3:SSPM0: biții de selecție ai portului serial 0110 = I2C sclav, 7 biți de adresă 0111 = I2C sclav, 10 biți de adresă 1000 = I2C stăpân, $clk = Fosc/(4*(SSPADD+1))$ 1011 = I2C stăpân sub control firmware, sclavul dezactivat 1110 = I2C stăpân cu control firmware, 7 biți de adresă cu start și stop, întrerupere activă 1111 = I2C stăpân cu control firmware, 10 biți de adresă cu start și stop, întrerupere activă 1001, 1010, 1100, 1101, rezervați SSPCON i2c</p>							

fig.6- 27 Funcțiile registrului SSPCON pentru modul I2C

```
; rutine I2C hardware pentru memorii eeprom de 8/16 biți-400KHz
; procesor PIC16F87x, utilizează biblioteca jplic
const I2C_speed = 400_000; 400KHz ; viteza de comunicație rapidă
const byte I2C_baud = ( ( target_clock / I2C_speed ) / 4 ) - 1
```

```
procedure I2C_master_init is
    pin_c4_direction = input          -- intrări
    pin_c3_direction = input
    f877_sspcon      = 0b_000_1000   -- mod master
    sspen = high                    -- i2c on
    status_rp0 = high                -- bank1
    status_rp1 = low
    f877_sspstat = 0b_0000_0000     -- slew rate activ pentru 400KHz
    f877_sspcon2 = 0b_0000_0000     -- ack recepționat de la sclav va fi 0
    f877_sspadd = I2C_baud          -- setează viteza de comunicație
    status_rp0 = low                -- bank0
    status_rp1 = low
end procedure
```

```
procedure i2c_start is
    bank_0 SSPIF = low bank_1 -- șterge flag-ul din banc 0
    SEN = high                -- condiție de start inițiată, flag în banc 1
```

```

bank_0
while ! sspif loop end loop
end procedure

procedure i2c_restart is
bank_0 SSPIF = low bank_1 -- șterge flag-ul de întrerupere anterioară
RSEN = High -- setează bitul de restart
bank_0
while ! sspif loop end loop -- așteaptă o nouă întrerupere i2c
end procedure

procedure i2c_stop is
bank_0 sspif = low bank_1 -- șterge flag-ul
pen = high -- condiția de stop inițiată
bank_0
while ! sspif loop end loop
end procedure

procedure i2c_transmit ( byte in data ) is
sspbuf = data -- copiază data în registrul buffer
bank_1
while RW loop end loop -- așteaptă transmisia ( R/W = 0 )
status_c = low -- curăță carry
if ACKSTAT then -- nu s-a recepționat ACK ?
status_c = high -- setează carry, eroare NoACK
end if
bank_0
end procedure

procedure i2c_receive ( byte out data ) is
bank_0 SSPIF = low bank_1 -- curăță flag-ul
RCEN = High -- recepția activată
bank_0
while SSPIF loop end loop -- așteaptă terminarea recepției
data = f877_SSPBUF -- data transferată din buffer
end procedure

procedure write_eeprom ( byte in data1 ,
byte in data2 ,
byte in data3 ) is
status_c = high
while status_c loop -- NoACK, transmite din nou până e OK
i2c_restart
i2c_transmit ( 0xa0 ) -- octet de comandă, scrie data
end loop
i2c_transmit ( data1 ) -- adresa MSB
i2c_transmit ( data2 ) -- adresa LSB
i2c_transmit ( data3 ) -- data
i2c_stop
end procedure

procedure read_eeprom ( byte in data1 ,
byte in data2 ,
byte out data3 ) is

```



```

    status_c = high
    while status_c loop          -- NoACK, transmite din nou
        i2c_restart
        i2c_transmit ( 0xa0 )    -- octet de comandă, scrie data
    end loop
    i2c_transmit ( data1 )      -- adresa MSB
    i2c_transmit ( data2 )      -- adresa LSB
    i2c_stop
    status_c = high
    while status_c loop
        i2c_restart
        i2c_transmit ( 0xa1 )    -- octet de comandă, citește data
    end loop
    i2c_receive ( data3 )        -- data memorată
    i2c_stop                      -- secvență terminată
end procedure

-- main, program de test
var byte testdata
pin_b6_direction = output
pin_b7_direction = output
var byte led_rosu is pin_b7 led_rosu = off
var byte led_verde is pin_b6 led_verde = off

I2C_master_init ; rutina de inițializare I2C master
write_eeprom ( 0x00 , 0x00 , 0xAA )
read_eeprom ( 0x00 , 0x00 , testdata )
if testdata == 0xAA then
    led_verde = on
    led_rosu = off
else
    led_rosu = on
    led_verde = off
end if
end

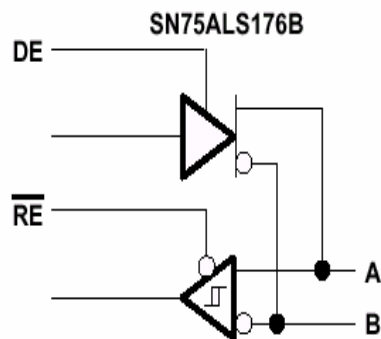
```

6.3 Interfața industrială și standardul RS485

Două din limitările majore ale interfeței RS232 sunt distanța maximă la care comunicația funcționează corect și numărul redus (doar două) de echipamente ce poate comunica în mod half-duplex sau full-duplex pe linie. Cauza pentru care distanța este o problemă se regăsește în modul de transmisie unipolar al semnalelor RxD și TxD, rezistența liniei influențând nefavorabil atenuarea semnalului sub limitele impuse de marginea de zgomot a standardului. De aceea, pentru medii industriale unde zgomotele și interferențele cu rețeaua de curent alternativ sunt mari, a fost imaginat un alt standard (EIA-485) cu imunitate mult mai bună la zgomote, funcționând cu semnale de ieșire diferențiale pe o lungime garantată a tronsonului de cablu de 1000...1200m. Avantajul suplimentar este posibilitatea interfațării unui număr mare de echipamente pe linie, 32 pentru standardul inițial sau 64 până la 256 dacă se reduce cu un factor corespunzător curentul injectat în linie (cu $\frac{1}{2}$ sau $\frac{1}{4}$ din valoarea inițială standardizată de 60 mA) și implicit lungimea liniei

[8]. Spre deosebire de EIA-232, EIA-485 nu precizează nici tipul conectorului ce trebuie utilizat pentru interfațare și nici protocolul software ce trebuie utilizat, ambele fiind la opțiunea utilizatorului. Ceea ce însă “este bătut în cuie” sunt limitele extreme de variație a semnalelor și parțial impedanța receptoarelor, valoarea curentului diferențial injectat în linie și prezența terminatoarelor rezistive pe linie pentru viteze de comunicație mari. Se observă că este un standard prietenos în care dimensionarea corectă a elementelor stă aproape în întregime pe umerii proiectantului.

Conexiunea pe RS485 se realizează pe trei fire, două din ele, notate arbitrar A și B sunt purtătoare de semnal și al treilea este linia de masă. Semnalele regăsite pe liniile A și B sunt în antifază, purtătorul de informație fiind un curent, potențialul corespunzător fiind măsurat față de linia de masă. Fiecare circuit transmițător/receptor deține unul sau doi pini de control a funcției îndeplinite (emițător, receptor sau stare de înaltă impedanță a ieșirii). Receptorul are o intrare diferențială și o ieșire de date compatibilă TTL, în timp ce transmițătorul are intrarea compatibilă TTL și ieșirea diferențială. Viteza tipică garantată pe linie este de 10MB/s și scade cu lungimea cablului. Impedanța cablului torsadat utilizat pentru comunicație este de 100...120 de ohmi și pe o singură astfel de linie torsadată se poate realiza o comunicație half duplex. Pentru a realiza comunicația full duplex e nevoie de două linii diferențiale, cu transmițătoarele-receptoarele aferente [9]. Standardul industrial pentru RS485 o reprezintă circuitul integrat SN75176 [10], a cărui topologie a intrărilor și ieșirilor se regăsește la un număr mare de circuite integrate drivere RS485, care au implementată intern și imunitatea la descărcări electrostatice pe linie [11]. Principalele caracteristici generale ale transmițătorului și receptorului de RS485 se regăsesc în tabelul de mai jos:

Parametru transmițător și receptor RS485	Valoarea
Tensiunea maximă generată pe linie	-7V...+12V
Nivel de semnal la iesire cu sarcină nominală	$\pm 1.5V$
Nivel de semnal la iesire în gol	$\pm 6V$
Impedanța de sarcina a transmițătorului	55...60 ohm
Gama tensiunilor de intrare în receptor	-7V...+12V
Sensibilitatea receptorului	$\pm 200mV$
Impedanța de intrare în receptor	$>10Kohm$

fig.6- 28 Circuitul integrat SN75176 devenit standard industrial

Liniile de control ale SN75176 sunt Data Enable și Reception Enable. Acestea se pot conecta împreună la aceeași linie de control a PIC-ului, pentru a trece circuitul în recepție sau transmisie. Caracteristica de intrare a acestui circuit este prezentată în fig. 6-29. În cazul cel mai defavorabil, (linia încărcată cu numărul maxim de emițătoare/receptoare) și distanța maximă a tronsonului de cablu între emițător și receptor, semnalul de intrare în receptor trebuie să fie mai mare de $\pm 200mV$, receptorul având din construcție un histerezis de cca 50mV. Limita maximă și minimă a semnalului generat în linie este dependentă la intrarea receptorului și de tensiunea de mod comun ce apare pe linie și care este un parametru în funcție de lungimea liniei și modul de conexiune, (cu doar 2 fire active conectate la intrările/ieșirile A și B sau cu al treilea fir de masă între modulele emițător și receptor). Această tensiune de mod comun nu trebuie să depășească valoarea -7V...+12V pentru o comunicație corectă. Dacă linia funcționează în gol, tensiunea maximă pe ieșirile A și B a transmițătorului (măsurată față de masă, fig.6-28) nu va depăși $\pm 6V$ în timp ce

tensiunea diferențială la ieșire (măsurată între ieșirile A și B fig.6-28) trebuie să fie în limitele $\pm 1.5V \dots \pm 6V$.

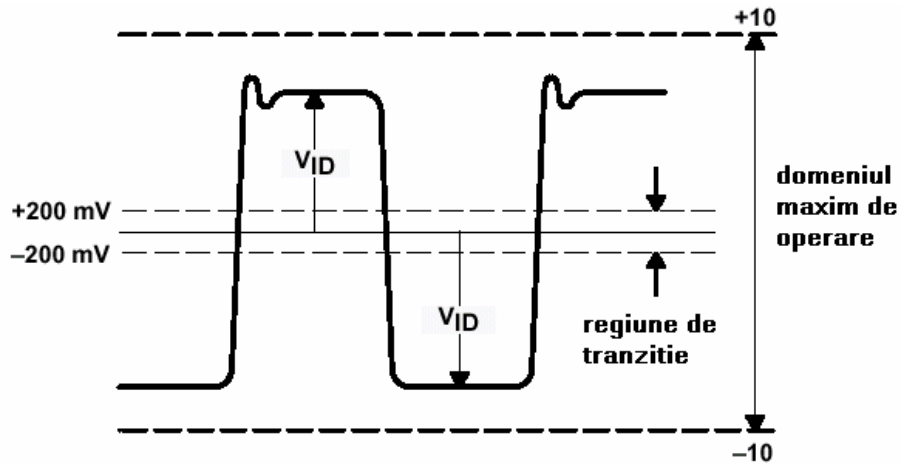

fig.6- 29 Parametrii de intrare ai receptorului $\pm 200mV < |V_{ID}| < \pm 10V$

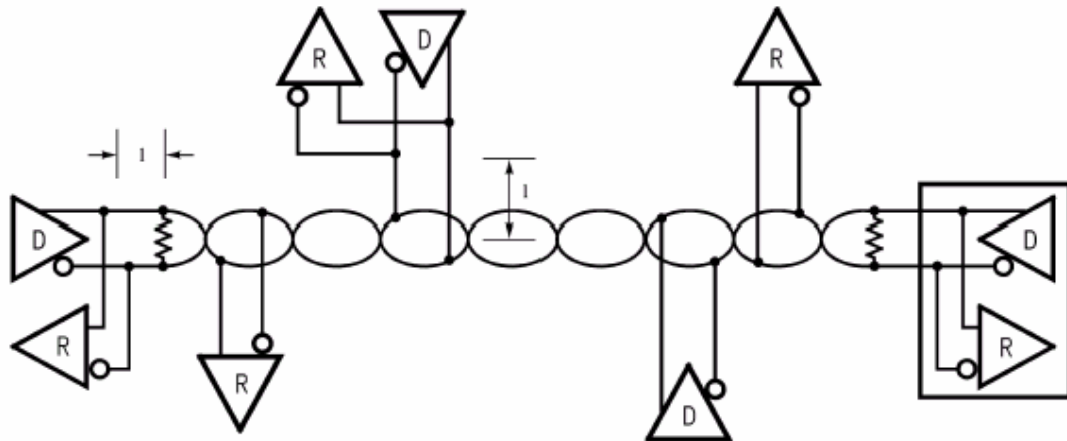

fig.6- 30 Structura posibilă a unei linii 485 cu terminatoare, D = driver, E = receiver, l = conexiune scurtă

Linia 485 din fig.6-30 utilizează terminatoare paralele rezistive având valoarea egală cu impedanța liniei (120...130 ohmi). Lungimea **l** a tronsoanelor ce conectează emițătorii/receptorii la linie va fi menținută scurtă, (maxim de ordinul zecilor de cm, în cel mai defavorabil caz 1 m). Singura topologie sigură care funcționează fără probleme este *daisy-chain* (topologie înlănțuită). Specificul acesteia este "plimbatul" cablului de comunicație (fig.6-31) de la un receptor/emițător (D/R) la celalalt, indiferent de locul unde se găsesc amplasați aceștia, astfel încât de cele mai multe ori apare o întoarcere (dublare) a cablului pe diverse tronsoane.

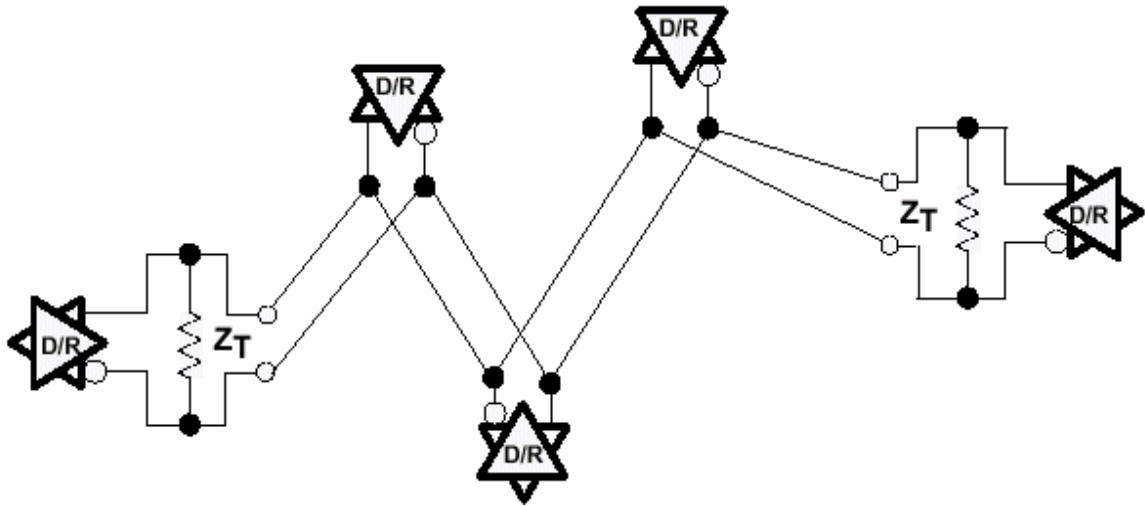

fig.6- 31 Conexiunea înlănțuită (*daisy-chain*) a transmițătoarelor/receptoarelor 485, fără linie de masă

În practică se utilizează și terminatoare divizoare (*fail-safe*) care mențin potențialul liniei fixat, în cazul unei impedanțe ridicate globale pe linie (când toate emițătoarele/receptoarele se găsesc în stare de înaltă impedanță) (fig. 6-32). Toate driverele RS485 vor avea plantate aceste trei rezistențe pe circuitul imprimat, ele putând fi anulate prin intermediul a trei jumperi sau comutatoare superminiatură, urmând a fi activate numai pentru dispozitivele situate fizic în pozițiile terminale ale liniei. Avantajul acestor terminatoare este obținerea unui bus cu două nivele logice: *high* rezultat al unei comenzi din driver sau *high* rezultat al terminatorului *failsafe* și *low* ca rezultat al comenzii driverului (fig.6-32). Teoria mai amintește de existența terminatoarelor capacitive (o rețea RC în serie conectată între

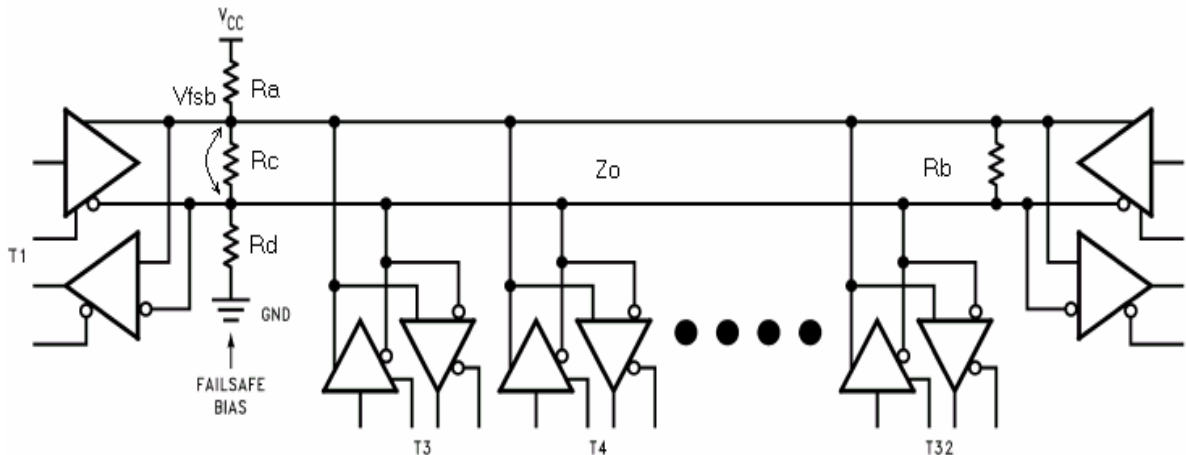

fig.6- 32 Linie RS485 cu terminator divizor.

liniile A și B) care au avantajul de a nu fi consumatoare de curent (pe care divizorul rezistiv anterior îl consuma) și dezavantajul scăderii vitezei de comunicație și a lungimii cablului datorită constantei de timp proprii [12]. În practică acestea se utilizează foarte rar și numai pentru viteze mici unde, linia poate rămâne la fel de bine și fără terminator.

Calculul terminatorilor pentru o linie simetrică a cărei rezistență proprie se neglijează, este o problemă ce necesită doar aplicarea legii lui Ohm (fig.6-32). Impedanța cablului este $Z_o = 120 \text{ ohm}$. Presupunem că R_c și R_b se aleg egale cu impedanța liniei iar R_a și R_d lipsesc: $R_c = R_b = Z_o = 120 \text{ ohm}$, iar rezistența echivalentă va fi:

$$R_{\text{echivalent}} = R_c \parallel R_b = 120/2 = 60 \text{ ohm}$$

Cunoscând valoarea minimă necesară a $V_{\text{fsb}} = 200 \text{ mV}$ (**V failsafe bias**) dată de fig.6-33 și $V_{\text{cc}} = 5 \text{ V}$, rezultă din teorema divizorului de tensiune:

$$V_{\text{fsb}} = V_{\text{cc}} * \frac{R_{\text{echivalent}}}{R_a + R_b + R_{\text{echivalent}}}$$

Pentru simplificare notăm $R_a + R_d = 2R$, pentru că linia este simetrică, și atunci:

$$2R = \frac{V_{\text{cc}}}{V_{\text{fsb}}} * R_{\text{echivalent}} - R_{\text{echivalent}}$$

De unde, rezultă $2R = 1440 \text{ ohm}$ sau $R = R_a = R_d = 720 \text{ ohm}$. În acest moment se poate verifica rezistența echivalentă a nodului la emisie: $R_c \parallel (R_a + R_d) = 120 \text{ ohm} \parallel 1440 \text{ ohm} = 110 \text{ ohm}$. Deoarece rezultatul este foarte apropiat de valoarea impedanței cablului (în limita a 10%), se poate considera că nu mai sunt necesare nici un fel de ajustări. Se poate adopta și un calcul mai precis (însă în practică nu e necesar) după cum urmează:

Se consideră că $Z_o = R_c \parallel (R_a + R_d)$, impedanța cablului fiind văzută la terminatorul de emisie. Pentru $Z_o = 120 \text{ ohm}$ și $R_a = R_d = 720 \text{ ohm}$ calculate anterior, rezultă $R_c = 131 \text{ ohm}$. Cu această valoare $R_{\text{echivalent}} = R_c \parallel R_b = 131 \parallel 120 = 62 \text{ ohm}$, valoare foarte apropiată de cea standard de 60 ohm. În acest moment se pot alege valorile cele mai apropiate ca toleranțe pentru rezistențe, după cum urmează:

$R_a = R_d = 750 \text{ ohm}$, $R_b = 120 \text{ ohm}$, $R_c = 130 \text{ ohm}$ și se verifică din nou condițiile :

- $R_c \parallel (R_a + R_b) = Z_o \quad 130 \text{ ohm} \parallel 1500 \text{ ohm} = 120 \text{ ohm}$
- $R_{\text{echivalent}} = R_b \parallel R_c \quad 120 \text{ ohm} \parallel 130 \text{ ohm} = 62 \text{ ohm}$
- $V_{\text{fsb}} \geq 200 \text{ mV}$, din relația de calcul prezentată mai sus

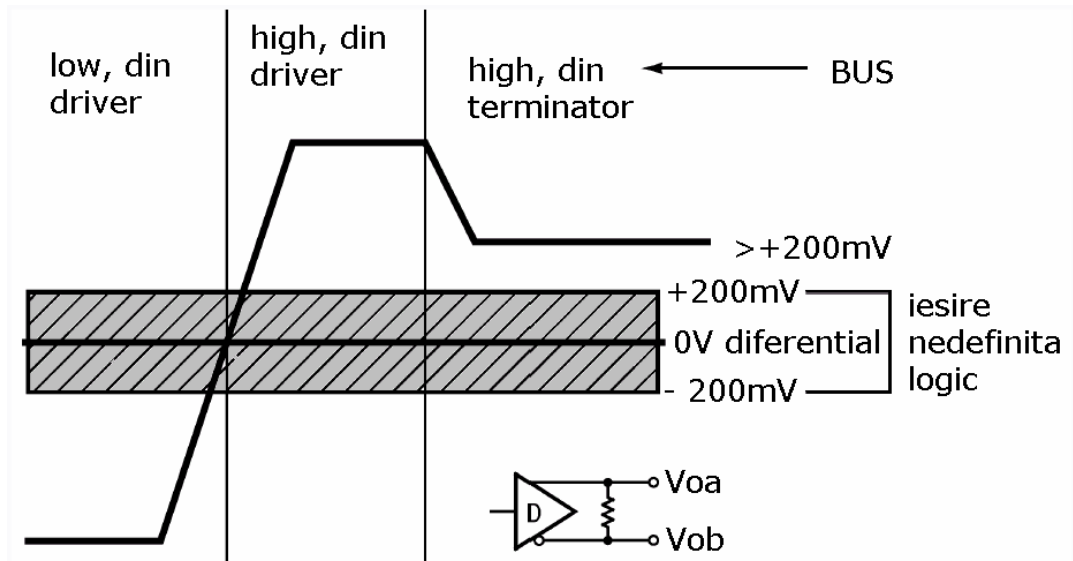

fig.6- 33 Stările logice ale BUS-ului cu terminator *failsafe*

Exemplul de calcul prezentat arată că valoarea de 750 ohmi este cea mai mare valoare admisă pentru R_a și R_d pentru o linie și nu se recomandă scăderea valorii acestora prea mult pentru a nu crește consumul de curent pe linie. Dacă linia este foarte lungă și rezistența proprie a cablului nu poate fi neglijată, modul de calcul al terminatoarelor este prezentat în anexa articolului [13].

Una din precauțiile ce trebuie luate în cazul liniilor foarte lungi (4...5Km), este protecția dispozitivelor la descărcări electrostatice, motiv pentru care pe lângă supresarea liniilor cu diode de protecție la regim tranzitoriu, se utilizează și izolarea optică a liniilor de comandă, emisie și recepție date și alimentarea acestuia printr-un convertor DC-DC [14]. Bineînțeles că este nevoie de repetori la fiecare 1km, pentru a reface calitatea semnalului transportat (prin refacerea fronturilor semnalelor). Problemele de fond la realizarea acestor repetori pot fi observate în [15].

Deoarece problematica apariției conflictelor pe bus, a protecției la ESD, optoizolarea terminatoarelor, păstrarea unei tensiuni de mod comun acceptabile, repetarea semnalului, determinarea topologiei optime a liniei, a vitezei maxime de transport prin alegerea corespunzătoare a tipului de cablu, realizarea conversiei între standardul RS485 și alte standarde de comunicații seriale, sunt acoperite în detaliu de materialul existent pe CD:\RS485\, voi exemplifica cum se poate implementa această comunicație printr-o conexiune simplă multi PIC.

6.3.1 Conexiune multi-PIC prin interfață EIA-485

Pentru a testa o comunicație via RS485, fără a avea nici un modul specializat disponibil, este imperativă proiectarea celui mai simplu convertor RS232-RS485. Acesta va asigura testarea tuturor sclavilor ce vor fi conectați pe bus, cu ajutorul PC-ului (programul Hyperterminal) și a unui firmware standard de test pentru RS232, prezentat în subcapitolul 6.1. Schema convertorului este simplă :

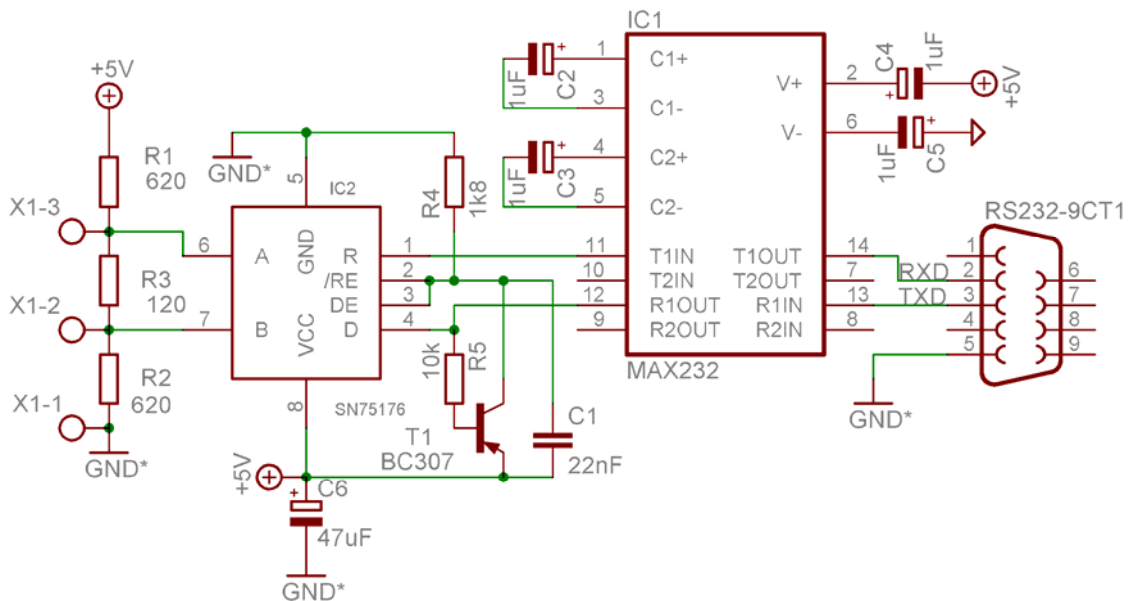

fig.6- 34 Cel mai simplu convertor RS232-RS485 half-duplex

Studiind fila de catalog a circuitului SN75176 se poate observa că /RE și DE pot fi conectate împreună asigurând direcția de transfer a informației, conform tabelului următor:

	DE/RE = high	DE/RE = low
Tx	activ	HZ
Rx	HZ	activ

unde HZ reprezintă starea de înaltă impedanță, iar DE/RE conform fig.6-34 este pinul de selecție combinat al transmițătorului/receptorului RS485. Funcționarea circuitului IC1 fiind descrisă anterior, singura necunoscută rămâne metoda de trecere automată a lui IC2 din receptor în emițător RS485. Starea normală a acestuia este de receptor, DE/RE este *low* datorită rezistenței R4. Ambele semnale R și D sunt active *low* deoarece MAX232 este inversor, deci starea liniilor TTL în repaus este *high* (standard TTL). Când potențialul liniei D trece *low* ca urmare a unui semnal activ transmis pe TXD din PC, T1 care a fost blocat întră în conducție forțând DE/RE în stare logică *high*, IC2 devenind transmițător. Este necesară o ușoară întârziere generată de R4 și C1 pentru a menține dispozitivul în această stare și după revenirea IC2 în regim receptor. Aceasta trebuie corelată cu viteza de transmisie (în cazul nostru maxim 9600bps) și cu programul firmware al sclavilor conectați pe bus, deoarece structura prezentată permite doar comunicația half-duplex. Dacă această întârziere lipsește, va apare o inadvertență materializată prin trecerea prematură a emițătorului IC2 în stare de înaltă impedanță, respectiv a convertoarelor de comunicație SN75176 ce echipează sclavii conectați pe bus. PC-ul devine *master* pentru testarea individuală a sclavilor conectați pe bus sau a modulului PIC ce va deveni *master* mai apoi în conexiunea multi-PIC. Odată testate individual aceste module, șansa de bună funcționare a comunicației între PIC-uri crește spectaculos, evitând erorile hardware și software combinate pentru mai mult de un modul implicat în rețea.

Master-ul (fig.6-35), utilizează modulul USART pentru comunicația RS485, având un afișaj LCD conectat pe portul B în modul 4+2 fire, așa cum am prezentat în cap.4.2. Deoarece terminatorul *fail-safe* se găsește montat pe cel mai îndepărtat sclav din rețea, prezența unui terminator simplu (R1) pe *master* este suficientă. Funcționarea *master*ului este de asemenea verificată cu ajutorul convertorului RS232/RS485 prezentat anterior. Firmware-ul *master*ului este un program terminal ușor modificat:

```
include f877_20      ; biblioteca f877 este comună pentru toate f87x
include jpic
include jdelay
include lcdp        ; biblioteca de definire a pinilor LCD
include hd447804    ; biblioteca de comunicație HD44780, 4+2
include usart       ; biblioteca USART, setată la 9600bps

var byte data
var byte row1_location = 0
var byte row2_location = 0

hd44780_clear      ; inițializarea LCD
var bit sense is pin_c5 ; setarea direcției comunicației
pin_c5_direction = output

forever loop
```

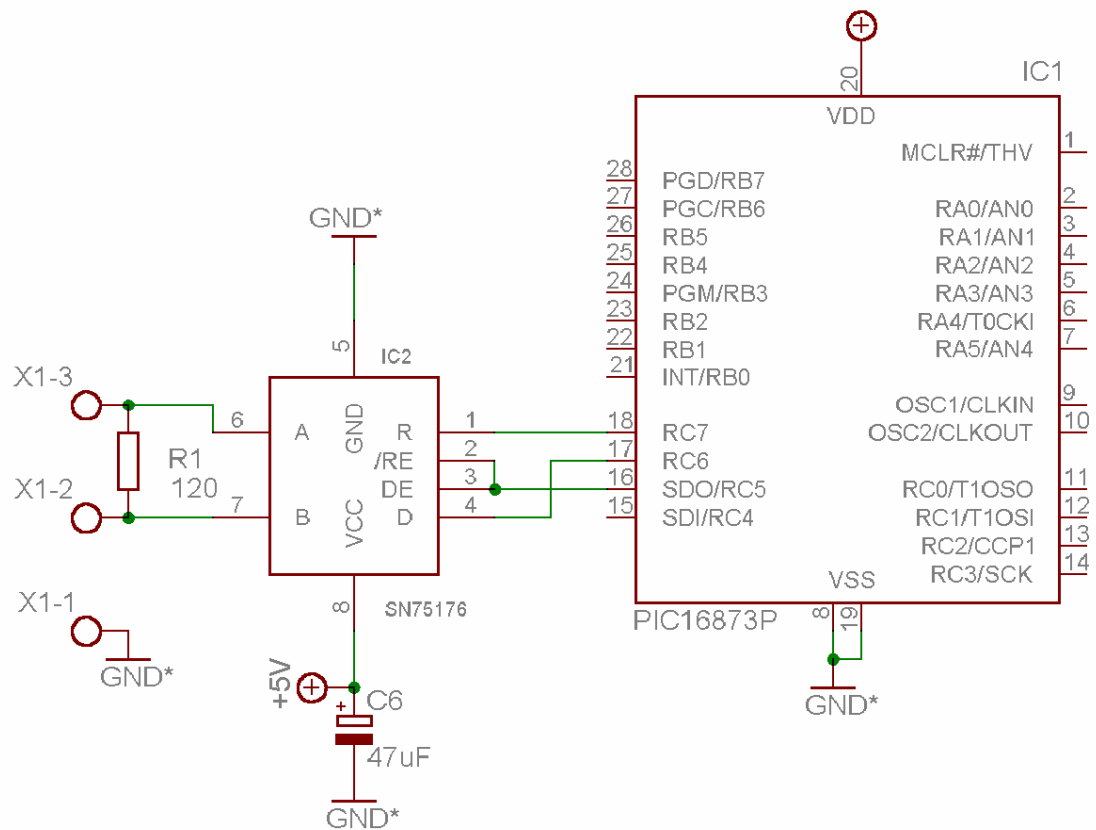

fig.6- 35 Modul RS485 master cu PIC16F873

```

sense = low          ; 75176 receptor
async_rx ( data )
sense = high

if row1_location <= 15 then
hd44780_position1 ( row1_location )
row1_location = row1_location + 1
hd44780 = data
elsif row1_location > 15 then
hd44780_position2 ( row2_location )
row2_location = row2_location + 1
hd44780 = data
  if row2_location > 16 then
    hd44780_clear
    row1_location = 0
    row2_location = 0
  end if
end if
sense = high
async_tx ( data ) ; 75176 transmițător
delay_1mS ( 5 ) ; asigură menținerea ca transmițător 5mS după
sense = low      ; încheierea transmisiei

end loop

```


Nu am figurat elementele auxiliare modului: oscilatorul extern, afișajul LCD ce necesită configurarea corespunzătoare a bibliotecii `lcdp.jal`, conectorii de alimentare, programare ICSP și bootloader sau condensatorii de filtraj suplimentari ai PIC-ului, deoarece cititorul știe deja cum să le conecteze din capitolele anterioare. Pentru test, *hyperterminal*-ul de sub Windows se setează la aceiași parametri de comunicație ca modulul USART din PIC: 9600, 8N1 fără *flow control*, comunicație pe interfața serială la care s-a conectat modulul RS232/485 realizat anterior. Tastând caractere cu *hyperterminal*-ul activ, acestea vor trebui să apară pe afișajul LCD și aproape simultan pe *display*-ul calculatorului. Bineînțeles că trebuie executată conexiunea între liniile A/B (X1-3, X1-2 fig.6-34, fig.6-35) ale ambelor module master-slave RS485, și dacă lungimea liniei depășește 500m este bine să existe și linia de masă, pentru minimizarea tensiunii de mod comun. Cel mai corect, linia de masă va fi torsadată cu fiecare din liniile de semnal, folosind un cablu cu cel puțin două perechi de fire. Pentru liniile foarte lungi se recomandă de asemenea conectarea masei de semnal cu masa de protecție (pământare) cu rezistențe de 100ohm în imediata apropiere a fiecărui modul.

Dacă comunicația funcționează, este momentul realizării sclavilor.

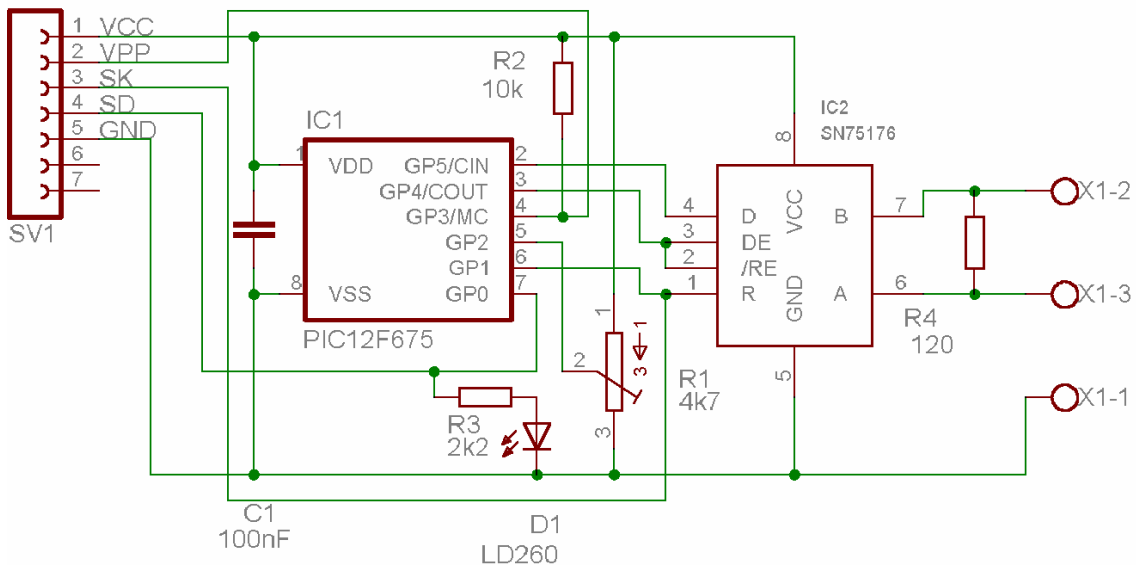

fig.6- 36 Modul sclav cu PIC12F675

Modulul din fig.6-36 este destinat citirii unei tensiuni variabile generate de cursorul potențiometrului R1 și transmiterea acesteia pe linie prin convertorul IC2. Linia 485 nu este optoizolată iar modulul nu este protejat la descărcări electrostatice în linie, motiv pentru care schema se pretează doar transmisiilor în interiorul clădirii. Modulul dispune doar de terminator simplu (rezistența R4). Achiziționarea semnalului se face fie de un modul identic cu cel prezentat în fig.6-35, fie direct de PC (fig.6-34). Fiecare comunicație cu modulul este semnalizată optic prin intermediul diodei D1. Pe o linie clasică EIA485 (1200m/60mA) se pot conecta până la 32 de astfel de module. Viteza maximă pe linie nu va depăși 4800 bps și aceasta din cauza dispersiei valorilor oscilatorului intern RC al PIC12F675. Corecția frecvenței de oscilație prin software (utilizând registrul OSCCAL) este destul de neplăcută, fiind diferită pentru fiecare microcontroler în parte. Valoarea de

corecție se găsește stocată (din fabrică) în ultima locație de memorie a PIC-ului, deci nu ștergeți PIC-ul până nu citiți locația respectivă !

Pentru realizarea software-ului sclavilor vom utiliza metoda “de la simplu la complex” din patru pași:

- 1) obținerea unui program funcțional care să transmită/recepționeze un caracter înspre/dinspre sclav - PC cu viteza maximă de 4800bps, pe RS485.
- 2) dacă pasul 1) este funcțional, urmează citirea informației analogice de pe canalul GP2, conversia ei ASCII și trimiterea ei în mod continuu spre terminalul PC
- 3) dacă pasul 2) este funcțional, vom identifica modulul cu o adresă unică (este suficientă alocarea unui singur octet pentru aceasta) și vom condiționa trimiterea datei analogice cu recepționarea adresei valide. Rezultatul acțiunii va fi răspunsul unui șir ASCII de 4 caractere, proporționale cu tensiunea măsurată (0-1023 pentru 0-5V) după trimiterea adresei (un caracter ASCII) de la tastatura PC, sub programul hyperterminal setat corespunzător la 4800 8N1.
- 4) Dacă pasul 3) este funcțional, vom implementa programul ciclic de interogare al sclavilor în modulul master. Desigur ca stăpânul poate să execute și alte operații nu numai această comunicație.

Faza inițială este configurarea corespunzătoare a tuturor bibliotecilor seriale software, eventualele diferențe între denumirea unor biți sau octeți din jpic675 și celelalte biblioteci se corectează manual (vezi intcon_t0if și intcon_gie).

- În biblioteca serialp.jal:

```
const bit active_high = true
const bit active_low = false ; 485/232 folosește un inversor !!
const byte parity_even = 0
const byte parity_odd = 1
const byte parity_none = 2
```

```
const asynch_baudrate = 4800 ; maximum obtenabil cu osc. intern
const asynch_polarity = active_low ; pentru RS232/485 fig.6-34
const asynch_parity = parity_none
const asynch_stopbits = 1
```

```
var volatile bit asynch_in_pin is gp1
var volatile bit asynch_in_direction is gp1_direction
```

```
var volatile bit asynch_out_pin is gp5
var volatile bit asynch_out_direction is gp5_direction
; pinii de comunicație sunt conform cu fig.6-36
```

- În biblioteca 12F675_4I sau f675_4I trebuie configurat corespunzător oscilatorul intern conform cuvântului de configurare (vezi fila de catalog, capitolul *Special Features of the CPU*)

```
pragma target fuses 0x1184 ; sau
; pragma target fuses 0b_01_0001_0100_0100
```

Acest cuvânt este organizat pe 13 biți și este scris în faza inițială de programare. Majoritatea programatoarelor recunosc codul corespunzător în fila hexa, dar modificarea biților poate fi

făcută și manual din software-ul programatorului. Semnificația R/P din tabelul următor este Read/Program, bit ce poate fi citit sau programat.

BG1	BG0	-	-	-	/CPD	/CP
13R/P	12R/P				8R/P	7R/P

BODEN	MCLRE	/PWRTE	WDTE	FOSC2	FOSC1	FOSC0
6R/P	5R/P	4R/P	3R/P	2R/P	1R/P	0R/P

BG1:BG0: sunt biții de calibrare ai referinței interne de tensiune
 00 = tensiune redusă , 01 tensiune mărită, vezi jpic675
/CPD: bitul de protecție al memoriei de date
 1 = protecția dezactivată, 0 = protecția activată
/CP: bitul de protecție al memoriei program
 1 = protecția dezactivată, 0 = protecția activată
BODEN: bitul de setare al detecției de tensiune scăzută pe alimentare
 1 = activat, 0 = dezactivat
MCLRE: bitul de selecție al modului GP3/MCLR
 1 = GP3/MCLR este MCLR, 0 = GP3/MCLR este IO, MCLR este conectat intern la Vcc
/PWRTE: bitul de setare al timerului de siguranță la aplicarea alimentării
 1 = PWRT este dezactivat, 0 = PWRT activat
WDTE: bitul de activare al câinelui de pază
 1 = WDT activat, 0 = WDT dezactivat
FOSC2:FOSC1: biții de selecție ai oscilatorului
 111 = oscilator extern RC, GP4 este CLKOUT, RC se conectează pe GP5
 110 = oscilator extern RC, GP4 este pin IO, RC se conectează pe GP5
 101 = oscilator intern, GP4 este CLKOUT, GP5 este pin IO
 100 = oscilator intern, GP4 și GP5 sunt pini IO,
 011 = tact extern, GP4 este pin IO, tactul se aplică pe GP5
 010 = oscilator extern HS, cuarțul/rezonatorul de mare frecvență (>10MHz) pe GP4,GP5
 001 = oscilator extern XT, cuarțul/rezonatorul pe pini GP4,GP5
 000 = oscilator extern LP, cuarțul de max 200KHz pe pini GP4,GP5

fig.6- 37 Cuvântul de configurare pentru PIC12F675

Programul ce testează sclavul (**pasul 1**) este următorul:

```

                                ; program de test pas1
include 12f675_4I ; biblioteca de definire a PIC-ului
include jpic675   ; aici sunt definite resursele PIC
include serialp   ; bibliotecă de configurare a pinilor transmisiei
include seriali   ; conține rutinele seriale

osc_calibrate     ; calibrarea oscilatorului intern pe 4.0MHz
disable_ad        ; dezactivează convertorul AD
cmcon = 7         ; și comparatorul intern !

var bit sense is gp4 ; sensul transmisiei half duplex

```

```

gp4_direction = output
var bit led is gp0
gp0_direction = output led = off ; stinge LED-ul
const bit receive = low
const bit transmit = high
var byte data
forever loop
    sense = receive      ; receptor 485
    asynch_receive ( data )
    sense = transmit    ; emițător 485
    asynch_send ( data )
    led = on
    delay_10mS ( 1 )    ; afișează minim 10mS ca să vedem ceva
    led = off
end loop

```

Programul va funcționa din prima încercare dacă se respectă condițiile impuse anterior. Realizarea **pasului 2** este acum mult mai simplă:

; program ce transferă terminalului valoarea tensiunii pe pinul GP2 în format ASCII

```

include 12f675_4i
include jpic675
include serialp
include seriali
include bin2bcd3      ; rutină de conversie binar/bcd împachetat
include jascii        ; bibliotecă de caractere ASCII nstandard

osc_calibrate        ; calibrează oscilatorul RC intern
disable_ad           ; toți pinii sunt IO digitale
cmcon = 7            ; comparatorul este dezactivat
var bit sense is gp4
gp4_direction = output
var bit led is gp0
gp0_direction = output
led = off
const bit receive = low
var byte adr_lo, msd, isd, lsd, ascii1, ascii2, ascii3, ascii4

forever loop
    one_ch_ad_read ( 2, ref_vdd, right_justify )
                    ; rezultat în ADRESH ( bank0 ) și ADRESL ( bank1 )
    bank_1
    asm movf adresl,w
    bank_0
    asm movwf adr_lo
    bin2bcd3 ( msd, isd, lsd, adresh, adr_lo )
    ascii1 = ( isd >> 4 ) + 48      ; mii
    ascii2 = ( isd & 0x0F ) + 48    ; sute
    ascii3 = ( lsd >> 4 ) + 48      ; zeci
    ascii4 = ( lsd & 0x0F ) + 48    ; unități
    sense = transmit
    asynch_send ( ascii1 )
    asynch_send ( ascii2 )
    asynch_send ( ascii3 )

```

```

    asynch_send ( ascii4 )
    asynch_send ( ascii_cr ) ; carriage return
end loop

```

În programul anterior am utilizat un algoritm matematic pentru conversia rezultatului BCD în ASCII. Verificarea acestei conversii a fost făcută printr-un mic program, cu ajutorul simulatorului matematic intern al compilatorului:

```

include f675_4i
include jpic675
include bin2bcd3

var byte msd, isd, lsd, ascii1, ascii2, ascii3, ascii4
bin2bcd3 ( msd, isd, lsd, 0b_0000_0011, 0b_1111_1111 )

pragma test assert isd == 0b_0001_0000
pragma test assert lsd == 0b_0010_0011

    ascii1 = ( isd >> 4 ) + 48 ; mii
    ascii2 = ( isd & 0x0F ) + 48 ; sute
    ascii3 = ( lsd >> 4 ) + 48 ; zeci
    ascii4 = ( lsd & 0x0F ) + 48 ; unitati

pragma test assert ascii1 == "1"
pragma test assert ascii2 == "0"
pragma test assert ascii3 == "2"
pragma test assert ascii4 == "3"
pragma test done

```

Rezultatul conversiei binar-bcd este un format BCD împachetat. Lsd și isd conțin fiecare câte două cifre, msd este zero în permanență deoarece numărul maxim convertit este reprezentat doar pe 10 biți (0b_11_1111_1111 = 0d_1023). Pentru această valoare, isd = 10 iar lsd = 23. Separarea celor două cifre BCD din pachet se face cu o rotire la dreapta de 4 ori (se obțin cifrele 1 din isd respectiv 2 din lsd) iar o mascare cu 0x0F a valorii inițiale duce la obținerea cifrelor 0 din isd respectiv 3 din lsd. Conversia suplimentară ASCII este necesară pentru compatibilizarea afișării cu programul terminal al PC și necesită o adăugare de offset egală cu valoarea "0" adică 0d_48.

Modificarea programului pentru **pasul 3** devine acum o problemă banală, este nevoie doar de condiționarea transmisiei la recepția corectă a adresei:

```

var volatile byte device_address = 32 ; ascii_space
var byte data
; celelate variabile se definesc conform cu exemplul anterior

forever loop
    sense = receive
    asynch_receive ( data )
    if data == device_address then
        one_ch_ad_read ( 2, ref_vdd, right_justify )
            ; rezultat in ADRESH ( bank0 ) și ADRESL ( bank1 )
        bank_1
        asm movf adresl,w

```

```

bank_0
asm movwf adr_lo
bin2bcd3 ( msd, isd, lsd, adresh, adr_lo )
ascii1 = ( isd >> 4 ) + 48      ; mii
ascii2 = ( isd & 0x0F ) + 48    ; sute
ascii3 = ( lsd >> 4 ) + 48      ; zeci
ascii4 = ( lsd & 0x0F ) + 48    ; unități
sense = transmit
asynch_send ( ascii1 )
asynch_send ( ascii2 )
asynch_send ( ascii3 )
asynch_send ( ascii4 )
asynch_send ( ascii_cr ) ; carriage return
else return
end if
end loop

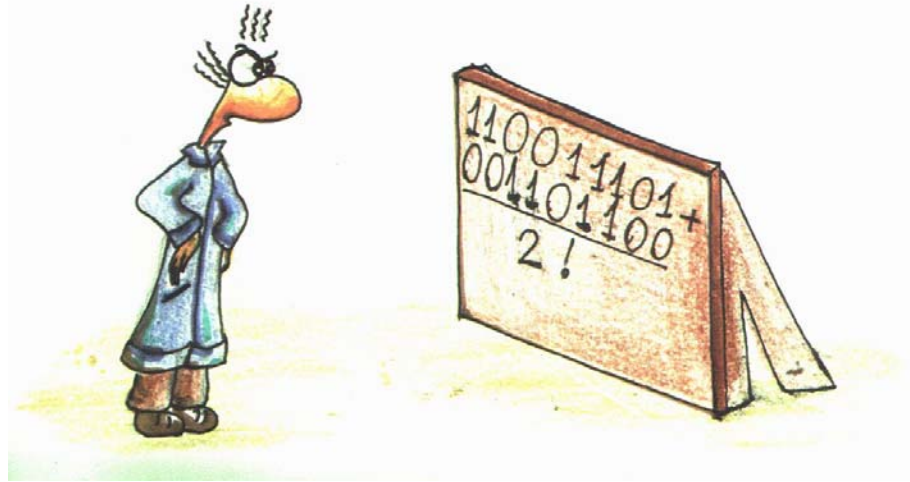
```

Fiecare adresare a sclavului prin apăsarea tastei SPACE a PC-ului, va returna o citire a convertorului AD al PIC12F675 sub același program terminal. În acest moment putem spune că problema este rezolvată integral, implementarea interogării în master fiind suficient de simplă ca să nu creeze probleme. Trebuie totuși să avem în vedere că semnalele de comunicație vor fi active *high*, nu mai avem circuitul MAX232 în circuit, și biblioteca serială trebuie setată în concordanță cu realitatea (*active high*). Deoarece nu mai suntem condiționați de calculator, datele pot fi trimise atât în format ASCII cât și în format binar. Lăsam plăcerea cititorului să realizeze singur programul care va soluționa **pasul4**.

Bibliografie:

1. Specificații RS232,
http://www.camiresearch.com/Data_Com_Basics/RS232.standard.html
2. Mike Predko, RS232 The Non-Standard, <http://www.mike.com>
3. PIC16F87x - datasheet, DS30292A DS30292B DS30292C, 1998-2001, Microchip Technology Inc.
4. USART.asm - Thomas McGahee, <http://www.piclist.com>
5. Protocolul I2C, <http://www.esacademy.com/index.htm>
6. 24C04 datasheet, Microchip Technology Inc.
7. 24LC21 datasheet, Microchip Technology Inc.
8. Application Report SLLA112, march2002, RS485 for E-meter application, Texas Instruments
9. 485 Burr Brown application note, octomber 1997
10. SN75176b datasheet, Texas Instruments, SLLS101b, june 1999
11. Bob Perrin, RS485 Art and Science, Circuit Cellar online, <http://www.circuitcellar.com>
12. Application Report SLLA070C, june 2002 , RS485\422 and 485 Standards Overview and System Configuration, Texas Instruments
13. Application Note 847, july 1992, Failsafe Biassing of Differential Busses, National Semiconductor
14. Interface circuits for TIA-EIA-485, SLLA036, november 1998, Texas instruments,
15. Application Note 702, may 1990, Build a Direction Sensing Bidirectional Repeater, National Semiconductor

7 Algoritmi și formate numerice

Algoritmii numerici reprezintă cheia prelucrării informației ce intră sau iese din sistemul cu microcontroler. Deoarece există o infinitate de formate în care semnalele digitale sunt livrate pentru a fi citite, prelucrate și afișate, există o infinitate de soluții pentru rezolvarea problemei. Niciodată modul de implementare al algoritmului în PIC nu va fi singular. Capitolul 7 conține o colecție de rutine scrise sau doar utilizate de autor în diverse experimente ale acestuia. Este probabil ca multe din problemele prezentate să aibă și o altă soluție mult mai bună. Adică, fie mai scurtă din punctul de vedere al codului hexagesimal generat, fie mai rapidă.

7.1 Formate numerice

Având la dispoziție un număr mare de biți și octeți, reprezentarea informației cu aceștia poate lua practic orice formă. Pentru a putea interfața diverse sisteme logice, s-au imaginat standarde care să faciliteze transferul datelor între echipamente dezvoltate de N producători diferiți. Câteva din formatele numerice întâlnite de utilizatorul de microcontrolere sunt prezentate în continuare.

7.1.1 Complement față de 2

Acest format se utilizează pentru a reprezenta atât numerele pozitive cât și cele negative. Numărul poate avea orice mărime (ca număr de biți), și poate fi de tip întreg sau zecimal. Pentru un octet, reprezentarea sa este următoarea:

binar	zecimal
0xxxxxxx	0...+127
1xxxxxxx	0...-127

tabel 7- 1 Complement față de 2 pe 8 biți

Valoarea numărului este reprezentată pe 7 biți iar semnul acesteia, de bitul cel mai semnificativ. Există și o altă posibilitate de reprezentare a unei informații în complement față de 2, de exemplu 12 biți, reprezentați pe doi octeți:

binar	zecimal
00000xxx_xxxxxxxx	0...+2047
11111xxx_xxxxxxxx	0 ...-2047

tabel 7- 2 Complement față de 2 pe 16 biți

În această situație, primii 5 biți sunt utilizați pentru memorarea semnului, în timp ce 2048 stări distincte ale celor 11 biți rămași, sunt purtătoare de informație. Este cazul unor convertoare AD, sau a unor senzori inteligenți de temperatură ca DS18B20 (Dallas) sau TC77 (Microchip). Avantajul constă în simplitatea metodei de extracție a informației de semn, fiind necesară analiza aceluși bit de semn din cei 5, care este cel mai ușor de manipulat (prin rotire, comparare, etc.).

7.1.2 BCD și BCD împachetat

Formatul BCD se utilizează de obicei la pregătirea informației pentru decodare utilizând decodare standard BCD/7segmente. Spre deosebire de codul hexagesimal standard, codul BCD utilizează pentru reprezentare numai numerele de la 0 la 9:

nibble	bcd	zecimal/hexa
0000	0000	0
0001	0001	1
0010	0010	2
0011	0011	3
0100	0100	4
0101	0101	5
0110	0110	6
0111	0111	7
1000	1000	8
1001	1001	9
1010	-	A
1011	-	B
1100	-	C
1101	-	D
1110	-	E
1111	-	F

tabel 7- 3 Reprezentarea unui nibble în format BCD și (hexa)zecimal

Deoarece numărul BCD nu poate ocupa decât un *nibble* iar microcontrolerul operează cu octeți, este frecvent utilizată împachetarea a două cuvinte BCD într-un octet. Astfel se utilizează mult mai bine capacitatea fiecărui octet, cu efecte benefice în salvarea unor regiștrii de uz general din microcontroler, necesari în cazul programelor tip mamut (cu dimensiune mare și consumatoare de regiștrii SRAM). Separarea cuvintelor BCD se poate face prin mascare cu 0FH pentru obținerea cuvântului BCD mai puțin semnificativ (LBCD), sau prin mascare cu F0H urmată de o rotație completă spre dreapta de 4 poziții sau urmată de procedura *swap_nibble*, pentru cuvântul BCD mai semnificativ (MBCD). Explicația anterioară este aplicată în practică în cap.6.3.1.

MBCD	LBCD
XXXX	XXXX

tabel 7- 4 Formatul BCD împachetat

7.1.3 Codul ASCII

Codul ASCII este o reprezentare standardizată a caracterelor tipăribile și a unor comenzi. Apăsând un caracter pe tastatura calculatorului dvs., generați spre unitatea centrală transmisia codului ASCII corespunzător. In cap. 2.9.10 sunt prezentate caracterele ASCII care nu pot fi tipărite, conținute într-o bibliotecă specifică Jal. O reprezentare unitară a setului de caractere ASCII se găsește în tabelul următor:

		MSC								
L S C	hex	0	1	2	3	4	5	6	7	
	0	NUL	DLE	Space	0	@	P	`	p	
	1	SOH	DC1	!	1	A	Q	a	q	
	2	STX	DC2	"	2	B	R	b	r	
	3	ETX	DC3	#	3	C	S	c	s	
	4	EOT	DC4	\$	4	D	T	d	t	
	5	ENQ	NAK	%	5	E	U	e	u	
	6	ACK	SYN	&	6	F	V	f	v	
	7	Bell	ETB	'	7	G	W	g	w	
	8	BS	CAN	(8	H	X	h	x	
	9	HT	EM)	9	I	Y	i	y	
	A	LF	SUB	*	:	J	Z	j	z	
	B	VT	ESC	+	;	K	[k	{	
	C	FF	FS	,	<	L	\	l		
	D	CR	GS		=	M]	m	}	
	E	SO	RS	.	>	N	^	n	~	
F	SI	US	/	?	O	_	o	DEL		

tabel 7- 5 Codul ASCII, combinație de MSC, LSC

Cuvântul ASCII se formează ca o combinație a **Most Significant Character** (caracterul cel mai semnificativ) respectiv a **Last Significant Character** (caracterul cel mai puțin semnificativ). De exemplu, caracterul ASCII "A" = 41h = 65d = 0100_0001b.

Transmisia informației prin caractere ASCII este mai lentă decât transmisia prin cod binar (sunt necesare cel puțin 2 caractere ASCII neîmpachetate pentru fiecare octet de transmis), însă avantajul major este compatibilitatea cu orice sistem de calcul ce utilizează setul ASCII, inclusiv dispozitivele periferice de tipărire sau terminalele cu putere de calcul modestă. Inclusiv aparatele de măsură digitale direct interfațabile cu PC-ul, folosesc cu precădere acest set standardizat pentru transmisia informației. Utilizatorul își poate imagina cu ușurință și o modalitate de compresie a caracterelor ASCII transmise, deoarece valoarea maximă este mai mică decât 7Fh (127d), ceea ce permite gruparea a doi ASCII pe un octet (FFh = 255d).

7.1.4 Formatul zecimal cu virgulă mobilă (floating point)

În formatul zecimal cu virgulă mobilă [3], numărul este reprezentat ca o expresie de forma:

$$x = \text{mantisa} * 2^{\text{exponent}}$$

Numărul biților conținut de mantisă determină precizia de exprimare a numărului în timp ce numărul de biți ai exponentului determină domeniul de mărime al numărului reprezentat. Acest format poate avea o infinitate de valori atât pentru mantisă cât și pentru exponent. Ca exemplu, numărul zecimal 10 poate fi reprezentat în următoarele moduri:

$$10 * 2^0; 5 * 2^1; 2.5 * 2^2; 1.25 * 2^3; 0.625 * 2^4; 0.3125 * 2^5$$

Reprezentarea binară a numerelor fracționare este identică cu cea a numerelor întregi, singura deosebire este faptul că zecimea reprezintă $\frac{1}{2}$ din bit, sutimea $\frac{1}{4}$ din bit, miimea $\frac{1}{8}$ din bit s.a.m.d. Conversia mantisei de mai sus în cod binar are forma următoare:

$$\begin{aligned} 10 &= 1010 \\ 5 &= 101 \\ 2.5 &= 10.1 \\ 1.25 &= 1.01 \\ \mathbf{0.625} &= \mathbf{0.101} \\ 0.3125 &= 0.0101 \end{aligned}$$

Există și o regulă pentru a alege combinația potrivită de mantisă/exponent din infinitatea de posibilități: acea mantisă este validă care are 0 în partea stângă a virgulei și 1 în partea dreaptă a virgulei, pentru cazul de mai sus este $0.625 * 2^4$. Toate celelalte valori se "normalizează" până se aduc la această formă. Dacă dorim să o convertim în format binar, vom avea mantisa = 0.101 (0.625d) iar exponentul = 100 (4d).

Deoarece formatul valid al mantisei este întotdeauna 0.1xxx, partea care rămâne constantă (0.1), poate fi omisă din reprezentare. În locul ei se poate instala bitul de semn (MSB al mantisei) care este 1 pentru numere pozitive și 0 pentru numere negative. Astfel mantisa numărului nostru devine 01, iar dacă introducem și semnul va fi 101. Lucrurile ar

rămâne simple dacă nu s-ar efectua și o “ajustare” a exponentului dependentă de numărul de biți reprezentați, conform relației:

$$\text{Exponent_ajustat} = \text{exponent} + 2^{n-1} \quad \text{unde: } n \text{ este numărul de biți al reprezentării}$$

Astfel pentru o mantisă de 16 biți și un exponent de 8 biți (o reprezentare posibilă în PIC), numărul nostru va fi:

$$+10 \Rightarrow \text{mantisă} = 1010_0000_0000b \quad \text{exponent} = 100 + 1000_0000 (2^7) = 1000_0100b$$

În mod asemănător se poate deduce valoarea lui -10 , în același format cu virgula flotantă de 16 biți mantisă, 8 biți exponentul:

$$-10 \Rightarrow \text{mantisă} = 0010_0000_0000b \quad \text{exponent} = 1000_0100b$$

Inmulțirea și împărțirea cu virgulă flotantă respectă relațiile matematice clasice:

Dacă $x = \text{mantisă}_x * 2^{\text{exponent}_x}$ și $y = \text{mantisă}_y * 2^{\text{exponent}_y}$
atunci:

$$x \times y = \text{mantisă}_x \times \text{mantisă}_y \times 2^{(\text{exponent}_x + \text{exponent}_y)}$$

respectiv:

$$\frac{x}{y} = \frac{\text{mantisă}_x}{\text{mantisă}_y} \times 2^{(\text{exponent}_x - \text{exponent}_y)}$$

Adunarea și scăderea implică efectuarea unor operații distincte:

1. Compararea exponenților prin scădere și determinarea celui mai mare
2. Alinierea mantiselor, mantisă cu exponentul cel mai mic se rotește spre dreapta cu un număr de ori egal cu rezultatul scăderii anterioare
3. Adunarea mantiselor aliniate, rezultatul operației primește exponentul cel mai mare al operanzilor
4. Normalizarea mantisei rezultatului
5. Ajustarea exponentului

Utilizarea bibliotecii matematice cu virgulă flotantă este în general dificilă, fiindcă utilizarea corectă a mantisei și a exponentului cade exclusiv în sarcina utilizatorului. Există mai multe formate cu virgulă flotantă acceptate de PIC, frecvent utilizate sunt formatul Microchip pe 24 de biți:

EEEE_EEEE_SMMM_MMMM_MMMM_MMMM

Microchip pe 32 de biți:

EEEE_EEEE_SMMM_MMMM_MMMM_MMMM_MMMM_MMMM

Sau formatul IEE754 pe 32 de biți:

SEEE_EEEE_EMMM_MMMM_MMMM_MMMM_MMMM_MMMM

Unii creatori de compilatoare pentru microcontrolere PIC și-au impus propriul format, ca de exemplu formatul Hitech pe 24 de biți:

SEEE_EEEE_EMMM_MMMM_MMMM_MMMM

În formatele de mai sus S reprezintă semnul, E reprezintă exponentul ajustat cu $-127d$ iar M, mantisă.

7.1.5 Formatul zecimal cu virgulă fixă (fixed point)

Formatul zecimal cu virgulă fixă utilizează un număr de biți pentru numărul întreg, urmat de un alt număr de biți pentru partea zecimală a numărului. Poate reprezenta numere pozitive sau numere pozitive și negative dacă partea întreagă este figurată în complement față de 2. Simbolizarea reprezentării binare cu virgulă fixă pentru un caz particular, este:

xxxxxxx.xxx		7Q3
n	m	nQm

tabel 7- 6 Formatul cu virgulă fixă

Aceasta înseamnă că sunt utilizați **n** biți pentru reprezentarea părții întregi și **m** biți pentru partea fracționară. Tabelul următor exemplifică acest mod de reprezentare în binar:

întreg	fracționar
10000000 = 128	.10000000 = 1/2 (128/256) .5
01000000 = 64	.01000000 = 1/4 (64/256) .25
00100000 = 32	.00100000 = 1/8 (32/256) .125
00010000 = 16	.00010000 = 1/16 (16/256) .0625
00001000 = 8	.00001000 = 1/32 (8/256) .03125
00000100 = 4	.00000100 = 1/64 (4/256) .015625
00000010 = 2	.00000010 = 1/128 (2/256) .0078125
00000001 = 1	.00000001 = 1/256 (1/256) .00390625

tabel 7- 7 Reprezentarea zecimală a unor numere binare întregi și fracționare

Orice număr binar cu virgulă fixă poate fi scris ca o sumă de termeni conținuți în tabelul 7-7. Este evident că rezoluția mărimii reprezentate este dependentă de numărul de biți, și că aceasta poate fi diferită pentru partea întreagă, respectiv pentru cea zecimală. Adunările și scăderile se efectuează în mod distinct, separat cu partea întreagă și separat cu cea zecimală, depășirea unității în partea zecimală generând un *carry* (depășire) sau un *borrow* (împrumut) care se aplică părții întregi (depășirea se adună părții întregi respectiv împrumutul se scade din partea întreagă).

Cel mai bun exemplu este modul de codare cu virgulă fixă a informației obținute prin citirea senzorului de temperatură DS18B20. Acesta seamănă ca două picături cu DS18S20, senzor prezentat în cap.4.12, singura deosebire evidentă este modul de împachetare al datelor de ieșire pe doi octeți, (LSByte este octetul cel mai puțin semnificativ, MSByte este octetul cel mai semnificativ, LSBit este bitul 0 iar MSBit este bitul 7 pentru cei doi octeți), dependența de temperatură fiind cea expusă în tabelul 7-8:

2 ³	2 ²	2 ¹	2 ⁰	2 ⁻¹	2 ⁻²	2 ⁻³	2 ⁻⁴	LSByte
MSBit				Unitatea = °C				LSBit
S	S	S	S	S	2 ⁶	2 ⁵	2 ⁴	MSByte

tabel 7- 8 Reprezentarea temperaturii în DS18B20

Temperatură °C	Cod binar		
	semn	întreg	zecime
+125	0000	0111_1101	0000
+85	0000	0101_0101	0000
+25.0625	0000	0001_1001	0001
+10.125	0000	0000_1010	0010
+0.5	0000	0000_0000	1000
0	0000	0000_0000	0000
-0.5	1111	1111_1111	1000
-10.125	1111	1111_0101	1110
-25.0625	1111	1110_0110	1111
-55	1111	1100_1001	0000

tabel 7- 9 Dependența codului binar generat de temperatura reală, DS18B20

Detaliind tabelul, observăm că pentru rezoluția maximă a părții zecimale sunt utilizați 4 biți, rezoluțiile absolute corespunzând celor 16 stări distincte ale acestora (pentru temperaturi pozitive), fiind următoarele:

0000	0001	0010	0011	0100	0101	0110	0111
0	0.0625	0.125	0.1875	0.25	0.3125	0.375	0.4375
1000	1001	1010	1011	1100	1101	1110	1111
0.5	0.5625	0.6250	0.6875	0.75	0.8125	0.8750	0.9375

tabel 7- 10 Rezoluția părții zecimale a temperaturii, pentru DS18B20

7.2 Conversii ale diferitelor formate

7.2.1 Conversia unei mărimi prin metoda comparării cu momente de referință fixe (metoda tabelului de conversie)

Dacă continuăm analiza tabelului 7-8, observăm că avem nevoie de conversia valorii ieșirii (temperatură) pentru mărimea de intrare (biți), atât pentru reprezentarea întregă cât și pentru reprezentarea zecimală a temperaturii. Metoda cea mai simplă este evidențiată de programul următor care utilizează algoritmul de comparare cu momente de referință fixe ale mărimii de intrare:

```
var byte dec, decimal, units, tens, temperature
forever loop
```

```

    DS1820_start_temperature_conversion
; pornește conversia de temperatură a DS18B20
    DS1820_read_temperature_raw ( msb, lsb )
; citește cei doi octeți ce stochează temperatura
    comp2_binary
; msb este convertit din complement față de 2 în binar
    dec = lsb & 0x0F      ; extrage partea zecimală
    units = lsb & 0xF0
; extrage partea întreagă prin mascare
    units = units >> 4   ; și rotire la poziția corectă
; începe compararea conform tabelului 7-9
    if    dec == 0 then decimal = 0
    elsif dec == 1 then decimal = 6      ; 0.0625
    elsif dec == 2 then decimal = 12     ; 0.125
    elsif dec == 3 then decimal = 18     ; 0.1875
    elsif dec == 4 then decimal = 25     ; 0.25
    elsif dec == 5 then decimal = 31     ; 0.3125
    elsif dec == 6 then decimal = 37     ; 0.375
    elsif dec == 7 then decimal = 43     ; 0.4375
    elsif dec == 8 then decimal = 50     ; 0.50
    elsif dec == 9 then decimal = 56     ; 0.5625
    elsif dec == 10 then decimal = 62    ; 0.6250
    elsif dec == 11 then decimal = 68    ; 0.6875
    elsif dec == 12 then decimal = 75    ; 0.75
    elsif dec == 13 then decimal = 81    ; 0.8125
    elsif dec == 14 then decimal = 97    ; 0.8750
    elsif dec == 15 then decimal = 3     ; 0.9375
    end if      ; aceasta a fost partea zecimală

    if msb == 0 then temperature = units
    elsif msb == 1 then temperature = 16 + units
    elsif msb == 2 then temperature = 32 + units
    elsif msb == 3 then temperature = 48 + units
    elsif msb == 4 then temperature = 64 + units
    elsif msb == 5 then temperature = 80 + units
    elsif msb == 6 then temperature = 96 + units
    elsif msb == 7 then temperature = 112 + units
    end if      ; aceasta a fost partea întreagă

hd44780_clear
    if sign then hd44780_line1 hd44780 = "-"
                ; temperaturi negative
    else hd44780_line1 hd44780= " " ; temperaturi pozitive
    end if
print_decimal_2(hd44780, temperature, "0"); partea întreagă
    hd44780 = "."
print_decimal_2(hd44780, decimal, "0"); partea zecimală
delay_100ms(3) ; delay de afișare
end loop

```

Mecanismul este simplu: se verifică valoarea parametrului de intrare și se alocă acestuia în mod convenabil valoarea reală a temperaturii de ieșire. Pentru simplificare, mecanismul se repetă atât la nivelul părții zecimale (zecimea + sutimea de °C) cât și a părții întregi (°C și zeci de °C). Metoda simplifică mult calculele matematice care pot fi făcute și într-o altă manieră mai sofisticată, dar necesită o alegere convenabilă a momentelor comparației (implică detalierea tabelului 7-8 la nivel de °C, pe întregul domeniu măsurat de senzor).

7.2.2 Conversia unui număr zecimal fracționar în formatul binar cu virgulă fixă

Exemplul următor reprezintă răspunsul dat de un utilizator de microcontrolere mai experimentat, la o întrebare pusă de autor (aflat în postura de începător în microcontrolere). Răspunsul [1] este cea mai bună soluție la întrebarea: cum se poate reprezenta în binar numărul 3.578 ?

- ◆ Se separă partea întreagă de cea zecimală $3d = 11b$
- ◆ Se înmulțește partea zecimală cu 256: $0.578 * 256 = 147.968$
- ◆ Partea întreagă a rezultatului se convertește în binar:
 $147 = 128 * 1 + 64 * 0 + 32 * 0 + 16 * 1 + 8 * 0 + 4 * 0 + 2 * 1 + 1 * 1 = 10010011b$
- ◆ Se combină partea întreagă și cea fracționară și se obține: $3.578 = 11.10010011b$

Dacă se dorește o rezoluție mai bună (reprezentarea părții fracționare pe mai mult de 8 biți) se continuă conversia restului rămas: $0.968 * 256 = 247.808$

Partea întreagă se convertește din nou în binar:

$$\begin{aligned} 247:2 &= 123 \text{ (rest=1)} \\ 123:2 &= 61 \text{ (rest=1)} \\ 61:2 &= 30 \text{ (rest=1)} \\ 30:2 &= 15 \text{ (rest=0)} \\ 15:2 &= 7 \text{ (rest=1)} \\ 7:2 &= 3 \text{ (rest=1)} \\ 3:2 &= 1 \text{ (rest=1)} \\ 1:2 &= 0 \text{ (rest=1)} \end{aligned}$$

$247d = 11110111b$ (numărul se formează din restul operației de conversie zecimal-binar, ultimul rest rezultat fiind MSB, conform teoriei de conversie zecimal-binar care se învață în clasa a V-a)

$$3.578 = 11.10010011_11110111$$

Dacă e nevoie de o reprezentare pe 24 de biți a părții fracționare, se continuă raționamentul pentru $0.808 * 256 = 206.848$ și rezultă:

$$3.578 = 11.10010011_11110111_11001110$$

Raționamentul poate fi continuat pentru 32 de biți sau mai mult.

7.2.3 Conversia complementului față de 2 în binar

Tabelul 7-9 ce reprezintă partea zecimală a temperaturii generate de DS18B20 este corect doar pentru temperaturi pozitive. Pentru a corecta eroarea ce apare în cazul temperaturilor negative, putem realiza o conversie din complement față de 2 în sistem binar:

```

DS1820_start_temperature_conversion ; pornește conversia
DS1820_read_temperature_raw ( msb, lsb )
; citește octetul msb și lsb al temperaturii
procedure comp2_binary
  asm bcf status_c      ; curăță carry
  asm rlf msb, f        ; semnul este în carry
  if status_c then
    sign = high        ; valoare negativă, trebuie convertită
    asm comf msb, f    ; {1} complement,
    asm incf msb, f    ; {2} și increment = valoare pozitivă
  else sign = low      ; valoare pozitivă, păstrează-o
  end if
end procedure

```

Conversia propriuzisă este executată în liniile {1} și {2}, celelalte proceduri având rolul de a starta conversia, de a citi valorile *msb* și *lsb* și de a testa dacă semnul lui *msb* este 1 (valori de temperaturi negative) sau 0 (temperaturi pozitive).

7.2.4 Conversia binar-ASCII, ASCII-binar

Conversia din binar sau hexagesimal în ASCII este dependentă de numărul de biți ce trebuie convertit. În cap.6.3.1 s-a utilizat în mod repetat conversia din formatul BCD împachetat, în formatul ASCII. Iată cum arată o variantă a conversiei inverse, ASCII-binar:

```

procedure ascii_hex_to_binary (byte in ASCII, byte out bin) is
  assembler
    ; ASCII poate fi 0,1,...E,F
    bank movf ASCII, w ; caracterul ASCII este în W
    sublw "9" ; scade din valoarea ASCII pe "9"
    movlw 55 ; "A"=65d=41h, 65d-10d(0..9)=55d
    skpnc ; carry din scăderea anterioară ?
    movlw "0" ; nu, 48d=30h în w
    bank subwf ASCII,w ; da, scade din ASCII valoarea lui W
    bank movwf bin ; și mută-l în rezultat
  end assembler
end procedure

```

În exemplul anterior ASCII este reprezentat pe 8 biți (nu este împachetat), rezultatul fiind generat pe *nibble*-ul cel mai puțin semnificativ al octetului bin.

Simplitatea extraordinară pe care o conferă limbajul de programare Jal, este evidențiat în rutina următoare, unde același algoritm de conversie utilizat anterior apare într-o formă mult mai logică:


```

function ascii_bin (byte in data) return byte is
  if data > "9" then data=data-55 else data=data-48 end if
  if data > 15 then ; aici utilizatorul semnalizează eroare
  end if
  return data
end function

```

respectiv conversia inversă din binar împachetat pe doi ASCII:

```

procedure hex_ascii (byte in data, byte out a1, byte out a2)
  a2 = data & 0x0f ; mascare cu 0F
  a1 = (data >> 4) & 0x0f ; rotire și mascare cu 0F
  if a1 > 9 then a1 = a1 + 55 else a1 = a1 + 48 end if
  if a2 > 9 then a2 = a2 + 55 else a2 = a2 + 48 end if
end procedure

```

7.3 Algoritmi matematici

7.3.1 Adunarea și scăderea numerelor reprezentate pe 16/24 biți

Una din variantele operării cu doi octeți, pentru operații de adunare și scădere este cea din exemplul următor. Operanzii a și b sunt organizați pe doi octeți, ca a_LSB, a_MSB, b_LSB, b_MSB.

```

include 16f84_10
include jpic

-- a = a + b, rezultatul se regăsește în operandul a
procedure _16b_add ( byte in b_hi, byte in b_lo,
                   byte in out a_hi, byte in out a_lo ) is
  assembler
    MOVF    b_lo,W           ; b_LSB este în registrul W
    ADDWF  a_lo,f           ; b_LSB + a_LSB, dacă e depășire se setează status_C
    MOVF    b_hi,W           ; b_MSB în W
    BTFSC  status_C         ; testează depășirea
    INCFSZ b_hi,W           ; nu a fost depășire, b_MSB=b_MSB+1
    ADDWF  a_hi,f           ; a fost depășire, adun-o cu a_MSB
  end assembler
end procedure

-- a = a - b, rezultatul în a
procedure _16b_sub ( byte in b_hi, byte in b_lo,
                   byte in out a_hi, byte in out a_lo ) is
  assembler
    MOVF    b_lo,W           ; b_LSB în W
    SUBWF  a_lo,f           ; a_LSB-b_LSB, status_C la împrumut
  end assembler

```

```

        MOVF    b_hi,W          ; b_MSB în W
        BTFSS  status_C        ; testează dacă a fost împrumut
        INCFSZ b_hi,W          ; nu a fost împrumut, b_MSB=b_MSB+1
        SUBWF  a_hi,f          ; a_MSB-b_MSB
end assembler
end procedure

-- secvență de test a rutinelor
-- 978-496=482
-- 03d2h-01f0h=01e2h
var byte hi = 0x_03
var byte lo = 0x_d2

_16b_sub ( 0x_01, 0x_f0, hi, lo )
pragma test assert hi == 0x_01
pragma test assert lo == 0x_e2
var byte hi1 = 0x_03
var byte lo1 = 0x_d2
-- 03d2h+0178h = 054ah
_16b_add ( 0x_01, 0x_78, hi1, lo1 )
pragma test assert hi1 == 0x_05
pragma test assert lo1 == 0x_4a
pragma test done
end

```

Este evident că se pot modifica aceste rutine pentru adunări și scăderi pe 24 sau 32 de biți, utilizând un mecanism simplu de multiplicare a regiștrilor necesari, utilizând același algoritm cu cel prezentat anterior. De exemplu x24, y24, x16, y16, x8, y8 sunt cele șase perechi de octeți participanți la adunare, cel cu indice 24 este cel mai semnificativ iar cel cu indice 8 este cel mai puțin semnificativ, rezultatul respectă și el această notație:

```

include 16f628_4
include jpic628

var byte x24 = 0x23, x16 = 0xfa, x8 = 0xff
var byte y24 = 0x8c, y16 = 0xcc, y8 = 0x48
var byte rez24, rez16, rez8

procedure add2424(byte in x_24, byte in x_16, byte in x_8,
                 byte in y_24, byte in y_16, byte in y_8,
                 byte out sum_24, byte out sum_16, byte out sum_8) is

assembler
    movfw    x_8          ; w <-- x_8
    addwf    y_8, w       ; w <-- x_8 + y_8
    movwf    sum_8        ; w --> sum_8
    movfw    x_16         ; w <-- x_16
    skpnc    ; if carry then

```

```

    incfsz   x_16, f    ; x_16 = x_16 + 1 end if
    addwf    y_16, w    ; w <-- x_16 + y_16
    movwf    sum_16    ; w --> sum_16
    movfw    x_24      ; w <-- x_24
    skpnc    ; if carry then
    incfsz   x_24, f    ; x_16 = x_16 + 1 end if
    addwf    y_24, w    ; w <-- x_24 + y_24
    movwf    sum_24    ; w --> sum_24
end assembler
end procedure

add2424(x24, x16, x8, y24, y16, y8, rez24, rez16, rez8)
pragma test assert rez24 == 0xb0
pragma test assert rez16 == 0xc7
pragma test assert rez8 == 0x47
pragma test done

```

Rutina de scădere pe 24 de biți, care este asemănătoare cu procedura de adunare se găsește în biblioteca matematică de pe CD.

7.3.2 Înmulțirea și împărțirea unui octet cu un număr întreg

Deși înmulțirea și împărțirea este soluționată de compilator (pentru rezultate ce pot fi reprezentate pe un octet), principiul de bază utilizat în PIC pentru înmulțire și împărțire cu un număr întreg este rotirea octetului cu 2^n , urmat de adunarea sau scăderea propriei valori la rezultat. De exemplu fie octetul $0001_0011 = 0x13 = 19d$. Să presupunem că dorim înmulțirea lui cu 3. Avem două opțiuni:

1. Rotirea octetului la stânga (înmulțire cu 2^1) și adunare cu valoarea inițială:


```

0001_0011 << 1 = 0010_0110
0010_0110 +
0001_0011
0011_1001 = 0x39 = 57d

```

Regula adunării binare: $0 + 0 = 0$; $0 + 1 = 1$; $1 + 1 = 0$, transport de rang superior 1
2. Rotire octetului la stânga de două ori (înmulțire cu 2^2) și scăderea din rezultat a valorii inițiale:


```

0001_0011 << 1 = 0010_0110
0010_0110 << 1 = 0100_1100
0100_1100 -
0001_0011
0011_1001 = 0x39 = 57d

```

Regula scăderii binare: $0 - 1 = 1$, împrumut din rang superior; $1 - 1 = 0$; $1 - 0 = 1$; $0 - 0 = 0$
 In cazul împărțirii cu alt număr decât o putere a lui 2, se procedează identic, singura deosebire fiind rotația octetului spre dreapta. Este esențial să știm că rotirea oricărui registru f, se face prin bitul Carry din registrul STATUS:

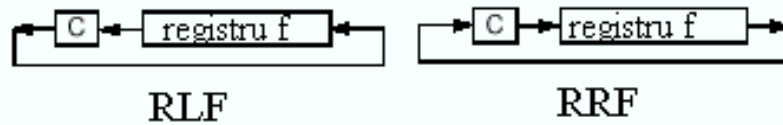

fig.7- 1 Rotirea spre stânga (RLF) și spre dreapta (RRF) a registrului f

În Jal, pentru a standardiza operația, instrucțiunea >> sau << resetează flagul STATUS_C înaintea rotației propriuzise. Dacă se urmărește încărcarea cu o valoare specifică a registrului f (de exemplu transferul LSB în MSB prin rotire, într-un algoritm de 16 biți) operația nu se poate efectua decât în assembler.

7.3.3 Înmulțirea sau împărțirea unui octet cu o constantă fracționară

Din punctul de vedere al algoritmului matematic, înmulțirea și împărțirea cu un număr fracționar constant este același lucru. Dacă notăm numărul ca x.yz (constant, valoarea lui rămâne neschimbată indiferent de parametrii de intrare/ieșire în/din PIC), împărțirea cu el este o înmulțire cu 1/x.yz. Desigur că reprezentarea numărului fracționar trebuie să aibă rezoluția maximă pentru a minimiza eroarea de calcul. De aceea formatul în care se convertește constanta poate fi de exemplu 32Q32. (32 de biți partea întreagă și 32 de biți partea zecimală). Dacă ne reamintim că orice număr binar N se poate scrie ca o putere a lui 2, atunci :

$$N(32Q.32) = I_{31} * 2^{31} + I_{30} * 2^{30} + \dots + I_0 * 2^0 + F_{-1} * 2^{-1} + F_{-2} * 2^{-2} + \dots + F_{-32} * 2^{-32}$$

Unde I_k = valoarea bitului k a părții întregi
 F_k = valoarea bitului k a părții fracționare

În situația noastră pentru a înmulți un număr variabil cu o constantă, variabila se înmulțește cu fiecare element al sumei în care a fost reprezentat numărul constant, excepție fac elementele sumei a căror valoare este 0 și care pot fi omise. Așa cum am văzut, înmulțirea cu o putere a lui 2 se traduce printr-o rotație spre stânga, împărțirea cu o rotație spre dreapta, numărul rotirilor este egal cu exponentul puterii lui 2. Revenind la modul de reprezentare al numărului fracționar din cap.7.22:

$$3.578d = 11.10010011_11110111_1100 \dots b$$

Un alt mod de a reprezenta acest număr este:

$$3.578 = 2 + 1 + 1/2 + 0 + 0 + 1/16 + 0 + 0 + 1/128 + 1/256 \dots$$

Dacă dorim să înmulțim un număr variabil v (variabil din procesul pe care microcontrolerul îl supervizează, de exemplu un rezultat al conversiei AD interne) va trebui să executăm cu această variabilă, o sumă de rotații corespunzătoare expresiei anterioare:

$$v * 3.578 = (v \ll 1) + v + (v \gg 1) + (v \gg 4) + (v \gg 7) + (v \gg 8) + \dots$$

Lungimea părții fracționare depinde de eroarea maximă acceptată pentru reprezentare. Astfel o operație complicată se transformă în simple rotații și adunări. De real folos utilizatorului de microcontrolere este programul on-line [1], ce transformă înmulțirea cu o constantă în cod asamblor pentru familia PIC.

7.3.4 Înmulțirea numerelor întregi reprezentate pe 8 biți

Înmulțirea este realizată printr-o rotire urmată de o adunare repetată. Compilatorul are predefinit operatorul înmulțirii:

```
operator * ( byte in a, byte in b ) return byte is
    var byte x = 0
    while b > 0 loop
        x = x + a    b = b - 1
    end loop
    return x
end operator
```

Acest operator se comportă ca o funcție, returnând rezultatul înmulțirii dintre a și b. Atât timp cât b>0 se execută o operație succesivă de adunarea la rezultat a deînmulțitorului a și o decrementare a înmulțitorului b. Atât a,b cât și rezultatul înmulțirii sunt întregi pe maxim 8 biți. Analiza mecanismului înmulțirii se poate face mai elegant în assembler, unde rezultatul operației poate fi un cuvânt de 16 biți:

```
; dinm    = deînmulțit pe 8 biți
; inm     = înmulțitor pe 8 biți
; H_byte  = MSB al rezultatului de 16 biți
; L_byte  = LSB al rezultatului de 16 biți
; count   = registru numărător

include 16f84_4
include jpic

procedure mul8 ( byte in dinm, byte in inm,
                byte out H_byte, byte out L_byte ) is
var byte count = 8
H_byte = 0
L_byte = 0

assembler
    local loop
        movf    dinm, W        ; deînmultit în w
        bcf    STATUS_C      ; curata status_C
loop:   rrf    inm, F         ; înmultitorul deplasat dreapta
        btfsc  STATUS_C      ; bitul rotit = 0?
```

```

    addwf    H_byte, F    ; nu, aduna cu MSB
    rrf     H_byte, F    ; si deplaseaza dreapta MSB
    rrf     L_byte, F    ; deplaseaza dreapta LSB
    decfsz  count, F    ; s-au terminat 8 biti?
    goto    loop        ; nu, reia
    retlw   0           ; da, gata
end assembler
end procedure

var byte MSB, LSB
mul8 (0xFF, 0x03, MSB, LSB)
pragma test assert MSB == 2
pragma test assert LSB == 0xFD ; 0xff * 0x03 = 0x2fd
pragma test done

```

7.3.5 Impărțirea numerelor întregi reprezentate pe 8 biți

Impărțirea numerelor întregi reprezentate pe 8 biți este realizată în Jal prin operatorul împărțirii. Condiția de funcționare este ca împărțitorul (b) să fie nenul iar deîmpărțitul (a) mai mare decât împărțitorul (b). Se execută o scădere repetată a împărțitorului din deîmpărțit, urmat de o incrementare a câtului. Restul nu este disponibil utilizatorului. Simplitatea operației se datorează faptului că rezultatul unei împărțiri a două numere de 8 biți este în mod sigur un număr mult mai mic decât 8 biți.

```

operator / ( byte in a, byte in b ) return byte is
    var byte d = 0
    if b != 0 then
        while a >= b loop
            a = a - b
            d = d + 1
        end loop
    end if
    return d
end operator

```

Bineînțeles că împărțirea se poate efectua și utilizând elemente de asamblor:

```

include 16f628_4

var byte s0, s1

function div88 ( byte in deîmpărțit, byte in împărțitor, byte
    out rest) return byte is

; deîmpărțit(dividend) = împărțitor(divisor) * cât(quotient) ; + rest(remainder)
; deîmpărțit : împărțitor = cât, rest
    var volatile byte cât = 1
    rest = 0

```

```

        status_c = low
    assembler
    local loop
loop:    rlf      deîmpărțit, f
        rlf      rest, f
        movf     împărțitor, w
        subwf    rest, w
        skpnc
        movwf    rest
        rlf      cât, f
        btfss    status_c
        goto     loop
    end assembler
return cât
end function

s1 = div88(35, 10, s0)
pragma test assert s1 == 0x03
pragma test assert s0 == 0x05
pragma test done

```

Funcția `div88` returnează câtul împărțirii a două numere de 8 biți, pentru simularea anterioară $35d : 10d = 3 \text{ rest } 5$.

7.3.6 Inmulțirea numerelor întregi reprezentate pe 16 biți

Inmulțirea numerelor este o adunare repetată indiferent de numărul de biți necesari pentru rezultat. Utilizând convenabil algoritmul de adunare pe 16 sau 24 de biți descris anterior (sau chiar unul pe 32 de biți conceput de cititor printr-o simplă modificare a celui de 24 biți) vom avea disponibilă o rutină elegantă de înmulțire pe 16 biți:

```

procedure mull16 (byte in x16, byte in x8,
                 byte in y16, byte in y8,
                 byte out prod24, byte out prod16, byte out prod8) is
    prod24 = 0 prod16 = 0 prod8 = 0 ; curăță rezultatul

    for y16 loop ; adunarea repetată a octeților semnificativi, cu indici 24 și 16
        add2424(prod24, prod16, prod8, x16, x8, 0,
                prod24, prod16, prod8)
    end loop

    for y8 loop ; adunarea repetată a octeților mai puțin semnificativi cu indici 16 și 8
        add2424(prod24, prod16, prod8, 0, x16, x8,
                prod24, prod16, prod8)
    end loop
end procedure

```

```

var byte prod24, prod16, prod8
mul16 (0x03, 0x45, 0x03, 0x44, prod24, prod16, prod8)
  pragma test assert prod24 == 0xA
  pragma test assert prod16 == 0xAD
  pragma test assert prod8 == 0x54
  pragma test done

```

Trebuie totuși ca utilizatorul să verifice depășirea celor 24 de biți. De exemplu înmulțirea numerelor $FFFF * FFFF = FFFE0001$ va genera rezultatul pe doar 24 de biți:

```

mul16 (0xff, 0xff, 0xff, 0xff, prod24, prod16, prod8)
  pragma test assert prod24 == 0xfe
  pragma test assert prod16 == 0x00
  pragma test assert prod8 == 0x01
  pragma test done

```

7.3.7 Impărțirea numerelor întregi reprezentate pe 16 biți

Dacă înmulțirea este o adunare repetată, evident că împărțirea va fi o scădere repetată. Cu condiția ca descăzutul să nu fie 0 sau mai mic decât scăzătorul. În biblioteca matematică se găsesc câteva rutine de împărțire realizate în assembler. Desigur că utilizarea unui algoritm de scădere repetată cu o rutină de scădere pe 16 biți este posibilă, deoarece rezultatul împărțirii a două numere de 16 biți va fi în mod cert un număr mai mic de 16 biți (tipic va fi maxim 8 biți).

7.3.8 Compararea a două numere de 16 biți

Dacă este necesară compararea a două numere de 16 biți și executarea unei anumite ramuri de program în funcție de rezultatul comparării, una din soluții este cea din rutina următoare:

```

-- word hi:lo 16b cuvântul de comparat (comparand)
-- comp hi:lo 16b cuvântul cu care se compară (comparator)
-- dacă WORD = COMP se returnează 0
-- dacă WORD > COMP se returnează 1
-- dacă WORD < COMP se returnează 2

procedure compare_16b
  ( byte in hi_word, byte in lo_word,
    byte in hi_comp, byte in lo_comp ) is
var byte compare_rez
assembler
  local comp_hi, comp_lo, zero, one, two

comp_hi:
  movf    hi_comp,w    ; mută în W MSByte comparator

```



```

    subwf    hi_word,f    ; scade W din MSByte comparand
    btfsc   status_z     ; verifică dacă rezultatul e zero
    goto    comp_lo      ; da, compară LSByte
    btfsc   status_c     ; nu, testează carry
    goto    one
    goto    two
comp_lo:
    movf    lo_comp,w    ; in W este LSByte al comparatorului
    subwf   lo_word,f    ; scade W din MSByte de comparat
    btfsc   status_z     ; verifică dacă rezultatul e zero
    goto    zero
    btfsc   status_c     ; testează rezultatul
    goto    one
    goto    two
zero:
    movlw   0
    movwf   compare_rez  ; WORD = COMP
    return
one:
    movlw   1
    movwf   compare_rez  ; WORD > COMP
    return
two:
    movlw   2
    movwf   compare_rez  ; WORD < COMP
    return

    end assembler
end procedure

```

```

; program de test
compare_16b (0x_aa, 0x_ff, 0x_aa, 0x_ff )
pragma test assert compare_rez == 0
compare_16b (0x_00, 0x_ff, 0x_00, 0xfe )
pragma test assert compare_rez == 1
compare_16b (0x_00, 0x_00, 0x_00, 0xfe )
pragma test assert compare_rez == 2
pragma test done
end

```

7.3.9 Media aritmetică

Media aritmetică oferă utilizatorului șansa de a obține un rezultat curat, chiar dacă informația de intrare conține zgomot suprapus peste semnalul util. Acest lucru este posibil deoarece zgomotul este de obicei simetric, media lui aritmetică fiind aproximativ nulă.

Succesiunile operațiilor sunt adunarea repetată, urmată de împărțire. Se preferă o mediere cu 2^n pentru a simplifica operația de împărțire:

```
include 16f84_4
include jpic

var byte adres_hi = 0b_0000_0011 ; simulăm un rezultat AD = 1023
var byte adres_lo = 0b_1111_1111
var byte next_adres_hi = 0
var byte next_adres_lo = 0

for 8 loop ; adunarea conversiei anterioare cu conversia curentă
; ad_convert (adresult_hi, adresult_lo) ; aici are loc conversia reală,
next_adres_lo = next_adres_lo + adres_lo
if status_c then next_adres_hi = next_adres_hi + 1 end if
next_adres_hi = next_adres_hi + adres_hi
end loop
; next_adres_hi:lo contine suma a 8 achizitii AD, 3FF *8 = 1FF8 in exemplul ales

pragma test assert next_adres_hi == 0x_1F
pragma test assert next_adres_lo == 0x_F8

for 3 loop ; împărțire cu  $2^3 = 8$ 
status_c = low
asm rrf next_adres_hi, f
asm rrf next_adres_lo, f
end loop

pragma test assert next_adres_hi == 0x_03
pragma test assert next_adres_lo == 0x_FF
pragma test done
```

7.4 In loc de încheiere

Dacă sunteți mai fericit, mai deștept și mai bogat după ce ați citit această carte, munca noastră nu a fost în zadar. Dacă sunteți aici fără să fi înțeles mai multe aspecte prezentate în carte, reluați pasajele respective cu mai multă atenție. Dacă am greșit ceva iar dvs. ați descoperit greșeala, nu ezitați să-mi comunicați. “Errare humanum est, perseverare diabolicum” (a greși e omenește, a persevera în greșeală este diabolic). Inșă numai cine nu muncește nu greșește.

Autorii, la finalizarea ediției a-II-a.

Bibliografie:

1. <http://www.pielist.com>
2. <http://www.jallist-yahoogroups.com>
3. Calculatoare electronice, Ioan Dancea, Ed. Didactică și pedagogică București 1975